BIBLIOTECA NAZ.E
110
A
22
NAPOLI

110
a
22

83
N
46

M. ACCII
PLAUTI
COMŒDIÆ

Ex recenſione

JO: ANTONII VULPII

Cum Notis Selectioribus.

ACCEDIT

Novus Index locupletiſſimus in quo rariora et obſoleta Poetæ verba explicantur

TOMUS II.

VENETIIS MDCCLXXXVIII.
Apud Thomam Bettinelli.

Cum Facultate, ac Privilegio

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NA[POLI]
B. R. NEAPOLIS

M. ACCII
PLAUTI
CASINA.

DRAMATIS PERSONÆ.

PROLOGUS.	STALINO,) *senes.*
CHALINUS, *servos.*	ALCESIMUS.)
OLYMPIO, *villicus,*	COQUUS.
CLEOSTRATA, *uxor.*	ANCILLÆ.
PARDALISCA, *ancilla.*	GREX.
MURRHINA, *mulier.*	

ARGUMENTUM.

Conservam uxorem conservi duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adjuvat senem: verum decipitur dolis.
Ita ei subjicitur pro puella servolus
Nequam, qui dominum mulcat atque villicum.
Adolescens ducit civem Casinam cognitam.

Digitized by Google

PROLOGUS.

SAlvere jubeo spectatores optumos,
Fidem qui maxumi facitis; & vos Fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Ut vos mihi esse æquos jam inde a principio sciam.
Qui utuntur vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant Fabulas.
Antiqua opera & verba quom vobis placent,
Æquom placere est ante veteres Fabulas.
Nam, nunc novæ quæ prodeunt, Comœdiæ,
Multo sunt nequiores, quam nummi novi.
Nos postquam populi rumorem intelleximus,
Studiose expetere vos Plautinas Fabulas:
Antiquam ejus edimus Comœdiam,
Quam vos probastis, qui estis in senioribus:
Nam juniorum qui sunt, non norunt, scio.
Verum ut cognoscant, dabimus operam sedulo.
Hæc quom primum acta est, vicit omnes Fabulas.
Ea tempestate flos Poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum.
Sed absentes tamen prosunt præsentibus.
Vos omnes opere magno esse oratos volo,
Benigne ut operam detis ad nostrum gregem.
Ejicite ex animo curam atque alienum æs.

Ne quis formidet flagitatorem suum.
Ludi sunt. ludus datus est argentariis.
Tranquillum est: Alcedonia sunt circum forum.
Ratione utuntur, ludis poscunt neminem,
Secundum ludos reddunt autem nemini.
Aures vacivæ si sunt, animum advortite:
Comœdiæ nomen dare vobis volo.
Clerumenoe vocatur hæc Comœdia
Græce, Latine Sortientes. Diphilus
Hanc Græce scripsit, post id rursum denuo
Latine Plautus cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat: eii est filius.
Is una cum patre in illisce habitat ædibus.
Est eii quidam servus, qui in morbo cubat;
Immo hercle vero in lecto, ne quid mentiar.
Is servos, sed abhinc annos factum est sedecim,
Quom conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi; adit extemplo ad mulierem,
Quæ illam exponebat: orat, ut eam det sibi:
Exorat, aufert, detulit recta domum:
Dat heræ suæ, orat, ut eam curet, educet.
Hera facit, educavit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Posteaquam adolevit ad eam ætatem, uti viris
Placere posset, amare puellam eam hic senex
Efflictim occipit; ut item hujus contra filius.
Sibi nunc uterque contra legiones parat,

Pater*que* filiusque, clam alter alterum.
Paterque allegavit villicum, qui posceret
Sibi istam uxorem: is sperat, si eii sit data,
Sibi fore paratas, clam uxorem, excubias foris.
Filius autem armigerum allegavit suum,
Qui sibi eam uxorem poscat. scit, si id impetret,
Futurum, quod amat, intra præsepis suas.
Uxor senis sensit virum amori operam dare,
Propterea *ea* una consentit cum filio.
Ille autem postquam sensit filium suum
Eamdem illam amare, & esse impedimento sibi,
Hinc adolescentem peregre ablegavit pater.
Sciens ejus mater ei dat operam, absenti tamen.
Is, ne exspectetis, hodie in hac Comœdia
In urbem non redibit: Plautus noluit:
Pontem interrupit, qui erat ei in itinere.
Sunt hic, quos credo nunc inter se dicere:
Quæso, hercle, quid istuc est? serviles nuptiæ?
Servine uxorem ducent, aut poscent sibi?
Novum attulerunt, quod fit nusquam gentium.
At ego ajo hoc fieri in Græcia & Carthagini,
Et hic in nostra terra, in Apulia.
Majoreque opera ibi serviles nuptiæ,
Quam liberales etiam curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis volt, dato
In urnam mulsi, Pœnus dum judex siet,
Vel Græcus adeo, vel mea caussa Apulus.

Quid nunc? nihil agitis, sentio: nemo sitit.
Revortor ad illam puellam expositiciam,
Quam servi summa vi sibi uxorem expetunt.
Ea invenietur & pudica & libera,
Ingenua Atheniensis: neque quidquam stupri
Faciet profecto in hac quidem Comœdia.
Mox hercle vero post, transacta Fabula,
Argentum si quis dederit, ut ego suspicor,
Ultro ibit nuptum, non manebit auspices.
Tantum est. valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

ACTUS PRIMUS.

OLYMPIO, CHALINUS.

OLYMPIO.

NON mihi licere meam rem me solum, ut volo,
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu, malum, me sequere?

CHALINUS.

Quia certum est mihi,
Quasi umbra, quoquo ibis tu, te persequi.
Quin ædepol etiam, si in crucem vis pergere,
Sequi decretum est. dehinc conjicito ceterum,
Possisne, necne, clam me sutelis tuis
Præripere Casinam uxorem, proinde ut postulas.

OLYMPIO.

Quid tibi negotî mecum est?

CHALINUS.

Quid ais, impudens?
Quid in urbe reptas, villice, hic magni pretii?

OLYMPIO.

Libet.

CHALINUS.

Quin ruri es in præfectura tua?

Quin potius, quod legatum est tibi negotium,
Id curas, atque urbanis rebus te abstines?
Huc venisti sponsam præreptum meam.
Abi rus, abi dierectus tuam in provinciam.

OLYMPIO.

Chaline, non sum ego oblitus officium meum.
Præfeci, rure recte qui curet tamen.
Ego, huc quod veni in urbem, ubi impetravero,
Uxorem ut istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conservam tuam:
Quando ego eam mecum rus uxorem abduxero,
Rure incubabo usque in præfectura mea.

CHALINUS.

Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quam tu ejus potior fias, satius est mortuum.

OLYMPIO.

Mea præda est illa: proin' tu te in laqueum induas.

CHALINUS.

Ex sterquilinio effosse, tua illæc præda sit?

OLYMPIO.

Scies hoc ita esse. væ tibi! quot te modis,
Si vivo, habebo in nuptiis miserum meis!

CHALINUS.

Quid tu mihi facies?

OLYMPIO.

Egone quid faciam tibi?

Primum omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.
Postilla, ut semper improbus nihilque sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora una, & una semita,
Fons unus, unum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curvum aqua faciam probe,
Ut postilena possit ex te fieri.
Post autem, ruri nisi tu acervum ederis;
Aut, quasi lumbricus, terram: quod te postules
Gustare quidquam: numquam ædepol jejunium
Jejunium est æque, atque ego ruri reddibo te.
Post id, quom lassus fueris & famelicus,
Noctu ut condigne te cubes, curabitur.

CHALINUS.

Quid facies?

OLYMPIO.

Concludêre in fenestram firmiter,
Unde auscultare possis, quom ego illanc osculer:
Quom mihi illa dicet, Mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea mellilla, mea festivitas,
Sine tuos ocellos deosculer, voluptas mea,
Sine amabo te amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quom mihi hæc dicentur dicta, tum tu, furcifer,
Quasi mus, in medio pariete versabere.

Nunc ne tute mihi respondere postules,
Abeo intro: tædet sermonis tui.

CHALINUS.

Te sequor.
Hic quidem pol certo nihil àges sine me arbitro.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

CLEOSTRATA, PARDALISCA.

CLEOSTRATA.

Obsignate cellas, referte annulum ad me:
Ego huc transeo in proxumum ad meam vicinam.
Vir si quid volet me, facite hinc me arcessatis.

PARDALISCA.

Prandium jusserat senex sibi parari.

CLEOSTRATA.

St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie
Coquetur: quando is mihi & filio advorsatur
Suo, animi amorisque caussa sui
Flagitium illud hominis: ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Ulciscar: ego pol illum probe incommodis
Dictis angam: faciam uti, proinde ut est dignus,
Vitam colat; Acheruntis pabulum, flagitii
Persequentem, stabulum nequitiæ. nunc hinc
Meas fortunas eo questum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipsa, eccam egreditur
Foras. non pol per tempus iter mihi incepi.

SCENA II.

MURRHINA, CLEOSTRATA.

MURRHINA.

SEquimini comites in proxumum me huc.
Heus vos. ecquis hæc quæ loquar, audit? ego hic ero;
Vir si, aut quispiam quæret. nam ubi domi sola sum;
Sopor manus calvitur. jussin' colum
Ferri mihi?

CLEOSTRATA.

Murrhina, salve.

MURRHINA.

Salve
Mecastor, sed quid tu es tristis, amabo?

CLEOSTRATA.

Ita solent omnes quæ sunt male nuptæ:
Domi & foris ægre quod sit, satis semper est,
Nam ego ibam ad te.

MURRHINA.

Et pol ego istuc ad te. sed quid est,
Quod tuo nunc animo ægre est? nam quod tibi est
Ægre, idem mihi est dividiæ.

CLEOSTRATA.

Credo ecastor;
Nam vicinam neminem amo merito magis, quam te;

Digitized by Google

Nec quâcum plura sunt mihi, quæ ego velim.

MURRHINA.

Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.

CLEOSTRATA.

Vir me habet pessumis despicatam modis,
Nec mihi jus meum obtinendi optio est.

MURRHINA.

Hem! quid est? dic idem hoc: nam pol haud satis meo
Corde accepi querelas tuas, obsecro.

CLEOSTRATA.

Vir me habet pessumis despicatam modis.

MURRHINA.

Mira sunt, vera si prædicas. nam viri
Jus suum ad mulieres obtinere haud queunt.

CLEOSTRATA.

Quin mihi ancillulam ingratis postulat, quæ mea est,
Quæ meo educata sumtu est, villico suo se dare.
Sed ipsus eam amat.

MURRHINA.

Obsecro tace.

CLEOSTRATA.

Nam hic nunc
Licet dicere. nos sumus.

MURRHINA.

Ita est. unde ea tibi est?
Nam peculî probam nihil habere addecet
Clam virum: & quæ habet partum, ei haud commodi est,

Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quidquid tuum est.

CLEOSTRATA.

Tu quidem advorsum tuam amicam omnia loqueris.

MURRHINA.

Tace sis, stulta, & mihi ausculta: noli sis tu illi
Advorsari. sine amet, sine quod libet, id faciat;
Quando tibi nil domi deliquum est.

CLEOSTRATA.

Satin'sana es? nam tu quidem advorsus tuam ista rem
Loquere.

MURRHINA.

Insipiens! semper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro.

CLEOSTRATA.

Cui verbo?

MURRHINA.

I foras, mulier.

CLEOSTRATA.

st!
Tace.

MURRHINA.

Quid est?

CLEOSTRATA.

Hem!

MURRHINA.

Quis est, quem vides?

Digitized by Google

CLEOSTRATA.

Vir, eccum it.

MURRHINA.

Intro abi, appropera age amabo.

CLEOSTRATA.

Impetras.

Abeo.

MURRHINA.

Mox magis cum otium mihi & tibi erit,
Igitur tecum loquar. nunc vale.

CLEOSTRATA.

Valeas.

SCENA III.

STALINO, CLEOSTRATA.

STALINO.

OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis antevenire.
Nec potis quidquam commemorari, quod plus salis, plusque lepóris hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui tot utuntur condimentis,
Eos eo condimento uno non utier, omnibus quod præstat.

Nam ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo.
Neque salsum, neque suave esse potest quidquam, ubi amor non admiscetur.
Fel quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, magis quam ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.
Myropolas omnes sollicito; ubicumque est lepidum unguentum, ungor,
Ut illi placeam. & placeo, ut videor. sed uxor me excruciat, quia vivit.
Tristem astare aspicio. blande hæc mihi mala res appellanda est.
Uxor mea! meaque amœnitas! quid tu agis?

CLEOSTRATA.

Abi, atque abstine manum.

STALINO.

Eja mea Juno! non decet te esse tam tristem tuo Jovi.
Quo nunc abis?

CLEOSTRATA.

Mitte me.

STALINO.

Mane.

CLEOSTRATA.

Non maneo.

STALINO.

At pol ego te sequar.

CLEOSTRATA.

Obsecro, sanun'es?

STALINO.

Sanus, quando ted amo.

CLEOSTRATA.

Nolo ames.

STALINO.

Non
Potes impetrare.

CLEOSTRATA.

Enecas.

STALINO.

Vera dicas velim.

CLEOSTRATA.

Credo ego
Istuc tibi.

STALINO.

Respice, oh! mi lepos!

CLEOSTRATA.

Nempe ita uti tu mihi es.
Unde hic, amabo, unguenta adolent?

STALINO.

Oh! perii! manifesto miser
Teneor.

Teneor. cesso caput pallio detergere? uti te bonus
Mercurius perdat, myropola, qui hæc mihi dedisti.

CLEOSTRATA.

Eho tu
Nihili cana culex: vix teneor, quin, quæ decent te,
dicam.
Senecta ætate unguentatus per vias, ignave, incedis.

STALINO.

Pol ego amico dedi cuidam operam, dum emit
Unguenta.

CLEOSTRATA.

Ut cito commentatus est!
Ecquid te pudet?

STALINO.

Omnia quæ tu vis.

CLEOSTRATA.

Ubi in lustra jacuisti?

STALINO.

Egone in lustra?

CLEOSTRATA.

Scio plus, quam tu me arbitrare.

STALINO.

Quid id est?
Quid tu scis?

CLEOSTRATA.

Te sene omnium senem neminem esse ignaviorem.
Unde is, nihili? ubi fuisti? ubi lustratus? ubi bibisti?

Id est mecastor: vide, palliolum ut rugat.

STALINO.

Dî me & te infelicitent,
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi.

CLEOSTRATA.

Immo age, ut lubet,
Bibe, es, disperde rem.

STALINO.

Ohe, jam satis, uxor, est: comprime te: nimium tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? jam domuisti animum, potius ut, quod vir velit
Fieri, id facias, quam adversere contra?

CLEOSTRATA.

Qua de re?

STALINO.

Rogas?
Super ancilla Casina, ut detur nuptum nostro villico,
Servo frugi, atque ubi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, ubſque educat pueros, quos pariat, potius
Quam illi servo nequam des armigero, nihili atque improbo,
Cui homini hodie peculî nummus non est plumbeus.

CLEOSTRATA.

Mirum, ecastor, te senecta ætate officium tuum

Digitized by Google

Non meminisse.

STALINO.

Quid jam?

CLEOSTRATA.

Quia, si facias recte aut commode,
Me sinas curare ancillas, quæ mea est curatio.

STALINO.

Quî malum, homini scutigerulo dare lubet?

CLEOSTRATA.

Quia enim filio
Nos oportet opitulari unico.

STALINO.

At quamquam unicu'st,
Nihilo magis unicus est ille mihi filius, quam ego illi pater:
Illum mihi æquius est, quam me illi, quæ volo, concedere.

CLEOSTRATA.

Tute ecastor tibi, homo, malam rem quæris.

STALINO.

Subolet, sentio.
Egone?

CLEOSTRATA.

Tu. nam quid friguttis? quid istuc tam cupide cupis?

STALINO.

Ut enim frugi servo detur potius, quam servo improbo.

Digitized by Google

CLEOSTRATA.

Quid si ego impetro, atque exoro a villico, caussa mea
Ut eam illi permittat?

STALINO.

Quid si ego autem ab armigero impetro;
Eam illi permittat? atque hoc credo impetrassere.

CLEOSTRATA.

Convenit. vis tuis Chalinum huc evocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo villicum.

STALINO.

Sane volo.

CLEOSTRATA.

Jam hic erit. nunc experiemur, nostrum uter sit blandior.

STALINO.

Hercules dîque istam perdant, quod nunc liceat dicere.
Ego discrucior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mihi advorsatur. subolet hoc jam uxori, quod ego machinor:
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

SCENA IV.

STALINO, CHALINUS.

STALINO.

QUI illum dii omnes deæque perdant.

CHALINUS.

Te uxor ajebat tua
Me vocare.

STALINO.

Ego enim vocari jussi.

CHALINUS.

Eloquere quid velis.

STALINO.

Primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui.

CHALINUS.

Stultitia est ei te esse tristem, quojus potestas plus potest.

STALINO.

Proh! bonæ frugi hominem te jampridem esse arbitror.

CHALINUS.

Intellego.
Quin, si ita arbitrare, emittis me manu?

STALINO.

Quin id volo.
Sed nihil est, me cupere factum, nisi tu factis adjuvas.

CHALINUS.

Quod velis modo id velim me scire.

STALINO.

Ausculta ergo, loquar.
Casinam ego uxorem promisi villico nostro dare.

CHALINUS.

At tua uxor, filiusque promiserunt mihi.

STALINO.

Scio.
Sed utrum nunc tu, cœlibem te esse mavis liberum,
An maritum servum ætatem degere & gnatos tuos?
Optio hæc tua est: utram harum vis conditionem accipe.

CHALINUS.

Liber si sim, meo periclo vivam, nunc vivo tuo.
De Casina certum est concedere homini nato nemini.

STALINO.

Intro abi, atque actutum uxorem huc evoca ante ædis cito.
Et sitellam huc tecum efferto cum aqua, & sortis.

CHALINUS.

Satis placet.

STALINO.

Ego pol istam jam aliquovorsum tragulam decidero.
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos ulciscar.

CHALINUS.

Attamen
Mihi obtinget sors.

STALINO.

Ut quidem pol pereas cruciatu malo.

CHALINUS.

Mihi illa nubet. machinare quod lubet, quovis modo.

STALINO.

Abin' hinc ab oculis?

CHALINUS.

Invitus me vides: vivam tamen.

STALINO.

Sumne ego miser homo? satin' omnes res sunt advorsæ mihi?
Jam metuo, ne Olympionem mea uxor exoraverit,
Ne Casinam ducat. si id factum est, ecce me nullum senem:
Si non impetravit, etiam specula in sortitu'st mihi.
Si sors autem decollassit, gladium faciam culcitam,
Eumque incumbam. sed progreditur optume, eccum, Olympio.

SCENA V.

OLYMPIO, STALINO.

OLYMPIO.

UNA ædepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido,
Hera, quam istam operam a me impetres, quod postulas.

STALINO.

Salvus sum, salva spes est, ut verba audio.

OLYMPIO.

Quid tu me vero libertate territas?
Quin si tu nolis, filiusque etiam tuus,
Vobis invitis atque amborum ingratiis
Una libella liber possum fieri.

STALINO.

Quid istuc est? quîcum litigas, Olympio?

OLYMPIO.

Cum eadem qua tu semper.

STALINO.

Cum uxorene mea?

OLYMPIO.

Quam tu mihi uxorem? quasi venator tu quidem es,
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.

Digitized by Google

STALINO.

Quid agit? quid loquitur tecum?

OLYMPIO.

Orat, obsecrat,
Ne Casinam uxorem ducam.

STALINO.

Quid tu postea?

OLYMPIO.

Negavi enim ipsi me concessurum Jovi,
Si is mecum oraret.

STALINO.

Dî te servassint mihi.

OLYMPIO.

Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.

STALINO.

Ædepol, ego illam mediam diruptam velim.

OLYMPIO.

Credo ædepol esse, siquidem tu frugi bonæ es.
Verum ædepol tua mihi odiosa est amatio:
Inimica est tua uxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares.

STALINO.

Quid id refert tua?
Unus tibi hic dum propitius sit Juppiter,
Tu istos minutos cave deos floccifeceris.

OLYMPIO.

Nugæ sunt istæ magnæ; quasi tu nescias

Repente ut emoriantur humani Joves.
Sed tandem si tu Juppiter sis emortuus,
Quom ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi subveniet tergo, aut capiti, aut cruribus?

STALINO.

Opinione melius res tibi habeat tua,
Si hoc impetramus, ut ego cum Casina cubem.

OLYMPIO.

Non, hercle, opinor posse, ita uxor acriter
Tua instat, ne mihi detur.

STALINO.

At ego sic agam:
Conjiciam sortis in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino. ita rem natam intellego.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.

OLYMPIO.

Quid si sors aliter, quam voles, evenerit?

STALINO.

Benedice. dîs sum fretus, deos sperabimus.

OLYMPIO.

Non ego istuc verbum emissim titivilitio.
Nam omnes mortales deis sunt freti: sed tamen
Vidi ego diis fretos sæpe multos decipi.

STALINO.

Tace parum.

OLYMPIO.

Quid vis?

Digitized by Google

STALINO.

Eccum, exit foras
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

SCENA VI.

CLEOSTRATA, CHALINUS, STALINO, OLYMPIO.

CLEOSTRATA.

FACE, Chaline, me certiorem, quid meus vir me velit.

CHALINUS.

Ille ædepol videre ardentem te extra portam Metiam.

CLEOSTRATA.

Credo ecastor vellet.

CHALINUS.

At pol ego haud credo, sed certo scio.

STALINO.

Plus artificum est mi quam rebar. hariolum hunc habeo domi.
Quid si propius attollamus signa, eamusque obviam?
Sequere. quid vos agitis?

CHALINUS.

Assunt, quæ imperavisti omnia,
Uxor, sortes, situla, atque egomet.

STALINO.

Te uno adest plusquam ego volo.

CHALINUS.

Tibi quidem ædepol ita videtur: stimulus ego nunc sum tibi;
Eo dico, corculum adsudassit jam ex metu.

STALINO.

Mastigia!

CLEOSTRATA.

Tace, Chaline. comprime istum.

OLYMPIO.

Immo istunc, qui didicit dare.

STALINO.

Appone hic sitellam, sortes cedo mihi: animum advortite.
Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare, uxor mea,
Casina ut uxor mihi daretur: & nunc etiam censeo.

CLEOSTRATA.

Tibi daretur illa?

STALINO.

Mihi enim? ah, non id volui dicere.
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeo dum mihi cupio, perperam
Jamdudum, hercle, fabulor.

CLEOSTRATA.

Pol tu quidem, atque etiam facis.

Digitized by Google

STALINO.

Huic, immo hercle mihi. vah! tandem redii vix veram in viam.

CLEOSTRATA.

Per pol sæpe peccas.

STALINO.

Ita fit, ubi quid tantopere expetas.
Sed te uterque tuo pro jure, ego atque hic oramus.

CLEOSTRATA.

Quid est?

STALINO.

Dicam enim, mea mulsa: de istac Casina huic nostro villico
Gratiam facias.

CLEOSTRATA.

At pol ego neque facio, neque censeo.

STALINO.

Tum igitur ego sortis utrimque jam.

CLEOSTRATA.

Quis vetat?

STALINO.

Optumum atque æquissimum istud esse, jure judico.
Postremo, si illuc quod volumus eveniet, gaudebimus:
Sin secus, patiemur animis æquis. tene sortem tibi.
Vide quid scriptum est.

OLYMPIO.

Unum.

Digitized by Google

CHALINUS.

Iniquum est, quia isti priusquam mihi est.

STALINO.

Accipe hanc sis.

CHALINUS.

Cedo, mane: unum venit in mentem modo:
Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua.

STALINO.

Verbero,
Men'te censes esse? nulla est. habe quietum animum modo.

CHALINUS.

Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.

OLYMPIO.

Tibi quidem ædepol credo eveniet: novi pietatem tuam.
Sed manedum: num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?

CHALINUS.

Quid tu id curas?

OLYMPIO.

Quia enim metuo, ne in aqua summa natet.

STALINO.

Euge: cave. conjicite sortis nunc jam, amabo, huc. ecce re,
Uxor, æqua.

OLYMPIO.

Nolim uxori credere.

STALINO.

Habe animum bonum.

OLYMPIO.

Credo, hercle, hodie devotabit sortis, si attigerit.

CHALINUS.

Tace.

OLYMPIO.

Taceo: deos quæso.

CHALINUS.

Ut quidem tu hodie canem & furcam feras.

OLYMPIO.

Mihi ut sortitio eveniat.

CHALINUS.

Ut quidem, hercle, pedibus pendeas.

OLYMPIO.

At tu ut oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse jam laqueum tibi.
Periisti.

STALINO.

Animum advortite, amabo.

OLYMPIO.

Taceo.

STALINO.

Nunc tu, Cleostrata,
Ne a me memores malitiose de hac re factum, aut suspices,

Tibi permitto: tute sorti.

OLYMPIO.

Perdis me.

CHALINUS.

Lucrum facit.

CLEOSTRATA.

Bene facis.

CHALINUS.

Deos quæso, ut tua sors ex sitella effugerit.

OLYMPIO.

Ain'tu? quia tu es fugitivus, omnes te imitari cupis.
Utinam tua quidem, sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.

CHALINUS.

Tu ut liquescas, ipse actutum virgis calefactabere.

STALINO.

Hoc agesis, Olympio.

OLYMPIO.

Si hic litteratus me sinat.

STALINO.

Quod bonum atque fortunatum mihi sit.

OLYMPIO.

Ita vero, & mihi.

CHALINUS.

Non.

OLYMPIO.

Immo hercle.

CHA-

Digitized by Google

CHALINUS.

Immo mihi hercle.

STALINO.

Hic vincet, tu vives miser.
Præcide os tu illi hodie. age: ecquid fit?

CLEOSTRATA.

Ne objexis manum.

OLYMPIO.

Compressan' palma an porrecta ferio?

STALINO.

Age, ut vis.

OLYMPIO.

Hem tibi.

CLEOSTRATA.

Quid tibi istunc tactio est?

OLYMPIO.

Quia Juppiter jussit meus.

CLEOSTRATA.

Feri malam tu illi rursum.

OLYMPIO.

Perii, pugnis cædor, Juppiter.

STALINO.

Quid tibi tactio hunc fuit?

CHALINUS.

Quia jussit hæc Juno mea.

STALINO.

Patiundum est, siquidem me vivo mea uxor imperium exhibet.

CLEOSTRATA.

Tam huic loqui licere oportet, quam isti.

OLYMPIO.

Cur omen mihi
Vituperat?

STALINO.

Malo, Chaline, tibi cavendum censeo.

CHALINUS.

Temperi, postquam oppugnatum est os.

STALINO.

Age, uxor mea, nunc jam
Sorti. vos advortite animum: præbe tu.

OLYMPIO.

Ubi sim nescio.
Perii! cor lienosum, opinor, habeo, jamdudum salit:
De labore pectus tundit.

CLEOSTRATA.

Teneo sortem.

STALINO.

Effer foras.

CHALINUS.

Jamne mortuus?

OLYMPIO.

Ostende, mea est.

CHALINUS.

Mala crux ea est quidem.

CLEOSTRATA.

Victus es, Chaline.

STALINO.

Tum nos diu vivere, Olympio,

Gaudeo.

OLYMPIO.

Pietate factum est mea, atque majorum meûm.

STALINO.

Intro abi, uxor, atque adorna nuptias.

CLEOSTRATA.

Faciam ut jubes.

STALINO.

Scin' tu ruri esse ad villam longe, quo ducat?

CLEOSTRATA.

Scio.

STALINO.

Intro abi:

Et quamquam hoc tibi est ægre, tamen fac accures.

CLEOSTRATA.

Licet.

STALINO.

Eamus nos quoque intro, hortemur ut properent.

OLYMPIO.

Numquid moror?

STALINO.

Nam præsente hoc plura verba non desidero.

SCENA VII.

CHALINUS.

Si nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumtifecerim,
Et meis inimicis voluptatem creaverim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre'st jam vicisse villicum,
Quam id expetivisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque ut illi nuberet.
Ut ille trepidabat! ut festinabat miser!
Ut sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat! concedam huc: audio aperiri fores
Mihi benevolentis. atque a me prodeunt.
Hic ex insidiis hisce ego insidias dabo.

Digitized by Google

SCENA VIII.

OLYMPIO, STALINO, CHALINUS.

OLYMPIO.

SINE modo rus veniat, ego remittam ad te virum
Cum furca in urbem, tamquam carbonarium.

STALINO.

Ita fieri oportet.

OLYMPIO.

Factum & curatum dabo.

STALINO.

Volui Chalinum, si domi esset, mittere
Tecum obsonatum, ut etiam in mærore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adjungerem.

CHALINUS.

Recessim cedam ad parietem, imitabor nepam.
Captandus est horum clanculum sermo mihi,
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia:
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum est, hunc Acheruntem præmittam prius.

OLYMPIO.

Ut tibi ego inventus sum obsequens! quod maxume
Cupiebas, ejus copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas, clam uxorem.

Digitized by Google

STALINO.

Tace.
Ita me dî bene ament, ut ego vix reprimo labra,
Ob istam rem quin te deosculer, voluptas mea.

CHALINUS.

Quid, deosculer? quæ res est? voluptas quæ tua?

OLYMPIO.

Ecquid amas nunc me?

STALINO.

Immo ædepol me, quam te, minus.
Licetne amplecti te?

CHALINUS.

Quid? amplecti licet?

STALINO.

Ut quia te tango, mel mihi videor lingere!

CHALINUS.

Effodere hercle hic volt, credo, vesicam villico.

OLYMPIO.

Ultro te, amator! apage te a dorso meo.

CHALINUS.

Hodie hercle, opinor, hice conturbabunt pedes:
Solet hic barbatos sane sectari senex.
Illuc est, illuc, quod hic hunc fecit villicum: &
Idem me pridem, cum ei advorsum veneram,
Facere atriensem voluerat sub janua.

OLYMPIO.

Ut tibi morigerus hodie! ut voluptati fui!

Digitized by Google

STALINO.

Ut tibi, dum vivam, bene velim plus quam mihi!
Ut ego hodie Casinam deosculabor! ut mihi
Bona multa faciam, *clam* meam uxorem!

CHALINUS.

Atate!
Nunc pol ego demum in reſtam redii semitam.
Hic ipsus Casinam deperit. habeo viros!

STALINO.

Jam
Hercle amplexari, jam osculari gestio.

OLYMPIO.

Sine prius deduci. quid, malum, properas?

STALINO.

Amo.

OLYMPIO.

At non opinor fieri hoc posse hodie.

STALINO.

Potest,
Siquidem cras censes posse te mitti manu.

CHALINUS.

Enimvero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.
Jam ego uno in saltu lepide apros capiam duos.

STALINO.

Apud hunc sodalem meum atque vicinum mihi
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredui. is mihi se locum dixit dare.

OLYMPIO.

Quid ejus uxor? ubi erit?

STALINO.

Lepide repperi.
Mea uxor vocabit hũc eam ad se in nuptias,
Ut hic sit secum, se adjuvet, secum cubet.
Ego jussi, & dixit se facturam uxor mea.
Illa hic cubabit: vir aberit faxo domo.
Tu rus uxorem duces: id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astute?

OLYMPIO.

Docte.

CHALINUS.

Age modo, fabricamini.
Malo, hercle, vostro tam vorsuti vivitis.

STALINO.

Scin' quid nunc facias?

OLYMPIO.

Loquere.

STALINO.

Tene marsupium.
Abi atque obsonia propera: sed lepide volo
Molliculas escas, ut ipsa mollicula est.

OLYMPIO.

Licet.

STALINO.

Emito sepiolas, lepadas, lolligiunculas
Hordeias.

CHALINUS.

Immo triticeias, si sapis.

STALINO.

Soleas.

CHALINUS.

Quî quæso potius, quam sculponeas,
Quibus batuatur tibi os, senex nequissume?

OLYMPIO.

Vin' lingulacas?

STALINO.

Quid opus est, quando uxor domi est?
Ea lingulaca est nobis: nam numquam tacet.

OLYMPIO.

In re præsenti, ex copia piscaria
Consulere, quid emam, oportet.

STALINO.

Æquum oras, abi.
Argento parci nolo: obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam convento est opus,
Ut quod mandavi, curet.

OLYMPIO.

Jamne abeo?

STALINO.

Volo.

Digitized by Google

CHALINUS.

Tribus non conduci possim libertatibus,
Quin ego illis hodie comparem magnum malum;
Quinque hanc omnem rem meæ heræ jam faciam palam.
Manifesto teneo in noxa inimicos meos.
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est: pulchre prævortar viros:
Nostro omine it dies: jam victi vicimus.
Ibo intro: ut id quod alius condivit cocus,
Ego nunc vicissim ut alio pacto condiam,
Quidquid paratum est, ut paratum ne siet:
Sietque ei paratum, quod paratum non erat.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

STALINO, ALCESIMUS.

STALINO.

NUNC amici, anne inimici sis imago, Alcesime, mihi
Sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Cur amem! exime castigare: id ponito ad compendium.
Cano capite! ætate aliena! coaddito ad compendium.
Cui sit uxor! id quoque illuc ponito ad compendium.

ALCESIMUS.

Miseriorem ego ex amore, quam te, vidi neminem.

STALINO.

Fac vacent ædes.

ALCESIMUS.

Quin ædepol servos, ancillas domo
Certum est omnis mittere ad te.

STALINO.

Eho! nimium scite scitus es.
Sed facitodum memineris versus quos cantat Colax:
Cibo

Digitized by Google

Cum ſuo quiqui facito uti veniant; quaſi eant Sutrium.

ALCESIMUS.

Meminero.

STALINO.

Hem! nunc enim te demum nullum ſcitum ſcitiu'st.
Cura, ego ad forum modo ibo. jam hic ero.

ALCESIMUS.

Bene ambula.

STALINO.

Fac habeant linguam tuæ ædes.

ALCESIMUS.

Quid ita?

STALINO.

Quum veniam, vocent.

ALCESIMUS.

Atate, cædundus tu homo es: nimias delicias facis.

STALINO.

Quid me amare refert, niſi ſim doctus dicax nimis?
Sed tu cave inquiſitioni mihi ſis.

ALCESIMUS.

Uſque adero domi.

Digitized by Google

SCENA II.

CLEOSTRATA, ALCESIMUS.

CLEOSTRATA.

UT properarem arcessere hanc ad me vicinam meam, hoc erat
Ecastor id quod me vir tanto opere orabat meus:
Liberæ ædes ut sibi essent, Casinam quo deduceret.
Nunc adeo nequaquam arcessam, *ne qua* ignavissumis
Liberi loci potestas sit vetulis vervecibus.
Sed eccum egreditur senati columen, præsidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non ecastor vilis emtu'st modius, qui venit, salis.

ALCESIMUS.

Miror huc jam non arcessi in proxumum uxorem meam,
Quæ jamdudum, si arcessatur, ornata exspectat domi.
Sed eccam, opinor, arcessit. salve, Cleostrata.

CLEOSTRATA.

Et tu, Alcesime.
Ubi tua uxor?

ALCESIMUS.

Intus illa te, si se arcessas, manet:
Nam tuus vir me oravit, ut eam istuc ad te adjutum mitterem.

Vin' vocem?

CLEOSTRATA.

Sine: nolo, si occupata est.

ALCESIMUS.

Otium est.

CLEOSTRATA.

Nihil moror, molesta ei esse nolo: post convenero.

ALCESIMUS.

Non ornatis istic apud vos nuptias?

CLEOSTRATA.

Orno & paro.

ALCESIMUS.

Non ergo opu'st adjutrice?

CLEOSTRATA.

Satis domi est. ubi nuptiæ
Fuerint, tum istam convenibo. nunc vale: atque istam jube.

ALCESIMUS.

Quid ego nunc faciam? flagitium maxumum feci miser,
Propter operam illius hirqui improbi, edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam uxoris polliceor foras,
Quasi catillatum. flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam uxorem hanc arcessituram esse: ea se eam negat morarier.
Atque ædepol mirum, ni subolet jam hoc huic vicinæ meæ.
Verum autem altrovorsum cum eam mecum rationem puto,

Si quid ejus esset, *esset* mecum postulatio.
Ibo intro, ut subducam navim rursum in pulvinarium.

CLEOSTRATA.

Jam hic est lepide ludificatus. miseri ut festinant senes!
Nunc ego illum nihili, decrepitum, meum virum veniat velim,
Ut eum ludificem vicissim, postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigii inter eos duos.
Sed eccum incedit. at, quom aspicias tristem, frugi censeas.

SCENA III.

STALINO, CLEOSTRATA.

STALINO.

STultitia magna est, mea quidem sententia,
Hominem amatorem ullum ad forum procedere
In eum diem, quoi quod amet in mundo siet.
Sicut ego feci stultus. contrivi diem,
Dum asto advocatus quoidam cognato meo,
Quem, hercle, ego litem adeo perdidisse gaudeo,
Ne me nequidquam sibi hodie advocaverit.
Rogitare oportet prius & percontarier,

Assitne animus ei, necne assit, quem advocet.
Si neget adesse, exanimatum amittat domum.
Sed uxorem ante ædis eccam. hei misero mihi!
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiverit.

CLEOSTRATA.

Audivi ecastor cum malo magno tuo.

STALINO.

Accedam propius. quid agis, mea festivitas?

CLEOSTRATA.

Te ecastor præstolabar.

STALINO.

Jamne ornata res est?
Jamne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adjutaret?

CLEOSTRATA.

Arcessivi, ut jusseras.
Verum hic sodalis tuus, amicus optumus,
Nescio quid se sufflavit uxori suæ.
Negavit posse, quando arcesso, mittere.

STALINO.

Vitium tibi istuc maxumum est, blanda es parum.

CLEOSTRATA.

Non matronarum officium est, sed meretricium,
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus, quod facto est opus,
Volo accurare, mi vir.

STALINO.

Propera ergo.

CLEOSTRATA.

Licet.
Jam pol ego huic aliquem in pectus injiciam metum.
Miserrimum hodie ego hunc habebo amasium.

SCENA IV.

ALCESIMUS, STALINO.

ALCESIMUS.

VISO huc, amator si a foro rediit domum,
Qui me atque uxorem ludificatus est larüa.
Sed eccum ante ædis. ad te, hercle, ibam commodum.

STALINO.

Atque ego, hercle, ad te. quid ais, vir minimi pretî?
Quid tibi mandavi? quid tecum oravi?

ALCESIMUS.

Quid est?

STALINO.

Ut bene vacivas ædis fecisti mihi!
Ut traduxisti huc ad nos uxorem tuam!
Satin' propter te pereo ego, atque occasio?

ALCESIMUS.

Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,
Tuam arcessituram esse uxorem meam.

STALINO.

Ergo arceſſiviſſe ait ſeſe; & dixiſſe te,
Eam non miſſurum.

ALCESIMUS.

Quin ea ipſa ultro mihi
Negavit ejus operam ſe morarier.

STALINO.

Quin ea ipſa me allegavit, qui iſtam arceſſerem.

ALCESIMUS.

Quin nihili facio.

STALINO.

Quin me perdis.

ALCESIMUS.

Quin bene eſt.
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægre facere, quin faciam libens.
Numquam tibi hodie Quin erit plus quam mihi.
Quin, hercle, dî te perdant poſtremo quidem.

STALINO.

Quid nunc? miſſuruſne es ad me uxorem tuam?

ALCESIMUS.

Ducas, eaſque in maxumam malam crucem,
Cum hac, cum iſtac, cumque amica etiam tua:
Abi, & aliud cura. ego jam per hortum juſſero
Meam iſtuc tranſire uxorem ad uxorem tuam.

STALINO.

Nunc tu mihi amicus es in germanum modum.

Qua ego hunc amorem mihi esse avi dicam datum?
Aut quod ego umquam erga Venerem inique fecerim,
Quoi sic tot amanti mihi obviam eveniant moræ?
Atat! quid illuc clamoris, obsecro, in nostra domo est?

SCENA V.

PARDALISCA, STALINO.

PARDALISCA.

NUlla sum! nulla sum! tota tota occidi! cor metu mortuum est!
Membra miseræ tremunt! nescio unde auxilii, præsidii,
Perfugii mihi, aut opum copiam comparem aut expetam.
Tanta factis modo mira veris modis intus vidi,
Novam atque integram audaciam. cave tibi, Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te mali faxit ira percita.
Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.

STALINO.

Nam quid est, quod hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?
Pardalisca!

PARDALISCA.

Perii! unde meæ usurpant aures sonitum?

Digitized by Google

STALINO.

Respice modo ad me.

PARDALISCA.

Here mi!

STALINO.

Quid tibi est?

Quid timida es?

PARDALISCA.

Perii!

STALINO.

Quid, periisti?

PARDALISCA.

Perii, & tu periisti.

STALINO.

Aperi, quid tibi?

PARDALISCA.

Væ tibi!

STALINO.

Immo istuc tibi sit.

PARDALISCA.

Ne cadam, amabo, tene me.

STALINO.

Quidquid est,

Eloquere mihi cito.

PARDALISCA.

Contine pectus, face ventulum, amabo,

Pallio.

STALINO.

Timeo hoc negotium, quid eſt: niſi hæc meraco
Se uſpiam percuſſit flore Libyco.

PARDALISCA.

Obtine aures, amabo.

STALINO.

I in malam crucem: pectus, auris, caput, teque dî perduint:
Nam niſi ex te ſcio, quidquid hoc ſit, cito; jam tibi iſtuc
Cerebrum diſpercutiam, excetra tu: ludibrio peſſuma adhuc
Quæ me habuiſti.

PARDALISCA.

Here mi!

STALINO.

Quid vis, mea ancilla?

PARDALISCA.

Nimium ſævis.

STALINO.

Numero dicis. ſed hoc quidquid eſt, loquere: in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit?

PARDALISCA.

Scibis: audi malum peſſumum;
Quod hic modo intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri

Cœpit, quod haud Atticam condecet disciplinam.

STALINO.

Quid est id?

PARDALISCA.

Timor præpedit dicta linguæ.

STALINO.

Quid est? possum scire ego istuc
Ex te, quid negotii est?

PARDALISCA.

Dicam: tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare uxorem, ea intus.

STALINO.

Quid intus? quid est?

PARDALISCA.

Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quæ interminatur vitam.

STALINO.

Quid ergo?

PARDALISCA.

Ah!

STALINO.

Quid est?

PARDALISCA.

Interimere ait velle
Vitam. gladium.

STALINO.

Hem!

Digitized by Google

PARDALISCA.

Gladium.

STALINO.

Quid eum gladium?

PARDALISCA.

Habet.

STALINO.

Hei misero mihi!
Cur eum habet?

PARDALISCA.

Insectatur omnes domi per ædîs, nec quemquam
Prope ad se sinit adire: ita omnis sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant.

STALINO.

Occidi atque interiii: quid illi
Objectum est mali tam repente?

PARDALISCA.

Insanit.

STALINO.

Scelestissimum
Me esse credo.

PARDALISCA.

Immo si scias dicta quæ dixit hodie.

STALINO.

Istuc
Expeto scire. quid dixit?

Digitized by Google

PARDALISCA.

Audi: per omnes deos & deas
Dejuravit, occisurum eum hac nocte, quîcum cubaret.

STALINO.

Me occidet?

PARDALISCA.

An quippiam ad te attinet?

STALINO.

Vah!

PARDALISCA.

Quid cum ea negotii
Tibi est?

STALINO.

Peccavi: illuc dicere villicum volebam.

PARDALISCA.

Sciens
De via in semitam degredere.

STALINO.

Numquid mihi minatur?

PARDALISCA.

Tibi infesta soli est plus, quam quoiquam.

STALINO.

Quamobrem?

PARDALISCA.

Quia se des
Uxorem Olympioni: neque se tuam, nec se suam,

Neque viri vitam sinet in craſtinum protolli. id huc missa sum
Tibi ut dicerem, ab ea ut caveas tibi.

STALINO.

Perii hercle miser!
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adæque miser.

PARDALISCA.

Ludo ego hunc facete. nam quæ facta dixi, omnia huic
Falsa dixi. hera, atque hæc dolum ex proxumo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere.

STALINO.

Heus Pardalisca!

PARDALISCA.

Quid est?

STALINO.

Est.

PARDALISCA.

Quid?

STALINO.

Est quod volo exquirere a te.

PARDALISCA.

Moram offers mihi.

STALINO.

At tu mihi

Digitized by Google

Offers mærorem. sed etiamne habet & nunc Casina
Gladium?

PARDALISCA.

Habet, sed duos.

STALINO.

Quid, duos?

PARDALISCA.

Altero te occisurum ait,
Altero villicum hodie.

STALINO.

Occisissumus sum omnium qui vivunt.
Loricam induam mihi, optumum esse opinor. quid uxor
Mea? non adiit atque ademit?

PARDALISCA.

Nemo audet prope accedere.

STALINO.

Exoret:

PARDALISCA.

Orat. negat ponere alio modo ullo profecto,
Ni se sciat villico non datum iri.

STALINO.

Atque ingratiis, quia
Non volt, nubet hodie. nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Ut nubat mihi? illud quidem volebam; non, sed nostro villico.

Digitized by Google

PARDALISCA.

Sæpicule peccas.

STALINO.

Timor præpedit verba. verum,
Obsecro, dic me uxorem orare, ut exoret illam, gladium
Ut ponat, & redire me intro ut liceat.

PARDALISCA.

Nuntiabo.

STALINO.

Et tu orato.

PARDALISCA.

Et ego orabo.

STALINO.

At blande orato, ut soles. sed audin'?
Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito
Aureum, & bona plurima.

PARDALISCA.

Operam dabo.

STALINO.

Face ut impetres.

PARDALISCA.

Eo nunc jam, nisi quippiam remorare me.

STALINO.

Abi, & cura.

PARDALISCA.

Redit, eccum, tandem obsonatu ejus adjutor. pompam ducit.

SCENA VI.

OLYMPIO, COCUS, STALINO.

OLYMPIO.

VIDE, fur, ut ſenteis ſub ſignis ducas.

COCUS.

Qui vero ſunt ſentes?

OLYMPIO.

Quia quod tetigere, illico rapiunt: ſi eas ereptum, illico ſcindunt.

Ita quoquo adveniunt, ubi ubi ſunt, duplici damno dominos multant.

COCUS.

Eja!

OLYMPIO.

Atat: ceſſo magnifice, patriceque, amiceque ita hero Meo ire advorſum.

STALINO.

Bone vir, ſalve.

OLYMPIO.

Fateor.

STALINO.

Quid fit?

OLYMPIO.

Tu amas, 5.

Digitized by Google

Ego esurio & sitio.

STALINO.

Lepide excuratus incessisti.

OLYMPIO.

Aha hodie!

STALINO.

Mane vero, quamquam faſtidis.

OLYMPIO.

Ei, ei! fætet

Tuus mihi sermo.

STALINO.

Quæ res?

OLYMPIO.

Hæc res.

STALINO.

Etiamne aſtas?

OLYMPIO.

Enim vero

Πράγματά μοι παρέχεις.

STALINO.

Dabo Μέγα κακὸν, ut ego opinor,

Nisi reſiſtis.

OLYMPIO.

ὤ Ζεῦ! potin' a me abeas, nisi me vis vomere

Hodie?

STALINO.

Mane.

OLYMPIO.

Quid est? quis hic homo est?

STALINO.

Herus sum.

OLYMPIO.

Qui herus?

STALINO.

Quojus tu servos es.

OLYMPIO.

Servos ego?

STALINO.

Atque meus.

OLYMPIO.

Non sum ego liber?

Memento, memento.

STALINO.

Mane, atque asta.

OLYMPIO.

Omitte.

STALINO.

Servos sum tuus.

OLYMPIO.

Optume est.

STALINO.

Obsecro, Olympisce mi, mi pater, mi patrone.

OLYMPIO.

Hem! sapis sane.

STALINO.

Tuus sum equidem.

OLYMPIO.

Quid mihi servo opus est tam nequam?

STALINO.

Quid nunc? quam mox recreas me?

OLYMPIO.

Cœna modo si sit cocta.

STALINO.

Intro ergo abeant.

OLYMPIO.

Propere, cito introite, & cito deproperate.

STALINO.

Ego jam intus ero. facite cœnam mihi, ut ebria sit.
Cœnare lepide nitideque volo. nihil moror barbarico ritu
Sane esse jam. i, sis: ego hic habito nunc quidem. *gladium*
Ancilla Casinam intus habere ait, quî me atque te invitet.

OLYMPIO.

Scio. sic sine habere. nugas agunt. novi ego illas malas merces.
Quin tu i modo mecum domum.

STALINO.

At pol malum metuo. i tu modo,
Perspicito prius, quid intus agatur.

OLYMPIO.

Tam mihi mea vita, quam tua
Tibi cara est.

STALINO.

Verum modo.

OLYMPIO.

Si tu jubes, inibitur tecum.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

PARDALISCA.

NEC pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ,
Neque usquam ludos tam festivos fieri,
Quam hic intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, & nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos:
Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
Properate: cœnam jam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona, candide
Vestitus, laute exornatusque ambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant,
Quem dent pro Casina nuptum nostra.
Sed nimium lepide dissimulant
Fore hujus quod futurum est. digne autem coqui
Nimis lepide ei rei dant operam, ne cœnet senex.
Aulas pervortunt, ignem restinguunt aqua.
Illarum oratu faciunt. illæ autem senem
Cupiunt extrudere incœnem ex ædibus;
Ut ipsæ solæ ventres distendant suos.

Novi ego illas ambas estrices: corbitam cibi
Comesse possunt. sed aperitur ostium.

SCENA II.

STALINO, PARDALISCA.

STALINO.

SI sapitis, uxor, vos tamen cœnabitis,
Cœna ubi erit cocta. ego ruri cœnavero.
Nam novom maritum & novam nuptam volo
Rus prosequi. novi hominum mores maleficos;
Ne quis eam abripiat. facite vostro animo volupe.
Sed properate istum atque istam actutum emittere,
Tandem ut veniamus luci: ego cras hic ero.
Cras habuero, uxor, ego tamen convivium.

PARDALISCA.

Fit, quod futurum dixi: incœnatum senem
Foras extrudunt mulieres.

STALINO.

Quid tu hic agis?

PARDALISCA.

Ego eo quo me ipsa misit.

STALINO.

Veron'?

PARDALISCA.

Serio.

STALINO.

Quid hic speculare?

PARDALISCA.

Nihil equidem speculor.

STALINO.

Abi.
Tu hic cunctas: intus alii festinant.

PARDALISCA.

Eo.

STALINO.

Abi hinc, sis, ergo, pessumarum pessuma.
Jamne abiit illæc? dicere hic quidvis licet.
Qui amat, tamen hercle si esurit, nullum esurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus socerus, compar, commaritus villicus.

SCENA III.

OLYMPIO, STALINO.

OLYMPIO.

AGE tibicen, dum illam educunt huc novam nuptam foras,
Suavi cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo.
Io hymen hymenæe! io hymen!

STALINO.

Quid agis, mea salus?

OLYMPIO.

Esurio hercle, atque adeo haud sitio.

STALINO.

At ego amo.

OLYMPIO.

At ego hercle,
Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Jamdudum intestina murmurant.

STALINO.

Nam quid illæc nunc
Tamdiu intus remoratur, quasi ob industriam? quanto ego
Plus propero, tanto illa minus.

OLYMPIO.

Quid si etiam occentem hymenæum?

STALINO.

Censeo, & ego te adjutabo in nuptiis communibus.

OLYMPIO.

Hymen hymenæe! io hymen!

STALINO.

Perii, hercle, ego miser, dirupi
Cantando hymenæum: licet illo morbo, quo dirumpi cupio,
Non est copia.

OLYMPIO.

Ædepol næ tu, si esses equus, esses indomabilis.

STALINO.

Quo argumento?

OLYMPIO.

Nimis tenax es.

STALINO.

Numne expertus uspiam?

OLYMPIO.

Dii melius faciant.

Sed crepuit ostium. exitur foras.

STALINO.

Dî hercle me cupiunt servatum. jam oboluit Casina procul.

SCENA IV.

ANCILLÆ DUÆ, OLYMPIO, STALINO.

ANCILLÆ.

SEnsim super attolle limen pedes, nova nupta: sospes
Iter incipe hoc, ut viro tuo semper sis superstes, atque
Ut potior pollentia sit, vincasque virum, victrixque sies,
Superetque tuum imperium: vir te vestiat, tu virum despolies.
Noctuque & diu ut viro subdola sies, obsecro, memento.

OLYMPIO.

Malo maxumo suo hercle illico, ubi tantulum peccassit.

STALINO.

Tace.

OLYMPIO.

Non taceo.

STALINO.

Quæ res?

OLYMPIO.

Mala malæ male monstrant.

STALINO.

Perii! istæ facient hanc rem mihi ex parata imparatam.
Id quærunt: volunt, hæc ut infecta faciant.

ANCILLÆ.

Age Olympio,
Quando vis, uxorem accipe hanc a nobis.

OLYMPIO.

Date ergo, daturæ
Si umquam estis hodie uxorem.

STALINO.

Abite intro.

ANCILLÆ.

Amabo, integræ atque
Imperitæ huic imperito.

OLYMPIO.

Futurum est. valete.

STALINO.

Ite.

Digitized by Google

ANCILLÆ.

Jam valete.

STALINO.

Jamne abscessit?

OLYMPIO.

Uxor domi est, ne time.

STALINO.

Evax!
Nunc pol demum ego sum liber. meum corculum, melliculum,
Verculum.

OLYMPIO.

Heus tu! malo, si sapis, cavebis; mea est hæc.

STALINO.

Scio:
Sed meus fructus est prior.

OLYMPIO.

Tene hanc lampadem.

STALINO.

Immo ego illam tenebo.
Venus multipotens, bonam vitam mihi
Dedisti, hujus cum copiam mihi fecisti.
Corpusculum melliculum!

OLYMPIO.

Mea uxorcula!

STALINO.

Quid est?

OLYMPIO.

Institit plantam.

STALINO.

Quasi jocabo.
Nebula haud est mollis, atque hujus est.

OLYMPIO.

Ædepol papillam bellulam! hei misero mihi!

STALINO.

Quid est?

OLYMPIO.

Pectus mihi agit nunc cubito.

STALINO.

Quid tu ergo hanc, quæso, tractas tam?
At mihi, qui belle hanc tracto, non.

OLYMPIO.

Vaha!

STALINO.

Quid negotii est?

OLYMPIO.

Obsecro, ut valentula est!
Pæne exposivit cubito.

STALINO.

Cubitum ergo ire volt.

OLYMPIO.

Quin imus ergo?

STALINO.

Bella bellatula!

Digitized by Google

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

PARDALISCA, MURRHINA.

PARDALISCA.

ACceptæ bene & commode eximus intus,
Ludos visere huc in via nuptialeis.

MURRHINA.

Numquam ecastor ullo die risi adæque,
Neque hoc quod reliquom est, plus risuram opinor.
Lubet Chalinum quid agat scire, novom
Nuptum cum novo marito. nec fallaciam
Astutiorem ullus fecit Poeta, atque
Ut hæc est fabre facta a nobis. obtunso
Ore nunc pervelim progrediri senem:
Quo senex nequior nullus vivit. ne illum
Quidem nequiorem arbitror esse, qui locum
Præbet illi * nunc præsidem. * * hic, Pardalisca,
Esto: qui hinc exeat, eum ut ludibrio habeas.

PARDALISCA.

Lubens fecero, & solens.

MURRHINA.

Spectato hinc omnia
Intus, quid intus agant.

PARDALISCA.

** pone me, amabo.

MURRHINA.

Et illi audacius licet quæ vis libere
Proloqui.

PARDALISCA.

Tace! vostra foris crepuit.

SCENA II.

OLYMPIO, CLEOSTRATA, MURRHINA.

OLYMPIO.

NEque quo fugiam, neque ubi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio superavimus nuptiis nostris.
Ita nunc pudeo, atque ita nunc paveo, atque ita irridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens nova nunc facio: pudet, quod prius non puditum umquam est.
Operam date, dum mea facta itero: est operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu, iteratu ea sunt, quæ ego intus turbavi *
Ubi intus hanc novam nuptam deduxi via recta * clavem

Abduxi: sed tamen tenebræ ibi erant tamquam nox **
Senex abs te decumbem *** colloco, fulcio, mollio,
Ut prior quam senex nup **
Tardus esse illico cœpi, quoniam ***
Reſpecto idemtidem, ne senex ****
Illecebram stupri, principio eam savium posco.
Reppulit mihi manum, nec quietum dare sibi savium me sinit.
Enim jam magis jam appropero: magis jam lubet in Casinam irruere.
Cupio illam operam seni surripere: forem obdo, ne senex me opprimat.

MURRHINA.

Agedum tu adi hunc,

CLEOSTRATA.

Obsecro, ubi tua nova nupta est?

OLYMPIO.

Perii hercle ego! manifesta res est.

CLEOSTRATA.

Omnem ordine rem
Fateri ergo æquom est. quid intus agitur? quid agit Casina? satin' morigera est?

OLYMPIO.

Pudet dicere me *

CLEOSTRATA.

Memora ordine, ut occœperas.

OLYMPIO.

Pudet hercle.

CLEOSTRATA.

Age audacter.

Postquam decubuisti, hinc te volo memorare, quid est factum.

OLYMPIO.

At flagitium est.

CLEOSTRATA.

Cavebunt qui audierint, faciam.

OLYMPIO.

* hoc majus est.

CLEOSTRATA.

Perdis! quin tu pergis?

OLYMPIO.

Ubi

* us subtus porro ***

** quid?

OLYMPIO.

Babæ.

CLEOSTRATA.

Quid?

OLYMPIO.

Papæ.

** est.

OLYMPIO.

Oh, erat maxumum.

** haberet metui: id quærere occœpi.

* * * * *

Dum, gladiumne habeat, quæro, arripio capulum.
Sed, quom cogito, non habuit gladium: nam esset frigidius.

CLEOSTRATA.

Eloquere.

OLYMPIO.

At pudet.

CLEOSTRATA.

Num radix fuit?

OLYMPIO.

Non fuit.

CLEOSTRATA.

Num cucumis?

OLYMPIO.

Profecto, hercle ** non fuit quidquam olerum:
Nisi, quidquid erat, calamitas profecto attigerat numquam.
Ita quidquid erat, grande erat.

MURRHINA.

Quid fit denique? edisserta?

OLYMPIO.

Ubi appello Casinam: *Casina*, inquam,
Amabo, mea uxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle immerito
Meo mihi hæc facis: quia mihi te expetivi **

Illa haud verbum facit, & sæpit veste id, quî estis.
Ubi illum saltum video obsæptum, rogo ut altero sinat ire.
Volo, ut obvertam cubitissim: **
Ullum muttit e ***
Surgo, ut ineam in ****
Atque illam in ***

MURRHINA.

Perlepide narrat. *****

OLYMPIO.

Savium ****
Ita quasi setis labra mihi compungit barba.
Continuo in genua astituto pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps. subsidit. obtundit os mihi.
Inde foras tacitus (præfiscini!) exeo hoc ornatu, quo vides;
Ut senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.

CLEOSTRATA.

Optume est.
Sed ubi est palliolum tuum?

OLYMPIO.

Hic intus reliqui.

CLEOSTRATA.

Quid nunc? satin' lepide adita est vobis manus?

OLYMPIO.

Merito.

CLEOSTRATA.

St! concrepuerunt fores.

OLYMPIO.

Num illa me nam sequitur?

SCENA III.

STALINO, OLYMPIO.

STALINO.

MAxumo ego ardeo flagitio, nec, quid agam meis rebus, scio.
Nec meam ut uxorem aspiciam contra oculis: ita disperii.
Omnia palam sunt probra. omnibus modis occidi miser.
Ita manifesto faucibus teneor.
Nec quibus modis purgem scio me meæ uxori,
Qui expalliatus sum miser:**
*** clandestinæ nuptiæ**
**** censeo
*** mihi optumum est.
** ea dux uxorem meam.
* * * * * * riam.
Sed ecquis est qui homo munus velit fungier pro me?
Quid nunc agam nescio, nisi ut improbos famulos imiter, ac domo fugiam.
Nam salus nulla est scapulis, si domum redeo.

Digitized by Google

Nugas istuc dicere licet. vapulo hercle ego, invitus tamen,
Etsi malum merui. hac dabo protinam, & fugiam.

OLYMPIO.

Heus, Stalino
Amator!

STALINO.

Occidi! revocor. quasi non audiam, abibo.

SCENA IV.

CHALINUS, STALINO, CLEOSTRATA, MURRHINA, OLYMPIO, ANCILLÆ.

CHALINUS.

UBI tu es, qui colere mores Massilienses postulas?
Nunc tu, si vis subigitare me, proba est occasio.
Periisti hercle. age, accede huc, **

Hic desunt octo versus.

STALINO.

Hac ibo. caninam scævam spero meliorem fore.

CLEOSTRATA.

Quid agis tu, marite, mi vir? unde ornatu hoc advenis?
Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?

ANCILLÆ.

In adulterio dum mœchissat Casinam, credo, perdidit,

STA-

Digitized by Google

STALINO.

Occidi!

CHALINUS.

Etiamne imus cubitum? Casina sum.

STALINO.

In malam crucem.

CHALINUS.

Non amas me?

CLEOSTRATA.

Quin responde, tuo quid factum est pallio?

STALINO.

Bacchæ! ergo hercle, uxor. Bacchæ! Bacchæ! hercle, uxor.

ANCILLÆ.

Nugatur sciens. nam ecastor nunc Bacchæ nullæ ludunt.

STALINO.

Oblitus fui. sed tamen Bacchæ.

CLEOSTRATA.

Quid Bacchæ? id fieri non potest.

OLYMPIO.

Times ecastor.

STALINO.

Egone?

OLYMPIO.

Haud mentire hercle: nam pa *

Hic in Mss. lacuna est versuum novem.

STALINO.

Non taces?

OLYMPIO.

Non hercle vero taceo. nam tu maxumo
Me obsecravisti opere, Casinam ut poscerem uxorem mihi.

STALINO.

Tui amoris caussa ego istuc feci.

CLEOSTRATA.

Immo ecastor illius.
Te quidem oppressi.

STALINO.

Feci ego istæc dicta quæ vos dicitis?

CLEOSTRATA.

Rogitas etiam?

STALINO.

Siquidem hercle feci, feci nequiter.

CLEOSTRATA.

Redi modo huc intro: monebo, siquidem meministi minus.

STALINO.

Hercle, opinor, potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed, uxor, da viro hanc veniam. Murrhina, ora Cleostratam:
Si umquam posthac aut amasso Casinam, aut occœpso modo;

Nedum ut eam amasso: si ego umquam adeo posthac tale admisero:
Nulla caussa est, quin pendentem me, uxor, virgis verberes.

MURRHINA.

Censeo, ecastor, veniam hanc dandam.

CLEOSTRATA.

Faciam, uti jubes.
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus gravate prospero;
Hanc ex longa longiorem ne faciamus Fabulam.

STALINO.

Non irata es?

CLEOSTRATA.

Non sum irata.

STALINO.

Tuæ fidei credo?

CLEOSTRATA.

Meæ.

STALINO.

Lepidiorem uxorem nemo quisquam, quam ego habeo.

CHALINUS.

Hanc habe.

CLEOSTRATA.

Age tu, redde huic scipionem & pallium.

CHALINUS.

Tene.

STALINO.

Libet.

CHALINUS.

Mihi quidem, ædepol, insignite facta est magna injuria.

Duobus nupsi. neuter fecit, quod novæ nuptæ solet.

GREX.

Spectatores, quod futurum est intus, hic memorabimus.

Hæc Casina hujus reperietur filia esse e proxumo.

Eaque nubet Euthynico nostro herili filio.

Nunc vos æquom est, manibus meritis meritam mercedem dare.

Qui faxit, clam uxorem ducat scortum semper, quod volet.

Verum qui non manibus clare, quantum poterit, plauserit,

Ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea.

FINIS CASINÆ.

Digitized by Google

M. ACCII

PLAUTI

CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

SILENIUM,) *meretric.*
GYMNASIUM,)
LENA.
AUXILIUM, *prologus.*
MELÆNIS, *lena.*
ALCESIMARCHUS, *adoleſcens.*
LAMPADISCUS, *ſervos.*
PHANOSTRATA, *uxor.*
HALISCA, *ancilla.*
DEMIPHO, *ſenex.*
CATERVA.

ARGUMENTUM.

COmprimit adoleſcens Lemnius Sicyoniam:
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia æque parit puellam. hanc ſervolus
Tollit, atque exponit, & ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alii detulit.

Lemno post rediens ducit, quam compresserat,
Lemnique natam despondit adolescentulo
Amore capto illius projecticiæ.
Requirens servos reperit, quam projecerat.
Itaque lege, & rite civem cognitam
Alcesimarchus, ut erat nactus, possidet.

Digitized by Google

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

SILENIUM, GYMNASIUM, LENA.

SILENIUM.

CUM ego antidhac te amavi, & mihi amicam esse crevi,
Mea Gymnasium, & matrem tuam: tum id mihi hodie
Aperuistis, tu atque hæc. soror si mea esses,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Nescio; nisi, ut meus est animus, fieri
Non posse arbitror: ita, omnibus relictis rebus,
Mihi frequentem operam dedistis. eo ego vos
Amo, & eo a me magnam inîstis gratiam.

GYMNASIUM.

Pol istoc quidem nos pretio facile est
Frequentare tibi, utilesque habere:
Ita in prandio nos lepide atque nitide
Accepisti apud te, ut semper meminerimus.

SILENIUM.

Lubentique ædepol animo factum, & fiet a me,
Quæ vos arbitrabor velle, ea ut expetam.

LENA.

Quod ille dixit, qui secundo vento vectus est,
Tranquillo mari, ventum gaudeo ecastor ad te:
Ita hodie hic acceptæ sumus suavibus modis;
Nec, nisi disciplina, apud te fuit quidquam
Ibi, quin mihi placeret.

SILENIUM.

Quid ita, amabo?

LENA.

Raro nimium dabat quod biberem: atque id merum
Infuscabat.

GYMNASIUM.

Amabo, hiccine istud decet?

LENA.

Jusque fasque est: nemo alienus hic est.

SILENIUM.

Merito
Vestro amo vos, quia me colitis & magnifacitis.

LENA.

Decet pol, mea Silenium, hunc esse ordinem
Benevolenteis inter se, beneque amicitia utier:
Ubi istas videas summo genere natas,
Summates matronas, ut amicitiam colunt,
Atque ut eam junctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur,
Ita tamen vix vivimus cum invidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigentes.

Nostra copia nihilo volunt nos potesse,
Suique omnium rerum nos indigere,
Ut sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum quam aditum malis: ita nostro ordini
Palam blandiuntur: clam, si occasio usquam est,
Aquam frigidam subdole suffundunt.
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse ajunt: eunt depressum:
Quia nos libertinæ sumus. & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus: illa te, ego hanc mihi educavi
Ex patribus conventiciis. neque ego hanc superbiæ caussa
Repuli ad meretricium quæstum, nisi ut ne esurirem.

SILENIUM.

At satius fuerat eam viro dare nuptum potius.

LENA.

Heja!
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsitque hodie,
Nubet mox noctu. numquam ego hanc viduam cubare sivi.
Nam si hæc non nubat, lugubre fame familia pereat.

GYMNASIUM.

Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse, mater.

LENA.

Ecastor haud me pœnitet, si, ut dicis, ita futura es.

Digitized by Google

Nam siquidem ita eris, ut volo, numquam Hecatæ fies:
Semperque istam, quam nunc habes, ætatulam obtinebis,
Multisque damno, & mihi lucro sine meo sæpe eris sumtu.

GYMNASIUM.

Dii faxint.

LENA.

Sine opera tua nihil dî horunc facere possunt.

GYMNASIUM.

Equidem, hercle, addam operam sedulo. sed quid tu inter istæc verba,
Meus oculus, mea Silenium, (numquam ego te tristiorem
Vidi esse) quid, cedo, te obsecro, tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adæque es, ut soles. hoc sis vide, ut petivit
Suspirium alte: & pallida es. eloquere utrumque nobis,
Et quid tibi est, & quid velis nostram operam, ut nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare,
Mea.

SILENIUM.

Excrucior, mea Gymnasium, male mihi est, male maceror;
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab ægritudine.

Digitized by Google

Quid dicam? nisi stultitia mea me in mærorem rapi.

GYMNASIUM.

Indidem, unde oritur, facito ut facias stultitiam sepelibilem.

SILENIUM.

Quid faciam?

GYMNASIUM.

In latebras abscondas pectore penitissumo.
Tuam stultitiam sola facito ut scias sine aliis arbitris.

SILENIUM.

At mihi
Cordolium est.

GYMNASIUM.

Quid id? unde est tibi cordolium, commemora, obsecro?
Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut perhibent viri.

SILENIUM.

Si quid est quod doleat, dolet: si autem non est, tamen hoc hîc dolet.

GYMNASIUM.

Amat hæc mulier.

SILENIUM.

Eho! an amare occipere, amarum est, obsecro?

GYMNASIUM.

Namque ecastor amor & melle & felle est fœcundissimus:
Gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.

Digitized by Google

SILENIUM.

Hoc volo agatis: qua arcessitæ caussa ad me estis, eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem dicier,
Obsecuta est, de ea re gessit morem morigeræ mihi,
Ut me, quem ego amarem graviter, sineret cum eo vivere.

LENA.

Stulte ecastor fecit: sed tu en umquam cum quiſquam viro
Consuevisti?

SILENIUM.

Nisi quidem cum Alcesimarcho, nemine:
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam imminuit.

LENA.

Obsecro,
Quo is homo insinuavit pacto se ad te?

SILENIUM.

Per Dionysia
Mater pompam me spectatum duxit. dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me usque ad fores.
Inde in amicitiam insinuavit cum matre & mecum simul,
Blanditiis, muneribus, donis.

GYMNASIUM.

Mihi istum hominem vellem dari,
Ut ego illum vorsarem!

SILENIUM.

Quid opus est verbis? consuetudine
Cœpi amare contra ego illum, & ille me.

LENA.

O mea Silenium!

SILENIUM.

Quid est?

LENA.

Assimulare amare oportet. nam si ames extempulo,
Melius illi multo, quem ames, consulas, quam rei tuæ.

SILENIUM.

At ille conceptis juravit verbis apud matrem meam,
Me uxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda est domum,
Sua cognata Lemniensis, quæ habitat hic in proxumo.
Nam eum pater ejus subegit. nunc mea mater irata est mihi,
Quia non redierim domum ad se, postquam eam rem resciverim,
Eum uxorem ducturum esse aliam.

LENA.

Nihil amori injurium est.

SILENIUM.

Nunc te, amabo, ut hanc hoc triduum solum sinas
Esse hic, & servare apud me. nam ad matrem arcessita sum.

LENA.

Quamquam mihi istud erit molestum triduum, & damnum dabis,
Faciam.

SILENIUM.

Facis benigne & amice. sed tu, Gymnasium mea,
Si me absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
Eum inclamare. utut erga me est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed, amabo, tranquille: ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias clavis; si quid tibi opus erit promtu, promito.
Ego volo ire.

GYMNASIUM.

Ut mihi excivisti lacrumas!

SILENIUM.

Gymnasium mea,
Bene vale.

GYMNASIUM.

Cura te, amabo. siccine immunda, obsecro,
Ibis?

SILENIUM.

Immundas fortunas æquom est squalorem sequi.

GYMNASIUM.

Amiculum hoc sustolle saltem.

SILENIUM.

Sine trahi, cum egomet trahor.

GYMNASIUM.

Quando ita tibi lubet, vale atque salve.

SILENIUM.

Si possim, velim.

GYMNASIUM.

Numquid me vis, mater, intro quin eam? ecastor mihi
Visa amare.

LENA.

Istoc ergo auris graviter obtundo tuas,
Ne quem ames. abi intro.

GYMNASIUM.

Numquid me vis?

LENA.

Ut valeas.

GYMNASIUM.

Vale.

SCENA II.

LENA.

IDEM mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ hunc quæstum facimus: quæ ubi suburratæ sumus,
Largiloquæ extemplo sumus: plus loquimur, quam sat est.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, parvolam

Puellam

Puellam projectam ex angiportu sustuli.
Adolescens quidam hic est apprime nobilis,
(Quin ego nunc, quia sum onusta mea ex sententia,
Quiaque adeo me complevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum est mihi:
Tacere nequeo misera, quod tacito usus est)
Sicyone summo genere ei vivit pater:
Is amore misere hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modo flens abiit. contra amore hæc perdita est:
Eam meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi;
Quod sæpe mecum mentionem fecerit,
Puerum aut puellam alicunde ut reperirem sibi,
Recens natum eapse quod sibi supponeret.
Ubi mihi potestas primum evenit, illico
Feci ejus eii, quod me oravit, copiam.
Postquam puellam eam a me accepit, illico
Eamdem puellam peperit, quam a me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus,
Item ut aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi.
Nam amatorem ajebat esse peregrinum sibi.
Suppositionem ejus rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego quæ illi dedi,
Et illa, quæ a me accepit; præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est. si quis usus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

SCENA III.

Auxilium *Prologus*.

Utrumque hæc, & multiloqua & multibiba est anus.
Satine vix reliquit deo, quod loqueretur, loci?
Ita properavit de puellæ proloqui
Suppositione. quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planius:
Nam mihi est Auxilio nomen. nunc operam date,
Ut ego argumentum hoc vobis plane perputem.
Fuere Sicyoni jamdiu Dionysia.
Mercator. venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus, *violentus*, multa nocte, in via.
Is ubi malam rem scit se meruisse, illico
Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,
Ubi habitabat tum. illa quam compresserat,
Decumo post mense exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum ejus facti nescit qui siet,
Paternum servom sui participat consilii,
Dat eam puellam ei servo exponendam ad necem.
Is eam projecit. hæc puellam sustulit.
Ille clam observavit servos,
Quo aut quas in ædis hæc puellam deferat.
Ut eampse vos audîstis confiterier,

Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eaque educavit eam sibi pro filia
Bene ac pudice, tum illic autem Lemnius
Propinquam uxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obiit, facta morigera est viro.
Postquam ille uxori justa fecit, illico
Huc commigravit: duxit uxorem hic sibi
Eamdem quam olim virginem hic compresserat:
Et eam cognoscit esse quam compresserat:
Illa illi dicit, ejus se ex injuria
Peperisse gnatam, atque eam se servo illico
Dedisse exponendam. ille extemplo servolum
Jubet illum eumdem persequi, si qua queat
Reperire, quæ sustulerit. ei rei nunc suam
Operam usque assiduo servos dat; si possiet
Meretricem illam invenire, quam olim tollere,
Cum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc, quod reliquom restat, volo persolvere:
Ut expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sicyoni: ei vivit pater.
Is amore projecticiam illam deperit,
Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem suam:
Et illa hunc contra, qui est amor suavissimus.
Ut sunt humana, nihil est perpetuum datum:
Pater adolescenti dare volt uxorem. hoc ubi
Mater rescivit, jussit arcessi eam domum:
Hæc res sic gesta est. bene valete, & vincite

Virtute vera, quod fecistis antidhac.
Servate vostros socios, veteres & novos:
Augete auxilia vostris justis legibus,
Perdite perduelles, parite laudem, & lauream,
Ut vobis victi Pœni pœnas sufferant.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

ALCESIMARCHUS, MELÆNIS.

ALCESIMARCHUS.

CRedo ego amorem primum apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi.
Jactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser.
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nubilam mentem
Animi habeo. ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt. quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor lassum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, lactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:

Modo quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur: ita meum frangit amentem
Animum: neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi ulla abest
Perdito pernicies. ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos: neque licitum interea est meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu!

MELÆNIS.

Eo facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia?
Habeas: neque nos factione tanta, quanta tu, sumus,
Neque opes nostræ tam sunt validæ, quam tuæ: verumtamen
Haud metuo, ne jusjurandum nostrum quisquam culpitet:
Tu jam, si quid tibi dolebit, scies, qua doleat gratia.

ALCESIMARCHUS.

Dî me perdant!

MELÆNIS.

Quodcumque optes, velim tibi contingere.

ALCESIMARCHUS.

Si illam uxorem duxero mihi umquam, quam despondit pater.

MELÆNIS.

Et me, si umquam tibi uxorem filiam dedero meam.

ALCESIMARCHUS.

Perjurare me patiere?

MELÆNIS.

Atque aliquanto facilius,
Quam me meamque rem perire & ludificari filiam.
Abi quærere, ubi jurando tuo satis sit subsidii:
Hic apud nos jam, Alcesimarche, confregisti tesseram.

ALCESIMARCHUS.

Face semel periculum.

MELÆNIS.

Sæpe feci, quod factum queror.

ALCESIMARCHUS.

Redde mihi illam.

MELÆNIS.

Inter novam rem verbum usurpabo vetus;
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquom est, non dabo.

ALCESIMARCHUS.

Non remissura es mihi illam?

MELÆNIS.

Pro me responsa tibi.

ALCESIMARCHUS.

Non remittes?

MELÆNIS.

Scis jamdudum omnem meam sententiam.

ALCESIMARCHUS.

Satin' tibi istuc in corde certum est?

Digitized by Google

MELÆNIS.

Quin ego commentor quidem:
Non ædepol istæc tua dicta nunc in auris recipio.

ALCESIMARCHUS.

Non? hem! quid agis?

MELÆNIS.

Igitur animum advorte, ut quid agas, scias.

ALCESIMARCHUS.

At ita me dî deæque, superi atque inferi, & medioxumi,
Itáque me Juno regina & Jovis supremi filia,
Itáque me Saturnus patruus ejus.

MELÆNIS.

Ecastor pater.

ALCESIMARCHUS.

Itáque me Ops opulenta illius avia!

MELÆNIS.

Immo mater quidem.

ALCESIMARCHUS.

Juno filia & Saturnus patruus, & summus Juppiter!
Tu me delenis: propter te hæc pecco.

MELÆNIS.

Perge dicere.

ALCESIMARCHUS.

Anne ut etiam quid consultura sis sciam?

MELÆNIS.

Perge eloqui.

Non remittam: definitum est.

ALCESIMARCHUS.

Enimvero, ita me Juppiter,
Itáque me Juno & Saturnus; ita, - quid dicam, nescio.
Jam scio: immo, mulier, audi, meam ut scias sententiam:
Dî me omnes magni minutique & patellarii
Faxint, ne ego dem vivus savium Silenio,
Nisi ego teque tuamque filiam, meque hodie obtruncavero.
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero:
Et equidem, hercle, nisi pedatu tertio omnis efflixero,
Nisi tu illam remittis ad me. dixi quæ volui. vale.

MELÆNIS.

Abiit intro iratus. quid ego nunc agam? si redierit
Illa ad hunc, ibidem loci res erit. ubi odium occœperit,
Illam extrudet, cum hanc uxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & persequar. amens ne quid faciat, cauto opu'st.
Postremo, quando æqua lege pauperi cum divite
Non licet, perdam operam potius, quam carebo filia.
Sed quis hic est, qui recta platea cursum hunc contendit suum?
Et illud paveo, & hoc formido: ita tota sum misera in metu.

SCENA II.

LAMPADISCUS.

ANUM sectatus sum clamore per vias:
Miserrumam habui. ut illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis!
Quot illi blanditias! quid illi promisi boni!
Quot admœnivi illi fabricas! quot fallacias!
In quæstione vix exsculpsi ut diceret,
Quia ei promisi dolium vini dare.

SCENA III.

PHANOSTRATA, LAMPADISCUS, MELÆNIS.

PHANOSTRATA.

AUdire vocem visa sum ante ædis modo
Mei Lampadisci servi.

LAMPADISCUS.

Non surda es, hera:
Recte audivisti.

PHANOSTRATA.

Quid agis hic?

LAMPADISCUS.

Quod gaudeas.

PHANOSTRATA.

Quid id est?

LAMPADISCUS.

Hinc ex hisce ædibus paullo prius
Vidi exeuntem mulierem.

PHANOSTRATA.

Illam, quæ meam
Gnatam sustulerat?

LAMPADISCUS.

Hem tenes.

PHANOSTRATA.

Quid postea?

LAMPADISCUS.

Dico ei, quo pacto eam ab hippodromo viderim
Herilem filiam nostram sustollere.

PHANOSTRATA.

Extimuit tum illa?

MELÆNIS.

Jam horret corpus, cor salit.
Nam mihi ab hippodromo memini afferri parvolam
Puellam, eamque me mihi supponere.

PHANOSTRATA.

Age perge, quæso: animus audire expetit,
Ut res gesta sit.

MELÆNIS.

Utinam audire non queas!

LAMPADISCUS.

Pergo illam *his alloqui* dictis: illæc anus
Fortuito *matrem*, *ne se deseras*, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas.
Ego te reduco & revoco ad divitias, ubi
Tu locére in luculentam familiam:
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hic, ubi ex Tusco modo
Tute tibi indigne dotem quæras corpore.

PHANOSTRATA.

An, amabo, meretrix illa est, quæ illam sustulit?

LAMPADISCUS.

Immo meretrix fuit. sed ut sit, de ea re eloquar.
Jam perducebam illam ad me suadela mea:
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deserat se: eam suam esse filiam,
Seque eam peperisse, sancte adjurabat mihi.
Istanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola sua.
Et vivit, inquit. ubi ea est? inquam extempulo.

PHANOSTRATA.

Servate me, dei, obsecro.

MELÆNIS.

At me perditis.

PHANOSTRATA.

Quoi illam dedisset exquisisse oportuit.

LAMPADISCUS.

Quæsivi: & dixit, meretrici Melænidi.

MELÆNIS.

Meum elocutus est nomen. interii!

LAMPADISCUS.

Ubi elocuta est, ego continuo anum interrogo:
Ubi habitat, inquam, duc ac demonstra mihi.
Avecta est, inquit, peregre hinc habitatum.

MELÆNIS.

Obsipat
Aquulam.

LAMPADISCUS.

Quo avecta est, eo sequemur. siccine
Agis nugas? periisti, ne hercle hoc longe. destiti
Instare, usque adeo, donec se adjurat anus
Jam mihi monstrare.

PHANOSTRATA.

Ah! non missam oportuit.

LAMPADISCUS.

Servatur: sed illæc se quamdam ajebat mulierem
Suam benevolentem convenire etiam prius,
Commune quâcum id esset sibi negotium.
Et scio venturam.

MELÆNIS.

Me indicabit, & suas
Ad meas miserias addet.

PHANOSTRATA.

Fac me conſciam.

Quid nunc vis facere me?

LAMPADISCUS.

Intro abi, atque animo bono es.

Vir tuus si veniet, jube domi opperirier,
Ne in quæstione mihi sit, si quid eum velim.
Ego ad anum recurro rursum.

PHANOSTRATA.

Lampadio, obsecro

Cura.

LAMPADISCUS.

Perfectum ego hoc dabo negotium.

PHANOSTRATA.

Deos teque spero.

LAMPADISCUS.

Eosdem ego, uti abeas domum.

MELÆNIS.

Adolescens, asta, atque audi.

LAMPADISCUS.

Men', mulier, vocas?

MELÆNIS.

Te.

LAMPADISCUS.

Quid negotii est? nam occupatus sum ampliter.

MELÆNIS.

Quis istic habitat?

Digitized by Google

LAMPADISCUS.

Demipho dominus meus.

MELÆNIS.

Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam
Suam despondit in divitias maxumas?

LAMPADISCUS.

Is ipsus est.

MELÆNIS.

Eho tu! quam vos igitur filiam
Nunc quæritatis alteram?

LAMPADISCUS.

Ego dicam tibi,
Non ex uxore gnatam uxoris filiam.

MELÆNIS.

Quid istuc est verbi?

LAMPADISCUS.

Ex priore muliere
Nata, inquam, meo hero filia est.

MELÆNIS.

Certe modo
Hujus quæ locuta est, quærere ajebas filiam.

LAMPADISCUS.

Hujus ego quæro.

MELÆNIS.

Quomodo igitur, obsecro,
Hæc est prior, quæ nupta nunc est?

Digitized by Google

LAMPADISCUS.

Conteris
Tu tua me oratione, mulier, quisquis es.
Medioxumam quam duxit uxorem, ex ea
Nata est hæc virgo, Alcesimarcho quæ datur.
Ea uxor diem obiit. jam scis?

MELÆNIS.

Teneo istuc satis.
Sed ego illud quæro confragosum, quo modo
Prior posterior sit, & posterior sit prior?

LAMPADISCUS.

Prius hanc compressit, quam uxorem duxit domum:
Prius gravida facta est, priusque peperit filiam.
Eam postquam peperit, jussit parvam projici.
Ego eam projeci, alia mulier sustulit:
Ego inspectavi. herus hanc duxit postibi.
Eam nunc puellam filiam ejus quærimus.
Quid nunc supina susum in cælum conspicis?

MELÆNIS.

I nunc jam istuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexi.....

LAMPADISCUS.

Diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, numquam, credo, amitteres.

MELÆNIS.

Nunc mihi bonæ necessum'st esse ingratiis,

Quam-

Quamquam esse nolo. rem palam esse intellego.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quam illæc indicet me. ibo domum,
Atque ad parentes reduco Silenium.

ACTUS TERTIUS.

MELÆNIS, ALCESIMARCHUS, SILENIUM.

MELÆNIS.

REM elocuta sum tibi omnem: sequere me, mea Silenium,
Ut eorum, quojam esse oportet te, sis potius quam mea:
Quamquam invita te carebo, animum ego inducam tamen,
Ut illud quod in tuam rem bene conducat, consulam:
Nam hic crepundia insunt, quibuscum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit: parentes te ut cognoscant facilius.
Accipe hanc cistellam, Halisca, atque agedum pulta illas fores.
Dic me orare, ut aliquis intus prodeat propere ocius.

ALCESIMARCHUS.

Recipe me ad te, Mors, amicum & benevolum.

SILENIUM.

Mater mea!
Periimus miseræ!

ALCESIMARCHUS.

Utrum hac me feriam, an ab læva latus?

MELÆNIS.

Quid tibi est?

SILENIUM.

Alcesimarchum non vides ferrum tenentem?

ALCESIMARCHUS.

Ecquid agis? remorare? lumen linque.

SILENIUM.

Amabo, accurrite,
Ne se interimat.

ALCESIMARCHUS.

O Salute mea salus salubrior,
Tu nunc, si ego volo seu nolo, sola me ut vivam facis.

MELÆNIS.

Hau! voluisti istuc severum facere!

ALCESIMARCHUS.

Nihil mecum tibi,
Mortuus tibi sum: hanc ut habeo, certum est non amittere.
Nam hercle jam ad me agglutinandam totam decretum est dare.
Ubi estis, servi? occludite ædis pessulis, repagulis,
Ubi hanc ego tetulero intra limen.

MELÆNIS.

Abiit, abstulit
Mulierem. ibo, persequar jam illum intro, ut hæc ex me sciat
Eadem, si possum tranquillum facere ex irato mihi.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

LAMPADISCUS.

NUllam ego me vidisse credo magis anum excruciabilem:
Quam illæc est, quæ dudum fassa est mihi, quæ ne inficias eat!
Sed eccam heram video. sed quid hoc est, hæc quod cistella hic jacet
Cum crepundiis? nec quemquam conspicor alium in via!
Faciundum est puerile officium: conquiniscam ad cistulam.

PHANOSTRATA.

Quid agis, Lampadio?

LAMPADISCUS.

Hæc cistella numnam hinc ab nobis domo est?
Nam hinc ab ostio jacentem sustuli.

PHANOSTRATA.

Quid nuntias

Super anu?

LAMPADISCUS.

Scelestiorem in terra nullam esse alteram.
Omnia inficias ire ea, quæ dudum confeſsa est mihi.
Nam, hercle, ego illam anum irridere me ut sinam?
satius est mihi
Quovis exitio interire.

PHANOSTRATA.

Dî obsecro vostram fidem!

LAMPADISCUS.

Quid deos obsecras?

PHANOSTRATA.

Servate nos.

LAMPADISCUS.

Quid est?

PHANOSTRATA.

Crepundia
Hæc sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.

LAMPADISCUS.

Sanane es?

PHANOSTRATA.

Hæc sunt profecto.

LAMPADISCUS.

Pergin'?

PHANOSTRATA.

Hæc sunt.

LAMPADISCUS.

Si mihi
Alia mulier istoc pacto dicat, dicam esse ebriam.

PHANOSTRATA.

Non ecastor cassa memoro. nam, obsecro, unde hæc gentium?
Aut quis deus objecit hanc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso Spes mihi sancta subvenit.

SCENA II.

HALISCA, LAMPADISCUS, PHANOSTRATA.

HALISCA.

NISI quid mihi opis
Dî dant, disperii: neque, unde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miseram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat, male formido:
Si hera me sciat, tam socordem esse, quam sum.
Quamne in manibus tenui atque accepi hic ante ædis
Cistellam? ubi ea sit, nescio: nisi, ut opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi spectatores, facite indicium, si quis
Vidit, si quis eam abstulerit, quisve

Digitized by Google

Sustulerit, & utrum hac an illac iter institerit.
Non sum scitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui semper malo muliebri sunt lubentes.
Nunc vestigia hic si qua sunt, noscitabo.
Nam si nemo hac præteriit, postquam intro abii,
Cistella hic jaceret. quid, hic? periit, opinor.
Actum est! ilicet me infelicem & scelestam.
Nulla est! neque ego sum usquam. perdita perdidit me.
Sed pergam, ut cœpi, tamen: quæritabo.
Nam & intus paveo, & foris formido: ita nunc
Utrobique me metus agitat. illo sunt homines misere
Miseri. ille nunc lætus est, quisquis est, qui illam habet.
Quæ neque illa illi quidquam usui'st: mihi esse potest.
Sed memet moror, quom hoc ago secius.
Halisca, hoc age: ad terram aspice, & dispice:
Oculis investigans astute augura.

LAMPADISCUS.

Hera, hem tibi!

PHANOSTRATA.

Quid est?

LAMPADISCUS.

Hæc est.

PHANOSTRATA.

Quis?

LAMPADISCUS.

Quoi hæc excidit cistella:

Certe eccum locum signat, ubi ea excidit.

PHANOSTRATA.

Apparet.

HALISCA.

Sed is hac iit: hac socci video vestigium
In pulvere: persequar hac. in hoc jam loco cum altero
Constitit. hic meis turbo oculis modo se objecit:
Neque prorsum iniit hac. hic stetit: hinc illuc exiit: hic
Concilium fuit. ad duos attinet: hi qui *qui* sunt!
Atat, singulum video vestigium. sed is hac abiit.
Contemplabor. hinc huc iit: hinc nusquam abiit.
Actam rem ago. quod periit, periit; meum corium
Cum cistella. redeo intro.

PHANOSTRATA.

Mulier, mane: sunt
Qui volunt te conventam.

HALISCA.

Quis me revocat?

LAMPADISCUS.

Bona femina, & malus masculus volunt te.

HALISCA.

Malum aufer, bonum mihi opus est. postremo, ille
Plus, qui vocat, scit quod velit, quam ego quæ vocor. revortor.
Ecquem vidisti quærere hic, amabo, in hac regione
Cistellam cum crepundiis, quam ego hic amisi misera?

Nam dudum ut accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam
Interimeret, *tum mihi puto præ* timore hic excidisse
Cistellam.

LAMPADISCUS.

Hæc mulier *nostra est. quin operam* damus, hera, parumper.

HALISCA.

Disperii misera! quid ego meæ heræ dicam? quæ me opere tanto
Servare jussit, qui suos Silenium parentes
Facilius posset noscere, quæ heræ meæ supposita est parva:
Quam quædam meretrix ei dedit.

LAMPADISCUS.

Nostram hæc rem fabulatur.
Hanc scire oportet, filia tua ubi sit, signa ut dicit.

HALISCA.

Nunc eam volt suæ matri & patri, quibus nata est, reddere ultro.
Mi homo, obsecro, alias res geris, ego tibi meas res mando.

LAMPADISCUS.

Istuc ago: atque istuc mihi cibus est, quod fabulare:
Sed inter rem agendam istam heræ huic respondi, quod rogabat.

Nunc ad te redeo: si quid est opus, dic, impera & tu.
Quid quæritabas?

HALISCA.

Mi homo, & mea mulier, vos saluto.

PHANOSTRATA.

Et nos te. sed quid quæritas?

HALISCA.

Vestigium hic requiro,
Qua aufugit quædam *nescio quo mihi*.

PHANOSTRATA.

Quid id? quid *id* nam est?

HALISCA.

Alienum *quod damnum afferat*, & mærorem familiarem.

LAMPADISCUS.

Mala merx, hera, hæc & callida est.

PHANOSTRATA.

Ecastor ita videtur.

LAMPADISCUS.

Imitatur nequam bestiam & damnificam.

PHANOSTRATA.

Quamnam, amabo?

LAMPADISCUS.

Involvolum, quæ in pampini folio intorta implicat se:
Itidem hæc exorditur sibi intortam orationem.
Quid quæritas?

HALISCA.

Cistella mihi hic, mi adolescens, evolavit.

LAMPADISCUS.

In caveam latam oportuit.

HALISCA.

Non ædepol præda magna.

LAMPADISCUS.

Mirum, quin grex venalium in cistella infuerit una.

PHANOSTRATA.

Sine dicat.

LAMPADISCUS.

Si dicat quidem.

PHANOSTRATA.

Age, loquere tu, quid ibi infuerit.

HALISCA.

Crepundia una.

LAMPADISCUS.

Est quidam homo, qui illam ait se scire ubi sit.

HALISCA.

At pol ille a quadam muliere, si eam monstret, gratiam ineat.

LAMPADISCUS.

At sibi ille quidam volt dari mercedem.

HALISCA.

At pol illa quædam,

Quæ illam cistellam perdidit, quoidam negat esse quod det.

LAMPADISCUS.

At enim ille quidam *argentum expetit*.

HALISCA.

*At nequic*quam argentum expetit.

LAMPADISCUS.

At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita est.

PHANOSTRATA.

Commoda loquelam tuam: tibi nunc proderit. confitemur
Cistellam habere.

HALISCA.

At vos Salus servassit. ubi ea nunc est?

PHANOSTRATA.

Salvam eccam. sed ego rem meam magnam confabulari
Tecum volo. sociam te mihi adopto ad meam salutem.

HALISCA.

Quid istuc negotii est? aut quis es?

PHANOSTRATA.

Ego sum illius mater,
Quæ hæc gestitavit.

HALISCA.

Hiccine tu ergo habitas?

PHANOSTRATA.

Ariolare.

Sed, quæso, ambages, mulier, mitte, atque hoc age:
Eloquere, unde hæc sunt tibi, cito, crepundia.

HALISCA.

Mea hæc herilis gestitavit filia.

LAMPADISCUS.

Mentiris: nam mea gestitavit, non tua.

PHANOSTRATA.

Ne obloquere.

LAMPADISCUS.

Taceo.

PHANOSTRATA.

Mulier perge dicere.
Ubi ea est quæ gestitavit?

HALISCA.

Hic in proxumo.

PHANOSTRATA.

Istic quidem ædepol mei viri habitat gener.

LAMPADISCUS.

Næ.

PHANOSTRATA.

Obloquere rursum? perge porro dicere.
Quot annos nata dicitur?

HALISCA.

Septem & decem.

PHANOSTRATA.

Mea est.

LAMPADISCUS.

Ea est, *ut numerus* annorum attulit.

HALISCA.

Quod *quærebas*, *repperisti*: jam quæro meam.

LAMPADISCUS.

At pol *hæ suas nactæ* sunt: quæro tertiam.

PHANOSTRATA.

Quod quæritabam, filiam inveni meam.

HALISCA.

Æquom est tenere, per fidem quod creditum est,
Ne bene merenti sit malo benignitas.
Nostra hæc alumna est tua profecto filia:
Et redditura *hera* est tibi tuam: & ea gratia
Domo profecta est. ceterum ex ipsa, obsecro,
Exquiritote: ego serva sum.

PHANOSTRATA.

Æquom postulas.

HALISCA.

Illius ego istanc esse malo gratiam.
Sed istanc cistellam te obsecro ut reddas mihi.

PHANOSTRATA.

Quid fit, Lampadio?

LAMPADISCUS.

Quod tuum est, teneas tuum.

PHANOSTRATA.

At me hujus miseret.

Digitized by Google

LAMPADISCUS.

Sic faciundum censeo.
Da isti cistellam, & intro abi cum istac simul.

PHANOSTRATA.

Tibi auscultabo. tene tu cistellam tibi.
Abeamus intro. sed quod nomen est tuæ
Dominæ?

HALISCA.

Melænis.

PHANOSTRATA.

I, i præ. jam ego te sequar.

ACTUS QUINTUS.

DEMIPHO, LAMPADISCUS.

DEMIPHO.

QUID hoc negotii est, quod omnes homines fabulantur per vias,
Mihi esse filiam inventam? & Lampadionem me in foro
Quæsivisse ajunt.

LAMPADISCUS.

Here, unde is?

DEMIPHO.

Ex senatu.

LAMPADISCUS.

Gaudeo
Tibi mea opera liberorum esse amplius.

DEMIPHO.

Etenim non placet.
Nihil moror aliena mihi opera fieri plures liberos.
Sed quid istuc est?

LAMPADISCUS.

Propera ire intro huc ad affinem tuum:
Filiam tuam jam cognosces. intus ibidem uxor tua est.
Abi cito.

DEMIPHO.

Prævorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.

CATERVA.

NE exspectetis, spectatores, dum illi huc ad vos exeant.
Nemo exibit: omnes intus conficient negotium,
Ubi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc, quod ad vos, spectatores, reliquum relinquitur,
More majorum date plausum postrema in Comœdia.

FINIS CISTELLARIÆ.

M. ACCII
PLAUTI
EPIDICUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

EPIDICUS,) *servi.*	MILES.
THESPRIO,)	PHILIPPA, *mulier.*
STRATIPPOCLES,) *adol.*	VIRGO.
CHÆRIBULUS,)	FIDICINA.
APŒCIDES,) *senes.*	DANISTA.
PERIPHANES,)	GREX.

ARGUMENTUM.

EMIT *fidicinam, filiam credens, senex*
Persuasu servi, aliam qui conducticiam
Iterum pro amica ei subjecit. filio
Dat herili argentum. eo sororem destinat
Imprudens juvenis. mox compressæ, ac militis
Cognoscit opera sibi senex os sublitum,
Ut ille amicam, hæc quæritabat filiam.
Sed inventa gnata, servolum emittit manu.

Digitized by Google

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

EPIDICUS, THESPRIO.

EPIDICUS.

HEUS, adoleſcens.

THESPRIO.

Quis properantem me prehendit pallio?

EPIDICUS.

Familiaris.

THESPRIO.

Fateor: nam odio es nimium familiariter.

EPIDICUS.

Reſpice vero, Theſprio.

THESPRIO.

Oh! Epidicumne ego conſpicor?

EPIDICUS.

Certe oculis uteris.

THESPRIO.

Salve.

EPIDICUS.

Dii dent quæ velis.

Venire ſalvom gaudeo.

THESPRIO.

Quid ceterum?

EPIDICUS.

Quod eo assolet,
Cœna tibi dabitur.

THESPRIO.

Spondeo.

EPIDICUS.

Quid?

THESPRIO.

Me accepturum, si dabis.

EPIDICUS.

Quid tu? agis ut velis?

THESPRIO.

Exemplum adest.

EPIDICUS.

Intellego. eugepæ!
Corpulentior videre atque habitior.

THESPRIO.

Huic gratia.

EPIDICUS.

Quam quidem jamdiu te perdidisse oportuit.

THESPRIO.

Minus jam furtificus sum, quam antehac.

EPIDICUS.

Quid ita?

THESPRIO.

Rapio propalam.

EPIDICUS.

Dî immortales infelicent, ut tu es gradibus grandibus!
Nam ut apud portum te conspexi, curriculo occœpi sequi:
Vix adipiscendi poteſtas modo fuit.

THESPRIO.

Scurra es.

EPIDICUS.

Scio.

Te esse quidem hominem militarem.

THESPRIO.

Audacter quamvis dicito.

EPIDICUS.

Quid ais? perpetuon' valuiſti?

THESPRIO.

Varie.

EPIDICUS.

Qui varie valent,
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.

THESPRIO.

Quid tibi vis dicam, nisi quod est?

EPIDICUS.

Ut illa respondeas probe.
Quid herilis noster filius? valet?

THESPRIO.

Pugilice atque athletice.

EPIDICUS.

Voluptabilem mihi nuntium tuo adventu attulisti. sed ubi
Est is?

THESPRIO.

Adveni simul.

EPIDICUS.

Ubi is ergo est? nisi si in vidulo,
Aut si in melina attulisti.

THESPRIO.

Dii te perdant!

EPIDICUS.

Te volo
Percontari. operam da: opera reddibitur tibi.

THESPRIO.

Jus dicis.

EPIDICUS.

Me decet.

THESPRIO.

Jam tu autem nobis præturam geris?

EPIDICUS.

Quem dices digniorem esse hominem hodie Athenis alterum?

THESPRIO.

At unum a prætura tua, Epidice, abest.

Digitized by Google

EPIDICUS.

Quidnam?

THESPRIO.

Scies.

Lictores duo, duo viminei fasces virgarum.

EPIDICUS.

Væ tibi!

Sed quid ais?

THESPRIO.

Quid rogas?

EPIDICUS.

Ubi arma sunt Stratippocli?

THESPRIO.

Pol illa ad hostes transfugerunt.

EPIDICUS.

Arihane?

THESPRIO.

Atque quidem cito.

EPIDICUS.

Seriòne dicis tu?

THESPRIO.

Serio, inquam: hostes habent.

EPIDICUS.

Ædepol facinus improbum!

THESPRIO.

At jam ante alii fecerunt idem.

Erit illi illa res honori.

EPIDICUS.

Quî?

THESPRIO.

Quia antea aliis fuit.

EPIDICUS.

Mulciber, credo, arma fecit, quæ habuit Stratippocles:
Travolaverunt ad hostes. tum ille prognatus Theti
Sine perdat: alia apportabunt eii Nerei filiæ.
Id modo videndum est, ut materies suppetat scutariis,
Si in singulis stipendiis is ad hostes exuvias dabit.

THESPRIO.

Supersede istis rebus jam.

EPIDICUS.

Tu ipse, ubi lubet, finem face.

THESPRIO.

Desiste percunctarier.

EPIDICUS.

Eloquere, ipse ubi est Stratippocles?

THESPRIO.

Est caussa, qua caussa simul mecum ire veritu'st.

EPIDICUS.

Quidnam id est?

THESPRIO.

Patrem videre se non volt etiam nunc.

EPIDICUS.

Quapropter?

THESPRIO.

Scies.

Quia forma lepida & liberali captivam adolescentulam
De præda mercatu'st.

EPIDICUS.

Quid ego ex te audio?

THESPRIO.

Hoc quod fabulor.

EPIDICUS.

Cur eam emit?

THESPRIO.

Animi caussa.

EPIDICUS.

Quot illic homo animos habet?
Nam certo, priusquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipse mandavit mihi, ab lenone ut fidicina,
Quam amabat, emeretur sibi. id ei impetratum reddidi.

THESPRIO.

Utcumque in alto ventus es, Epidice, exin velum vortitur.

EPIDICUS.

Væ misero mihi! male perdidit me.

THESPRIO.

Quid istuc? quidnam est?

EPIDICUS.

Quid? istanc quam emit, quanti eam emit?

THESPRIO.

Vili.

EPIDICUS.

Haud istuc te rogo.

THESPRIO.

Quid igitur?

EPIDICUS.

Quot minis?

THESPRIO.

Tot.

EPIDICUS.

Quadraginta minis!

THESPRIO.

Id adèo argentum ab Danista apud Thebas sumsit fœnore,
In dies minasque argenti singulas, nummis.

EPIDICUS.

Papæ!

THESPRIO.

Et is Danista advenit una cum eo, qui argentum petit.

EPIDICUS.

Dî immortales, ut ego interii basilice!

THESPRIO.

Quid jam? aut quid est, Epidice?

EPIDICUS.

Perdidit me.

THESPRIO.

Quis?

EPIDICUS.

Ille qui perdidit arma.

THESPRIO.

Nam

Quid ita?

EPIDICUS.

Quia cotidie ipse ad me ab legione epistolas
Mittebat. sed taceam optumum est. plus scire satius est, quam loqui
Servom hominem. ea sapientia est.

THESPRIO.

Nescio ædepol, quid tu timidus es.
Trepidas, Epidice: ita voltum tuum video. videre commeruisse
Hic, me absente, in te aliquid mali.

EPIDICUS.

Potin' uti molestus ne sies?

THESPRIO.

Abeo.

EPIDICUS.

Asta, abire hinc non sinam.

THESPRIO.

Quid nunc me retines?

EPIDICUS.

Amatne istam, quam emit de præda?

Digitized by Google

THESPRIO.

Rogas? deperit.

EPIDICUS.

Detegetur corium de tergo meo.

THESPRIO.

Plusque amat, quam te umquam amavit.

EPIDICUS.

Juppiter te perduit.

THESPRIO.

Mitte nunc jam: nam ille me vetuit domum
Venire: ad Chæribulum jussit huc in proxumum: ibi manere jussit:
Eo venturus est ipse.

EPIDICUS.

Quid ita?

THESPRIO.

Dicam. quia patrem
Prius se convenire non volt, neque conspicari, quam id argentum,
Quod debetur pro illa, dinumeraverit.

EPIDICUS.

Heu ædepol res turbulentas!

THESPRIO.

Mitte me, ut eam nunc jam.

EPIDICUS.

Hæccine ubi scibit senex? puppis
Pereunda est probe.

THESPRIO.

Quid istuc ad me attinet, quo tu intereas modo?

EPIDICUS.

Quia perire solus nolo, te cupio perire mecum,
Benevolens cum benevolente.

THESPRIO.

Abi in malam rem maxumam a me
Cum istac conditione.

EPIDICUS.

I sane, si quid festinas magis.

THESPRIO.

Numquam hominem quemquam conveni, unde abierim lubentius.

EPIDICUS.

Illic hinc abiit: solus es nunc. quo in loco hæc res sit, vides,
Epidice: nisi quid tibi in tete auxilii est, absumtus es.
Tantæ in te impendent ruinæ: nisi suffulcis firmiter,
Non potes subsistere: itáque in te irruunt montes mali.
Neque, ego nunc quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Consilium placet. ego miser perpuli meis dolis senem,
Ut censeret suam sese emere filiam. is suo filio
Fidicinam emit, quam ipse amat, quam abiens mandavit mihi.
Is sibi nunc alteram ab legione adduxit animi
Caussa. corium perdidi: nam ubi senex senserit

Digitized by Google

Sibi data esse verba, virgis dorsum depoliet meum.
At enim tu præcave. nihil est istuc: plane hoc corruptum'st caput.
Nequam homo es, Epidice. quî *tibi* libido'st male loqui?
Quia tute te deseris. quid faciam? men' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis solebas dare consilia mutua.
Quid? aliquid reperiundum est. sed ego cesso ire obviam
Adolescenti, ut, quid negotii sit, sciam? atque ipse illic est.
Tristis est. cum Chæribulo incedit æquali suo.
Huc concedam, orationem unde horum placide persequar.

SCENA II.

STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS, EPIDICUS.

STRATIPPOCLES.

REM tibi sum elocutus omnem, Chæribule, atque admodum
Meorum mærorum atque amorum summam edictavi tibi.

CHÆRIBULUS.

Præter ætatem & virtutem stultus es, Stratippocles.
Idne pudet te, quia captivam, genere prognatam bono,

In præda es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?

STRATIPPOCLES.

Qui invident, omnes inimicos mihi istoc facto repperi:
At pudicitiæ ejus numquam nec vim, nec vitium attuli.

CHÆRIBULUS.

Jam istoc probior es, meo quidem animo, cum in amore temperes.

STRATIPPOCLES.

Nihil agit, qui diffidentem verbis solatur suis.
Is est amicus, qui in re dubia, re juvat, ubi re est opus.

CHÆRIBULUS.

Quid tibi me vis facere?

STRATIPPOCLES.

Argenti dare quadraginta minas,
Quod Danistæ detur, unde ego illud sumsi fœnore.

CHÆRIBULUS.

Si hercle haberem, non negarem.

STRATIPPOCLES.

Nam quid te igitur retulit
Beneficum esse oratione, si ad rem auxilium emortuum est?

CHÆRIBULUS.

Quin ædepol egomet clamore defatigor, differor.

STRATIPPOCLES.

Malim istiusmodi mihi amicos furno mersos, quam foro.

Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioso velim:
Quem quidem ego hominem irrigatum plagis pistori dabo,
Nisi hodie prius comparassit mihi quadraginta minas,
Quam argenti fuero elocutus ei postremam syllabam.

EPIDICUS.

Salva res est: bene promittit: spero servabit item.
Sine meo sumtu paratæ jam sunt scapulis symbolæ.
Aggrediar hominem. advenientem peregre herum suum Stratippoclem
Salva impertit salute servos Epidicus.

STRATIPPOCLES.

Ubi is est?

EPIDICUS.

Adest.
Salvom te gaudeo huc advenisse.

STRATIPPOCLES.

Tam tibi istuc credo, quam mihi.

EPIDICUS.

Benéne usque valuisti?

STRATIPPOCLES.

A morbo valui, ab animo æger fui.

EPIDICUS.

Quod ad me attinuit, ego curavi: quod mandasti mihi,
Impetratum est: emta ancilla'st, quod tute ad me litteras
Missiculabas.

STRA-

Digitized by Google

STRATIPPOCLES.

Perdidiſti omnem operam.

EPIDICUS.

Nam quî perdidi?

STRATIPPOCLES.

Quia meo neque cara eſt cordi, neque placet.

EPIDICUS.

Quid retulit
Mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epiſtolas?

STRATIPPOCLES.

Illam amabam olim, nunc jam alia cura impendet pectori.

EPIDICUS.

Hercle miſerum eſt, ingratum eſſe hominem, id quod facias bene.
Ego quod benefeci, malefeci: quia amor mutavit locum.

STRATIPPOCLES.

Deſipiebam mentis, cum illas ſcriptas mittebam tibi.

EPIDICUS.

Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?
Ut meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum?

STRATIPPOCLES.

Quid iſtic verba facimus? huic homini opus eſt quadraginta minis
Celeriter calidis, Daniſtæ quas reſolvat, & cito.

EPIDICUS.

Dic modo, unde auferre me vis? a quo trapezita peto?

CHÆRIBULUS.

Unde libet. nam ni ante Solem occaſum *hoc argentum eloces*,
Meam domum ne imbitas: tu te in pistrinum *recta inferas*.

EPIDICUS.

Facile tu istuc ſine periculo & cura, corde libero
Fabulare. novi ego nostros: mihi dolet, quom ego vapulo.

STRATIPPOCLES.

Quid tu nunc? patierín'ut ego me interimam?

EPIDICUS.

Ne feceris.
Ego istuc accedam periculum potius atque audaciam.

STRATIPPOCLES.

Nunc places; nunc ego te laudo.

EPIDICUS.

Patiar ego istuc quod lubet.

STRATIPPOCLES.

Quid de illa fiet fidicina igitur?

EPIDICUS.

Aliquâ reperibitur:
Aliqua ope exſolvam, extricabor aliquâ.

STRATIPPOCLES.

Plenus conſilii es.
Novi ego te.

Digitized by Google

EPIDICUS.

Est Euboicus miles locuples, multo auro potens,
Qui ubi tibi istam emtam esse scibit, atque hanc adductam alteram,
Continuo te orabit ultro, ut illam transmittas sibi.
Sed ubi illa est, quam tu adduxisti tecum?

STRATIPPOCLES.

Jam faxo hic erit.

CHÆRIBULUS.

Quid hic nunc agimus?

STRATIPPOCLES.

Eamus intro huc ad te, ut hunc hodie diem
Luculente habeamus.

EPIDICUS.

Ite intro. ego de re argentaria
Jam senatum convocabo in corde consiliarium,
Quoi potissimum indicatur bellum, unde argentum auferam.
Epidice, vide quid agas: ita res subito hæc objecta est tibi.
Non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia est.
At eumdem senem oppugnare certum est consilium.
i, i, abi
Intro, atque adolescenti dic jam nostro herili filio,
Ne hic foras ambulet, neve usquam veniat obviam seni.

Digitized by Google

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

APŒCIDES, PERIPHANES.

APŒCIDES.

PLerique homines, quos cum nihil refert, pudet; ubi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor, cum usus est ut pudeat. is adeo tu es. quid
Est quod pudendum siet, genere natam bono, pauperem domum
Ducere uxorem? præsertim eam, qua ex tibi commemores
Hanc, quæ domi est, filiam prognatam.

PERIPHANES.

Revereor filium.

APŒCIDES.

At pol ego te credidi uxorem, quam tu extulisti, pudore exsequi:
Quojus quoties sepulcrum vides, sacruficas illico Orco hostiis:
Neque adeo injuria, quia licitum est eam tibi vivendo vincere.

PERIPHANES.

Oh, Hercules ego fui, dum illa mecum fuit. neque sexta ærumna
Acerbior Herculi, quam illa mihi est objecta.

APŒCIDES.

Pulchra
Ædepol dos pecunia est.

PERIPHANES.

Quæ quidem pol non maritata est.

SCENA II.

EPIDICUS, APŒCIDES, PERIPHANES.

EPIDICUS.

ST, st! tacete. habete animum bonum: liquido exeo foras
Auspicio, avi sinistra: acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædis conspicor Apœcidæ.
Qualis volo, vetulos duo. jam ego me convortam in hirudinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.

APŒCIDES.

Continuo ut maritus fiat.

Digitized by Google

PERIPHANES.

Laudo consilium tuum.

APŒCIDES.

Nam ego illum audivi in amorem hærere apud nescio quam fidicinam.

PERIPHANES.

Id ego excrucior.

EPIDICUS.

Dî, hercle, omnes me adjuvant, augent, amant.
Ipsi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab se argentum auferam.
Age nunc jam orna te, Epidice, & palliolum in collum conjice;
Itáque assimulato, quasi per urbem totam hominem quæsiveris.
Age, si quid agis. Dii immortales! utinam conveniam domi
Periphanem! per omnem urbem quem sum defessus quærere:
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias.
Rogitando sum raucus factus, pæne in cursu concidi.

PERIPHANES.

Epidice.

EPIDICUS.

Epidicum quis est qui revocat?

Digitized by Google

PERIPHANES.

Ego sum Periphanes.

APŒCIDES.

Et ego Apœcides sum.

EPIDICUS.

Et ego quidem sum Epidicus. sed, here, optuma
Vos video ambo advenire opportunitate.

PERIPHANES.

Quid rei est?

EPIDICUS.

Mane: sine respirem, quæso.

PERIPHANES.

Immo acquiesce.

EPIDICUS.

Animo male est.
Recipiam anhelitum.

APŒCIDES.

Clementer requiesce.

EPIDICUS.

Animum advortite.
A legione omnes remissi sunt domum Thebis.

APŒCIDES.

Quis hoc
Scit factum?

EPIDICUS.

Ego ita esse factum dico.

Digitized by Google

PERIPHANES.

Scin' tu istuc?

EPIDICUS.

Scio.

PERIPHANES.

Quî tu scis?

EPIDICUS.

Quia ego ire vidi milites plenis viis.
Arma referunt, & jumenta ducunt.

PERIPHANES.

Nimis factum bene!

EPIDICUS.

Tum captivorum quid ducunt secum! pueros, virgines,
Binos, ternos: alius quinque: fit concursus per vias.
Filios suos quisque visunt.

PERIPHANES.

Hercle rem gestam bene!

EPIDICUS.

Tum meretricum numerus tantus, quantum in urbe omni fuit,
Obviam ornatæ occurrebant suis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeo, quî maxume animum advorterim:
Pleræque hæ sub vestimentis secum habebant retia.
Quom ad portum venio, atque ego illam illic video præstolarier:
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor.

PERIPHANES.

Quîcum, Epidice?

EPIDICUS.

Cum illa, quam tuus gnatus annos multos deamat, deperit,
Ubi fidemque, remque, seque, teque properat perdere:
Ea præstolabatur illum apud portum.

PERIPHANES.

Viden' veneficam!

EPIDICUS.

Sed vestita, aurata, ornata ut lepide! ut concinne! ut nove!

PERIPHANES.

Quid erat induta? an regillam induculam, an mendiculam, *an*
Impluviatam? ut istæ faciunt vestimentis nomina.

EPIDICUS.

Utin' impluvium induta eat!

PERIPHANES.

Quid istuc est mirabile?
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias.
At tributus cum imperatus est, negant pendi potesse:
Illis, quibus tributus major penditur, pendi potest.
Quid istæ, quæ vesti quotannis nomina inveniunt nova:
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum cæsicium,

Indusiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut subminiam, ricam, basilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum. gerræ maxumæ!
Cani quoque etiam ademtum 'st nomen.

EPIDICUS.

Quî?

PERIPHANES.

Vocant Laconicum.
Hæc vocabula auctiones subigunt ut faciant viri.
Quin tu, ut occœpisti, loquere.

EPIDICUS.

Occœpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter sese. ego abscessi solens
Paullum ab illis: dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur.

PERIPHANES.

Id lubido est scire.

EPIDICUS.

Ibi illarum altera
Dixit illi, quî cum ipsa ibat.

PERIPHANES.

Quid?

EPIDICUS.

Tace ergo, ut audias.
Postquam illam sunt conspicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quam facile & quam fortunate evenit illi, obsecro, mulieri,
Liberare quam volt amator! Quisnam is est? inquit altera
Illi. ibi nominat Stratippoclem Periphanæ filium.

PERIPHANES.

Perii
Hercle! quid ego ex te audio?

EPIDICUS.

Hoc quod actum. egomet post, ubi illas audivi loqui,
Cœpi rursum vorsum ad illas pauxillatim accedere,
Quasi retruderet hominum me vis invitum.

PERIPHANES.

Intellego.

EPIDICUS.

Ibi illa interrogavit illam: Quî scis? quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ sunt tabellæ ad eam a Stratippocle, eum
Argentum sumsisse apud Thebas ab Danista fœnore:
Id paratum, & sese ob eam rem id ferre.

PERIPHANES.

Cedo, ego occidi!

EPIDICUS.

Hæc sic ajebat: sic audivisse ab se, atque ab epistola.

PERIPHANES.

Quid ego faciam nunc? consilium a te expetesso, Apœcides.

APŒCIDES.

Reperiamus aliquid calidi conducibilis consilii.
Nam ille quidem aut jam hic aderit, credo hercle, aut jam adest.

EPIDICUS.

Si æquom siet
Me plus sapere quam vos, dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis, ut ego opinor, uterque.

PERIPHANES.

Ergo ubi est, Epidice?

EPIDICUS.

Atque ad eam rem conducibile.

APŒCIDES.

Quid istuc dubitas dicere?

EPIDICUS.

Vos priores esse oportet, nos posterius dicere,
Qui plus sapitis.

APŒCIDES.

Eja vero, age dic.

EPIDICUS.

At deridebitis.

APOECIDES.

Non ædepol faciemus.

EPIDICUS.

Immo, si placebit, utitor
Consilium: si non placebit, reperitote rectius.
Mihi istic nec seritur, nec metitur: nisi ea, quæ tu vis, volo.

PERIPHANES.

Gratiam habeo: fac participes nos tuæ sapientiæ.

EPIDICUS.

Continuo arbitretur uxor tuo gnato. atque ut fidicinam
Illam, quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Ulciscare: atque ita curetur, usque ad mortem ut serviat.

APOECIDES.

Fieri oportet.

PERIPHANES.

Facere cupio quidvis, dum id fiat modo.

EPIDICUS.

Hem!
Nunc occasio'st faciundi, priusquam in urbem advenerit,
Sicut cras hic aderit; hodie non venerit.

PERIPHANES.

Quî scis?

EPIDICUS.

Scio.
Quia mihi alius dixit, qui illinc venit, mane hic affore.

PERIPHANES.

Quin tu eloquere: quid faciemus?

EPIDICUS.

Sic faciundum cenſeo.
Quaſi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quaſique ames vehementer tu illam.

PERIPHANES.

Quam ad rem iſtuc refert?

EPIDICUS.

Rogas?
Ut enim præſtines argento, priuſquam veniat filius,
Atque ita eam te in libertatem dicas emere.

PERIPHANES.

Intellego.

EPIDICUS.

Ubi erit emta, ut aliquo ex urbe amoveas: niſi quid tua
Secus ſententia eſt.

PERIPHANES.

Immo docte.

EPIDICUS.

Quid tu autem, Apœcides?

APŒCIDES.

Quid ego jam? niſi te commentum nimis aſtute intellego.

EPIDICUS.

Jam igitur amota ei erit omnis conſultatio
Nuptiarum, ne gravetur, quod velis.

Digitized by Google

APŒCIDES.

Vive sapis: & placet?

EPIDICUS.

Tum tute igitur calide, quidquid acturus, age.

PERIPHANES.

Rem, hercle, loquere.

EPIDICUS.

Et repperi, hæc te quî abscedat suspicio.

PERIPHANES.

Sine me scire.

EPIDICUS.

Scibis: audi.

APŒCIDES.

Sapit hic pleno pectore.

EPIDICUS.

Opus est homine, qui illo argentum deferat pro fidicina.
Nam te illo non æque opus facto'st.

PERIPHANES.

Quid jam?

EPIDICUS,

Ne te censeat
Filii caussa facere.

PERIPHANES.

Docte.

EPIDICUS.

Quo illum ab illa prohibeas,
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eveniat.

PERIPHANES.

Quem hominem inveniemus ad eam rem utilem?

EPIDICUS.

Hic erit optumus.

Hic poterit cavere recte, Jura qui & Leges tenet.

APŒCIDES.

Epidice, habeas gratiam.

EPIDICUS.

Sed ego istuc faciam sedulo.

Ego illum conveniam, atque adducam huc ad te, quoja'st fidicina,

Atque argentum ego cum hoc feram.

PERIPHANES.

Quanti emi potest minimo?

EPIDICUS.

Illane?

Ad quadraginta fortasse eàm posse emi minimo minas.

Verum, si plus dederis, referam: nihil in ea re captio est.

Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.

PERIPHANES.

Quî dum?

EPIDICUS.

Quia enim mulierem illam alius adolescens deperit,

Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,

Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum lubens.

Face

Face modo: est lucrum hic tibi amplum.

PERIPHANES.

Deos quidem oro.

EPIDICUS.

Impetras.

APŒCIDES.

Quin tu is intro, atque huc argentum promis. ego visam ad forum:
Epidice, eo veni.

EPIDICUS.

Ne abeas, priusquam ego ad te venero.

APŒCIDES.

Usque opperiar.

PERIPHANES.

Sequere tu intro.

EPIDICUS.

I, numera: nihil ego te moror.

SCENA III.

EPIDICUS.

NUllum esse, opinor ego, agrum in agro Attico
Æque feracem, quam hic est noster Periphanes:
Quin ex occluso atque obsignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciverit,

Ne ulmos parasitos faciat, quæ usque attondeant.
Sed me una turbat res ratioque: Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliquâ conducticiam.
Atque id quoque habeo. mane me jussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem divinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabitur,
Quo pacto fiat subdola advorsus senem.
Ibo intro, argentum accipiam ab damnoso sene.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS.

STRATIPPOCLES.

Expectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eveniant. nimis diu maceror.
Sitne quid, necne sit, scire cupio.

CHÆRIBULUS.

Per illam tibi copiam;
Copiam parare aliam licet: scivi equidem in principio
Illico nullam tibi esse in illo copiam.

STRATIPPOCLES.

Interii hercle ego.

CHÆRIBULUS.

Absurde facis, qui angas te animi.

STRATIPPOCLES.

Si hercle ego illum semel prehendero,
Numquam irridere nos illum inultum sinam servom hominem.
Quid illum ferre vis? qui, tibi quoi divitiæ domi maxumæ

Sunt, is nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia 'st.

CHÆRIBULUS.

Si, hercle, habeam, pollicear lubens: verum aliquid, aliquâ, aliquo modo,
Alicunde, ab aliquî, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.

STRATIPPOCLES.

Væ tibi, muricide homo.

CHÆRIBULUS.

Quî tibi lubet mihi male loqui?

STRATIPPOCLES.

Quippe tu mihi aliquid, aliquo modo, alicunde, ab aliquibus blatis,
Quod nusquam'st: neque ego id immitto in aures meas. nec mihi
Plus adjumenti ades, quam ille qui numquam etiam natu'st.

Digitized by Google

SCENA II.

EPIDICUS, STRATIPPOCLES, CHÆRIBULUS.

EPIDICUS.

FEcisti jam officium tu tuum: me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quieto tibi licet esse. Hoc quidem jam periit:
Ni quid tibi hinc in spem referas. hoc oppido politum est.
Crede modo tu mihi. sic ego ago, sic egere nostri.
Pro dî immortales, mihi hunc diem dedistis luculentum!
Ut facilem, atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Ut importem in coloniam hunc auspicio commeatum?
Mihi cesso, cum sto. sed quid hoc? ante ædis duos sodales,
Herum & Chæribulum conspicor. quid hic agitis? accipe hoc sis.

STRATIPPOCLES.

Quantum hic inest?

EPIDICUS.

Quantum sat est, & plus satis: superfit.
Decem minis plus attuli, quam tu Danistæ debes.

Digitized by Google

Dum tibi ego placeam, atque obsequar, meum tergum floccifacio.

STRATIPPOCLES.

Nam quid ita?

EPIDICUS.

Quia ego tuum patrem faciam perenticidam:

STRATIPPOCLES.

Quid istuc est verbi?

EPIDICUS.

Nihil moror vetera & vulgata verba,
Peratim ductare: at ego follitim ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolvi:
Manibus his dinumeravi; pater suam natam quam esse credit.
Nunc iterum ut fallatur pater, tibique auxilium apparetur,
Inveni viam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem,
Uti, *tu* quom redîsses, ne tibi ejus copia esset.

STRATIPPOCLES.

Euge, euge!

EPIDICUS.

Ea jam domi est pro illa.

STRATIPPOCLES.

Teneo.

EPIDICUS.

Nunc auctorem
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem. is apud forum manet me:
Quasi quoi emeret, caveat.

STRATIPPOCLES.

Haud male.

EPIDICUS.

Jam ipse cautor captu'st.
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocavit.
Is adornat, adveniens domi extemplo ut maritus fias.

STRATIPPOCLES.

Uno persuadebit modo, si illam, quæ adducta est mecum,
Mihi ademsit Orcus.

EPIDICUS.

Nunc ego hanc astutiam institui.
Deveniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo,
Si qui ad eum adveniant, ut sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina: argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiustertius meis manibus dinumeravi
Pro illa tua amica, quam pater suam filiam esse retur.
Ibi leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro illa argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc est.

CHÆRIBULUS.

Vorsutior es quam rota figularis.

EPIDICUS.

Jam ego parabo
Aliquam dolosam fidicinam, nummo conducta quæ sit:
Quæ se emtam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem.

STRATIPPOCLES.

Ut parate!

EPIDICUS.

Eam permeditatam meis dolis, astutiisque onustam
Mittam. sed nimis longum loquor: diu me estis demorati.
Hæc scitis jam, ut futura sint. abeo.

STRATIPPOCLES.

Bene ambulato.

CHÆRIBULUS.

Nimis doctus ille est ad malefaciendum.

STRATIPPOCLES.

Me quidem certo
Servavit consiliis suis.

CHÆRIBULUS.

Abeamus intro hinc ad me.

STRATIPPOCLES.

Atque aliquanto lubentius quam abs te sum egressus intus.

Digitized by Google

Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

SCENA III.

PERIPHANES, APŒCIDES, SERVUS.

PERIPHANES.

NON oris caussa modo homines æquom fuit
Sibi habere speculum, ubi os contemplarent suum:
Sed, quî perspicere possent cor, sapientiæ,
Igitur perspicere ut possint cordis copiam.
Ubi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam ut vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filii caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset med erga: aut quasi non plurimum
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
Profecto deliramus interdum senes.
Fuit conducibile hoc quidem mea sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire salvom mercatorem gaudeo.
Quid fit?

APŒCIDES.

Dii deæque te adjuvant.

PERIPHANES.

Omen placet.

APŒCIDES.

Quin omini omnes suppetunt res prosperæ.
Sed tu hanc intro jubeas abduci.

PERIPHANES.

Heus! foras
Exite huc aliquis. duce istam intro mulierem.
Atque audin'?

SERVUS.

Quid vis?

PERIPHANES.

Cave siris cum filia
Mea copulari hanc, neque conspicere: jam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Divortunt mores virgini longe ac lupæ.

APŒCIDES.

Docte & sapienter dicis. non nimis potest
Pudicitiam quisquam suæ servare filiæ.
Ædepol næ istam tempore gnato tuo
Sumus præmercati.

PERIPHANES.

Quid jam?

APŒCIDES.

Quia dixit mihi
Jamdudum se alius tuum vidisse hîc filium.

PERIPHANES.

Hanc ædepol rem apparabat.

Digitized by Google

APŒCIDES.

Plane hercle hoc quidem est.
Næ tu habes servom graphicum, & quantivis pretii!
Non caru'st auro contra. ut ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilarem huc adduxit simul.

PERIPHANES.

Mirum, hoc qui potuit fieri!

APŒCIDES.

Te pro filio
Facturum dixit rem esse divinam domi,
Quia Thebis salvos redierit.

PERIPHANES.

Recte institit.

APŒCIDES.

Immo ipsus illi dixit, conductam esse eam
Quæ hic administraret ad rem divinam tibi.
Facturum hoc dixit, rem esse divinam tibi domi.
Ego illic me autem sic assimulabam quasi
Stolidum, cum bardum me faciebam.

PERIPHANES.

Immo ita decet.

APŒCIDES.

Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire advocatus.

PERIPHANES.

At quæso, ubi erit otium,

Revortere ad me extemplo.

APŒCIDES.

Continuo hic ero.

PERIPHANES.

Nihil homini amico est opportuno amicius.
Sine tuo labore, quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium
Minus hominem doctum, minusque ad hanc rem callidum,
Os sublitum esset. itáque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissumo.
Atque hæc stultitia 'st me illi vitio vortere,
Egomet quod factitavi in adolescentia:
Quom militabam, pugnis memorandis meis
Eradicabam hominum auris, quando occœperam.
Sed hic quis est, quem huc advenientem conspicor,
Suam qui undantem chlamydem quassando facit?

SCENA IV.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

MILES.

CAVE præterbitas ullas ædis, quin roges,
Senex ubi habitat Periphanes Platenius.
Incertus tuum cave ad me retuleris pedem.

Digitized by Google

PERIPHANES.

Adolescens, si istunc hominem, quem tu quæritas,
Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?

MILES.

Virtute belli armatus promerui, ut mihi
Omnes mortalis deceat agere gratias.

PERIPHANES.

Non repperisti, adolescens, tranquillum locum,
Ubi tuas virtutes explices, ut postulas.
Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego sum, si quid vis.

MILES.

Nempe quem in adolescentia
Memorant apud reges, armis, arte duellica
Divitias magnas indeptum?

PERIPHANES.

Immo si audias
Meas pugnas, fugias manibus demissis domum.

MILES.

Pol ego magis unum quæro, meas quoi prædicem,
Quam illum qui memoret suas mihi.

PERIPHANES.

Hic non est locus.
Quin tu alium quæras, quoi centones farcias.

MILES.

Animum advorte, ut, quod ego ad te venio, intellegas.
Meam amicam audivi te esse mercatum.

PERIPHANES.

Atate!
Nunc demum scio ego hunc, qui sit; quem dudum Epidicus
Mihi prædicavit militem. adolescens, ita'st
Ut dicis: emi.

MILES.

Volo te verbis pauculis,
Si tibi molestum non est.

PERIPHANES.

Non ædepol scio.
Molestum non est, nisi dicis quid velis.

MILES.

Mihi illam ut tramittas: argentum accipias.

PERIPHANES.

Habeas.

MILES.

Nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ sit.

PERIPHANES.

Te absolvam brevi:
Argenti quinquaginta mihi illa emta est minis.

Si sexaginta mihi denumerantur minæ,
Tuas possidebit mulier faxo ferias:
Atque ita profecto, ut eam ex hoc exoneres agro.

MILES.

Estne emta mihi hæc?

PERIPHANES.

Istis legibus habeas licet.

MILES.

Conciliavisti pulchre.

PERIPHANES.

Heus, foras educite
Quam introduxistis fidicinam. atque etiam fides,
Ei quæ accessere, tibi addam dono gratiis.
Age, accipe hanc sis.

MILES.

Quæ intemperiæ te tenent?
Quas tu mihi tenebras cudis? quin tu fidicinam
Produci intus jubes.

PERIPHANES.

Hæc ergo est fidicina.
Hic alia nulla 'st.

MILES.

Non mihi nugari potes.
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?

PERIPHANES.

Hæc, inquam, est.

MILES.

Non hæc, inquam, est: non novisse me
Meam rere amicam posse?

PERIPHANES.

Hanc, inquam, filius
Meus deperibat fidicinam.

MILES.

Hæc non est ea.

PERIPHANES.

Quid? non est?

MILES.

Non est.

PERIPHANES.

Unde hæc igitur gentium est?
Equidem hercle argentum pro hac dedi.

MILES.

Stulte datum
Reor, atque peccatum largiter.

PERIPHANES.

Immo hæc ea'st,
Nam servom misi, qui sectari solet meum
Gnatum. ipse hanc emit fidicinam.

MILES.

Hem! istic homo
Articulatim te concidit, senex, tuus
Servos.

PERI-

PERIPHANES.

Quid concidit?

MILES.

Nihil: sic suspicio 'st.
Nam pro fidicina hæc supposita est tibi.
Senex, tibi os est sublitum plane & probe.

PERIPHANES.

Ego illam requiram jam, ubi ubi est. bellator, vale.
Euge! frugi, Epidice, frugi es! pugnâsti. homo es,
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretî.
Mercatus te hodie est de lenone Apœcides?
Ehodum!

FIDICINA.

Ego istunc hominem numquam audivi ante hunc diem,
Neque me quidem emere quisquam ulla pecunia
Potuit: plus jam sum libera quinquennium.

PERIPHANES.

Quid tibi negotii est meæ domi igitur?

FIDICINA.

Audies.
Conducta veni, ut fidibus cantarem seni,
Dum rem divinam faceret.

PERIPHANES.

Fateor me omnium
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretî.
Sed tu novistin' fidicinam Acropolistidem?

FIDICINA.

Tam facile, quam me.

PERIPHANES.

Ubi habitat?

FIDICINA.

Postquam libera 'st, ubi
Habitet dum, incerto scio.

PERIPHANES.

Eho! ain'? quis eam liberaverit,
Volo scire, si scis.

FIDICINA.

Id quod audivi, audies.
Stratippoclem audivi Periphani filium
Absentem curavisse, ut fieret libera.

PERIPHANES.

Perii hercle, si istæc vera sunt. planissume
Meum exenteravit Epidicus marsupium.

FIDICINA.

Hæc sic audivi: numquid me vis ceterum?

PERIPHANES.

Malo cruciatu ut pereas, atque abeas cito.

FIDICINA.

Fides non reddis?

PERIPHANES.

Neque fides, neque tibias.
Propera igitur fugere hinc, si te dii amant.

FIDICINA.

Abiero.

Flagitio cum majore post reddes tamen.

PERIPHANES.

Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis,
Eumne ego sinam impune? immo etiamsi alterum
Tantum perdundum est, perdam potius, quam sinam
Me impune irrisum esse habitum, depeculatum eis.
Sic *mihi* data esse verba præsenti palam!
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque jurium fictor, conditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat: malleum
Sapientiore *** manubrio.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

PHILIPPA, PERIPHANES.

PHILIPPA.

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat, miser ex animo est.
Id ego experior, quoi multa in unum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulsant simul: multiplex ærumna me exercitam habet: paupertas,
Pavor territat mentem animi, neque ubi meas collocem spes,
Habeo usquam munitum locum. ita gnata mea hostium est potita:
Neque ea nunc ubi sit nescio.

PERIPHANES.

Quis illæc est mulier, timido
Pectore peregre adveniens, quæ ipsa se miseratur?

PHILIPPA.

In his dictus est
Locis habitare mihi Periphanes.

PERIPHANES.

Me nominat hæc: credo ego,
Illi hospitio usus invenit.

PHILIPPA.

Pervelim mercedem dare,
Qui monstret eum mihi hominem, aut ubi habitet.

PERIPHANES.

Noscito ego hanc.
Nam videor, nescio ubi, me vidisse prius. estne ea, an non
Est, quam animus retur meus?

PHILIPPA.

Dî boni? visitavi antidhac.

PERIPHANES.

Certe ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.

PHILIPPA.

Plane hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam
Pepulit.

PERIPHANES.

Quæ meo compressu peperit filiam, quam domi
Nunc habeo.

PHILIPPA.

Quid si adeam?

PERIPHANES.

Haud scio, an congrediar, si hæc ea est.

PHILIPPA.

Sin est is homo, sicut anni multi me dubiam dant.

PERIPHANES.

Longa
Dies meum incertat animum. sin ea est quam incerto autumo, hanc
Congrediar astu.

PHILIPPA.

Muliebris adhibenda mihi malitia nunc est.

PERIPHANES.

Compellabo.

PHILIPPA.

Orationis aciem contra conferam.

PERIPHANES.

Salva sis!

PHILIPPA.

Salutem accipio mihi & meis.

PERIPHANES.

Quid ceterum?

PHILIPPA.

Salvos sis: quod credidisti, reddo.

PERIPHANES.

Haud accuso fidem.
Novin' ego te?

PHILIPPA.

Si ego te novi, animum inducam, uti noveris.

PERIPHANES.

Ubi te visitavi?

PHILIPPA.

Inique injuriu's.

PERIPHANES.

Quid jam?

PHILIPPA.

Quia
Tuæ memoriæ interpretari me æquom censes.

PERIPHANES.

Commode
Fabulata es.

PHILIPPA.

Mira memoras.

PERIPHANES.

Hem! istuc rectius.
Meministin'?

PHILIPPA.

Memini id.

PERIPHANES.

In Epidauro.

PHILIPPA.

Ah! guttula
Pectus ardens mihi aspersisti.

PERIPHANES.

Virgini pauperculæ,
Tuæque matri me levare paupertatem.

PHILIPPA.

Tun' is es,
Qui per voluptatem tuam, in me ærumnam obsevisti gravem?

PERIPHANES.

Ego sum. salve.

PHILIPPA.

Salva sum, quia te esse salvom sentio.

PERIPHANES.

Cedo manum.

PHILIPPA.

Accipe. ærumnosam & miseriarum compotem
Mulierem retines.

PERIPHANES.

Quid est, quod voltus te turbat tuus?

PHILIPPA.

Filiam, quam ex te suscepi.

PERIPHANES.

Quid eam?

PHILIPPA.

Eductam perdidi.
Hoſtium est potita.

PERIPHANES.

Habe animum lenem, & tranquillum face:
Domi meæ eccam salvam & sanam. nam postquam audivi illico

Ex meo servo, illam esse captivam, continuo argentum dedi
Ut emeretur. ille eam rem adeo sobrie & frugaliter
Accuravit, ut alias res est impense improbus.

PHILIPPA.

Fac videam, si me vis *vivere*.

PERIPHANES.

Eho Canthara! statim jube
Acropolistidem prodire filiam ante ædis meam,
Ut suam videat matrem.

PHILIPPA.

Remigrat animus nunc demum mihi.

SCENA II.

FIDICINA, PERIPHANES, PHILIPPA.

FIDICINA.

QUID est, pater, quod me excivisti ante ædis?

PERIPHANES.

Ut matrem tuam
Videas, adeas, advenienti des salutem atque osculum.

FIDICINA.

Quam meam matrem?

PERIPHANES.

Quæ exanimata exsequitur aspectum tuum.

Digitized by Google

PHILIPPA.

Quis istæc est, quam tu osculum mihi ferre jubes?

PERIPHANES.

Tua filia.

PHILIPPA.

Hæccine?

PERIPHANES.

Hæc.

PHILIPPA.

Egone osculum huic dem?

PERIPHANES.

Cur non, quæ ex te nata sit?

PHILIPPA.

Tu homo insanis.

PERIPHANES.

Egone?

PHILIPPA.

Tute.

PERIPHANES.

Cur?

PHILIPPA.

Quia ego hanc, quæ siet,
Neque scio, neque novi, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.

PERIPHANES.

Scio, quid erres, quia vestitum atque ornatum immutabilem

Digitized by Google

Habet hæc.

PHILIPPA.

Aliter catuli longe olent, aliter sues. negó
Eam *me* novisse, quæ sit.

PERIPHANES.

Pro deûm atque hominum fidem!
Quid? ego lenocinium facio? qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque osculare? quid stas stupida? quid taces?

FIDICINA.

Quid loquar vis?

PERIPHANES.

Hæc negat se tuam esse matrem.

FIDICINA.

Ne fuat,
Si non volt. equidem hac invita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquom est meam esse matrem, si ne volt.

PERIPHANES.

Cur me igitur patrem vocabas?

FIDICINA.

Tua istæc culpa est, non mea.
Non patrem ego te nominem, ubi tu tuam me appelles filiam?

Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.

Negat hæc, filiam me suam esse, non ergo hæc mater mea est.

Postremo hæc mea culpa non est: quæ didici, dixi omnia.

Epidicus mihi magister fuit.

PERIPHANES.

Perii, plaustrum perculi.

FIDICINA.

Numquid ibi ego peccavi?

PERIPHANES.

Si hercle te umquam *audivero* patrem
Me vocare, vitam tuam ego interimam, *pessuma*.

FIDICINA.

Non voco.

Ubi voles pater esse, ibi esto: ubi noles, ne fueris pater.

PHILIPPA.

Quid? ob eam rem hanc emisti, quia tuam gnatam ratus? quibus
De signis agnoscebas?

PERIPHANES.

Nullis.

PHILIPPA.

Quare filiam
Credidisti nostram?

PERIPHANES.

Servos Epidicus dixit mihi.

PHILIPPA.

Quid si servo aliter visum est? non poteras novisse, obsecro?

PERIPHANES.

Quid ego? qui illam, ut primum vidi, numquam vidi postea?

PHILIPPA.

Perii misera!

PERIPHANES.

Ne fle, mulier: intro abi, habeto animum bonum.
Ego illam reperiam.

PHILIPPA.

Hinc Athenis civis eam emit Atticus:
Adolescentem equidem dicebant emisse.

PERIPHANES.

Inveniam, tace:
Abi modo intro; atque hanc asserva Circam, Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si invenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, ut fiat, diem.

Digitized by Google

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

STRATIPPOCLES, EPIDICUS, DANISTA, VIRGO.

STRATIPPOCLES.

MALE morigerus mihi est Danista, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit, quæ emta ex præda est. sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quod illi caperat frons severitudine?

EPIDICUS.

Si undecim deos præter sese secum adducat Juppiter,
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi. aderat ibi una Apœcides.
Nunc homines me quæritare credo. senserunt: sciunt
Sibi data esse verba.

STRATIPPOCLES.

Quid agis, mea commoditas?

EPIDICUS.

Quod miser.

STRATIPPOCLES.

Quid est tibi?

EPIDICUS.

Quin tu mihi adornas ad fugam viaticum,
Priusquam pereo . .nam per urbem duo defloccati senes
Quæritant me, in manibus gestant copulas secuncias.

STRATIPPOCLES.

Habe bonum animum.

EPIDICUS.

Quippe ego, quoi libertas in mundo sita'st?

STRATIPPOCLES.

Ego te servabo.

EPIDICUS.

Ædepol me illi melius, si nacti fuant.
Sed quis est hæc muliercula, & illic gravastellus qui venit?

STRATIPPOCLES.

Hic est Danista: hæc illa est autem, quam emi ex præda.

EPIDICUS.

Hæccine'st?

STRATIPPOCLES.

Hæc. estne, ut tibi dixi? aspecta.

EPIDICUS.

Hæc?

STRATIPPOCLES.

Contempla, Epidice.

Digitized by Google

Usque ab unguiculo ad capillum summum est feſtivissuma.

Estne? considera! *vide!* signum pictum pulchre videris.

EPIDICUS.

Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas:

Quem Apelles atque Zeuxis duo pingent pigmentis ulmeis.

STRATIPPOCLES.

Dii immortales! otiose isse admiror. pedibus pulmoneis

Qui perhibetur, prius venisset, quam tu advenisti mihi.

DANISTA.

Hæc ædepol remorata med est.

STRATIPPOCLES.

Siquidem istius gratia

Es remoratus, quod ista voluit, nimium advenisti cito.

DANISTA.

Age, age, absolve me, atque argentum numera, ne comites morer.

STRATIPPOCLES.

Pernumeratum est.

DANISTA.

Tene cruminam: huc inde.

STRATIPPOCLES.

Sapienter venis.

Oppe-

Opperire, dum effero ad te argentum.

DANISTA.

Matura.

STRATIPPOCLES.

Domi est.

EPIDICUS.

Satin' ego oculis utilitatem obtineo sincere, an parum?
E Philippa matre natam, ac Thebis, Epidauri satam,
Videon' ego Telestidem te, Periphani filiam?

VIRGO.

Quis tu homo es, qui meûm parentum nomen memoras, & meum?

EPIDICUS.

Non me novisti?

VIRGO.

Quod quidem nunc veniat in mentem mihi.

EPIDICUS.

Non meministi me auream ad te afferre natali die
Lunulam; atque anellum aureolum in digitum?

VIRGO.

Memini, mi homo.
Tune is es?

EPIDICUS.

Ego sum, & istic frater tuus est, alia matre, uno patre.

VIRGO.

Quid, pater meus? vivu'st?

EPIDICUS.

Animo liquido & tranquillo es, tace.

VIRGO.

Dii me ex perdita servatam cupiunt, si vera autumas.

EPIDICUS.

Non habeo ullam occasionem, ut apud te falsa fabuler.

STRATIPPOCLES.

Accipe argentum hoc, Danista. hic sunt quadraginta minæ.
Si quid erit dubium, immutabo.

DANISTA.

Benefecisti! bene vale.

STRATIPPOCLES.

Nunc enim tu mea es.

VIRGO.

Soror quidem ædepol, ut tu æque scias.
Salve, frater!

STRATIPPOCLES.

Sanan'hæc est?

EPIDICUS.

Sana, si appellat suum.

STRATIPPOCLES.

Quid? ego modo huic frater factus, dum intro eo atque exeo?

EPIDICUS.

Quod boni est, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas.

STRATIPPOCLES.

Perdidisti, & reperisti me, soror.

EPIDICUS.

Stultus tace!

Tibi quidem, quod ames, domi præsto'st fidicina, opera mea:

Et sororem in libertatem idem opera concilio mea.

STRATIPPOCLES.

Epidice, fateor.

EPIDICUS.

Abi intro, ac jube huic aquam calefieri.

Cetera hæc posterius faxo scibis, ubi erit otium.

STRATIPPOCLES.

Sequere hac me, mea soror.

EPIDICUS.

Ego ad vos Thesprionem jussero

Huc transire. sed memento, si quid sæviunt senes,

Suppetias mihi cum sorore ferre.

STRATIPPOCLES.

Facile istuc erit.

EPIDICUS.

Thesprio, exi istac per hortum, affer domum auxilium mihi.

Magna res est. minoris multo facio, quam dudum, senes.

Remeabo intro, ut accurentur advenientes hospites.

Eadem hæc intus edocebo, quæ ego scio, Stratippoclem.

Non fugio. domi adesse certum'st. neque ille haud objiciet mihi
Pedibus sese provocatum. abeo intro. nimis longum loquor.

SCENA II.

PERIPHANES, APŒCIDES, EPIDICUS.

PERIPHANES.

SAtin'ille hic homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos
Habet?

APŒCIDES.

Immo ædepol tu quidem miserum me habes miseris modis.

PERIPHANES.

Tace sis modo. sine me hominem apisci.

APŒCIDES.

Dico ego tibi jam, ut scias.
Alium tibi te comitem melius quære: ita, dum te sequor,
Lassitudine invaserunt misero in genua flemina.

PERIPHANES.

Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te?
Ut illic autem exenteravit mihi opes argentarias!

APŒCIDES.

Apage illum a me. nam ille quidem Vulcani irati est filius:

Quaqua tangit, omne amburit: si prope astes, æstu calefacit.

EPIDICUS.

Duodecim deis plus quam in cælo est deorum immortalium,
Mihi nunc auxilio adjutores sunt, & mecum militant.
Quidquid ego malefeci, auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnes.

PERIPHANES.

Ubi illum quæram gentium?

APŒCIDES.

Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.

EPIDICUS.

Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.
Num te fugi? num ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis? hem! ostendo manus.
Tu habes lora: ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.

PERIPHANES.

Ilicet! vadimonium ultro mihi hic facit!

EPIDICUS.

Quin colligas?

PERIPHANES.

Ædepol mancipium scelestum!

EPIDICUS.

Te profecto, Apœcides,
Nihil moror mihi *precatorem*.

APŒCIDES.

Facile exoras, Epidice.

EPIDICUS.

Eho! quid agis?

PERIPHANES.

Tuon'arbitratu?

EPIDICUS.

Meo hercle vero, atque haud tuo,
Colligandæ hæ sunt tibi hodie.

PERIPHANES.

At non lubet.

EPIDICUS.

Non colligo!

PERIPHANES.

At mihi magis lubet solutum te rogitare.

EPIDICUS.

At nihil scies.

APŒCIDES.

Tragulam in te injicere adornat. nescio, quam fabricam facit.

EPIDICUS.

Tibi moram facis, cum ego solutus asto. alliga, inquam, colliga.

Digitized by Google

PERIPHANES.

At mihi magis lubet solutum te rogitare.

EPIDICUS.

At nihil scies.

PERIPHANES.

Quid ago?

APŒCIDES.

Quid agas? mos geratur.

EPIDICUS.

Frugi es tu homo, Apœcides.

PERIPHANES.

Cedo manus igitur.

EPIDICUS.

Morantur nihil. atque arcte colliga.
Nihil vero obnoxiose.

PERIPHANES.

Facto opere arbitraminor.

EPIDICUS.

Bene hoc habet! age nunc jam ex me exquire. rogita quod libet.

PERIPHANES.

Qua fiducia ausus primum, quæ emta est nudius tertius,
Filiam meam dicere esse?

EPIDICUS.

Libuit: ea fiducia.

PERIPHANES.

Ain' tu, lubuit?

EPIDICUS.

Ajo: vel da pignus, ni ea sit filia.

PERIPHANES.

Quam negat novisse mater?

EPIDICUS.

Ni ergo matris filia est,
In meum nummum, in tuum talentum pignus da.

PERIPHANES.

Enim istæc captio'st,
Sed quis ea est mulier?

EPIDICUS.

Tui gnati amica, ut omnem *rem* scias.

PERIPHANES.

Dedin' tibi minas triginta ob filiam?

EPIDICUS.

Fateor datas,
Et eo argento illam me emisse amicam filii fidicinam,
Pro tua filia. istis *adeo* te tetigi triginta minis.

PERIPHANES.

Quomodo me ludifecisti de illa conducticia
Fidicina?

EPIDICUS.

Factum hercle vero, & recte factum judico.

PERIPHANES.

Quid postremo argento factum est, quod dedi?

EPIDICUS.

Dicam tibi,

Neque malo homini, neque benigno, tuo dedi Strattippocli.

PERIPHANES.

Cur dare ausus?

EPIDICUS.

Quia mihi libitum est.

PERIPHANES.

Quæ hæc, malum, ferocia est!

EPIDICUS.

Etiam inclamitor quasi servos?

PERIPHANES.

Cum tu es liber, gaudeo.

EPIDICUS.

Merui, ut fierem.

PERIPHANES.

Tu meruisti?

EPIDICUS.

Vise intro: ego faxo scies
Hoc ita esse.

PERIPHANES.

Quid est negotii?

EPIDICUS.

Jam ipsa res dicet tibi.
Abi modo intro.

PERIPHANES.

Hei! non illuc temere'st! asserva istunc, Apœcides.

Digitized by Google

APŒCIDES.

Quid illuc, Epidice, est negotii?

EPIDICUS.

Maxima hercle injuria
Vinctus asto, quojus hæc hodie opera inventa est filia.

APŒCIDES.

Ain' tu te illius invenisse filiam?

EPIDICUS.

Inveni, & domi est.
Sed ut acerbum est, pro benefactis cum mali messem metas!

APŒCIDES.

Quemne hodie per urbem uterque sumus defessi quærere?

EPIDICUS.

Ego sum defessus reperire, vos defessi quærere.

PERIPHANES.

Quid istic oratis opere tanto? meruisse intellego,
Ut liceat merito hujus facere. cedo tu, ut exsolvam, manus.

EPIDICUS.

Ne attigas.

PERIPHANES.

Ostende vero.

EPIDICUS.

Nolo.

PERIPHANES.

Non æquom facis.

EPIDICUS.

Numquam, hercle, hodie, nisi supplicium mihi das, me solvi sinam.

PERIPHANES.

Optumum atque æquissumum oras. soccos, tunicam, pallium
Tibi dabo.

EPIDICUS.

Quid deinde porro?

PERIPHANES.

Libertatem.

EPIDICUS.

At postea?
Novo liberto opus est, quod pappet.

PERIPHANES.

Dabitur. præbebo cibum.

EPIDICUS.

Numquam, hercle, hodie, nisi me orassis, solves.

PERIPHANES.

Oro te, Epidice,
Mihi ut ignoscas, si quid imprudens culpa peccavi mea.
At ob eam rem liber esto.

EPIDICUS.

Invitus do hanc veniam tibi,
Nisi necessitate cogar. solve sane, si lubet.

G R E X.

HIC is homo est qui libertatem malitia invenit sua.
Plaudite, valete: lumbos surgite atque extollite.

FINIS EPIDICI.

M. ACCII
PLAUTI
BACCHIDES.

DRAMATIS PERSONÆ.

PISTOCLERUS, *adoleſc.*
LYDUS, *pædagogus.*
BACCHIDES, *meretrices.*
CHRYSALUS, *ſervos.*
NICOBULUS, *ſenex.*
MNESILOCHUS, *adoleſc.*
PARASITUS.
MILITIS *puer.*
PHILOXENUS, *ſenex.*
CLEOMACHUS, *miles.*
GREX.

ARGUMENTUM.

BAcchidis amore furit Mneſilochus.
Aurum ut redimat, Præsumia fertur Ephesum.
Cretam Bacchis navigat, atque alteram
Convenit Bacchidem: inde Athenas redit:
Hinc dat Mneſilochus ad Pistoclerum litteras,
Illam conquirat. redit: turbas movet,

Dum putat amari suam. ut mutent geminas,
Ei dat aurum: pariter amant.
Senes dum gnatis student, scortantur, potitant.

SUPPOSITA.

ARgumentum *præcedens, Prologus, & Scenæ principis initium, est ex editione Coloniensi* Gisberti Longolii, *Ultrajectini. Fabulatur* Lascaris, *Grammaticus ille Græcus, in epistola ad Bembum, se Messanæ in Sicilia ista invenisse. Sunt etiam, qui a* Francisco Petrarcha *conficta opinentur. Etiam in* Basiliensi *editione leguntur.*

SILENUS *Prologus.*

„MIrum hodie'st, ni spectatores in subselliis
„Ridiculos strepunt, tussiunt, rhonchos cient,
„Consulcant frontem, & ore concrepario
„Frequenter fremunt atque male mussitant.
„Vix in juventa locum obtineant
„Aut glabri histriones, aut pervolsi ludii.
„Quid veternosus prodit internuntius
„Senex, qui dorso fertur asinario?
„Attendite, quæso, atque animum advortite,
„Dum nomen hujus eloquor statariæ.
„Æquom est vos deo facere silentium.

„Officio oris non decet illos utier,
„Qui non ut clament, sed ut spectent, veniunt.
„Aureis date otiosas; at non in manum.
„Has volo volans vox vacuas feriat.
„Quid veremini, ictus an sint minus noxii,
„Qui repetunt laxa, aut hiulca obstruunt?
„Estis benigni, merito vos amant cælites.
„Factu'st silentium, tacent pueri.
„Novam ad rem jam novom spectate nuntium.
„Qui sim, cur ad vos veniam, paucis eloquar:
„Simul hujus nomen proferam Comœdiæ.
„Ecce fabor jam vobis, quod expetitis,
„Proinde vos mihi facite audientiam.
„Naturæ deus sum, Bromii altor maxumi,
„Femineo qui peperit rem exercitu.
„Quidquid hujusce gentes ferunt inclytæ,
„Nonnihil nostro gesta sunt consilio.
„Numquam quod mihi placet, illi displicet.
„Æquom 'st, si pater obsequitur patri.
„Asibidam Ionii me vocitant greges,
„Quod vecturio senex vehar asinario.
„Qui sim, tenetis. si tenetis, sinite,
„Ut nomen hujus eloquar statariæ,
„Simul sciatis ad vos cur venerim.
„Philemon Græcam olim dedit fabulam,
„Hanc qui Græcissant, Evantides nuncupant.
„Plotus, qui Latinissat, vocat Bacchides.

„Quare non est mirum, si huc advenerim.
„Bacchus bacchanteis Bacchas mittit Bacchides:
„Ego ad vos porto. quid? dixi mendacium?
„Non decet mentiri deum. at vera fabulor:
„Non ego eas porto. verum salsus asinus
„Via defessus, tres, si rite memorem,
„Fert: unum videtis. oro, quid feram, specite;
„Duas sorores debacchanteis Samias,
„Meretrices lepidas, uno prognatas tempore,
„Iisdem parentibus, fœtu gemellitico,
„Non minus simileis, quam lacti lac, si conferas,
„Aut aquam aquæ: dimidiatas imputes,
„Has si videres, ita confundas oculos,
„Utra ut sit, non queas internoscere.
„Quod restat, expetitis. jam date silentium;
„Hujus argumentum eloquar Comœdiæ.
„Samos quæ terra sit, nota est omnibus.
„Nam maria, terras, monteis, atque insulas
„Vostræ legiones reddidere pervias.
„Hâc Pyrgoteli Sostrata Pyrocle viro
„Uno edidit gnatas nisu geminas.
„Placuitque initiatis Trieteride,
„Quas ederent, Bacchi vocitare nomine.
„Parentes, ut fit crebro, fata occupant.
„Alteram miles secum in Cretam vexerat,
„Altera geminas adnatat Cecropias.
„Hanc, ut Nicoboli inspicit Mnesilochus,

„Amare

„Amare occipit, itat ad eam frequentius.
„Interea juvenem pater mittit Ephesum,
„Ut inde referat aurum quod posuerat
„Ipse jampridem apud Archidemidem,
„Veterem amicum, senem Phœnicarium.
„Is quom biennio desideret Ephesi,
„Bacchidem abiisse, durum accepit nuntium:
„Nam nautæ noti navigasse nuntiant.
„Ut fugitivam cura & corde quæreret,
„Ad Philoxenis Pistoclerum filium
„Sodalem unicum sulcat epistolium.
„Dum Pistoclerus amico impartit operam,
„Athenas dudum quæ redierant geminæ,
„Conquisitorem in amorem conciunt.
„Altera Pistoclerum ad sese allicit:
„Altera venienti desidet Mnesilocho.
„Geminæ Bacchæ duos Bacchanteis pullulos
„Quid mirum si ad sese traxerint blandulæ?
„Facetæ, pulcræ incurvos libitinarios,
„Veterrumos senes illorum traherent patres.
„Sed eccum Pistoclerum, qui ad Bacchides
„Nuper inventas redit, & secum insolens
„Novos amoris dispuit igniculos.
„Nunc prodeo, audite.

ACTUS PRIMUS.

PISTOCLERUS, LYDUS.

PISTOCLERUS.

„Di immortales, ut sentio, quod sentio! quid? nescio.
„Stans fugio. nullus est ignis, & totus ardeo.
„Quid id, nisi navim? novom profecto malum
„Video & sentio, potisne est terra, ut terat hominem
„Atque prosternat? hodie nil præter terram & Baccham tetigi:
„Si Baccha est hæc, non nutrit Baccha, verum jugulat.
„E terra quoque obrepere olim dixerunt homines,
„Qui dum nôrant, quom esse cuperent, erant nihil.
„Quid mali hoc? an terra, an Baccha fecimus naufragium?

LYDUS.

„Amat hic quem video, nimirum si id est, quod emissicius
„Fora, templa, theatra, porticus, omneis fornices,
„Lustra, & lustraleis cellulas quæsierit sedulo.

PISTOCLERUS.

„Naufragus sum, fateor. Bacchus, haud Neptunus, celocem

„Hanc impellit, agit, quassat, immo frangit, distrahit.

LYDUS.

„Bacchis hinc procellam concitat. actu'st. perdidimus remigium.

PISTOCLERUS.

„Referam me ad scopulum, ut istic cum ætate rem perduam.
„Instabilis est sors rerum. pro lubidine fata agunt homines.
„Ego dum amico Mnesilocho operam impertio,
„Illi amicam repperi, ubi pereat cum re assiduo.
„Et mihi, meæque ætati, reique meæ peperi infortunium.
„Si volt Cupido, adolescens sum. ætati licet plusculum
„Jacturæ facere: melius, ut id nunc fiat, quam senio.
„Sapientum profecto'st illud dictum, quod Lydus increpat.
„Si Astartan * on Bromium, deosque voluptarios
„Contemsit juvenis, is aut insanibit, aut amabit senex.
„Referam me ad scopulum ex naufragio. pater leget fragimina.
„Sequere me, Lyde. video sorores geminas, Bacchanal meum."

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

BACCHIDES, PISTOCLERUS.

BACCHIS.

QUID si hoc potis est, ut taceas, ego loquar?

BACCHIS *altera*.

Lepide: licet.

BACCHIS.

Ubi me fugiet memoria, ibi tu facito, ut subvenias, soror.

BACCHIS *altera*.

Pol magis metuo, mihi in monendo ne defuerit oratio.

BACCHIS.

Pol ego quoque metuo, lusciniolæ ne defuerit cantio.
Sequere hac.

PISTOCLERUS.

Quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?
Quid in concilio consuluistis?

BACCHIS.

Bene.

PISTOCLERUS.

Pol haud meretricium est.

BACCHIS.

Miserius nihil est quam mulier.

PISTOCLERUS.

Quid esse dicis dignius?

BACCHIS.

Hæc ita me orat, sibi qui caveat, aliquem ut hominem reperiam,
Ab istoc Milite: ut, ubi emeritum sibi sit, se ut revehat domum.
Id, amabo te, huic caveas.

PISTOCLERUS.

Quid istic caveam?

BACCHIS.

Ut revehatur domum,
Ubi ei dediderit operas: ne hanc ille habeat pro ancilla sibi.
Nam hæc si habeat aurum, quod illi renumeret, faciat lubens.

PISTOCLERUS.

Ubi nunc is homo est?

BACCHIS.

Jam hic credo aderit. sed hoc idem apud nos rectius
Poteris agere: atque is dum veniat, sedens ibi opperibere.
Eâdem biberis; eâdem dedero tibi, ubi biberis, savium.

PISTOCLERUS.

Viscus merus vostra est blanditia.

BACCHIS.

Quid jam?

PISTOCLERUS.

Quia enim intellego;

Duæ unum expetitis palumbem. perii, arundo alas verberat.

Non ego istuc facinus mihi, mulier, conducibile esse arbitror.

BACCHIS.

Quî, amabo?

PISTOCLERUS.

Quia, Bacchis, Bacchas metuo & Bacchanal tuum.

BACCHIS.

Quid est, quod metuis? ne tibi lectus malitiam apud me suadeat?

PISTOCLERUS.

Magis illectum tuum quam lectum metuo. mala tu es bestia.

Nam huic ætati non conducit, mulier, latebrosus locus.

BACCHIS.

Egomet, apud me si quid stulte facere cupias, prohibeam.

Sed ego apud me te esse ob eam rem, Miles cum veniat, volo:

Digitized by Google

Quia, cum tu aderis, huic mihique haud faciet quisquam injuriam.
Tu prohibebis, & eadem opera tuo sodali operam dabis.
Et ille adveniens tuam med esse amicam suspicabitur.
Quid, amabo, obticuisti?

PISTOCLERUS.

Quia istæc lepida sunt memoratui:
Eadem in usu, atque ubi periculum facias, aculeata sunt,
Animum fodicant, bona destimulant, facta & famam sauciant.
Apage a me, apage.

BACCHIS.

Ah, nimium ferus es.

PISTOCLERUS.

Mihi sum.

BACCHIS.

Malacissandus es.
Et quid ab hac metuis?

PISTOCLERUS.

Quid ego metuam, rogitas? homo adolescentulus
Penetrare hujusmodi in palæstram, ubi damnis desudascitur,
Ubi pro disco damnum capiam, pro cursura dedecus?

BACCHIS.

Lepide memoras.

PISTOCLERUS.

Ubi ego capiam pro machæra turturem,
Ubi imponat in manum alius mihi pro cæstu cantharum:
Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,
Pro hasta talus: pro lorica malacum capiam pallium:
Ubi mihi pro equo lectus detur, scortum pro scuto accubet.
Apage a me, apage.

BACCHIS.

Ah, nimium ferus es.

PISTOCLERUS.

Mihi sum.

BACCHIS.

Malacissandus es.
Equidem tibi do hanc operam.

PISTOCLERUS.

At nimium pretiosa es operaria.

BACCHIS.

Simulato me amare.

PISTOCLERUS.

Utrum ego istoc jocon' assimulem, an serio?

BACCHIS.

Heja! hoc agere meliu'st: Miles quom huc adveniat, te volo
Me amplexari.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Quid eo mihi opus eſt?

BACCHIS.

Ut ille te videat, volo.

Scio, quid ago.

PISTOCLERUS.

Et pol ego ſcio, quid metuo. ſed quid ais?

BACCHIS.

Quid eſt?

PISTOCLERUS.

Quid? ſi apud te veniat deſubito prandium, aut potatio
Forte, aut cœna, ut ſolet in iſtis fieri conciliabulis,
Ubi ego tum accubem?

BACCHIS.

Apud me, mi anime: ut lepidus cum lepida accubet.
Locus hic apud nos, quamvis ſubito venias, ſemper liber eſt.
Ubi tu lepide voles eſſe tibi, mea roſa, mihi dicito:
Dato, quî bene ſit: ego, ubi bene ſit tibi, locum lepidum dabo.

PISTOCLERUS.

Rapidus fluvius eſt hic, non hac temere tranſiri poteſt.

BACCHIS.

Atque ecaſtor apud hunc fluvium aliquid perdundum eſt tibi.
Manum da, & ſequere.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Aha, minime!

BACCHIS.

Quid ita?

PISTOCLERUS.

Quia istoc illecebrosius
Fieri nihil potest, Nox, Mulier, Vinum, homini adolescentulo.

BACCHIS.

Age igitur. equidem pol nihili facio nisi caussa tua.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus affueris, si non lubet.

PISTOCLERUS.

Sumne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo!

BACCHIS.

Quid est quod metuas?

PISTOCLERUS.

Nihil est, nunc ego, mulier, tibi me emancupo:
Tuus sum, tibi dedo operam.

BACCHIS.

Lepidus. nunc ego te facere hoc volo.
Ego sorori meæ cœnam hodie dare volo viaticam:
Ego tibi argentum jubeo jam intus efferri foras:
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.

PISTOCLERUS.

Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum, mea te gratia,

Digitized by Google

Et operam dare mihi, & ad eam operam facere sumtum de tuo.

BACCHIS.

At ego nolo dare te quidquam.

PISTOCLERUS.

Sine.

BACCHIS.

Sino equidem, si lubet.
Propera, amabo.

PISTOCLERUS.

Prius hic adero, quam te amare desinam.

BACCHIS *altera*.

Bene me accipis advenientem, mea soror.

BACCHIS.

Quid ita, obsecro?

BACCHIS *altera*.

Quia piscatus, meo quidem animo, hic tibi hodie evenit bonus.

BACCHIS.

Meus ille quidem est. tibi nunc operam dabo de Mnesilocho, soror,
Ut hic accipias potius aurum, quam hinc eas cum Milite.

BACCHIS *altera*.

Cupio.

BACCHIS.

Dabitur opera. aqua calet. eamus hinc intro, ut laves.

Nam ut in navi vecta es, credo, timida es.

BACCHIS *altera*.

Aliquantum, soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus.

BACCHIS.

Sequere hac igitur me intro in lectum, ut sedes lassitudinem.

SCENA II.

LYDUS, PISTOCLERUS.

LYDUS.

JAmdudum, Pistoclere, tacitus te sequor,
Spectans, quas tute res hoc ornatu geras.
Nam, ita me dii ament, ut Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hic ad nequitiam adducier.
Quo nunc capessis te, hinc advorsa via,
Cum tanta pompa?

PISTOCLERUS.

Huc.

LYDUS.

Quid huc? quis istic habet?

PISTOCLERUS.

Amor, Voluptas, Venus, Venustas, Gaudium,
Jocus, Ludus, Sermo, Suavis-suaviatio.

LYDUS.

Quid tibi commercii est cum diis damnosissumis?

PISTOCLERUS.

Mali sunt homines, qui bonis dicunt male.
Tu dîs nec recte dicis: non æquom facis.

LYDUS.

An deus est ullus Suavis-suaviatio?

PISTOCLERUS.

An non putasti esse? nimium quam, o Lyde, es barbarus!
Quem ego sapere nimio censui plus quam Thalem,
I, stultior es barbaro Potitio,
Qui tantus natu, deorum nescis nomina.

LYDUS.

Non hic placet mihi ornatus.

PISTOCLERUS.

Nemo ergo tibi
Hoc apparavit: mihi paratum est, quoi placet.

LYDUS.

Etiam me advorsus exordire argutias?
Qui si decem habeas linguas, mutum esse addecet.

PISTOCLERUS.

Non omnis ætas, Lyde, ludo convenit.
Magis unum in mente est mihi nunc, satis ut commode
Pro dignitate obsonii hæc concuret cocus.

LYDUS.

Jam perdidisti te, atque me, atque operam meam,

Qui tibi nequidquam sæpe monstravi bene.

PISTOCLERUS.

Ibidem ego meam operam perdidi, ubi tu tuam:
Tua disciplina nec mihi prodest, nec tibi.

LYDUS.

O præligatum pectus!

PISTOCLERUS.

Odiosus mihi es.
Tace, atque sequere, Lyde, me.

LYDUS.

Illuc sis vide,
Non pædagogum jam me, sed Lydum vocat.

PISTOCLERUS.

Non par videtur, neque sit consentaneum,
Cum *berus* hic intus sit, & cum amica *sua* accubet,
Cumque osculetur, & convivæ alii accubent,
Præsentibus illis pædagogus una ut siet.

LYDUS.

An hoc ad eas res obsonatum est, obsecro?

PISTOCLERUS.

Sperat quidem animus: quo eveniat, diis in manu est.

LYDUS.

Tu amicam habebis?

PISTOCLERUS.

Cum videbis, tum scies.

LYDUS.

Immo neque habebis, nec sinam: iturus sum domum.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Omitte, Lyde, ac cave malo.

LYDUS.

Quid? cave malo?

PISTOCLERUS.

Jam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.

LYDUS.

O barathrum, ubi nunc es? ut ego te usurpem lubens!
Video nimio jam multo plus quam volueram.
Vixisse nimio satiu'st jam, quam vivere.
Magistron' quemquam discipulum minitarier?
Nihil moror discipulos mihi esse jam plenos sanguinis:
Valens afflictet me vacivom virium.

PISTOCLERUS.

Fiam, ut ego opinor, Hercules, tu autem Linus.

LYDUS.

Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,
Teque ad patrem esse mortuum renuntiem.

PISTOCLERUS.

Satis historiarum est.

LYDUS.

Hic vereri perdidit.
Compendium ædepol haud ætati optabile
Fecisti, cum istanc nactus impudentiam.
Occisus hic homo est. ecquid in mentem est tibi,

Patrem tibi esse?

PISTOCLERUS.

Tibi ego, aut tu mihi servos es?

LYDUS.

Pejor magister te istæc docuit, non ego.
Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
Quam ad illa quæ te docui, ubi operam perdidi.

PISTOCLERUS.

Istactenus tibi, Lyde, libertas data est.
Orationis satis est. sequere me, ac tace.

LYDUS.

Ædepol fecisti furtum in ætatem malum,
Quom istæc flagitia me celavisti, & patrem.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

CHRYSALUS.

HErilis patria, salve! quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abii, conspicio lubens.
Saluto te, vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus nostris accolis, veneroque te,
Ne Nicobulum me sinas, nostrum senem,
Prius convenire, quam sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

SCENA II.

PISTOCLERUS, CHRISALUS.

PISTOCLERUS.

MIrum est, me, ut redeam, te opere tanto quæsere,
Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim:
Ita me vadatum amore vinctumque attines.

CHRYSALUS.

Pro dii immortales! Pistoclerum conspicor.

O Pistoclere, salve!

PISTOCLERUS.

Salve, Chrysale!

CHRYSALUS.

Compendii verba multa jam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium & cœnam pollicere, ut convenit
Peregre advenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem tibi ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me, ubi sit? vivit.

PISTOCLERUS.

Nempe recte valet?

CHRYSALUS.

Istuc volebam ego ex te percunctarier.

PISTOCLERUS.

Quî scire possum?

CHRYSALUS.

Nullus plus.

PISTOCLERUS.

Quemnam ad modum?

CHRYSALUS.

Quia si illa inventa est, quam ille amat, vivit recte
& valet:
Si non inventa est, minus valet, moribundus est.
Anima est amica amanti. si abest, nullus est:
Si adest, res nulla'st: ipsus est nequam & miser.
Sed tu quid factitâsti mandatis super?

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Egon'ut, quod ab illo attigisset nuntius,
Non impetratum id advenienti ei redderem?
Regiones colere mavellem Acherunticas.

CHRYSALUS.

Eho, an invenisti Bacchidem?

PISTOCLERUS.

Samiam quidem.

CHRYSALUS.

Vide quæso, ne quis tractet illam indiligens.
Scis tu, ut confringi vas cito Samium solet.

PISTOCLERUS.

Jamne, ut soles?

CHRYSALUS.

Dic ubi ea nunc est, obsecro.

PISTOCLERUS.

Hic, exeuntem me unde aspexisti modo.

CHRYSALUS.

Ut istuc est lepidum! proxumæ viciniæ
Habitat. & quidnam meminit Mnesilochi?

PISTOCLERUS.

Rogas?

Immo unice unum plurimi pendit.

CHRYSALUS.

Papæ!

PISTOCLERUS.

Immo ut eum credis; misera amans desiderat.

CHRYSALUS.

Scitum istuc.

PISTOCLERUS.

Immo, Chrysale, hem non tantulum
Umquam intermittit tempus, quin eum nominet.

CHRYSALUS.

Tanto hercle melior Bacchis.

PISTOCLERUS.

Immo.

CHRYSALUS.

Immo hercle abiero
Potius.

PISTOCLERUS.

Num invitus rem bene gestam audis heri?

CHRYSALUS.

Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat.
Etiam Epidicum, quam ego Fabulam æque ac me ipsum amo,
Nullam æque invitus specto, si agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa est?

PISTOCLERUS.

Rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Junonem dicerem.

CHRYSALUS.

Ædepol, Mnesiloche, ut rem hanc natam esse intellego,
Quod ames, paratum est: quod des, invento est opus.

Nam istoc fortasse aurum est opus.

PISTOCLERUS.

Philippeo quidem.

CHRYSALUS.

Atque eo fortasse jam opus est.

PISTOCLERUS.

Immo etiam prius.

Nam jam huc adveniet Miles.

CHRYSALUS.

Et miles quidem!

PISTOCLERUS.

Quî de amittenda Bacchide aurum hic exigit.

CHRYSALUS.

Veniat quando volt, atque ita ne mihi sit moræ.
Domi est: non metuo, nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intro, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi.

PISTOCLERUS.

Faciam ut jubes.

CHRYSALUS.

Negotium hoc ad me attinet aurarium.
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Epheso, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Unde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit nostra: quinam exit foras?

Digitized by Google

SCENA III.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

IBO in Piræeum. visam, ecquæ advenerit
In portum ex Epheso navis mercatoria.
Nam meus formidat animus, nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.

CHRYSALUS.

Extexam ego illum pulchre jam, si dii volunt.
Haud dormitandum est. opus est chryso Chrysalo.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hic arietem
Phryxi, itáque tondebo auro usque ad vivam cutem.
Servos salutat Nicobulum Chrysalus.

NICOBULUS.

Pro dî immortales! Chrysale, ubi mihi est filius?

CHRYSALUS.

Quin tu primum salutem reddis, quam dedi?

NICOBULUS.

Salve, sed ubinam est Mnesilochus?

CHRYSALUS.

Vivit, valet.

NICOBULUS.

Venitne?

Digitized by Google

CHRYSALUS.

Venit.

NICOBULUS.

Evax! aspersisti aquam.
Benéne usque valuit?

CHRYSALUS.

Pancratice atque athletice.

NICOBULUS.

Quid hoc? qua caussa eum hinc in Ephesum miseram,
Accepitne aurum ab hospite Archidemide?

CHRYSALUS.

Heu cor meum & cerebrum, Nicobule, finditur,
Istius hominis ubi fit quaque mentio.
Tun'hospitem illum nominas hostem tuum?

NICOBULUS.

Quid ita, obsecro, hercle?

CHRYSALUS.

Quia ædepol certe scio,
Vulcanus, Sol, Luna, Dies, dei quatuor,
Scelestiorem nullum illuxere alterum.

NICOBULUS.

Quámne Archidemidem?

CHRYSALUS.

Quàm, inquam, Archidemidem.

NICOBULUS.

Quid fecit?

CHRYSALUS.

Quid non fecit? quin tu id me rogas?
Primum dum inficias ire cœpit filio:
Negare se debere tibi triobulum.
Continuo antiquom hospitem nostrum sibi
Mnesilochus advocavit, Pelagonem senem:
Eo præsente homini extemplo ostendit symbolum,
Quem tute dederas ad eum, ut ferret, filio.

NICOBULUS.

Quid, ubi ei ostendit symbolum?

CHRYSALUS.

Infit dicere:
Adulterinum, & non eum esse symbolum:
Quotque innocenti ei dixit contumelias!
Adulterare eum ajebat rebus ceteris.

NICOBULUS.

Habetín' aurum? id mihi primum dici volo.

CHRYSALUS.

Postquam quidem Prætor recuperatores dedit,
Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos & mille Philippûm.

NICOBULUS.

Tantum debuit.

CHRYSALUS.

Porro etiam ausculta pugnam, quam voluit dare.

NICOBULUS.

Etiamne est quid porro?

CHRYSALUS.

Hem accipe: trina hæc nunc erit.

NICOBULUS.

Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.

CHRYSALUS.

Quin tu audi.

NICOBULUS.

Immo ingenium avidi haud pernôram hospitis.

CHRYSALUS.

Postquam aurum abstulimus, in navem conscendimus,
Domum cupientes. forte ut assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego lembum conspicor:
Longum est rigorem maleficum exornarier.

NICOBULUS.

Perii hercle: lembus ille mihi lædit latus.

CHRYSALUS.

Is erat communis cum hospite & prædonibus.

NICOBULUS.

Adeon'me fuisse fungum, ut qui illi crederem!
Cum mihi ipsum nomen ejus Archidemidis
Clamaret, demturum esse, si quid crederem.

CHRYSALUS.

Is lembus nostræ navi insidias dabat.
Occœpi ego observare eos, quam rem gerant.
Interea e portu nostra navis solvitur.
Ubi portu exiimus, homines remigio sequi,
Neque aves, neque venti citius. quoniam sentio,

Digitized by Google

Quæ res gereretur, navem extemplo statuimus.
Quum jam vident nos stare, occœperunt ratem
Turbare in portu.

NICOBULUS.

Ædepol mortalis malos!
Quid denique agitis?

CHRYSALUS.

Rursum in portum recipimus.

NICOBULUS.

Sapienter factum a vobis. quid illi postea?

CHRYSALUS.

Revorsionem ad terram faciunt vesperi.

NICOBULUS.

Aurum hercle auferre voluere. ei rei operam dabant.

CHRYSALUS.

Non me fefellit, sensi: eo exanimatus fui.
Quum jam videmus auro insidias fieri,
Capimus consilium continuo, postridie
Auferimus inde aurum omne, illis præsentibus,
Palam atque aperte, ut illi id factum sciscerent.

NICOBULUS.

Scite hercle. cedo, quid illi?

CHRYSALUS.

Tristes illico,
Quom extemplo a portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quassantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum deposuimus:

Qui illic sacerdos est Dianæ Epheſiæ.

NICOBULUS.

Qui iſtic Theotimus est?

CHRYSALUS.

Megalobuli filius,
Qui nunc in Epheſo est, Epheſiis cariſſumus.

NICOBULUS.

Næ ille, hercle, mihi ſit multo tanto carior,
Si me illoc auro tanto circumduxerit.

CHRYSALUS.

Quin in ipſa æde Dianæ conditum eſt.
Ibidem publicitus ſervant.

NICOBULUS.

Occidiſtis me.
Nimio hic privatim ſervaretur rectius.
Sed vos nihilne attuliſtis inde auri domum?

CHRYSALUS.

Immo etiam. verum, quantum attulerit, neſcio.

NICOBULUS.

Quid, neſcis?

CHRYSALUS.

Quia Mneſilochus noctu clanculum
Devenit ad Theotimum: nec mihi credere,
Nec quoiquam in navi voluit. eo ego neſcio,
Quantulum attulerit: verum haud permultum attulit.

NICOBULUS.

Etiam dimidium cenſes?

Digitized by Google

CHRYSALUS.

Non ædepol scio.
Verum haud opinor.

NICOBULUS.

Fertne partem tertiam?

CHRYSALUS.

Non hercle opinor. verùm verum nescio.
Profecto de auro nihil scio, nisi nescio.
Nunc tibimet illuc navi capiundum est iter,
Ut illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu!

NICOBULUS.

Quid vis?

CHRYSALUS.

Annulum gnati tui
Facito ut memineris ferre.

NICOBULUS.

Quid opu'st annulo?

CHRYSALUS.

Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet,
Ei aurum ut reddat.

NICOBULUS.

Meminero, & recte mones.
Sed divesne est istic Theotimus?

CHRYSALUS.

Etiam rogas?
Qui soccis habeat auro subpactum solum.

NICOBULUS.

Cur ita fastidit?

CHRYSALUS.

Tantas divitias habet:
Nescit quid faciat auro.

NICOBULUS.

Mihi dederit velim.
Sed quî præsente id aurum Theotimo datum est?

CHRYSALUS.

Populo præsente: nullu'st Ephesi, quin sciat.

NICOBULUS.

Istuc sapienter saltem fecit filius,
Cum diviti homini id aurum servandum dedit:
Ab eo licebit quamvis subito sumere.

CHRYSALUS.

Immo hem tantisper numquam te morabitur,
Quin habeas illud quo die illuc veneris.

NICOBULUS.

Censebam me effugisse a vita marituma:
Ne navigarem tandem hoc ætatis senex,
Id mihi haud utrum velim licere intellego;
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Ubi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?

CHRYSALUS.

Deos atque amicos iit salutatum ad forum.

NICOBULUS.

At ego hinc ad illum, ut conveniam, quantum potest.

CHRYSALUS.

Ille est oneratus recte, & plus justo vehit.
Exorsa hæc tela non male omnino mihi est,
Ut amantem herilem copem facerem filium:
Ita feci, ut auri quantum vellet, sumeret.
Quantum autem libeat reddere, ut reddat patri.
Senex in Ephesum *hinc* ibit aurum arcessere:
Hic nostra agetur ætas in malacum modum.
Si quidem hic relinquet, nec secum abducet senex
Med & Mnesilochum, quas ego hic turbas dabo!
Sed quid futurum est, cum hoc senex resciverit?
Cum se excucurrisse illuc frustra sciverit,
Nosque aurum abusos? quid mihi fiet postea?
Credo hercle adveniens nomen mutabit mihi,
Facietque extemplo Crucisalum me ex Chrysalo.
Aufugero hercle, si magis usus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi est.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicaque ejus inventa Bacchide.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

Lydus.

Pandite, atque aperite propere januam hanc Orci, obsecro:
Nam equidem haud aliter esse duco. quippe quo nemo advenit,
Nisi quem spes reliquere omnes, esse ut frugi possiet.
Bacchides! non Bacchides, sed Bacchæ sunt acerrumæ.
Apage istas a me sorores, quæ hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opime atque opipare.
Quæ ut aspexi, me continuo contuli protinam in pedes.
Egone ut hæc conclusa gestem clanculum? ut celem patrem,
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, teque, amicosque omnes affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere una & perdere.

Neque mei, neque tui intus puditum est factis, quæ facis:
Quibus tuum patrem, meque una, amicos, affines tuos,
Tua infamia fecisti gerulifigulos flagitii.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum est jam dicam patri.
De me hanc culpam demolibor jam, & seni faciam palam,
Ut eum ex lutulento cœno propere hinc eliciat foras.

SCENA II.

MNESILOCHUS.

MUltis modis meditatus egomet mecum sum, & ita esse arbitror:
Homini amico, qui est amicus ita uti nomen possidet,
Nisi deos, ei nihil præstare. id opera expertus sum esse ita.
Nam ut in Ephesum hinc abii, (hoc factum est ferme abhinc biennium)
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem litteras
Misi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. illum intellego
Invenisse, ut servos meus mihi nuntiavit Chrysalus.
Condigne is quam technam de auro advorsum meum fecit patrem,

Ut

Ut mihi amanti copia esset! sed *æquom id ei reddere*.
Nam pol quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensiu'st.
Malefactorem amitti satius, quam relinqui beneficum.
Nimio præstat impendiosum te, quam ingratum dicier.
Illum laudabunt boni; hoc etiam ipsi culpabunt mali.
Qua me caussa magis cum cura esse ea quam obvigilato est opus.
Nunc, Mnesiloche, specimen specitur, nunc certamen cernitur:
Sisne nec ne, ut esse oportet; malus, bonus, cujusmodi;
Justus, injustus; malignus, largus; commodus, incommodus.
Cavesis te superare servom siris faciundo bene.
Utut eris, moneo, haud celabis. sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. hinc auscultabo, quam rem agunt.

SCENA III.

LYDUS, PHILOXENUS, MNESILOCHUS.

LYDUS.

NUNC experiar, sitne acetum tibi peracre in pectore.
Sequere.

PHILOXENUS.

Quo sequar? quo ducis nunc me?

LYDUS.

Ad illam, quæ tuum
Perdidit, pessumdedit tibi filium uni unicum.

PHILOXENUS.

Eja, Lyde, leniter qui sæviunt, sapiunt magis.
Minus mirandum est, illæc ætas si quid illorum facit,
Quam si non faciat. feci ego istæc itidem in adolescentia.

LYDUS.

Hei mihi! hei mihi! istæc illum perdidit assentatio.
Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum:
Nunc propter te tuamque pravos factus est fiduciam
Pistoclerus.

MNESILOCHUS.

Dii immortales! meum sodalem hic nominat.

Quid hoc negotii est, Pistoclerum Lydus quod herum tam ciet?

PHILOXENUS.

Paullisper, Lyde, est libido homini suo animo obsequi:
Jam aderit tempus, cum sese etiam ipse oderit: morem geras:
Dum caveatur, præter æquom ne quid delinquat, sine.

LYDUS.

Non sino, neque equidem illum me vivo corrumpi sinam.
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis caussam filio,
Eademne erat hæc disciplina tibi, cum tu adolescens eras?
Nego tibi hoc annis viginti fuisse primis copiæ,
Digitum longe a pædagogo pedem ut efferres ædibus.
Ante Solem exorientem nisi in palæstram veneras,
Gymnasii præfecto haud mediocris pœnas penderes.
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum,
Et discipulus & magister perhibebantur improbi.
Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quam scorto, aut saviis:
Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.
Inde de hippodromo & palæstra ubi revenisses domum,
Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres:
Cum librum legeres, si unam peccavisses syllabam,

Fieret corium tam maculosum, quam est nutricis pallium.

MNESILOCHUS.

Propter me hæc nunc meo sodali dici discrucior miser.
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.

PHILOXENUS.

Alii, Lyde, nunc sunt mores.

LYDUS.

Id equidem ego certo scio.
Nam olim populi prius honorem capiebat suffragio,
Quam magistro desinebat esse dicto obediens.
At nunc, priusquam septuennis est, si attingas eum manu,
Extemplo puer pædagogo tabula dirumpit caput.
Cum patrem adeas postulatum, puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare injuria.
Provocatur pædagogus: eho senex minimi pretii,
Ne attigas puerum istac caussa, quando fecit strenue.
It magister quasi lucerna uncto expretus linteo.
Itur illinc jure dicto. hoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?

MNESILOCHUS.

Acris postulatio hæc est! cum hujus dicta intellego.
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.

PHILOXENUS.

Sed quis hic est, quem astantem video ante ostium?

LYDUS.

O Philoxene!

MNESILOCHUS.

Deos propitios me videre, quam illum, mavellem mihi.

PHILOXENUS.

Quis illic est?

LYDUS.

Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri:
Haud consimili ingenio atque ille est, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit sibi!

PHILOXENUS.

Salvos sis, Mnesiloche: salvom te advenire gaudeo.

MNESILOCHUS.

Dii te ament, Philoxene.

LYDUS.

Hic enim rite productu'st patri.
In mare it, rem familiarem curat, custodit domum:
Obsequens obediensque est mori atque imperiis patris,
Hic sodalis Pistoclero jam puer puero fuit.
Triduum non interest ætatis uter major siet:
Verum ingenium plus triginta annis majus est, quam alteri.

PHILOXENUS.

Cave malum, & compesce in illum dicere injuste.

LYDUS.

Tace:

Stultus es, qui illi male ægre patere dici, qui facit.
Nam illum meum malum promtare malim, quam peculium.

PHILOXENUS.

Quî dum?

LYDUS.

Quia, malum si promtet, in dies faciat minus.

MNESILOCHUS.

Quid sodalem meum castigas, Lyde, discipulum tuum?

LYDUS.

Periit tibi sodalis.

MNESILOCHUS.

Ne dî sirint.

LYDUS.

Sic est, ut loquor.
Quin ego, cum peribat, vidi, non ex audito arguo.

MNESILOCHUS.

Quid factum est?

LYDUS.

Meretricem indigne deperit.

MNESILOCHUS.

Non tu taces?

LYDUS.

At quæ acerrume atque æstuose absorbet, ubi quemque attigit.

MNESILOCHUS.

Ubi ea mulier habitat?

LYDUS.

Hic.

MNESILOCHUS.

Unde eam esse ajunt?

LYDUS.

Ex Samo.

MNESILOCHUS.

Quæ vocatur?

LYDUS.

Bacchis.

MNESILOCHUS.

Erras, Lyde: ego omnem rem scio,
Quemadmodum est. tu Pistoclerum falso atque insontem arguis.
Nam ille amico & benevolenti suo sodali sedulo
Rem mandatam exsequitur. ipsus nec amat: ne tu creduas.

LYDUS.

Itáne oportet rem mandatam gerere amici sedulo,
Ut ipsus in gremio osculantem mulierem teneat sedens?
Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi idemtidem
Manus ferat ad papillas, labra a labris nusquam auferat?
Nam alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cum manum sub vestimenta ad corpus detulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quidquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.

Nam ego illum periisse duco, cui quidem periit pudor.
Quid opu'st verbis? si opperiri vellem paullisper modo,
Ut opinor, illius inspectandi mihi esset major copia:
Plus vidissem quam deceret, quam me atque illo æquom foret.

MNESILOCHUS.

Perdidisti me, sodalis. egone illam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis;
Satín' ut quem tu habeas fidelem tibi, aut quoi credas, nescias?

LYDUS.

Vidén', ut ægre patitur gnatum esse corruptum tuum,
Suum sodalem! ut ipsus sese cruciat ægritudine!

PHILOXENUS.

Mnesiloche, hoc tecum oro, ut illius animum atque ingenium regas.
Serva tibi sodalem, & mihi filium.

MNESILOCHUS.

Factum volo.

PHILOXENUS.

In te ergo hoc onus omne impono. Lyde, sequere hac me.

LYDUS.

Sequor.
Melius esset, me quoque una si cum illo relinqueres.

PHILOXENUS.

Affatim est. Mnesiloche, cura, & concastiga hominem probe,

Digitized by Google

Qui dedecorat te, me, amicos atque alios flagitiis suis.

SCENA IV.

MNESILOCHUS.

IMmitiorem nunc utrum credam magis
Sodalemne esse, an Bacchidem, incertum admodum est;
Illum exoptavit potius? habeat. optume est:
Næ illa illud hercle cum malo fecit suo, meo.
Nam mihi divini numquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planeque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam jam domum ibo, atque aliquid surripiam patri,
Id isti dabo. ego istanc multis ulciscar modis:
Adeo ego illam cogam usque, ut mendicet meus pater.
Sed satin'ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hæc hic, quæ futura, fabulor?
Amo hercle, opinor, utpote quod pro certo sciam.
Verum quam illa umquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propensior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Numquam ædepol viva me irridebit. nam mihi
Decretum est renumerare jam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi subblandibitur:
Tum, cum *mea illud* nihilo pluris referet,

Quam si ad sepulcrum mortuo dicat jocum.
Sed antequam illa umquam meis opulentiis
Ramentâ fiat gravior, aut propensior,
Mori me malim excruciatum inopia.
Profecto stabile est me patri aurum reddere.
Eâdem exorabo, Chrysalo caussa mea
Pater ne noceat: neu quid ei succenseat
Mea caussa de auro, quod eum ludificatus est.
Nam illi æquom est me consulere, qui caussa mea
Mendacium dixit. *nunc* vos me sequimini.

SCENA V.

Pistoclerus.

Rebus aliis antevortar, Bacchis, quæ mandas mihi:
Mnesilochum ut requiram, atque ut eum mecum ad te adducam simul.
Nam illud animus meus miratur, si a me tetigit nuntius,
Quid remoratur. ibo, & visam huc ad eum, si forte est domi.

SCENA VI.

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

MNESILOCHUS.

REddidi patri omne aurum. nunc ego illam me velim
Convenire, postquam inanis sum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quam gravate pater dedit de Chrysalo!
Verum postremo impetravi, ut ne quid ei succenseat.

PISTOCLERUS.

Estne hic meus sodalis?

MNESILOCHUS.

Estne hic hostis, quem aspicio, meus?

PISTOCLERUS.

Certe is est.

MNESILOCHUS.

Is est.

PISTOCLERUS.

Adibo contra.

MNESILOCHUS.

Attollam gradum.

PISTOCLERUS.

Salvos sis, Mnesiloche!

MNESILOCHUS.

Salve.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

                    Salvos cum peregre advenis,
Cœna detur.

MNESILOCHUS.

        Non placet mihi cœna, quæ bilem movet.

PISTOCLERUS.

Num quæ advenienti ægritudo objecta est?

MNESILOCHUS.

                              Atque acerruma.

PISTOCLERUS.

Unde?

MNESILOCHUS.

    Ab homine, quem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.

PISTOCLERUS.

Multi more isto atque exemplo vivunt, quos cum censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis;
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.
Nullus est, quoi non invideant rem secundam obtingere.
Sibi ne invideatur, ipsi ignavi recte cavent.

MNESILOCHUS.

Ædepol næ tu illorum mores perquam meditate tenes.
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malum inveniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omnis habent.

Atque ii se cum frustrantur, frustrari alios stolidi existumant.

Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum, atque ipsus sum mihi:

Ille, quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali

Facere, & in me inconciliare copias omnis meas.

PISTOCLERUS.

Improbum istunc esse oportet hominem.

MNESILOCHUS.

Ego ita esse arbitror.

PISTOCLERUS.

Obsecro hercle loquere, quis is est?

MNESILOCHUS.

Benevolens vivit tibi.

Nam ni ita esset, tecum orarem, ut ei, quod posses mali

Facere, faceres.

PISTOCLERUS.

Dic modo hominem, qui sit: si non fecero

Ei male aliquo pacto, me esse dicito ignavissumum.

MNESILOCHUS.

Nequam homo est, verum hercle amicus est tibi.

PISTOCLERUS.

Tanto magis

Dic, quis est. nequam hominis ego parvi pendo gratiam.

MNESILOCHUS.

Video non potesse, quin tibi ejus nomen eloquar.
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.

PISTOCLERUS.

Quid istuc est?

MNESILOCHUS.

Quid est? misſne ego ad te ex Epheso epistolam
Super amica, ut mihi invenires?

PISTOCLERUS.

Fateor factum, & repperi.

MNESILOCHUS.

Quî, tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibuscum haberes rem, nisi cum illa, quam ego mandâssem tibi?
Occiperes tute amare, & me ires consultum male?

PISTOCLERUS.

Sanûn' es?

MNESILOCHUS.

Rem repperi omnem ex tuo magistro, ne nega.
Perdidisti me.

PISTOCLERUS.

Etiamne ultro tuis me prolectas probris?

MNESILOCHUS.

Quid amas Bacchidem?

PISTOCLERUS.

Duas ergo hic intus eccas Bacchides.

MNESILOCHUS.

Quid, duæ?

PISTOCLERUS.

Atque ambas sorores.

MNESILOCHUS.

Loqueris nunc nugas sciens.

PISTOCLERUS.

Postremo, si pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego ted in collum, atque intro hinc auferam.

MNESILOCHUS.

Immo ibo: mane.

PISTOCLERUS.

Non maneo, neque tu me habebis falso suspectum.

MNESILOCHUS.

Sequor.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

PARASITUS, PUER.

PARASITUS.

PArasitus ego sum hominis nequam atque improbi
Militis, qui amicam secum avexit ex Samo.
Nunc me ire jussit ad eam, & percunctarier,
Utrum aurum reddat, anne eat secum simul.
Tu dudum, Puer, cum illa usque îsti simul;
Quæ harum sunt ædes, pulta: adi actutum ad fores.
Recede hinc dierecte. ut pulsat propudium!
Comesse panem tris pedes latum potes,
Fores pultare nescis! ecquis his in ædibus est?
Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?
Ecquis exit?

SCENA II.

PISTOCLERUS, PARASITUS.

PISTOCLERUS.

Quid istuc? quæ istæc est pulsatio?
Quæ te mala crux agitat; ad istunc qui modum
Alieno vires tuas extentes ostio?
Fores pæne effregisti. quid nunc vis tibi?

PARASITUS.

Adolescens, salve.

PISTOCLERUS.

Salve. sed quem quæritas?

PARASITUS.

Bacchidem.

PISTOCLERUS.

Utram ergo?

PARASITUS.

Nihil scio, nisi Bacchidem.
Paucis me misit miles ad eam Cleomachus;
Vel ut ducentos Philippos reddat aureos,
Vel ut hinc in Elatiam hodie eat secum simul.

PISTOCLERUS.

Non it. negato esse ituram. abi, & renuntia.
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.

Digitized by Google

PARASITUS.

Nimis iracunde.

PISTOCLERUS.

At scin'quam iracundus siem?
Næ tibi hercle haud longe est os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus gestiunt.

PARASITUS.

Cum ego hujus verba interpretor, mihi cautio est,
Ne nucifrangibula excûssit ex malis meis.
Tuo ego istæc igitur dicam illi periculo.

PISTOCLERUS.

Quid ais tu?

PARASITUS.

Ego istuc illi dicam.

PISTOCLERUS.

Dic mihi,
Quis tu es?

PARASITUS.

Illius sum integumentum corporis.

PISTOCLERUS.

Nequam esse oportet, quoi tu integumentum improbus es.

PARASITUS.

Sufflatus ille huc veniet.

PISTOCLERUS.

Diruptum velim.

PARASITUS.

Num quid vis?

PISTOCLERUS.

Abeas celeriter. facto ess opus.

PARASITUS.

Vale, dentifrangibule.

PISTOCLERUS.

Et tu, integumentum, vale.
In eum nunc hæc revenit res locum, ut quid consilii
Dem meo sodali super amica, nesciam,
Qui iratus renumeravit omne aurum patri,
Neque nummus ullu'st, qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mnesilochus eccum mæstus progreditur foras.

SCENA III.

MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

MNESILOCHUS.

Petulans, protervo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modestia sum, sine bono jure atque honore;
Incredibilis, imposque animi, inamabilis, illepidus vivo,
Malevolente ingenio natus. postremo id mihi est, quod nolo

Digitized by Google

Ego esse aliis. credibile hoc est? nequior nemo est, neque indignior,
Quoi dii benefaciant, neque quem quisquam homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quam amicos æquius est me habere: malos quam bonos
Par magis me juvare. omnibus probris, quæ improbis viris
Digna sunt, dignior nullus est homo, qui patri reddidi
Omne aurum amans, quod fuit præ manu. sumne ego homo miser!
Perdidi me, atque operam Chrysali.

PISTOCLERUS.

Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche, quid fit?

MNESILOCHUS.

Perii.

PISTOCLERUS.

Dii melius faciant.

MNESILOCHUS.

Perii.

PISTOCLERUS.

Non taces, insipiens?

MNESILOCHUS.

Taceam?

PISTOCLERUS.

Sanus satis non es.

Digitized by Google

MNESILOCHUS.

Perii. multa mala mihi in pectore
Nunc acria atque acerba eveniunt. criminín' me habuisse fidem?
Immerito tibi iratus fui.

PISTOCLERUS.

Eja bonum habe animum.

MNESILOCHUS.

Unde habeam? mortuus pluris pretii'st, quam ego sum.

PISTOCLERUS.

Militis
Parasitus modo venerat aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hâc repuli, rejeci hominem.

MNESILOCHUS.

Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem
Hanc abducet, scio.

PISTOCLERUS.

Si mihi sit, non pollicear.

MNESILOCHUS.

Scio, dares.
Novi. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum: egone ut opem mihi
Ferre putem posse inopem te?

PISTOCLERUS.

Tace modo: deus respiciet nos aliquis.

MNESILOCHUS.

Nugæ.

PISTOCLERUS.

Mane.

MNESILOCHUS.

Quid est?

PISTOCLERUS.

Tuam copiam eccam, Chrysalum video.

SCENA IV.

CHRYSALUS, MNESILOCHUS, PISTOCLERUS.

CHRYSALUS.

HUNC hominem decet auro expendi: huic decet statuam statui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis ſum affectus.
Herum majorem meum ut ego hodie lusi lepide! ut ludificatus est!
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia ut crederet.
Nunc amanti hero, filio senis, quîcum ego bibo, quîcum edo, & amo,

Regias copias aureasque obtuli, ut domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut tres minas
Auferunt heris. nequius nihil est, quam egens consilii servos, nisi habet
Multipotens pectus, ubicumque usus siet, pectore expromat suo.
Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & male facere tenet.
Improbis cum improbus sit, harpaget: furibus furetur, quod queat:
Versipellem frugi convenit esse hominem. pectus quoi sapit,
Bonus sit bonis, malus sit malis. utcumque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit: & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex patre: decumam partem ei
Dedit, sibi novem abstulit. sed, quem quæro, optume ecce obviam
Mihi est. num qui nummi exciderunt, here, tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos mæstos tam tristesque esse conspicor?
Non placet, nec temere est etiam. quin mihi respondetis?

MNESILOCHUS.

Chrysale, occidi.

CHRYSALUS.

Fortassis tu auri demsisti parum.

MNESILOCHUS.

Quî, malum, parum? immo vero nimio minus multo parum.

CHRYSALUS.

Quid igitur, stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit
Mea virtute parta, ut quantum velles, tantum sumeres,
Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?
An nesciebas, quam ejusmodi homini raro tempus se daret?

MNESILOCHUS.

Erras.

CHRYSALUS.

At quidem tute errasti, cum parum immersti ampliter.

MNESILOCHUS.

Pol tu quam nunc me accuses magis, si magis rem noveris.
Occidi!

CHRYSALUS.

Animus jam istoc dicto plus præsagitur mali.

MNESILOCHUS.

Perii!

CHRYSALUS.

Quid ita?

MNESILOCHUS.

Quia patri omne cum ramento reddidi.

CHRYSALUS.

Reddidisti?

MNESILOCHUS.

Reddidi.

CHRYSALUS.

Omnéne?

MNESILOCHUS.

Oppido.

CHRYSALUS.

Occisi sumus!
Quî in mentem venit tibi istuc facinus facere tam malum?

MNESILOCHUS.

Bacchidem atque hunc suspicabar propter crimen, Chrysale,
Me male consuluisse: ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri.

CHRYSALUS.

Quid, ubi reddebas aurum, dixisti patri?

MNESILOCHUS.

Id aurum accepisse extemplo ab hospite Archidemide.

CHRYSALUS.

Hem!
Istoc dicto dedisti hodie in cruciatum Chrysalum:

Nam ubi me aspiciet, ad carnificem rapiet continuo senex.

MNESILOCHUS.

Ego patrem exoravi.

CHRYSALUS.

Nempe ergo hoc ut faceret quod loquor?

MNESILOCHUS.

Immo tibi ne noceat, neu quid ob eam rem succenseat.
Atque ægre impetravi. nunc hoc tibi curandum est, Chrysale.

CHRYSALUS.

Quid vis curem?

MNESILOCHUS.

Ut ad senem etiam alteram facias viam.
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Ut senem hodie doctum docte fallas, aurumque auferas.

CHRYSALUS.

Vix videtur fieri posse.

MNESILOCHUS.

Perge, ac facile hæc feceris.

CHRYSALUS.

Quam, malum, facile? quem mendacii prehendit manifesto modo:
Quem si orem, ut mihi nihil credat, id non ausit credere.

MNESILOCHUS.

Immo si audias, quæ dicta dixit me advorsum tibi.

CHRYSALUS.

Quid dixit?

MNESILOCHUS.

Si tu illum Solem sibi Solem esse dixeris,
Se illum Lunam credere esse, & noctem, qui nunc est dies.

CHRYSALUS.

Emungam hercle hominem probe hodie: ne id nequidquam dixerit.

MNESILOCHUS.

Nunc quid nos vis facere?

CHRYSALUS.

Enim nihil, nisi ut ametis, impero.
Ceterum quantum lubet me poscitote aurum, ego dabo.
Quid mihi refert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum usu'st auri tibi, Mnesiloche? dic mihi.

MNESILOCHUS.

Militi nummis ducentis jam usus est pro Bacchide.

CHRYSALUS.

Ego dabo.

MNESILOCHUS.

Tum nobis opus est sumtu.

CHRYSALUS.

Ah placide volo
Unumquidque agamus: hoc ubi egero, tum istuc agam.

Digitized by Google

De ducentis nummis primum intendam baliſtam in senem.
Ea baliſta si pervortam turrim & propugnacula,
Recta porta invadam extemplo in oppidum antiquom & vetus:
Si id capso, geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si cui animus sperat.

PISTOCLERUS.

Apud te est animus noster, Chryſale.

CHRYSALUS.

Nunc tu abi intro, Pistoclere, ad Bacchidem, atque effer cito.

PISTOCLERUS.

Quid?

CHRYSALUS.

Stilum, ceram, & tabellas, & linum.

PISTOCLERUS.

Jam faxo hic erunt.

MNESILOCHUS.

Quid nunc es facturus? id mihi dice. coctum est prandium.

CHRYSALUS.

Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.

MNESILOCHUS.

Sicut dicis.

CHRYSALUS.

Pistoclero nulla amica est.

MNESILOCHUS.

Immo adest.

Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.

CHRYSALUS.

Quid tu loqueris?

MNESILOCHUS.

Hoc ut futuri sumus.

CHRYSALUS.

Ubi est biclinium

Vobis stratum?

MNESILOCHUS.

Quid id exquiris?

CHRYSALUS.

Res ita est: dici volo.

Nescis, quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.

MNESILOCHUS.

Cedo manum, ac subsequere propius me ad fores. intro inspice.

CHRYSALUS.

Evax nimis bellus, atque ut esse maxume optabam, locus.

PISTOCLERUS.

Quæ imperâsti (imperatum bene bonis) factum illico est.

CHRYSALUS.

Quid parâsti?

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Quæ parari tu jussisti omnia.

CHRYSALUS.

Cape stilum propere & tabellas tu has tibi,

MNESILOCHUS.

Quid postea?

CHRYSALUS.

Quod jubebo, scribito istic. nam propterea *te* volo
Scribere, ut pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe.

MNESILOCHUS.

Quid scribam?

CHRYSALUS.

Salutem tuo patri verbis tuis.

PISTOCLERUS.

Quid si potius morbum & mortem scribat? id erit rectius.

MNESILOCHUS.

Ne interturba. jam imperatum in cera inest.

CHRYSALUS.

Dic quemadmodum?

MNESILOCHUS.

Mnesilochus salutem dicit suo patri.

CHRYSALUS.

Adscribe hoc cito:
Chrysalus mihi usquequaque loquitur nec recte, pater,
Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudaverim.

Digitized by Google

PISTOCLERUS.

Mane, dum scribit.

CHRYSALUS.

Celerem oportet esse amatoris manum.

PISTOCLERUS.

Atque idem hercle est ad perdundum magis, quam ad scribendum citus.

MNESILOCHUS.

Loquere: hoc scriptum est.

CHRYSALUS.

Nunc, pater mi, proin'tu ab eo ut caveas tibi,
Sycophantias componit, aurum ut abs ted auferat:
Et profecto se ablaturum dixit. plane adscribito.

MNESILOCHUS.

Dic modo.

CHRYSALUS.

Atque id pollicetur se daturum aurum mihi,
Quod dem scortis, quodque in lustris comedim & congræcem, pater.
Sed, pater, vide ne tibi hodie verba det: quæso cave.

MNESILOCHUS.

Loquere porro.

CHRYSALUS.

Adscribe dum.

MNESILOCHUS.

Etiam loquere, quid scribam, modo?

CHRYSALUS.

Sed, pater, quod promisisti mihi, te quæso ut memineris,
Ne illum verberes, verum apud te vinctum asservato domi.
Cedó tu ceram ac linum actutum. age, obliga, obsigna cito.

MNESILOCHUS.

Obsecro, quid istis ad istunc usu'st conscriptis modum?
Ut tibi ne quid credat, atque ut vinctum te asservet domi?

CHRYSALUS.

Quia mihi ita lubet. potín'ut cures te, atque ne parcas mihi?
Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.

MNESILOCHUS.

Æquom dicis.

CHRYSALUS.

Cedo tabellas.

MNESILOCHUS.

Accipe.

CHRYSALUS.

Animum advortite.
Mnesiloche & tu Pistoclere, jam facite, in biclinio
Cum amica sua uterque accubitum eatis. ita negotium est.
Atque ibidem, ubi nunc sunt lecti strati, potetis cito.

PISTO-

PISTOCLERUS.

Numquid aliud?

CHRYSALUS.

Hoc, atque etiam ubi erit accubitum semel,
Ne quoquam exsurgatis, donec a me erit signum datum.

PISTOCLERUS.

O imperatorem probum!

CHRYSALUS.

Jam bis bibisse oportuit.

MNESILOCHUS.

Fugiamus.

CHRYSALUS.

Vos vostrum curate officium, ego efficiam meum.

SCENA V.

CHRYSALUS.

INsanum magnum molior negotium,
Metuoque ut hodie possiem emolirier;
Sed nunc truculento mihi atque sævo usus sene est.
Nam non conducit huic sycophantiæ
Senem tranquillum esse, ubi me aspexerit.
Vorsabo ego illum hodie, si vivo, probe.
Tam frictum ego illum reddam, quam frictum est cicer.
Adambulabo ad ostium, ut quando exeat,
Extemplo advenienti ei tabellas dem in manum.

Digitized by Google

SCENA VI.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

Nimio illæc res est magnæ dividiæ mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.

CHRYSALUS.

Salvos sum, iratus est senex. nunc est mihi
Adeundi ad hominem tempus.

NICOBULUS.

Quis loquitur prope?
Atque hic quidem, opinor, Chrysalu'st.

CHRYSALUS.

Accessero.

NICOBULUS.

Bone serve, salve. quid fit? quam mox navigo
In Ephesum, ut aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omnes deos adjuro, ut ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quæ is velit,
Ut tua jam virgis latera lacerentur probe,
Ferratusque in pistrino ætatem conteras.
Omnia rescivi scelera ex Mnesilocho tua.

CHRYSALUS.

Men' criminatus est? optume est: ego sum malus,
Ego sum sacer, scelestus: specta rem modo.

Ego verbum faciam.

NICOBULUS.

Etiam, carnufex,
Minitare?

CHRYSALUS.

Nosces tu illum aſtutum qualis sit.
Nunc hasce tabellas ferre me jussit tibi.
Orabat, ut, quod istic esset scriptum, id fieret.

NICOBULUS.

Cedo.

CHRYSALUS.

Nosce signum.

NICOBULUS.

Novi. ubi ipse est?

CHRYSALUS.

Nescio.
Nihil jam me oportet scire: oblitus sum omnia.
Scio me esse servom. nescio etiam id quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit:
Pendebit hodie pulchre, ita intendi tenus.

NICOBULUS.

Mane dum parumper: jam ad te exeo, Chrysale.

CHRYSALUS.

Ut verba mihi dat! ut nescio quam rem gerat!
Servos arcessit intus, qui me vinciant.
Bene navis agitatur, pulchre hæc confertur ratis.
Sed conticiscam: nam audio aperiri fores.

Digitized by Google

SCENA VII.

NICOBULUS, CHRYSALUS.

NICOBULUS.

COnstringe tu illi, Artamo, actutum manus.

CHRYSALUS.

Quid ſeci?

NICOBULUS.

Impinge pugnum, si muttiverit.
Quid hæ loquuntur litteræ?

CHRYSALUS.

Quid me rogas?
Ut ab illo accepi, ad te obsignatas attuli.

NICOBULUS.

Eho tu! loquitatusne es gnato meo male
Per sermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen
Per sycophantias?

CHRYSALUS.

Egone istuc dixi?

NICOBULUS.

Ita.

CHRYSALUS.

Quis homo est, qui dicat me dixisse istuc?

NICOBULUS.

Tace.
Nullus homo dicit: hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti. hem, hæ te vinciri jubent.

CHRYSALUS.

Aha!
Bellerophontem jam tuus me ſecit filius.
Egomet tabellas detuli, ut vincirer? sine!

NICOBULUS.

Propterea hoc facio, ut suadeas gnato meo
Ut pergræcetur tecum, tervenefice.

CHRYSALUS.

O stulte, stulte, nescis nunc vænire te:
Atque in eo ipso astas lapide, ubi præco prædicat.

NICOBULUS.

Responde: quis me vendit?

CHRYSALUS.

Quem dî diligunt,
Adolescens moritur, dum valet, sentit, sapit.
Hunc si ullus deus amaret, plus annis decem,
Plus jam viginti mortuum esse oportuit:
Terræ odium ambulat. jam nihil sapit,
Nec sentit. tanti est, quanti est fungus putidus.

NICOBULUS.

Tun' terræ me odium esse autumas? abducite hunc
Intro, atque astringite ad columnam fortiter.
Numquam auferes hinc aurum.

CHRYSALUS.

Atqui *ultro* jam dabis.

NICOBULUS.

Dabo?

CHRYSALUS.

Atque orabis me quidem ultro, ut auferam;
Cum illum rescisces criminatorem meum,
Quanto in periculo, & quanta in pernicie siet:
Tum libertatem Chrysalo largibere:
Ego adeo numquam accipiam.

NICOBULUS.

Dic, scelerum caput,
Dic, quo in periculo est meus Mnesilochus filius?

CHRYSALUS.

Sequere hac me, faxo jam scies.

NICOBULUS.

Quo gentium?

CHRYSALUS.

Tres unos passus.

NICOBULUS.

Vel decem.

CHRYSALUS.

Agedum, tu Artamo,
Forem hanc pauxillum aperi, placide, ne crepa:
Sat est. accede huc tu. viden' convivium?

NICOBULUS.

Video exadvorsum Pistoclerum & Bacchidem.

CHRYSALUS.

Qui sunt in lecto illo altero?

NICOBULUS.

Interii miser!

CHRYSALUS.

Novistine hominem?

NICOBULUS.

Novi.

CHRYSALUS.

Dic sodes mihi,

Bellân' videtur specie mulier?

NICOBULUS.

Admodum.

CHRYSALUS.

Quid illam, meretricemne esse censes?

NICOBULUS.

Quippini?

CHRYSALUS.

Frustra es.

NICOBULUS.

Quis igitur obsecro est?

CHRYSALUS.

Inveneris.

Ex me quidem hodie numquam fies certior.

SCENA VIII.

CLEOMACHUS, NICOBULUS, CHRYSALUS.

CLEOMACHUS.

MEamne hic Mnesilochus, Nicobuli filius,
Per vim ut retineat mulierem? quæ hæc factio est?

NICOBULUS.

Quis ille est?

CHRYSALUS.

Per tempus hic venit miles mihi.

CLEOMACHUS.

Non me arbitratur militem, sed mulierem,
Qui me meosque non queam defendere.
Nam neque Bellona mihi umquam, neque Mars creduat,
Ni illum exanimalem faxo, si convenero,
Níve exhæredem fecero vitæ suæ.

NICOBULUS.

Chrysale, quis ille est, qui minitatur filio?

CHRYSALUS.

Vir hic est illius mulieris, quâcum accubat.

NICOBULUS.

Quid, vir?

CHRYSALUS.

Vir, inquam.

NICOBULUS.

Nupta est illan'obsecro?

CHRYSALUS.

Scies haud multo post.

NICOBULUS.

Oppido interii miser!

CHRYSALUS.

Quid? nunc scelestus tibi videtur Chrysalus?
Age nunc, vincito me, auscultato filio.
Dixin'tibi ego illum inventurum te qualis sit?

NICOBULUS.

Quid nunc ego faciam?

CHRYSALUS.

Jube sis me exsolvi cito:
Nam nisi ego exsolvor, jam manifesto hominem opprimet.

CLEOMACHUS.

Nihil est lucri, quod me hodie facere mavelim,
Quam illum cubantem cum illa opprimere, ambo ut necem.

CHRYSALUS.

Audin'quæ loquitur? quin tu me exsolvi jubes?

NICOBULUS.

Exsolvite istum. perii, pertimui miser!

CLEOMACHUS.

Tum illam, quæ corpus publicat volgo suum,
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.

CHRYSALUS.

Paciſci cum illo paullula pecunia
Potes.

NICOBULUS.

Paciſcere ergo obſecro, quid tibi lubet;
Dum ne manifeſto hominem opprimat, neve enicet.

CLEOMACHUS.

Nunc niſi ducenti Philippi redduntur mihi,
Jam illorum ego animam amborum exſorbebo oppido.

NICOBULUS.

Hem illoc paciſcere, ſi potes. perge obſecro.
Paciſcere quidvis.

CHRYSALUS.

Ibo & faciam ſedulo.
Quid clamas?

CLEOMACHUS.

Ubi herus tuus eſt?

CHRYSALUS.

Nuſquam: neſcio.
Vis tibi ducentos nummos jam promittier,
Ut ne clamorem hic facias, neu convicium?

CLEOMACHUS.

Nihil eſt, quod malim.

CHRYSALUS.

Atque ut tibi mala multa ingeram?

CLEOMACHUS.

Tuo arbitratu.

CHRYSALUS.

Ut subblanditur carnufex!
Pater hic Mnesilochi est. sequere. is promittet tibi.
Tu aurum rogato: ceterum verbûm sat est.

NICOBULUS.

Quid fit?

CHRYSALUS.

Ducentis Philippis rem pepigi.

NICOBULUS.

Vah, salus
Mea, servavisti me. quam mox dico? Dabo.

CHRYSALUS.

Roga hunc tu, tu promitte huic.

NICOBULUS.

Promitto: roga.

CLEOMACHUS.

Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabin'? Dabuntur, inque: responde.

NICOBULUS.

Dabo.

CHRYSALUS.

Quid nunc, impure, numquid debetur tibi?
Quid illi molestus? quid illum morte territas?
Et ego te & ille mactamus infortunio.
Si tibi est machæra, & nobis veruina est domi:
Qua quidem te faciam, si tu me irritaveris,
Confossiorem soricina nenia.

Jamdudum hercle equidem sentio, suspicio
Quæ te ſollicitet, eum esse cum illa muliere.

CLEOMACHUS.

Immo est quoque.

CHRYSALUS.

Ita me Juppiter, Juno, Ceres,
Minerva, Latona, Spes, Opis, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Submanus, Sol, Saturnus, diique omnes ament:
Ut ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.

NICOBULUS.

Ut jurat! servat me ille suis perjuriis.

CLEOMACHUS.

Ubi nunc Mnesilochus ergo est?

CHRYSALUS.

Rus misit pater.
Illa autem in arcem abivit ædem visere
Minervæ. nunc aperta est. i, vise, estne ibi.

CLEOMACHUS.

Abeo ad forum igitur.

CHRYSALUS.

Vel hercle in malam crucem.

CLEOMACHUS.

Hodie exigam aurum hoc?

CHRYSALUS.

Exige, ac suspende te.

Digitized by Google

Ne supplicare censeas, nihili homo.
Ille est amotus. sine me, per, te, here, obsecro
Deos immortales, ire huc intro ad filium.

NICOBULUS.

Quid eo introïbis?

CHRYSALUS.

Ut eum dictis plurimis
Castigem, cum hæc sic facta ad hunc faciat modum.

NICOBULUS.

Immo oro ut facias, Chrysale, & ted obsecro,
Cave parsis in eum dicere.

CHRYSALUS.

Etiam me mones?
Satín'est, si plura ex me audiet hodie mala,
Quam audivit umquam Clinia ex Demetrio?

NICOBULUS.

Lippi illic oculi servos est simillimus:
Si non est; nolis esse, neque desideres:
Si est; abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie forte fortuna hîc foret,
Miles Mnesilochum cum uxore opprimeret sua;
Atque obtruncaret mœchum manifestarium.
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temere etiam, priusquam filium convenero.
Numquam ædepol quidquam temere credam Chrysalo.

Verum libet etiam mihi has perlegere denuo:
Æquom est tabellis consignatis credere.

SCENA VIII.

CHRYSALUS, NICOBULUS.

CHRYSALUS.

ATridæ duo fratres cluent fecisse facinus maxumum:
Cum Priami patriam Pergamum, divina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu, atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero navium, decumo anno post subegerunt.
Non Pelides termento fuit, præut ego herum expugnabo meum.
Sine classe, sineque exercitu, & tanto numero militum,
Cepi, expugnavi amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari, dum exeat:
O Troja! o patria! o Pergamum! o Priame! periisti, senex,
Qui misere male mulcabere quadringentis Philippis aureis.

Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellæ, sed equus, quem misêre Achivi ligneum.
Epius est Pistoclerus: ab eo hæc sumta. Mnesilochus Sinon est
Relictus. ellum! non in busto Achilli, sed in lecto accubat:
Bacchidem habet secum. ille olim habuit ignem, qui signum daret:
Hæc ipsum exurit. ego sum Ulysses, cujus consilio hæc geruntur.
Tum quæ hic sunt scriptæ litteræ, hoc in equo insunt milites
Armati atque animati probe. ita res successit, meliusque adhuc.
Atque hic equus non in arcem, verum in arcam faciet impetum.
Excidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.
Nostro seni huic stolido, ei profecto nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau'st: ego Agamemnon, idem Ulysses Laërtius.
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriæ suæ:
Is Helenam abduxit, cuja caussa nunc facio obsidium Ilio.

Nam illîc eidem audii Ulyssem, ut ego sum, fuisse & audacem & malum.
Dolis ego deprensus sum: ille mendicans pæne inventus interiit,
Dum sibi exquirit fata Iliorum. assimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus sum, sed dolis exemi. item se ille servavit dolis.
Ilio tria fuisse audivi fata, quæ illi forent exitio:
Signum ex arce si perîsset: alterum etiam est Troili mors:
Tertium cum portæ Scææ limen superum scinderetur.
Paria item tria eis tribus sunt fata nostro huic Ilio:
Nam dudum primo, ut dixeram nostro seni mendacium
Et de hospite, & de auro, & de lembo; ibi signum ex arce jam abstuli.
Jam duo restabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Post ubi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum,
Cum censuit Mnesilochum cum uxore esse dudum militis,
Ibi vix me exsolvi. atque id periclum assimilo, Ulyssem ut prædicant
Cognitum ab Helena, esse proditum Hecubæ. sed ut olim ille se
Blanditiis exemit, & persuasit, se ut amitteret:

Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi senem.
Postea cum magnifico milite, urbes verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli: dein' pugnam conserui seni:
Ego eum adeo uno mendacio devici, uno ictu extempulo
Cepi spolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi,
-- -- quos dare se promisit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis usus est, qui dispensentur
Ilio capto: ut sit mulsum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multo illi præstat. non quinquaginta modo,
Quadringentos filios habet; atque equidem omnis lectos sine probro:
Eos ego hodie omnes contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro, si est quis emtor, coemtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo ubi oppidum expugnavero.
Sed Priamum astantem eccum ante portam video. adibo, atque alloquar.

NICOBULUS.

Cujanam vox prope me sonat?

CHRYSALUS.

O Nicobule!

NICOBULUS.

Quid fit? quid,
Quod te misi, ecquid egisti?

CHRYSALUS.

Rogas? congredere.

NICOBULUS.

Congredior.

CHRYSALUS.

Optumus sum orator. ad lacrumas coegi hominem castigando,
Maleque dictis, quæ quidem quivi comminisci.

NICOBULUS.

Quid ait?

CHRYSALUS.

Verbum
Nullum fecit: lacrumans tacitus auscultabat, quæ ego loquebar:
Tacitus conscripsit tabellas, obsignatas mihi has dedit;
Tibi me jussit dare. sed metuo, ne idem cantent quod priores.
Nosce signum. estne ejus?

NICOBULUS.

Novi. libet perlegere has.

CHRYSALUS.

Perlege.
Nunc superum limen scinditur, nunc adest exitium Ilio.

Turbat equus lepide ligneus.

NICOBULUS.

Chrysale, ades, dum ego has perlego.

CHRYSALUS.

Quid me tibi adesse opus est?

NICOBULUS.

Volo, ut quod jubebo facias,
Ut scias, quæ hic scripta sient.

CHRYSALUS.

Nihil moror, neque scire volo.

NICOBULUS.

Tamen ades.

CHRYSALUS.

Quid opus est?

NICOBULUS.

Taceas. quod jubeo, id facias.

CHRYSALUS.

Adero.

NICOBULUS.

Euge litteras minutas.

CHRYSALUS.

Qui quidem videat parum:
Verum, qui satis videat, grandes satis sunt.

NICOBULUS.

Animum advortito igitur.

CHRYSALUS.

Nolo, inquam.

NICOBULUS.

At volo, inquam.

CHRYSALUS.

Quid opus est?

NICOBULUS.

At enim id, quod te jubeo, facias.

CHRYSALUS.

Justum est, tuus tibi servos tuo arbitratu serviat.

NICOBULUS.

Hoc agesis jam nunc.

CHRYSALUS.

Ubi lubet, recita: aurium operam tibi dico.

NICOBULUS.

Ceræ quidem haud parsit, neque stilo. sed quidquid est, perlegere certum est.
Pater ducentos Philippos quæso Chrysalo
Da, si esse salvom vis me, aut vitalem tibi.

CHRYSALUS.

Malum quidem hercle magnum, tibi dico.

NICOBULUS.

Quid est?

CHRYSALUS.

Non prius salutem scripsit?

NICOBULUS.

Nusquam sentio.

CHRYSALUS.

Non dabis, si sapies. verum si das maxume,

Næ ille alium gerulum quærat, si sapiet, sibi.
Nam ego non laturus sum, si jubeas maxume.
Sat sic suspectus sum, cum careo noxia.

NICOBULUS.

Ausculta porro, dum hoc, quod scriptum est, pellego.

CHRYSALUS.

Inde a principio jam impudens epistola est.

NICOBULUS.

Pudet prodire me ad te in conspectum, pater:
Tantum flagitium te scire audivi meum,
Quod cum peregrini cubui uxore militis.
Pol haud derides. nam ducentis aureis
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.

CHRYSALUS.

Nihil est illorum, quin ego illi dixerim.

NICOBULUS.

Stulte fecisse fateor. sed quæso, pater,
Ne me, in stultitia si deliqui, deseras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.
Persuasum est facere, cujus nunc me facti pudet.
Prius te cavisse ergo, quam pudere, æquom fuit.

CHRYSALUS.

Eadem istæc verba dudum illi dixi omnia.

NICOBULUS.

Quæso, ut sat habeas id, pater, quod Chrysalus
Me objurgavit plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis suis,

Digitized by Google

Ut te ei habere gratiam æquom sit bonam.

CHRYSALUS.

Estne istuc istic scriptum?

NICOBULUS.

Hem specta, tum scies.

CHYRSALUS.

Ut qui deliquit, supplex est ultro omnibus!

NICOBULUS.

Nunc si me fas est obsecrare abs te, pater,
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.

CHRYSALUS.

Ne unum quidem hercle, si sapis.

NICOBULUS.

Sine pellegam:
Ego jusjurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri ante vesperum,
Priusquam a me abiret. nunc, pater, ne pejerem,
Cura: atque abduce me hinc ab hac, quantum potest,
Quam propter tantum damni feci & flagitii.
Cave tibi ducenti nummi dividiæ fuant.
Sexcenta tanta reddam, si vivo, tibi.
Vale, atque hæc cura. Quid nunc censes, Chrysale?

CHRYSALUS.

Nihil ego tibi hodie consilii quidquam dabo:
Neque ego haud committam, ut, si quid peccatum siet,
Fecisse dicas de mea sententia.
Verum, ut ego opinor, si ego in istoc siem loco,

Dem potius aurum, quam illum corrumpi sinam.
Duæ conditiones sunt: utram tu accipias, vide.
Vel ut aurum perdas, vel ut amator pejeret.
Ego neque te jubeo, neque veto, neque suadeo.

NICOBULUS.

Miseret me illius.

CHRYSALUS.

Tuus est, non mirum facis.
Si plus perdundum sit, periisse suavius est,
Quam illud flagitium volgo dispalescere.

NICOBULUS.

Næ ille ædepol Ephesi multo mavellem foret,
Dum salvos esset, quam revenisset domum.
Quin ergo istic, quod perdundum est, propero perdere?
Binos ducentos Philippos jam intus efferam:
Et militi quos dudum promisi miser,
Et istos. mane istic: jam exeo ad te, Chrysale.

CHRYSALUS.

Fit vasta Troja, scindunt proceres Pergamum.
Scivi ego jamdudum fore me exitium Pergamo.
Ædepol qui me esse dicat cruciatu malo
Dignum, næ ego cum illo pignus haud ausim dare,
Tantas turbellas facio. sed crepuit foris:
Effertur præda ex Troja. taceam nunc jam.

NICOBULUS.

Cape hoc tibi aurum, Chrysale. i, fer filio.
Ego ad forum autem hinc ibo, ut solvam militem.

Digitized by Google

CHRYSALUS.

Non equidem accipiam. proin'tu quæras, qui ferat.
Nolo ego mihi credi.

NICOBULUS.

Cape vero: odiose facis.

CHRYSALUS.

Non equidem capiam.

NICOBULUS.

At quæso.

CHRYSALUS.

Dico, ut res se habet.

NICOBULUS.

Morare.

CHRYSALUS.

Nolo, inquam, aurum concredi mihi.
Vel da aliquem, qui me servet.

NICOBULUS.

Ohe, odiose facis.

CHRYSALUS.

Cedo, si necesse est.

NICOBULUS.

Cura hoc. jam ego huc revenero.

CHRYSALUS.

Curatum est, esse te senem miserrumum.
Hoc est incepta efficere pulchre, veluti mihi
Evenit, ut ovans præda onustus incederem.
Salute nostra atque urbe capta per dolum,

Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed, spectatores, vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho. pervulgatum est, nihil moror.
Verumtamen accipientur mulso milites,
Nunc hanc prædam omnem jam ad quæstorem deferam.

S C E N A X.

PHILOXENUS.

QUAM magis in pectore meo foveo, quas meus filius turbas turbet,
Quam se ad vitam, & quos ad amores præcipitem inscitus capeſsat,
Magis curæ est, magisque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio. ego fui illa ætate, & feci illa omnia; sed more modesto.
Neque placitant mores, quibus video volgo gnatis esse parentes.
Duxi, habui scortum, potavi, edi, donavi. & enim id raro.
Ego dare me ludum meo gnato institui. ut animo obsequium
Sumere possit, æquom esse puto: sed nimis nolo desidiæ

Ei dare ludum. nunc Mnesilochum, quod mandavi, viso:
Ecquid eum ad virtutem aut ad frugem opera suà compulerit:
Sicut eum, si convenit, seio fecisse: eo est ingenio natus.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

NICOBULUS, PHILOXENUS.

NICOBULUS.

Quicumque ubique sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longe antedeo stultitia, & moribus indoctis.
Perii! pudet. hoccine me ætatis ludos bis factum esse indigne?
Magis quam id reputo, tam magis uror, quæ meus filius turbavit.
Perditus sum, atque etiam eradicatus sum: omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala consectantur, omnibus exitiis interii.
Chrysalus me hodie laceravit, Chrysalus me miserum spoliavit:
Is me scelus usque attondit dolis doctis indoctum, ut lubitum est.
Ita miles memorat meretricem esse, quam ille uxorem esse ajebat.

Digitized by Google

Omnia, ut quidque actum est, memoravit. eam sibi hunc annum conductam.
Reliquum id auri factum, quod ego ei stultissumus homo promisissem.
Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immo ædepol sic ludos factum!
Cano capite, atque alba barba, miserum me auro esse emunctum!
Perii. hoc servom meum non nauci facere esse ausum! atque ego, si alibi
Plus perdiderim, minus ægre habeam, minusque id mihi damno ducam.

PHILOXENUS.

Certo hic prope me mihi nescio quis loqui visus est: sed quem video?
Hic quidem pater Mnesilochi.

NICOBULUS.

Euge, socium ærumnæ & mei mali video.
Philoxene, salve.

PHILOXENUS.

Et tu. unde agis?

NICOBULUS.

Unde homo miser atque infortunatus.

PHILOXENUS.

At pol ego ibi sum, esse ubi miserum hominem decet atque infortunatum.

NICOBULUS.

Igitur pari fortuna, ætate ut sumus, utimur.

PHILOXENUS.

Sic est. sed, tu,
Quid tibi est?

NICOBULUS.

Pol mihi par idem est, quod tibi.

PHILOXENUS.

Numquidnam ad filium
Hæc ægritudo attinet?

NICOBULUS.

Admodum.

PHILOXENUS.

Idem mihi morbus in pectore est.

NICOBULUS.

At mihi Chrysalus optumus homo--------
Perdidit filium, me, atque rem omnem--------
Meam.

PHILOXENUS.

Quid tibi ex filio nam, obsecro, ægre est?

NICOBULUS.

Scies id: periit
Cum tuo: atque ambo æque amicas habent.

PHILOXENUS.

Quî scis?

NICOBULUS.

Vidi.

PHILOXENUS.

Hei mihi, disperii!

NICOBULUS.

Quid dubitamus pultare, atque huc evocare ambos foras?

PHILOXENUS.

Haud moror.

NICOBULUS.

Heus Bacchis, jube sis actutum aperiri fores,
Nisi mavoltis fores & postes comminui securibus.

SCENA II.

BACCHIDES *duæ sorores*, NICOBULUS, PHILOXENUS.

BACCHIS.

QUIS sonitu ac tumultu tanto, nomine nominat
Me, atque pultat ædes?

NICOBULUS.

Ego atque hic.

BACCHIS.

Quid hoc est
Negotii? nam, amabo, quis has huc oves adegit?

NICOBULUS.

Oves nos vocant pessumæ.

BACCHIS *altera*.

Pastor harum
Dormit, cum hæ eunt sic a pecu palitantes.

BACCHIS.

At pol nitent, haud sordidæ videntur ambæ.

BACCHIS *altera*.

Attonsæ hæ quidem ambæ usque sunt.

PHILOXENUS.

Ut videntur
Deridere nos!

NICOBULUS.

Sine, suo usque arbitratu.

BACCHIS.

Rerín'ter in anno tu has tonsitari?

BACCHIS *altera*.

Pol hodie
Altera jam bis detonsa certo est.

BACCHIS.

Vetulæ
Sunt thymiamæ.

BACCHIS *altera*.

At bonas fuisse credo.

BACCHIS.

Viden' limulis, obsecro, ut intuentur?

BACCHIS *altera*.

Ecastor sine omni arbitror malitia esse.

Digitized by Google

PHILOXENUS.

Merito hoc nobis fit, qui quidem huc venerimus.

BACCHIS.

Cogantur quidem intro.

BACCHIS *altera*.

Haud scio, quid eo opus sit,
Quæ nec lactem, nec lanam ullam habent. sic sine astent.
Exoluêre, quanti fuere. omnis fructus
Jam illis decidit. non vides, ut palantes
Solæ libere grassentur? quin ætate credo esse mutas:
Ne balant quidem, cum a pecu cetero absunt.

BACCHIS.

Stultæ atque haud malæ videntur.

BACCHIS *altera*.

Revortamur intro, soror.

NICOBULUS.

Illico ambæ manete: hæ oves volunt vos.

BACCHIS.

Prodigium hoc quidem est: humana nos voce appellant oves.

PHILOXENUS.

Hæ oves, vobis malam rem magnam, quam debent, dabunt.

BACCHIS.

Si quam debes, te condono, tibi habe, numquam abs te petam.

Sed quid est, quapropter nobis vos malum minitamini?

PHILOXENUS.

Quia noſtros agnos concluſos iſtic eſſe ajunt duos.

NICOBULUS.

Et, præter eos agnos, meus eſt iſtic clam mordax canis:
Qui niſi nobis producuntur jam, atque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, jam in vos incurſabimus.

BACCHIS.

Soror, eſt, quod te volo ſecreto.

BACCHIS *altera*.

Eho amabo.

NICOBULUS.

Quo illæ abeunt?

BACCHIS.

Senem illum
Tibi dedo ulteriorem, lepide ut lenitum reddas: ego ad hunc
Iratum aggrediar. poſſumus nos hos intro illicere huc?

BACCHIS *altera*.

Meum
Penſum ego lepide accurabo. quamquam odioſum eſt mortem amplexari.

BACCHIS.

Facito, ut facias.

BACCHIS *altera*.

Taceas. tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.

NICOBULUS.

Quid illæc illic in consilio duæ secreto consultant?

PHILOXENUS.

Quid ais tu homo?

NICOBULUS.

Quid me vis?

PHILOXENUS.

Pudet dicere me tibi quiddam.

NICOBULUS.

Quid est, quod pudeat?

PHILOXENUS.

St! amico homini tibi quid volo credere. certum est,
Nihili sum.

NICOBULUS.

Istuc jampridem scio. sed, quid nihili sis, memora.

PHILOXENUS.

Tactus sum vehementer visco, cor stimulo foditur.

NICOBULUS.

Pol tibi
Multo æquius est coxendicem.
Sed quid istuc est? etsi jam ego ipse, quid sit, prope scire puto me,
Verum audire etiam ex te studeo.

PHILOXENUS.

Viden' hanc?

NICOBULUS.

Video.

PHILOXENUS.

Haud mala est mulier.

NICOBULUS.

Pol vero ista mala, & tu nihili.

PHILOXENUS.

Quid multa? ego amo.

NICOBULUS.

An amas?

PHILOXENUS.

Necas.

NICOBULUS.

Tun'homo putide, amator istac fieri ætate audes?

PHILOXENUS.

Quî non?

NICOBULUS.

Quia flagitium est.

PHILOXENUS.

Quid opus verbis est? meo filio non sum iratus.
Neque te tuo est æquom esse iratum: si amant, sapienter faciunt.

BACCHIS.

Sequere hac.

NICOBULUS.

Eunt. eccas tandem probri perlecebræ & persuastrices.
Quid nunc? etiam redditis nobis filios & servom? an ego

Experior tecum vim majorem?

PHILOXENUS.

Abſin'hinc?

Non homo tu quidem es, qui istoc pacto tam lepidam illepide appelles.

BACCHIS.

Senex optume, quantum est in terra, sine hoc exorare abs te,
Ut istuc delictum desistas tanto opere ire oppugnatum.

NICOBULUS.

Nisi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo jam.

BACCHIS.

Patiar.

Non metuo, ne quid mihi doleat, quod ferias.

NICOBULUS.

Ut blandiloqua est!

Hei mihi, metuo!

BACCHIS *altera*.

Hic magis tranquillu'st.

I, i hac mecum intro, atque ibi, si quid vis, filium concastigato.

NICOBULUS.

Abſin'a me, scelus?

BACCHIS.

Sine, mea pietas, exorem.

NICOBULUS.

Exores tu me?

BACCHIS.

Ego quidem ab hoc certe exorabo.

PHILOXENUS.

Immo ego te oro, ut me intro abducas.

BACCHIS *altera*.

Lepidum te!

PHILOXENUS.

At scin', quo pacto me ad te intro abducas?

BACCHIS *altera*.

Mecum ut sis.

PHILOXENUS.

Omnia quæ cupio, commemoras.

NICOBULUS.

Vidi ego nequam Homines, verum te neminem deteriorem.

PHILOXENUS.

Ita sum.

BACCHIS.

I, i hac mecum intro, ubi tibi sit lepide victibus, vino atque unguentis.

NICOBULUS.

Satis, satis jam vostri est convivii: me nihil pœnitet, ut sim acceptus.

Quadringentis Philippis filius me & Chrysalus circumduxerunt,

Quem quidem ego ut non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.

BACCHIS.

Quid tandem, si dimidium auri redditur? isne tu hac mecum
Intro, atque ut eis delicta ignoscas?

PHILOXENUS.

Faciet.

NICOBULUS.

Minime. nolo, nihil moror. sine sic. malo illos ulcisci ambo.

PHILOXENUS.

Etiam tu homo nihili, quod dii dant boni, cave culpa tua amissis.
Dimidium auri datur, accipias, potesque, & scortum accumbas.

NICOBULUS.

Egon', ubi filius corrumpatur meus, ibi potem?

PHILOXENUS.

Potandum est.

NICOBULUS.

Age jam id, ut ut est, etsi est dedecorum, patiar: facere inducam
Animum egon', cum hæc cum illo accumbet, inspectem?

BACCHIS.

Immo equidem pol tecum
Accumbam: te amabo, & te amplexabor.

Digitized by Google

NICOBULUS.

Caput prurit: perii!

Vix negito.

BACCHIS.

Non tibi venit in mentem, amabo, si dum vivas,
Tibi bene facias, jam pol id quidem esse haud perlonginquum:
Neque si hoc hodie amiseris, poſt in morte id eventurum esse unquam?

NICOBULUS.

Quid ago?

PHILOXENUS.

Quid agas, rogitas etiam?

NICOBULUS.

Libet, & metuo.

BACCHIS.

Quid metuis?

NICOBULUS.

Ne obnoxius filio sim, & servo.

BACCHIS.

Mel meum, amabo, istæc fiunt.
Tuus est. unde illum censes sumere, nisi quod tute illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem.

NICOBULUS.

Ut terebrat! satín' offirmatum

Quod mihi erat, id me exorat ? tua sum opera & propter te improbior.

BACCHIS.

Nusquam me a te avelles. satin'ego istuc habeo offirmatum ?

NICOBULUS.

Quod semel dixi, haud mutabo.

BACCHIS.

It dies, ite intro accubitum.
Filii vos exspectant intus.

NICOBULUS.

Quam quidem actutum emoriamur.

BACCHIS.

Vesper hic est, sequimini.

PHILOXENUS.

Ducite nos, quo lubet, tamquam quidem addictos.

BACCHIS.

Lepide ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.

GREX.

HI senes, nisi fuissent nihili jam inde ab adolescentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus:

Neque adeo hæc faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Ut apud lenones rivales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, & clare applaudere.

FINIS BACCHIDUM.

M. ACCII
PLAUTI
MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TRANIO,) *servi.*
GRUMIO,)
PHILOLACHES, *adolesc.*
PHILEMATIUM, *meretr.*
SCAPHA, *ancilla.*
CALLIDAMATES, *adolescens.*

DELPHIUM, *meretrix.*
THEUROPIDES,) *senes.*
SIMO,)
DANISTA.
PHANISCUS, *advorsitor.*
SERVOS *alius.*
PUER.

ARGUMENTUM.

M*Anumisit emtos suos amores Philolaches,*
Omnemque absente rem suo absumit patre.
Senem, ut revenit, ludificatur Tranio:
Terrifica monstra ait videri in ædibus,

Et inde primum emigratum. intervenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludusque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtis ædibus:
Requirit quæ sint: ait vicini proxumi.
Inspectat illas. post se derisum dolet:
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

GRUMIO, TRANIO.

GRUMIO.

EXI e culina, sis, foras, mastigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere, herilis pernicies, ex ædibus.
Eho pol te ruri, si vivam, ulciscar probe.
Exi, inquam, nidor, e culina. quid lates?

TRANIO.

Quid tibi, malum, hic ante ædes clamitatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab ædibus.
Abi rus; abi dierecte; abscede ab janua.
Hem, hoccine volebas?

GRUMIO.

Perii! cur me verberas?

TRANIO.

Quia tu vis.

GRUMIO.

Patiar. sine modo adveniat senex.
Sine modo venire salvom, quem absentem comes.

TRANIO.

Nec verisimile loquere, nec verum, frutex,
Comesse quemquam ut quisquam absentem possiet.

GRUMIO.

Tu urbanus vero scurra, deliciæ popli,
Rus mihi tu objectas? sane credo, Tranio,
Quod te in pistrinum scis actutum tradier.
Cis, hercle, paucas tempestates, Tranio,
Augebis ruri numerum, genus ferratile.
Nunc, dum tibi lubet licetque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium, adolescentem optumum:
Dies noctesque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, pascite
Parasitos, obsonate pollucibiliter.
Hæccine mandavit tibi, cum peregre hinc iit, senex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet suam?
Hoccine boni esse officium servi existimas,
Ut heri sui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis studet,
Quo nemo adæque juventute ex omni Attica
Antehac est habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam possidet.
Virtute id factum tua & magisterio tuo.

TRANIO.

Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio'st?
An ruri quæso non sunt, quos cures, boves?
Lubet potare, amare, scorta ducere.

Digitized by Google

Mei tergi facio hæc, non tui, fiducia.

GRUMIO.

Quam confidenter loquitur! fue.

TRANIO.

At te Juppiter
Diique omnes perdant, oboluisti allium,
Germana illuvies, rusticus, hircus, hara suis,
Canes capro commista.

GRUMIO.

Quid tu vis fieri?
Non omnes possunt olere unguenta exotica,
Si tu oles: neque superior accumbere,
Neque tam facetis, quam tu vivis, victibus:
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aves.
Sine me alliato fungi fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miser: patiunda sunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum.

TRANIO.

Quasi invidere mihi hoc videre, Grumio,
Quia mihi bene est, & tibi male est; dignissumum est.
Decet me amare, & te bubulcitarier:
Me victitare pulchre, te miseris modis.

GRUMIO.

O carnificum cribrum, quod credo fore:
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reveniat senex.

TRANIO.

Quî scis, an tibi istuc prius eveniat quam mihi?

GRUMIO.

Quia numquam merui: tu meruisti, & nunc meres.

TRANIO.

Orationis operam compendî face,
Nisi te mala re magna mactari cupis.

GRUMIO.

Ervom daturin' estis, bubus quod feram?
Date æs, si non estis: agite porro, pergite
Quomodo occœpistis: bibite, pergræcamini,
Este, effercite vos, ſaginam cædite.

TRANIO.

Tace, atque rus abi: ego ire in Piræeum volo,
In vesperum parare piscatum mihi.
Ervom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est? quid tu me nunc obtuere, furcifer?

GRUMIO.

Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.

TRANIO.

Dum interea sic sit, istuc actutum sino.

GRUMIO.

Ita est. sed unum hoc scito, nimio celerius
Venire quod molestum est, quam id quod cupide petas.

TRANIO.

Molestus ne sis: nunc jam i rus, teque amove.

Ne tu erres, hercle præterhac mihi non facies moram.

GRUMIO.

Satín' abiit, neque quod dixi, flocci existumat!
Pro dî immortales, obsecro vostram fidem,
Facite, huc ut redeat noster quamprimum senex,
Triennium qui jam hinc abest: priusquam omnia
Periere, & ædis, & ager: qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo. nam eccum herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente optumo.

SCENA II.

PHILOLACHES.

REcordatus multum & diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa institui
Ego: atque in meo corde, si est quod mihi cor,
Eam rem volutavi, & diu disputavi,
Hominem quojus rei, quando natus est,
Similem esse arbitrarer, simulacrumque habere.
Id repperi jam exemplum.
Novarum ædium esse arbitror similem ego hominem,
Quando hic natus est. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur verisimile vobis?
At ego id faciam esse ita ut credatis.
Profecto ita esse, ut prædico, vero vîncam.

Atque

Atque hoc vosmetipsi scio,
Proinde uti nunc ego esse autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter id dicetis.
Auscultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarures vos volo esse hanc rem mecum.
Ædes quom extemplo sunt paratæ, expolitæ,
Factæ probe, examussim,
Laudant fabrum, atque ædes probant. sibi quisque
Inde exemplum expetunt: sibi quisque simile,
Suo usque sumtu: operæ ne parcunt suæ.
Atque ubi illo immigrat nequam homo indiligensque
Cum pigra familia, immundus, instrenuus,
Hic jam ædibus vitium additur,
Bonæ cum curantur male.
Atque illud sæpe fit; tempestas venit,
Confringit tegulas, imbricesque: ibi
Dominus indiligens reddere alias nevolt.
Venit imber, lavit parietes, perpluunt
Tigna, putrefacit aer operam fabri:
Nequior factus jam est usus ædium:
Atque haud est fabri culpa. sed magna pars
Moram hanc induxerunt, si quid nummo sarciri potest,
Usque mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuo.
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, ut homines ædium esse similes arbitremini.
Primum-dum parentes fabri liberûm sunt,

Et fundamentum substruunt liberorum,
Extollunt, parant sedulo in firmitatem,
Ut & in usum boni, & in speciem populo
Sint: sibique aut materiæ ne parcunt.
Nec sumtus ibi sumtui esse ducunt:
Expoliunt, docent litteras, jura, leges;
Sumtu suo & labore nituntur, ut
Alii sibi esse illorum similes expetant.
Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt
Tum jam aliquem cognatum suum.
Eatenus abeunt a fabris.
Unum ubi emeritum est stipendium, igitur tum
Specimen cernitur, quo eveniat ædificatio.
Nam ego ad illud frugi usque & probus fui,
In fabrorum potestate dum fui.
Posteaquam immigravi in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum. illico oppido
Venit ignavia; ea mihi tempestas fuit,
Ea mihi adventu suo grandinem, imbremque attulit:
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbavit, texit detexitque a me illico.
Postilla obtígere eam neglegens fui:
Continuo pro imbre amor advenit in cor meum.
Is usque in pectus permanavit, permadefecit
Cor meum. nunc simul res, fides, fama, virtus,
Decusque deseruerunt: ego sum in usu
Factus nimio nequior, atque ædepol ita

Hæc tigna humide putent. non videor mihi
Sarcire posse ædis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet, cum scio, ut nunc sum, atque ut fui:
Quo neque industrior de juventute erat
Arte gymnastica, disco, hastis, pila,
Cursu, armis, equo. victitabam volupe:
Parsimonia & duritia disciplinæ aliis eram:
Optumi quique expetebant eam doctrinam sibi.
Nunc postquam nihili sum, id vero meopte ingenio
repperi.

SCENA III.

PHILEMATIUM, SCAPHA, PHILOLACHES.

PHILEMATIUM.

JAmpridem ecastor frigidâ non lavi magis lubenter,
Nec unde me melius, mea Scapha, rear esse defæcatam.

SCAPHA.

Eventus rebus omnibus, velut horno messis magna
Fuit.

PHILEMATIUM.

Quid ea messis attinet ad meam lavationem?

SCAPHA.

Nihilo plus, quam lavatio tua ad messim.

PHILOLACHES.

Oh, Venus venusta!
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit, tectus qua fui: quam mihi amor & Cupido
In pectus perpluit meum, neque jam umquam obtígere possum.
Madent jam in corde parietes. periere hæ oppido ædes.

PHILEMATIUM.

Contempla amabo, mea Scapha, satín' hæc me vestis deceat:
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.

SCAPHA.

Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tota es?
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum.

PHILOLACHES.

Ita me dî ament, lepida est Scapha! sapit scelesta multum!
Ut lepide res omnes tenet, sententiasque amantum!

PHILEMATIUM.

Quid nunc?

SCAPHA.

Quid est?

PHILEMATIUM.

Quin me aspice & contempla, ut hæc me decet.

SCAPHA.

Virtute formæ id evenit, te ut deceat, quidquid habeas.

PHILOLACHES.

Ergo hoc ob verbum te, Scapha, donabo ego profecto hodie aliquî;
Neque patiar re istanc gratis laudâsse, quæ placet mihi.

PHILEMATIUM.

Nolo ego te assentari mihi.

SCAPHA.

Nimis tu quidem stulta es mulier.
Eho, mavis vituperari falso, quam vero extolli?
Equidem pol vel falso tamen laudari multo malo,
Quam vero culpari, aut alios meam speciem irridere.

PHILEMATIUM.

Ego verum amo, verum volo dici mihi: mendacem odi.

SCAPHA.

Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ut venusta es!

PHILOLACHES.

Quid ais, scelesta? quomodo adjurâsti? ita ego istam amarem?
Quid? istæc me; id cur non additum est? infecta dona facio.
Periisti: quod promiseram tibi donum, perdidisti.

Digitized by Google

SCAPHA.

Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam;
Non stultam stulte facere.

PHILEMATIUM.

Quin mone quæso, si quid erro.

SCAPHA.

Tu ecastor erras, quæ quidem illum exspectes unum, atque illi
Morem præcipue sic geras, atque alios asperneris.
Matronæ, non meretricium est, unum inservire amantem.

PHILOLACHES.

Pro Juppiter! nam quod malum vorsatur meæ domi illud?
Dii deæque omnes me pessumis exemplis interficiant,
Nisi ego illam anum interfecero siti fameque atque algu.

PHILEMATIUM.

Nolo ego mihi male te, Scapha, præcipere.

SCAPHA.

Stulta es plane, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum & benevolentem.
Moneo ego te: te deseret ille ætate & satietate.

PHILEMATIUM.

Non spero.

SCAPHA.

Insperata accidunt magis sæpe quam quæ speres.

Postremo, si dictis nequis perduci, ut vera hæc credas,
Mea dicta ex factis nosce: rem vides; quæ sim, & quæ fui ante.
Nihilo ego, quam nunc tu, amata sum, atque uni modo gessi morem,
Qui pol me, ubi ætate hoc caput colorem commutavit,
Reliquit, deseruitque me. tibi idem futurum crede.

PHILOLACHES.

Vix comprimor, quin involem illi in oculos stimulatrici.

PHILEMATIUM.

Solam illi me soli censeo esse oportere obsequentem.
Solam ille me soli sibi suo liberavit.

PHILOLACHES.

Pro dî immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio!
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil esse hujus caussa.

SCAPHA.

Inscita ecastor tu quidem es.

PHILEMATIUM.

Quapropter?

SCAPHA.

Quæ istuc cures,
Ut te ille amet.

PHILEMATIUM.

Cur obsecro non curem?

Digitized by Google

SCAPHA.

Libera es jam.
Tu jam, quod quærebas, habes: ille, te nisi amabit ultro,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.

PHILOLACHES.

Perii hercle, ni ego illam pessumis exemplis enicasso.
Illa hanc corrumpit mulierem malesauda vitilena.

PHILEMATIUM.

Numquam ego illi possum gratiam referre, ut meritu'st de me.
Scapha, id tu mihi ne suadeas, ut illum minoris pendam.

SCAPHA.

At hoc unum facito cogites, si illum inservibis solum,
Dum tibi nunc hæc ætatula est, in senecta male querére.

PHILOLACHES.

In anginam ego nunc me velim vorti, ut veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem scelestam stimulatricem.

PHILEMATIUM.

Eumdem animum oportet nunc mihi esse gratum, ut impetravi,
Atque olim, priusquam id extudi, quom illi subblandiebar.

Digitized by Google

PHILOLACHES.

Dii me faciant, quod volunt, ni ob istam orationem
Te liberasso denuo, & nisi Scapham enicasso.

SCAPHA.

Si tibi sat acceptum est, fore victum tibi sempiternum,
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerendum censeo morem, & capiundos crines.

PHILEMATIUM.

Ut fama est homini, exin solet pecuniam invenire.
Ego si bonam famam mihi servasso, sat ero dives.

PHILOLACHES.

Siquidem hercle vendundum est, pater vænibit multo potius,
Quam te, me vivo, umquam sinam egere, aut mendicare.

SCAPHA.

Quid illis futurum est ceteris, qui te amant?

PHILEMATIUM.

Magis amabunt,
Quom videbunt gratiam referri.

PHILOLACHES.

Utinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur!
Ut ego exhæredem meis bonis me faciam, atque hæc sit hæres.

SCAPHA.

Jam ista quidem absumta res erit: diesque noctesque estur,

Bibitur, neque quisquam parsimoniam adhibet. sagina plane est.

PHILOLACHES.

In te hercle certum 'st principium, ut sim parcus, experiri.
Nam neque edes quidquam, neque bibes apud me hisce diebus.

PHILEMATIUM.

Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit:
Nec recte si illi dixeris, jam ecastor vapulabis.

PHILOLACHES.

Ædepol si summo Jovi vivo argento sacruficassem,
Pro illius capite quod dedi, numquam æque id bene collocassem.
Ut videas eam medullitus me amare! oh! probus homo sum:
Qui pro me caussam diceret, patronum liberavi.

SCAPHA.

Video te nihili pendere præ Philolache omnes homines.
Nunc, ne ejus caussa vapulem, tibi potius assentabor,
Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum.

PHILEMATIUM.

Cedo mihi speculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha:
Ornata ut sim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.

SCAPHA.

Mulier quæ se suamque ætatem spernit, speculo ei usus est.
Quid opu'st speculo tibi, quæ tute speculo speculum es maxumum?

PHILOLACHES.

Ob istuc verbum, ne nequidquam, Scapha, tam lepide dixeris,
Dabo aliquid hodie tibi peculî. Philematium mea!

PHILEMATIUM.

Suo quique loco viden' capillus satis compositu'st commode?

SCAPHA.

Ubi tu commoda es, capillum commodum esse credito.

PHILOLACHES.

Vah, quid illa pote pejus quidquam muliere memorarier?
Nunc assentatrix scelesta est, dudum advorsatrix erat.

PHILEMATIUM.

Cedo cerussam.

SCAPHA.

Quid cerussa opus nam?

PHILEMATIUM.

Quî malas oblinam.

SCAPHA.

Una opera ebur atramento candefacere postules.

PHILOLACHES.

Lepide dictum de atramento atque ebore. euge plaudo Scaphæ.

PHILEMATIUM.

Tum tu igitur cedo purpurissum.

SCAPHA.

Non do: scita es tu quidem.
Nova pictura interpolare vis opus lepidissumum.
Non istanc ætatem oportet pigmentum ullum attingere,
Neque cerussam, neque melinum, neque ullam aliam offuciam.
Cape igitur speculum.

PHILOLACHES.

Hei mihi misero, savium speculo dedit.
Nimis velim lapidem, quî ego illi speculo diminuam caput.

SCAPHA.

Linteum cape, atque exterge tibi manus.

PHILEMATIUM.

Quid ita obsecro?

SCAPHA.

Ut speculum tenuisti, metuo, ne oleant argentum manus:
Ne usquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.

PHILOLACHES.

Non videor vidisse lenam callidiorem ullam alteram.

Digitized by Google

Ut lepide atque astute in mentem venit de speculo malæ!

PHILEMATIUM.

Etiamne unguentis ungendam censes?

SCAPHA.

Minime feceris.

PHILEMATIUM.

Quapropter?

SCAPHA.

Quia ecastor mulier recte olet, ubi nihil olet.
Nam istæc veteres, quæ se unguentis unctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Ubi sese sudor cum unguentis consociavit, illico
Itidem olent, quasi cum una multa jura confundit cocus.
Quid oleant, nescias, nisi id unum, ut male olere intellegas.

PHILOLACHES.

Ut perdocte cuncta callet! nihil hac docta doctius.
Verum illud est, maxumaque adeo pars vostrorum intellegit,
Quibus anus domi sunt uxores, quæ vos dote meruerunt.

PHILEMATIUM.

Agedum contempla aurum & pallam, satín' hæc me deceat, Scapha?

Digitized by Google

SCAPHA.

Non me curare istuc oportet.

PHILEMATIUM.

Quem obsecro igitur?

SCAPHA.

Eloquar:
Philolachem, is ne quid emat, nisi quod tibi placere censeat.
Nam amator meretricis mores sibi emit auro & purpura.
Quid opus est, quod suum esse nolit, ei ultro ostentarier?
Purpura ætas occultanda est: aurum turpe mulieri:
Pulchra mulier nuda erit quam purpurata pulchrior:
Postea Nequidquam exornata est bene, si morata est male.
Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.
Nam si pulchra est, nimis ornata est.

PHILOLACHES.

Nimis diu abstineo manum.
Quid hic vos duæ agitis?

PHILEMATIUM.

Tibi me exorno ut placeam.

PHILOLACHES.

Ornata es satis.
Abi hinc tu intro, atque ornamenta hæc aufer. sed, voluptas mea,

Mea Philematium, potare tecum collibitum est mihi.

PHILEMATIUM.

Libet & ædepol mihi tecum. nam quod tibi libet, idem mihi libet,
Mea voluptas.

PHILOLACHES.

Hem, istuc verbum vile est viginti minis.

PHILEMATIUM.

Cedo, amabo, decem: bene emtum tibi dare hoc verbum volo.

PHILOLACHES.

Etiam nunc decem minæ apud te sunt: vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi.

PHILEMATIUM.

Cur exprobras?

PHILOLACHES.

Egone id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?
Nec quidquam argenti locavi jam diu usquam æque bene.

PHILEMATIUM.

Certe ego, quod te amo, operam nusquam melius potui ponere.

PHILOLACHES.

Bene igitur ratio accepti atque expensi inter nos convenit.

Digitized by Google

Tu me amas, ego te amo: merito id fieri uterque existumat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo suo semper bono:
Qui invident, ne umquam eorum quisquam invideat prorsus commodis.

PHILEMATIUM.

Age, accumbe igitur. cedo aquam manibus, puer, appone hic mensulam.
Vide, tali ubi sint. vín'unguenta?

PHILOLACHES.

Quid opus est? cum stacta accubo.
Sed estne hic meus sodalis, qui huc incedit cum amica sua?
Is est. Callidamates cum amica, eccum, incedit. euge, oculus meus:
Conveniunt maniplares. eccos! prædam participes petunt.

SCENA IV.

CALLIDAMATES, DELPHIUM, PHILOLACHES, PHILEMATIUM.

CALLIDAMATES.

ADvorsum venire mihi ad Philolachem
Volo tempori. audi: hem, tibi imperatum est.
Nam illic ubi fui, inde effugi foras.

Ita

Ita me ibi male convivii sermonisque
Tæsum est. nunc comissatum ibo ad Philolachetem,
Ubi nos hilari ingenio & lepide accipiet.
Ecquid tibi videor, mamma, madere?

DELPHIUM.

Semper
Istoc modo moratus vivere debebas.

CALLIDAMATES.

Visne ego te, ac tute me ampleĉtare?

DELPHIUM.

Si tibi cordi est facere, licet.

CALLIDAMATES.

Lepida es.
Duce me amabo.

DELPHIUM.

Cave ne cadas. asta.

CALLIDAMATES.

Oh! ocellus es meus, tuus sum alumnus, mel meum.

DELPHIUM.

Cave modo, ne prius in via accumbas,
Quam illic, ubi leĉtus est stratus, coimus.

CALLIDAMATES.

Sine sine cadere me.

DELPHIUM.

Sino: sed & hoc, quod mihi in manu est:
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Jacentes tollet postea nos ambos aliquis.

Madet homo.

CALLIDAMATES.

Tun'me ais, mamma, madere?

DELPHIUM.

Cedo manum; nolo equidem te affligi.

CALLIDAMATES.

Hem tene, age, i simul. quod'ego eam, an scis?

DELPHIUM.

Scio.

CALLIDAMATES.

In mentem venit modo. nempe domum eo
Comissatum.

DELPHIUM.

Immo.

CALLIDAMATES.

Istuc quidem jam memini.

PHILOLACHES.

Num non vis obviam me hisce ire, anime mi?
Illi ego ex omnibus optume volo: jam
Revortar.

PHILEMATIUM.

Diu est Jam id mihi.

CALLIDAMATES.

Ecquis hic est?

PHILOLACHES.

Adest.

CALLIDAMATES.

Eu, Philolaches, salve, amicissume
Mihi hominum omnium.

PHILOLACHES.

Dii te ament. accuba,
Callidamates. unde agis te?

CALLIDAMATES.

Unde homo ebrius.

PHILOLACHES.

Probe. Quin amabo accubas, Delphium mea.

CALLIDAMATES.

Date illi quod bibat: dormiam ego jam.

PHILOLACHES.

Num mirum aut novum quippiam facit? quid ego
Hoc faciam postea, mea?

DELPHIUM.

Sic sine eumpse.

PHILOLACHES.

Age tu,
Interim da ab Delphio cito cantharum circum.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIUM, PHILEMATIUM, PUER.

TRANIO.

Juppiter supremus summis opibus atque industriis
Me perîsse & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra, nusquam stabulum est confidentiæ:
Nec Salus nobis saluti jam esse, si cupiat, potest:
Ita mali mæroris montem maxumum ad portum modo
Conspicatus sum. herus advenit peregre. periit Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Ubi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Vel isti qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Ubi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent.
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia.

Digitized by Google

Ubi id erit factum, a me argentum petito præsentarium.

Sed ego sumne ille infelix, qui non curro curriculo domum?

PHILOLACHES.

Adest obsonium. eccum Tranio a portu redit.

TRANIO.

Philolaches.

PHILOLACHES.

Quid est?

TRANIO.

Et ego & tu.

PHILOLACHES.

Quid & ego & tu?

TRANIO.

Periimus.

PHILOLACHES.

Quid ita?

TRANIO.

Pater adest.

PHILOLACHES.

Quid ego ex te audio?

TRANIO.

Absumti sumus.

Pater, inquam, tuus venit.

PHILOLACHES.

Ubi est is, obsecro te?

TRANIO.

Adest.

PHILOLACHES.

Quis id ait? quis vidit?

TRANIO.

Egomet, inquam, vidi.

PHILOLACHES.

Væ mihi.

Quid ego ago?

TRANIO.

Nam quid tu, malum, me rogitas, quid agas? accubas.

PHILOLACHES.

Tun' vidisti?

TRANIO.

Egomet, inquam.

PHILOLACHES.

Certe?

TRANIO.

Certe, inquam.

PHILOLACHES.

Occidi,

Si tu vera memoras.

TRANIO.

Quid mihi sit boni, si mentiar?

PHILOLACHES.

Quid ego nunc faciam?

TRANIO.

Jube hæc hinc omnia amolirier.
Quis istic dormit?

PHILOLACHES.

Callidamates.

TRANIO.

Suscita istum, Delphium.

DELPHIUM.

Callidamates, Callidamates, vigila.

CALLIDAMATES.

Vigilo: cedo ut bibam.

DELPHIUM.

Vigila: pater advenit peregre Philolachæ.

CALLIDAMATES.

Valeat pater.

PHILOLACHES.

Valet ille quidem, atque ego disperii.

CALLIDAMATES.

Disperîsti? quî pote'st?

PHILOLACHES.

Quæso ædepol exsurge: pater advenit.

CALLIDAMATES.

Tuus venit pater?
Jube abire rursum. quid illi reditio etiam huc fuit?

PHILOLACHES.

Quid ego agam? pater jam hic me offendet miserum adveniens ebrium,

Ædis plenas convivarum, & mulierum. miserum est opus,

Igitur demum fodere puteum, ubi sitis fauces tenet.

Sicut ego adventu patris nunc quæro, quid faciam miser.

TRANIO.

Ecce autem hic deposivit caput, & dormit. suscita.

PHILOLACHES.

Etiam vigilas? pater, inquam, aderit jam hic meus.

CALLIDAMATES.

Ain'tu, pater?

Cedo soleas mihi, ut arma capiam. jam pol ego occidam patrem.

PHILOLACHES.

Perdis rem, tace. amabo, abripite hunc intro actutum inter manus.

CALLIDAMATES.

Jam, hercle, ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.

PHILOLACHES.

Perii.

TRANIO.

Habe bonum animum: ego istum lepide medicabor metum.

PHILOLACHES.

Nullus sum.

TRANIO.

Taceas: ego, quî istæc sedem, meditabor tibi.

Satín' habes, si ego advenientem ita patrem faciam tuum, Non modo ne introeat, verum etiam ut fugiat longe ab ædibus?

Vos modo hinc abite intro, atque hæc hinc properè amolimini.

PHILOLACHES.

Ubi ego ero?

TRANIO.

Ubi maxume esse vis, cum hac, cum istac eris.

DELPHIUM.

Quid est igitur? abeamus hinc nos.

TRANIO.

Non hoc longe, Delphium.

Namque intus potate haud tantillo hac quidem caussa minus.

PHILOLACHES.

Hei mihi, quam istæc blanda dicta quo eveniant, madeo metu!

TRANIO.

Potín' animo ut sies quieto, & facias quod jubeo?

PHILOLACHES.

Pote'st.

TRANIO.

Omnium primum, Philematium, intro abi: & tu Delphium.

DELPHIUM.

Morigeræ tibi erimus ambæ.

Digitized by Google

TRANIO.

Ita ille faxit Juppiter.
Animum advorte nunc tu jam, quæ volo accurarier.
Omnium primum-dum ædes jam fac occlusæ sient:
Intus cave muttire quemquam siveris.

PHILOLACHES.

Curabitur.

TRANIO.

Tamquam si intus natus nemo in ædibus habitet.

PHILOLACHES.

Licet.

TRANIO.

Neu quisquam responset, quando hasce ædis pultabit senex.

PHILOLACHES.

Numquid aliud?

TRANIO.

Clavem mihi harunce ædium Laconicam
Jam jube efferri intus: hasce ego ædis occludam hinc foris.

PHILOLACHES.

In tuam custodiam meque & meas spes trado, Tranio.

TRANIO.

Pluma haud interest, patronus, an cliens probior siet
Homini, quoi nulla in pectore est audacia.
Nam quoivis homini, vel optumo, vel pessumo,
Quamvis desubito facile est facere nequiter,

(Clavem cedo, atque abi intro, atque occlude ostium)
Verum id videndum'st, id viri docti est opus,
Quæ designata sint & facta nequitia,
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat vivere:
Tranquille cuncta & ut proveniant sine malo.
Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbabimus,
Profecto ut liqueant omnia & tranquilla sint,
Neque quidquam nobis pariant ex se incommodi.
Sed quid tu egrederis? perii! oh jam jam; optume
Præceptis paruisti!

PUER.

Herus jussit maxumo
Opere orare, ut patrem aliquo absterreres modo,
Ne introiret. adest.

TRANIO.

Quin etiam illi hoc dicito,
Facturum me, ut ne etiam aspicere ædes audeat;
Capite obvoluto ut fugiat cum summo metu.
Clavim cedo, atque abi hinc intro, atque occlude ostium:
Et ego hinc occludam. jube venire nunc jam.
Ludos ego hodie vivo præsenti hic seni
Faciam, quod credo mortuo numquam fore.
Concedam a foribus huc, hinc speculabor procul,
Unde advenienti sarcinam imponam seni.

SCENA II.

THEUROPIDES, TRANIO.

THEUROPIDES.

HAbeo, Neptune, gratiam magnam tibi,
Quom me amisisti a te vix vivum modo.
Verum si posthac me pedem latum modo
Scies imposîsse in undam, haud caussa illico'st,
Quod nunc voluisti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te a me. nunc jam post hunc diem,
Quod crediturus tibi fui, omne credidi.

TRANIO.

Ædepol, Neptune, peccavisti largiter,
Qui occasionem hanc amisisti tam bonam.

THEUROPIDES.

Triennio post Ægypto advenio domum,
Credo, exspectatus veniam familiaribus.

TRANIO.

Nimio ædepol ille potuit exspectatior
Venire, qui te nuntiaret mortuum.

THEUROPIDES.

Sed quid hoc? occlusa janua est interdius?
Pultabo. heus, ecquis istas aperit mi fores?

TRANIO.

Quis homo est, qui nostras ædes accessit prope?

THEUROPIDES.

Meus servos hic quidem est Tranio.

TRANIO.

O Theuropides

Here! salve: salvom te advenisse gaudeo.
Usquene valuisti?

THEUROPIDES.

Usque, ut vides.

TRANIO.

Factum optume.

THEUROPIDES.

Quid vos? insaníne estis?

TRANIO.

Quî dum?

THEUROPIDES.

Sic, quia
Foris ambulatis. natus nemo in ædibus
Servat, neque qui recludat, neque qui respondeat.
Pultando pedibus pæne confregi hasce ambas.

TRANIO.

Eho,
An tu tetigisti has ædis?

THEUROPIDES.

Cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, pæne confregi fores.

TRANIO.

Tetigistin'?

THEUROPIDES.

Tetigi, inquam, & pultavi.

TRANIO.

Vah!

THEUROPIDES.

Quid est?

TRANIO.

Male hercle factum.

THEUROPIDES.

Quid est negotii?

TRANIO.

Non potest
Dici, quam indignum facinus fecisti & malum.

THEUROPIDES.

Quid jam?

TRANIO.

Fuge obsecro atque abscede ab ædibus.
Fuge huc, fuge ad me propius. tetigistin' foreis?

THEUROPIDES.

Quomodo pultare potui, si non tangerem?

TRANIO.

Occidisti, hercle.

THEUROPIDES.

Quem mortalem?

TRANIO.

Omnes tuos.

THEUROPIDES.

Dî te deæque omnes faxint cum isto omine!

TRANIO.

Metuo, te atque istos expiare ut possies.

THEUROPIDES.

Quamobrem? aut quam subito rem mihi apportas novam?

TRANIO.

Et eheu, jube illos illinc, amabo, abscedere.

THEUROPIDES.

Abscedite.

TRANIO.

Ædes ne attingite. tangite
Vos quoque terram.

THEUROPIDES.

Obsecro, hercle, quin eloquere jam.

TRANIO.

Quia septem menses sunt, cum in hasce ædes pedem
Nemo intro tetulit, semel ut emigravimus.

THEUROPIDES.

Eloquere, quid ita?

TRANIO.

Circumspice dum, numquis est
Sermonem nostrum qui aucupet.

THEUROPIDES.

Tutum probe est.

TRANIO.

Circumspice etiam.

THEUROPIDES.

Nemo est, loquere nunc jam.

TRANIO.

Capitalis cædis facta est.

THEUROPIDES.

Quid est? non intellego.

TRANIO.

Scelus, inquam, factum'st jamdiu antiquom & vetus.
Antiquom. id adeo nos nunc factum invenimus.

THEUROPIDES.

Quid istuc est, sceleste? aut quis id fecit? cedo.

TRANIO.

Hospes necavit hospitem captum manu;
Iste ut ego opinor, qui has tibi ædis vendidit.

THEUROPIDES.

Necavit?

TRANIO.

Aurumque eii ademit hospiti,
Eumque hic defodit hospitem ibidem in ædibus.

THEUROPIDES.

Quapropter id vos factum suspicamini?

TRANIO.

Ego dicam, ausculta. Ut foris cœnaverat
Tuus gnatus, postquam rediit a cœna domum,
Abimus omnes cubitum, condormivimus:

Lu-

Digitized by Google

Lucernam ſorte oblitus ſueram exstinguere;
Atque ille exclamat derepente maximum.

THEUROPIDES.

Quis homo? an gnatus meus?

TRANIO.

St, tace: auſculta modo.
Ait veniſſe illum in ſomnis ad ſe mortuum.

THEUROPIDES.

Nempe ergo in ſomnis?

TRANIO.

Ita. ſed auſculta modo.
Ait illum hoc pacto ſibi dixiſſe mortuum.

THEUROPIDES.

In ſomnis?

TRANIO.

Mirum quin vigilanti diceret,
Qui abhinc sexaginta annis occiſus ſoret.
Interdum inepte ſtultus es.

THEUROPIDES.

Taceo.

TRANIO.

Sed ecce quæ ille inquit:
Ego transmarinus hoſpes ſum Diapontius.
Hic habito. hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmature vita careo. per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hîc me necavit, iſque me

Digitized by Google

Defodit insepultum clam ibidem in hisce ædibus,
Scelestus auri caussa. nunc tu hinc emigra.
Scelestæ hæ sunt ædes, impia est habitatio.
Quæ hic monstra fiunt, anno vix possum eloqui.
St, st!

THEUROPIDES.

Quid, obsecro, hercle factum est?

TRANIO.

Concrepuit foris.

Hiccine percussit?

THEUROPIDES.

Guttam haud habeo sanguinis,
Vivom me arcessunt ad Acheruntem mortui.

TRANIO.

Perii! illíce hodie hanc conturbabunt fabulam.
Nimis quam formido, ne manifesto hic me opprimat.

THEUROPIDES.

Quid tute tecum loquere?

TRANIO.

Abscede ab janua.

Fuge, obsecro hercle!

THEUROPIDES.

Quo fugiam? etiam tu fugis?

TRANIO.

Nihil ego formido: pax mihi est cum mortuis.

THEUROPIDES.

Heus, Tranio!

TRANIO.

Non me appellabis, sì sapis.
Nihil ego commerui, neque istas percussi foreis.

THEUROPIDES.

Quæso quid ægre est? quæ res te agitat, Tranio?
Quîcum istæc loquere?

TRANIO.

An quæso tu appellaveras?
Ita me dî amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percussisses foreis.
Sed tu etiamne astas, nec, quæ dico, obtemperas?

THEUROPIDES.

Quid faciam?

TRANIO.

Cave respexis: fuge, atque operi caput.

THEUROPIDES.

Cur non fugis tu?

TRANIO.

Pax mihi est cum mortuis.

THEUROPIDES.

Scio. quid modo igitur? cur tantopere extimueras?

TRANIO.

Nihil me curassis, inquam: ego mihi providero:
Tu, ut occœpisti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem invocabis.

THEUROPIDES.

Hercules, te invoco.

TRANIO.

Et ego, tibi hodie ut det, senex, magnum malum.
Prò dii immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotii confeci, malum!

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

DANISTA, TRANIO, THEUROPIDES.

DANISTA.

SCelestiorem ego annum argento fœnori
Numquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.
A mane ad noctem usque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.

TRANIO.

Nunc pol ego perii plane in perpetuum modum.
Danista adest, qui dedit *argentum fœnori*,
Quî amica est emta, quôque *opus in sumtus fuit*.
Manifesta res est, nisi quod occurro prius,
Ne hoc senex resciscat. ibo huic obviam.
Sed quidnam hic sese tam cito recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam inaudiverit.
Accedam, atque appellabo. hei quam timeo miser!
Nihil est miserius, quam animus hominis conscius,
Sicut me habet. verum utut res hæc sese habet,
Pergam turbare porro, ita hæc res postulat.
Unde is?

THEUROPIDES.

Conveni illum, unde hasce ædis emeram.

TRANIO.

Numquid dixisti de illo, quod dixi tibi?

THEUROPIDES.

Dixi hercule vero omnia.

TRANIO.

Væ misero mihi!

Etiam fatetur de hospite?

THEUROPIDES.

Immo pernegat.

TRANIO.

Cape hercule, obsecro, cum eo una judicem:
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi.
Tam facile vinces, quam pirum volpes comest.
Metuo, ne technæ meæ perpetuo perierint.

THEUROPIDES.

Quid tute tecum?

TRANIO.

Nihil enim. sed dic mihi,
Dixtin' quæso?

THEUROPIDES.

Dixi, inquam, ordine omnia.

TRANIO.

Etiam fatetur de hospite?

THEUROPIDES.

Immo pernegat.

TRANIO.

Negat?

THEUROPIDES.

Negat, inquam.

TRANIO.

Perii oppido, cum cogito.
Non confitetur?

THEUROPIDES.

Dicam, si confessus sit.
Quid nunc faciundum censes?

TRANIO.

Egon' quid censeam?
Cape, obsecro hercule, cum eo una judicem:
Sed eum videto ut capias, qui credat mihi.
Tam facile vinces, quam pirum volpes comest.

DANISTA.

Sed Philolachetis eccum servom Tranium,
Qui mihi neque fœnus, neque sortem argenti danunt.

THEUROPIDES.

Quo te agis?

TRANIO.

Nec quoquam abeo. næ ego sum miser,
Scelestus, natus diis inimicis omnibus!
Jam illo præsente adibit. næ ego homo sum miser!
Ita & hinc & illinc mihi exhibent negotium.
Sed occupabo adire.

Digitized by Google

DANISTA.

Hic ad me it, salvos sum,
Spes est de argento.

TRANIO.

Hilarus est frustra istic homo.
Salvere jubeo te, Misargyrides, bene.

DANISTA.

Salve & tu. quid de argento?

TRANIO.

Abi sis, bellua,
Continuo adveniens pilum injecisti mihi.

DANISTA.

Hic homo est inanis.

TRANIO.

Hic homo est certe ariolus.

DANISTA.

Quin tu istas mittis tricas?

TRANIO.

Quin quid vis cedo.

DANISTA.

Ubi Philolaches est?

TRANIO.

Numquam potuisti mihi
Magis opportunus advenire, quam advenis.

DANISTA.

Quid est?

TRANIO.

Concede huc.

DANISTA.

Quin mihi argentum redditur?

TRANIO.

Scio te bona esse voce, ne clama nimis.

DANISTA.

Ego hercle vero clamo.

TRANIO.

Ah, gere morem mihi.

DANISTA.

Quid tibi ego morem vis geram?

TRANIO.

Abi quæso hinc domum.

DANISTA.

Abeam?

TRANIO.

Redito huc circiter meridie.

DANISTA.

Redderurne igitur fœnus?

TRANIO.

Reddetur: nunc abi.

DANISTA.

Quid ego huc recursem, aut operam sumam, aut conteram?
Quid, si hic manebo potius ad meridiem?

TRANIO.

Immo abi domum. verum hercle dico: abi modo.

DANISTA.

Quin vos mihi fœnus date. quid nugamini?

TRANIO.

Eu, hercle, næ tu abi modo: auſculta mihi.

DANISTA.

Jam, hercle, ego illunc nominabo.

TRANIO.

Euge strenue!

Beatus vero es nunc, cum clamas.

DANISTA.

Meum peto.

Multos me hoc pacto jam dies fruſtramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.
Responsiones omnes hoc verbo eripite.

TRANIO.

Sortem accipe.

DANISTA.

Immo fœnus, id primum volo.

TRANIO.

Quid tu, homo hominum omnium tæterrime,
Venisti huc te extentatum? agas, quod in manu est.
Non dat, non debet.

DANISTA.

Non debet?

TRANIO.

Neç erit quidem.
Ferre hoc potes? an *mavis, ut ali*quo abeat foras?
Urbem exsul *linquat factus* hic caussa tui,
Quoi sortem *vix dare lic*ebit?

DANISTA.

Quin non peto.

THEUROPIDES.

Eja, mastigia, ad me redi.

TRANIO.

Jam istic ero.
Molestus ne sis, nemo dat, age quid lubet.
Tu solus, credo, fœnore argentum datas.

DANISTA.

Cedo fœnus. redde fœnus. fœnus reddite.
Daturín'estis fœnus actutum mihi?
Date mihi fœnus.

TRANIO.

Fœnus illíc, fœnus hìc.
Nescit quidem nisi fœnus fabularier
Veterator. neque ego tætriorem belluam
Vidisse me umquam quemquam, quam te, censeo.

DANISTA.

Non ædepol nunc me tu istis verbis territas.

THEUROPIDES.

Calidum hoc est: etsi procul abest, urit male.
Quod illud est fœnus, obsecro, quod illic petit?

TRANIO.

Pater, eccum, advenit peregre non multo prius
Illius, is tibi & fœnus & sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porro postules.
Vide num moratur?

DANISTA.

Quin feram, si quid datur.

THEUROPIDES.

Quid ais tu?

TRANIO.

Quid vis?

THEUROPIDES.

Quis illic est? quid illic petit?
Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præsenti tibi facit convicium?
Quid illi debetur?

TRANIO.

Obsecro hercle, jube
Obici argentum huic ob os impuræ belluæ.

THEUROPIDES.

Jubeam?

TRANIO.

Jube homini argento os verberarier.

DANISTA.

Perfacile ego ictus perpetior argenteos.

THEUROPIDES.

Quod illud argentum est?

TRANIO.

Huic debet Philolaches
Paullum.

THEUROPIDES.

Quantillum?

TRANIO.

Quasi quadraginta minas.

DANISTA.

Ne sane id multum censeas, paullum id quidem est.

TRANIO.

Audín'? videturne obsecro hercle idoneus,
Danista qui sit? genus quod improbissumum est.

THEUROPIDES.

Non ego istuc curo, qui sit, unde sit;
Id volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeo etiam argenti fœnus creditum audio.

TRANIO.

Quatuor quadraginta illi debentur minæ.
Dic te daturum, ut abeat.

THEUROPIDES.

Egon' dicam dare?

TRANIO.

Dic.

THEUROPIDES.

Egone?

TRANIO.

Tu ipsus dic modo, ausculta mihi.

Promitte: age inquam, ego jubeo.

THEUROPIDES.

Responde mihi:

Quid eo est argento factum?

TRANIO.

Salvom est.

THEUROPIDES.

Solvite

Vosmet igitur, si salvom est.

TRANIO.

Ædeis filius

Tuus emit.

THEUROPIDES.

Ædeis?

TRANIO.

Ædeis.

THEUROPIDES.

Euge, Philolaches

Patrissat. jam homo in mercaturà vortitur.

Aín'tu, ædeis?

TRANIO.

Ædeis, inquàm: sed scín'cujusmodi?

THEUROPIDES.

Quî scire possim?

TRANIO.

Vah!

THEUROPIDES.

Quid est?

TRANIO.

Ne me roga.

THEUROPIDES.

Nam quid ita?

TRANIO.

Speculo claras, clarorem merum.

THEUROPIDES.

Bene hercle factum: quid? eas quanti destinat?

TRANIO.

Talentis magnis totidem, quot ego & tu sumus.
Sed arrhaboni has dedit quadraginta minas.
Hinc sumsit, quas ei dedimus. satin' intellegis?
Nam postquam hæce ædes ita erant, ut dixi tibi,
Continuo est alias ædeis mercatus sibi.

THEUROPIDES.

Bene hercle factum.

DANISTA.

Heus, jam appetit meridies.

TRANIO.

Absolve hunc quæso vomitum, ne hic nos enecet.
Quatuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus.

DANISTA.

Tantum est: nihilo plus peto.

TRANIO.

Velim quidem hercle, ut uno nummo plus petas.

THEUROPIDES.

Adolescens, mecum rem habe.

DANISTA.

Nempe abs te petam.

THEUROPIDES.

Petito cras.

DANISTA.

Abeo; sat habeo, si cras fero.

TRANIO.

Malum quod isti dî deæque omnes duint.
Ita mea consilia perturbat pænissume.
Nullum ædepol hodie genus est hominum tætrius,
Nec minus bono cum jure, quam Danisticum.

THEUROPIDES.

Qua in regione istas ædis emit filius?

TRANIO.

Ecce autem perii!

THEUROPIDES.

Dicisne hoc, quod te rogo?

TRANIO.

Dicam: sed nomen domini quæro quid siet.

THEUROPIDES.

Age, comminiscere ergo.

TRANIO.

Quid ego nunc agam?

Nisi,

Digitized by Google

Nisi, ut in vicinum hunc proxumum mendacium
Eas emisse ædis hujus dicam filium.
Calidum hercle audivi esse optumum mendacium.
Quidquid dei dicunt, id rectum est dicere.

THEUROPIDES.

Quid igitur? jam commentu's?

TRANIO.

Dii istum perduint!
Immo istunc potius. de vicino hoc proxumo
Tuus emit ædis filius.

THEUROPIDES.

Bonân' fide?

TRANIO.

Siquidem es argentum redditurus, tum bonâ:
Si redditurus non es, non emit bonâ.

THEUROPIDES.

Non in loco emit perbono has.

TRANIO.

Immo optumo.

THEUROPIDES.

Cupio hercle inspicere has ædis. pulta dum fores:
Atque evocato aliquem intus ad te, Tranio.

TRANIO.

Ecce autem iterum nunc quid ego dicam, nescio;
Iterum jam ad unum saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle, quid nunc faciam, reperio:
Manifesto teneor.

THEUROPIDES.

Evoca dum aliquem foras:
Roga circumducat.

TRANIO.

Heus tu. at hic sunt mulieres:
Videndum est primum, utrum eæ velintne, an non velint.

THEUROPIDES.

Bonum æquomque oras. percontare & roga.
Ego hic tantisper, dum exis, te opperiar foris.

TRANIO.

Dii te deæque omnes funditus perdant, senex:
Ita mea consilia undique oppugnas mala.
Euge optume. eccum dominus ædium foras
Simo progreditur ipsus. huc concessero,
Dum mihi senatum consilii in cor convoco.
Igitur-dum accedam hunc, quando quid agam invenero.

SCENA II.

SIMO, THEUROPIDES, TRANIO.

SIMO.

Melius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca una meruerit magis.
Prandium uxor mihi perbonum dedit.
Nunc dormitum jubet me ire. minime.

Non mihi forte visum illico fuit,
Melius quom prandium, quam solitum, dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio: apage:
Clanculum ex ædibus me edidi foras.
Tota turget mihi uxor nunc, scio, domi.

TRANIO.

Res parata est mala in vesperum huic seni.
Nam & cœnandum & cubandum est intus male.

SIMO.

Quo magis cogito ego cum meo animo;
Si quis dotatam uxorem habet,
Neminem sollicitat sopor.
Ire dormitum odio est. *nunc* vero *mihi*.
Exsequi certa res est, ut abeam
Potius hinc ad forum, quam domi cubem.
Atque pol nescio, ut moribus sient
Vostræ; hæc sat scio, quam me habeat male:
Pejusque posthac fore, quam fuit mihi.

TRANIO.

Si abitus tuus tibi, senex, fecerit male,
Nihil erit, quod deorum ullum accusites:
Te ipse jure optumo merito incuses licet.
Tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: reperi, quî senem ducerem:
Quo dolo a me dolorem procul pellerem.
Accedam. dii te ament plurimum, Simo.

SIMO.

Salvos sis, Tranio.

TRANIO.

Ut vales?

SIMO.

Non male.

Quid agis?

TRANIO.

Hominem optumum teneo.

SIMO.

Amice facis,

Cum me laudas.

TRANIO.

Decet certe.

SIMO.

Hercle at te ego

Haud bonum teneo servom.

TRANIO.

Quid ita vero, Simo?

SIMO.

Quid nunc, quam mox?

TRANIO.

Quid est?

SIMO.

Quod solet fieri.

TRANIO.

Dic *igitur*, *quod solet fieri*, quid id est?

Digitized by Google

SIMO.

Quod facitis vos: sed, ut verum, Tranio, loquar:
Sic decet. ut homines sunt, ita morem geras.
Vita quam sit brevis, simul cogita.

TRANIO.

Quid? ehem, vix tandem
Percepi super his rebus nostris te loqui.

SIMO.

Musice, hercle, agitis ætatem, ita ut vos decet:
Vino & victu, piscatu probo, electili
Vitam colitis.

TRANIO.

Immo vita antehac erat:
Nunc nobis omnia hæc exciderunt.

SIMO.

Quîdum?

TRANIO.

Ita oppido occidimus omnes, Simo.

SIMO.

Non taces? prospere vobis cuncta usque adhuc
Processerunt.

TRANIO.

Ita, ut dicis, facta haud nego.
Nos profecto probe, ut voluimus, viximus.
Sed, Simo, ita nunc ventus navem
Deseruit.

SIMO.

Quid est? quomodo, pessume?
Quæne subducta erat tuto in terra?

TRANIO.

Hei!

SIMO.

Quid est?

TRANIO.

Me miserum, occidi!.

SIMO.

Qui?

TRANIO.

Quia
Venit navis, nostræ navi quæ frangat ratem.

SIMO.

Velim ut velles, Tranio. *sed* quid est negotii?
Eloquere.

TRANIO.

Herus peregre venit.

SIMO.

Tunc tibi
Chor*da* tenditur: inde *in* ferriterium,
Postea *in crucem recta*.

TRANIO.

Nunc te ego per genua
Obsecro; ne indicium hero facias meo.

SIMO.

E me
Ne quid metuas, nihil sciet.

TRANIO.

Patrone, salve.

SIMO.

Nihil moror mihi istiusmodi clientes.

TRANIO.

Nunc hoc quod ad te noster me misit senex.

SIMO.

Hoc mihi responde primum, quod ego te rogo:
Jam de istis rebus vester quid sensit senex?

TRANIO.

Nihil quidquam.

SIMO.

Numquid increpavit filium?

TRANIO.

Tam liquidus est, quam liquida esse tempestas solet.
Nunc te hoc orare jussit opere maxumo,
Ut sibi liceret inspicere has ædis tuas.

SIMO.

Non sunt venales.

TRANIO.

Scio equidem istuc. sed senex
Gynæceum ædificare volt hîc in suis,
Et balineas & ambulacrum & porticum.

SIMO.

Quid consomniavit?

TRANIO.

Ego dicam tibi:
Dare volt uxorem filio, quantum potest:
Ad eam rem facere volt novum gynæceum.
Nam sibi laudâsse hasce ait architectonem
Nescio quem, esse ædificatas has sane bene.
Nunc hinc exemplum capere volt, nisi tu nevis.

SIMO.

Næ ille malo quidem ab opere exemplum petit.

TRANIO.

Quia hic *audivit* esse æstatem perbonam:
Subdiu coli *absque Sole* perpetuum diem.

SIMO.

Immo ædepol vero, cum usquequaque umbra est, tamen
Sol semper hic est usque a mani ad vesperum,
Quasi flagitator adstat usque ad ostium.
Nec mihi umbra usquam est, nisi si in puteo quæpiam est.

TRANIO.

Quid, Sarsinatis ecqua est? si Umbram non habes.

SIMO.

Molestus ne sis: hæc sunt sicut prædico.

TRANIO.

Attamen inspicere volt.

SIMO.

Inspiciat, si lubet.
Si quid erit quod illi placeat, de exemplo meo
Ipse ædificato.

TRANIO.

Eon'? voco huc hominem?

SIMO.

I, voca.

TRANIO.

Alexandrum magnum, atque Agathoclem ajunt maxumas
Duo res gessisse. quid mihi fiet tertio,
Qui solus facio facinora immortalia?
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex.
Novitium mihi quæstum institui non malum!
Nam muliones mulos clitellarios
Habent, ego habeo homines clitellarios.
Magni sunt oneris: quidquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud scio an colloquar. congrediar.
Heus Theuropides.

THEUROPIDES.

Quis nominat me?

TRANIO.

Hero servos multum suo fidelis.
Quo me miseras, affero omne impetratum.

THEUROPIDES.

Quid illic obsecro tam diu restitisti?

TRANIO.

Seni non otium erat, id sum opperitus.

THEUROPIDES.

Antiquum hoc obtines tuum, tardus ut sis.

TRANIO.

Heus tu, si voles verbum hoc cogitare,
Simul flare sorbereque haud facile
Est: ego hic esse & illic simul haud potui.

THEUROPIDES.

Quid nunc?

TRANIO.

Vise: specta tuo arbitratu.

THEUROPIDES.

Age, duc me.

TRANIO.

Num moror?

THEUROPIDES.

Subsequor te.

TRANIO.

Senex ipse te ante ostium eccum opperitur.
Sed mæstus est se hasce vendidisse.

THEUROPIDES.

Quid tandem?

TRANIO.

Orat ut suadeam Philolacheti,
Ut istas remittat sibi.

THEUROPIDES.

Haud opinor.

Sibi quisque ruri metit. si male emtæ
Forent, nobis istas redhibere haud liceret.
Lucri quidquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias *jam habere haud* hominem oportet.

TRANIO.

Morare hercle, *cum verba* facis. subsequere.

THEUROPIDES.

Fiat.
Do tibi ego operam.

TRANIO.

Senex illic est. hem! adduxi tibi hominem.

SIMO.

Salvom te advenisse peregre gaudeo, Theuropides.

THEUROPIDES.

Dii te ament.

SIMO.

Inspicere te ædis has velle ajebat mihi.

THEUROPIDES.

Nisi tibi incommodum est.

SIMO.

Immo commodum. i intro, atque inspice.

TRANIO.

At enim mulieres.

SIMO.

Cave tu ullam floccifaxis mulierem.

Qualibet perambula ædis oppido tamquam tuas.

THEUROPIDES.

Tamquam?

TRANIO.

Ah! cave tu illi objectes nunc in ægritudine,
Te has emisse: non tu vides hunc, voltu ut tristi est senex?

THEUROPIDES.

Video.

TRANIO.

Ergo irridere ne videare, & gestire admodum,
Noli facere mentionem te emisse.

THEUROPIDES.

Intellego.
Et bene monitum duco, atque te existumo humano ingenio.
Quid nunc?

SIMO.

Quin tu is intro, atque otiose perspectas, ut lubet?

THEUROPIDES.

Bene benigneque arbitror te facere.

SIMO.

Factum ædepol volo.
Vin' qui perductet?

THEUROPIDES.

Apage istum perductorem, non placet.

SIMO.

Quid, quid est?

THEUROPIDES.

Errabo potius, quam perductet quispiam.

TRANIO.

Viden' vestibulum ante ædis hoc? & ambulacrum quojusmodi?

THEUROPIDES.

Luculentum ædepol profecto.

TRANIO.

Age specta, postes cujusmodi!
Quanta firmitate facti, & quanta crassitudine!

THEUROPIDES.

Non videor vidisse posteis pulchriores.

SIMO.

Pol mihi
Eo pretio emti fuerant olim.

TRANIO.

Audin', Fuerant, dicere?
Vix videtur continere lacrumas.

THEUROPIDES.

Quanti hosce emeras?

SIMO.

Treis minas pro istis duobus, præter vecturam, dedi.

THEUROPIDES.

Hercle quin multum improbiores sunt quam a primo credidi.

TRANIO.

Quapropter?

THEUROPIDES.

Quia ædepol ambo ab infimo tarmes secat.

TRANIO.

Intempestivos excisos credo, id eis vitium nocet.
Atque etiam nunc satis boni sunt, si sint inducti pice.
Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus?

THEUROPIDES.

Video.

TRANIO.

Specta, quam arcte dormiunt.

THEUROPIDES.

Dormiunt?

TRANIO.

Illud quidem, ut connivent, volui dicere.
Satín' habes?

THEUROPIDES.

Ut quidque magis contemplor tanto magis placet.

TRANIO.

Viden' pictum, ubi ludificatur cornix una volturios duo?
Cornix astat, ea volturios duo vicissim vellicat.
Quæso huc ad me specta, cornicem ut conspicere possies.
Jam vides?

THEUROPIDES.

Profecto nullam equidem illic cornicem intuor.

TRANIO.

At tu istò ad vos obtuere, quoniam cornicem nequis
Conspicari, si volturios forte possis contui.

THEUROPIDES.

Omnino, ut te absolvam, nullam pictam conspicio hic avem.

TRANIO.

Age jam mitto, ignosco: ætate non quis obtuerier.

THEUROPIDES.

Hæc, quæ possum, ea mihi profecto cuncta vehementer placent.

SIMO.

Latius demum est operæ pretium ivisse.

THEUROPIDES.

Recte ædepol mones.

SIMO.

Eho istum, puer, circumduce hasce ædis, & conclavia.
Nam egomet ductarem, nisi mihi esset ad forum negotium.

THEUROPIDES.

Apage istum a me perductorem: nihil moror ductarier.
Quidquid est errabo potius, quam perductet quispiam.

SIMO.

Ædes dico:

THEUROPIDES.

Ergo intro eo sine perductore.

SIMO.

I, licet.

THEUROPIDES.

Ibo intro igitur.

TRANIO.

Mane sis: videam ne canis.

THEUROPIDES.

Agedum vide.

TRANIO.

Est.

THEUROPIDES.

Ubi canis est?

TRANIO.

Abi dierecta. st! abín'hinc in malam crucem?
At etiam restas? st! abi istinc.

SIMO.

Nihil pericli est, age.
Tam placida est, quam est aqua: vise. ire intro audacter licet.
Eo ego hinc ad forum.

THEUROPIDES.

Fecisti commode, bene ambula.
Tranio age, canem istam a foribus abducas face.
Etsi non metuenda est.

TRANIO.

Quin tu illam aspice, ut placide accubat!
Nisi molestum vis videri te, atque ignavom.

THEU-

THEUROPIDES.

Jam ut lubet,
Sequere hac igitur.

TRANIO.

Equidem haud usquam a pedibus abscedam tuis.

SCENA III.

TRANIO, THEUROPIDES.

TRANIO.

QUID tibi visum est hoc mercimonii?

THEUROPIDES.

Totus gaudeo.

TRANIO.

Num nimio emtæ tibi videntur?

THEUROPIDES.

Numquam ædepol ego me scio
Vidisse usquam ablectas ædes, nisi modo hasce.

TRANIO.

Ecquid placent?

THEUROPIDES.

Ecquid placeant, me rogas? immo hercle vero perplacent.

TRANIO.

Cujusmodi gynæceum? quid porticum?

Digitized by Google

THEUROPIDES.

Insanûm bonam.

Non equidem ullam in publico esse majorem hac existumo.

TRANIO.

Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus
Sumus commensi.

THEUROPIDES.

Quid igitur?

TRANIO.

Longe omnium longissuma est.

THEUROPIDES.

Dii immortales mercimonii lepidi! si hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,
Numquam accipiam.

TRANIO.

Si, here, te accipere cupias, ego numquam sinam.

THEUROPIDES.

Bene res nostra collocata est istoc mercimonio.

TRANIO.

Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito:
Qui subegi, fœnore argentum ab Danista ut sumeret,
Quod isti dedimus arrhaboni.

THEUROPIDES.

Servavisti omnem ratem.
Nempe octoginta debentur huic minæ.

Digitized by Google

TRANIO.

Haud nummo amplius.

THEUROPIDES.

Hodie accipiat.

TRANIO.

Ita enimvero: ne qua caussa subsiet,
Vel mihi denumerato: ego illi porro denumeravero.

THEUROPIDES.

At enim, ne quid captioni mihi sit, si dederim tibi.

TRANIO.

Egone te joculo modo ausim, dicto aut facto fallere?

THEUROPIDES.

Egon' abs te ausim non cavere, ne quid committam tibi?

TRANIO.

Quia tibi umquam quidquam, postquam tuus sum, verborum dedi.

THEUROPIDES.

Ego enim cavi recte. eam mihi debeo gratiam atque animo meo.
Sat sapio, si abs te modo uno caveo.

TRANIO.

Tecum sentio.

THEUROPIDES.

Nunc abi; i rus. dic me advenisse filio.

TRANIO.

Faciam, ut voles.

THEUROPIDES.

Curriculo abi, jube in urbem veniat jam simul tecum.

TRANIO.

Licet.

Nunc ego me illâ per posticum ad congerrones conferam.

Dicam, ut hic res sint quietæ, atque ut hunc hinc amoverim.

Digitized by Google

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

PHANISCUS.

SErvi, qui cum culpa carint, tamen malum
Metuunt, hi solent esse heris utibiles.
Nam illi, qui nihil metuunt, postquam sunt malum
Meriti, stulta sibi expetunt consilia.
Exercent sese ad cursuram, fugiunt. sed
Hi, si reprehensi sunt, faciunt a malo
Peculium, quod nequeunt *facere de suo*:
Augent ex pauxillo, *thesaurum inde* parant.
Mihi, in pectore consilii *quod est*,
Lubet cavere malam rem prius,
Quam ut meum *tergum exsinceratum fiat*.
Ut adhuc fuit, mihi corium esse oportet
Sincerum, atque uti vetem verberari.
Si huic imperabo, probe tectum habebo:
Malum cum impluit ceteros, non impluat mihi.
Nam ut servi volunt esse herum, ita solet esse:
Bonis boni sunt: improbi, qui malus fuit.
Nam nunc domi nostræ tot pessumi vivont,
Peculî sui prodigi, plagigeruli: ubi advorsum ut

Eant vocantur hero: Non eo, molestus ne sis.
Scio, quo properas: gestis aliquo jam hercle,
Ire vis, mula, foras pastum, bene merens
Hoc pretium inde abstuli. ita abii foras. solus
Nunc eo advorsum hero ex plurimis servis.
Hoc die crastini cum herus resciverit,
Mane castigabit eos bubulis exuviis.
Postremo minoris pendo tergum illorum quam meum.

SCENA II.

PHANISCUS, SERVOS *alius*, THEUROPIDES.

PHANISCUS.

ILLI erunt bucædæ multo potius, quam ego
Sim restio.

SERVOS.

Mane tu, atque assiste illico:
Phanisce, etiam respice.

PHANISCUS.

Mihi molestus ne sis.

SERVOS.

Vide ut fastidit simia!

PHANISCUS.

Mihi sum, libet esse. quid id curas?

SERVOS.

Manesne illico, impure parasite?

PHANISCUS.

Quî parasitus sum?

SERVOS.

Ego enim
Dicam: cibo perduci poteris quovis.
Ferocem facis. quia te herus tam amat.

PHANISCUS.

Vah!
Oculi dolent.

SERVOS.

Cur?

PHANISCUS.

Quia fumus molestus.

SERVOS.

Tace sis, faber, qui cudere soles plumbeos
Nummos.

PHANISCUS.

Non potes tu cogere me, ut tibi
Maledicam. novit herus me.

SERVOS.

Suam
Quidem pol culcitellam oportet.

PHANISCUS.

Si sobrius sis,
Male non dicas.

SERVOS.

Tibi obtemperem, cum tu mihi

Digitized by Google

Nequeas?

PHANISCUS.

At tu mecum, pessume, i advorsus.

SERVOS.

Quæso hercle, Phanisce, abstine jam sermonem
De istis rebus.

PHANISCUS.

Faciam, & pultabo fores.
Heus, ecquis hic est, maxumam qui his injuriam
Foribus defendat? ecquis, ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem foras exit: ut esse addecet
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui male me mulcet.
Hic quidem neque convivarum sonitus, itidem ut antehac fuit,
Neque tibicinam cantantem, neque alium quemquam audio.

THEUROPIDES.

Quæ illæc res est? quid illi homines quærunt apud ædes meas?
Quid volunt? quid introspectant?

PHANISCUS.

Pergam pultare ostium.
Heus, reclude: heus, Tranio, etiam aperis?

THEUROPIDES.

Quæ hæc est fabula?

Digitized by Google

PHANISCUS.

Etiamne aperis? Callidamati nostro advorsum venimus.

THEUROPIDES.

Heus, vos pueri, quid istic agitis? quid istas ædis frangitis?

PHANISCUS.

Herus hic noster potat.

THEUROPIDES.

Herus hic voster potat?

PHANISCUS.

Ita loquor.

THEUROPIDES.

Puer nimium es delicatus.

PHANISCUS.

Ei advorsum venimus.

THEUROPIDES.

Quoi homini?

PHANISCUS.

Hero nostro. quæso, quoties dicendum est tibi?

THEUROPIDES.

Puer, hic nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.

PHANISCUS.

Non hic Philolaches adolescens habitat hisce ædibus?

SERVOS.

Senex hic cerebrosus est certe.

Digitized by Google

PHANISCUS.

Erras pervorse, pater.
Nam nisi hinc hodie emigravit, aut heri, certo scio
Hic habitare.

THEUROPIDES.

Quin sex menses jam hic nemo habitat.

SERVOS.

Somnias.

THEUROPIDES.

Egone?

SERVOS.

Tu.

THEUROPIDES.

Tu ne molestus: sine me cum puero loqui.

PHANISCUS.

Nemo habitat? hem!

THEUROPIDES.

Ita profecto.

PHANISCUS.

Nam heri & nudiustertius,
Quartus, quintus, sextus usque, postquam hinc peregre ejus pater
Abiit, numquam hic triduum in unum desitum est esse & bibi.

THEUROPIDES.

Quid ais?

PHANISCUS.

Triduum in unum est haud intermissum hic esse & bibi,
Scorta duci, pergræcari, fidicinas, tibícinas
Ducere.

THEUROPIDES.

Quis istæc faciebat?

PHANISCUS.

Philolaches.

THEUROPIDES.

Qui Philolaches?

PHANISCUS.

Cui patrem Theuropidem esse opinor.

THEUROPIDES.

Hei hei! occidi,
Si hæc hic vera memorat. pergam porro percontarier.
Aín'tu istic potare solitum Philolachem istum, quisquis est,
Cum hero vostro?

PHANISCUS.

Híc, inquam.

THEUROPIDES.

Puere, præter speciem stultus es.
Vide sis, ne forte ad merendam quopiam devorteris,
Atque ibi meliuscule, quam satis fuerit, biberis.

PHANISCUS.

Quid est?

Digitized by Google

THEUROPIDES.

Ita dico, ne ad alias ædis perperam devẽneris.

PHANISCUS.

Scio, qua me ire oportet: & quo venerim, novi loqui.
Philolaches hìc habitat, quojus est pater Theuropides.
Qui, postquam pater ad mercatum abivit hinc, tibicinam
Liberavit.

THEUROPIDES.

Philolaches ergo?

PHANISCUS.

Ita, Philematium quidem.

THEUROPIDES.

Quanti?

SERVOS.

Triginta talentis.

PHANISCUS.

Μὰ τὸν Ἀπόλλω! sed minis.

THEUROPIDES.

Aſn', minis triginta amicam destinatam Philolachi?

PHANISCUS.

Ajo.

THEUROPIDES.

Atque eam manu emisisse?

PHANISCUS.

Ajo.

THEUROPIDES.

Et, postquam ejus hinc pater
Sit profectus peregre, perpotâsse assiduo
Tuo cum domino?

PHANISCUS.

Ajo.

THEUROPIDES.

Quid, is ædes emit hic proxumas?

PHANISCUS.

Non ajo.

THEUROPIDES.

Quadraginta etiam dedit huic quæ essent pignori?

PHANISCUS.

Neque illud ajo.

THEUROPIDES.

Hei! perdis.

PHANISCUS.

Immo suum patrem illic perdidit.

THEUROPIDES.

Vera cantas?

PHANISCUS.

Vana vellem! patris amicus videlicet.

THEUROPIDES.

Heu, ædepol patrem eum miserum prædicas!

PHANISCUS.

Nihil hoc quidem est,
Triginta minæ, præ quam alios dapsiles sumtus facit.

Perdidit patrem. unus istic servos est sacerrumus
Tranio: is vel Herculi conterere quæstum possiet.
Ædepol me ejus patris miseret, qui cum istæc sciet
Facta ita, amburet misero ei corculum carbunculus.

THEUROPIDES.

Siquidem istæc vera sunt.

PHANISCUS.

Quid merear, quamobrem mentiar?
Heus vos, ecquis hasce aperit?

THEUROPIDES.

Quid istac pultas, ubi nemo intus?

PHANISCUS.

Alio credo comissatum abîsse. abeamus nunc jam.

THEUROPIDES.

Puere, jamne abis? libertas pænula est tergo tuo.

PHANISCUS.

Mihi, nisi herum metuam & curem, nihil est, qui
tergum tegam.

SCENA III.

THEUROPIDES, SIMO.

THEUROPIDES.

Perii hercle, quid opus est verbis? ut verba audio,
Non equidem in Ægyptum hinc modo vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orasque ultimas

Digitized by Google

Sum circumvectus. ita ubi nunc sim nescio.
Verum jam scibo: nam eccum, unde ædis filius
Meus emit. quid ais tu?

SIMO.

A foro incedo domum.

THEUROPIDES.

Numquid processit ad forum hodie novi?

SIMO.

Etiam.

THEUROPIDES.

Quid tandem?

SIMO.

Vidi efferri mortuum.

THEUROPIDES.

Hem,
Novum!

SIMO.

Unum vidi mortuum efferri foras,
Modo eum vixisse ajebant.

THEUROPIDES.

Væ capiti tuo.

SIMO.

Quid tu ut otiosus res novas requiritas?

THEUROPIDES.

Quia hodie adveni peregre.

SIMO.

Promisi foras,

Ad cœnam ne me tu evocare censeas.

THEUROPIDES.

Haud postulo ædepol.

SIMO.

Verum cras, nisi quis prius
Vocaverit me, vel apud te cœnavero.

THEUROPIDES.

Ne istuc quidem ædepol postulo. nisi quid magis
Es occupatus, operam mihi da.

SIMO.

Maxume.

THEUROPIDES.

Minas quadraginta accepisti, quas sciam,
A Philolachete.

SIMO.

Numquam nummum, quod sciam.

THEUROPIDES.

Quid, a Tranione servo?

SIMO.

Multo id minus.

THEUROPIDES.

Quas arrhaboni tibi dedit?

SIMO.

Quid somnias?

THEUROPIDES.

Egone? at quidem tu, qui istoc te speras modo
Potesse dissimulando infectum hoc reddere.

SIMO.

SIMO.

Quid autem?

THEUROPIDES.

Quod me absente tecum hìc filius
Negotii gessit.

SIMO.

Mecum ut ille hìc gesserit,
Dum tu hìc abes, negotii? quidnam? aut quo die?

THEUROPIDES.

Minas tibi octoginta argenti debeo.

SIMO.

Non mihi quidem hercle. verum, si debes, cedo:
Fides servanda est, ne ire inficias postules.

THEUROPIDES.

Profecto non negabo debere, & dabo;
Tu cave quadraginta accepisse hinc ne neges.

SIMO.

Quæso ædepol huc me aspecta, & responde mihi.
Te velle uxorem ajebat tuo nato dare,
Ideo ædificare hoc velle ajebat in tuis.

THEUROPIDES.

Hìc ædificare volui?

SIMO.

Sic dixit mihi.

THEUROPIDES.

Hei mihi, disperii! vocis non habeo satis.
Vicini, interii, perii.

SIMO.

Numquid Tranio
Turbavit?

THEUROPIDES.

Immo exturbavit omnia.
Te ludificatu'st & me hodie indignis modis.

SIMO.

Quid tu ais?

THEUROPIDES.

Hæc res sic est, ut narro tibi,
Te ludificatus & me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obsecro, ut me bene juves, operamque des.

SIMO.

Quid vis?

THEUROPIDES.

I mecum, obsecro, una simul.

SIMO.

Fiat.

THEUROPIDES.

Servorumque operam & lora mihi cedo.

SIMO.

Sume.

THEUROPIDES.

Eâdemque operâ hæc tibi narravero,
Quîs me & te exemplis hodie ille ludificatus est.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

TRANIO, THEUROPIDES.

TRANIO.

QUI homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rus misit, ut filium suum arcesserem,
Abii illà per angiportum ad hortum nostrum clanculum:
Ostium quod in angiportu est, horti patefeci fores;
Eaque eduxi omnem legionem, & mareis & feminas.
Postquam ex obsidione in tutum eduxi maniplares meos,
Capio consilium, ut senatum congerronum convocem.
Quem cum convocavi, atque illi me e senatu segregant.
Ubi ego video rem vorti in meo foro, quantum potest;

Digitized by Google

Facio idem, quod plurimi alii, quibus res timida aut turbida est:
Pergunt turbare usque, ut ne quid possit conquiescere.
Nam scio equidem nullo pacto jam esse posse clam senem.
Sed quid hoc est, quod foris concrepuit proxumâ viciniâ?
Herus meus hic quidem est. gustare ego ejus sermonem volo.

THEUROPIDES.

Illico intra limen astate illic; ut, cum extemplo vocem,
Continuo exsiliatis: manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædis præstolabor ludificatorem meum:
Quojus ego hic ludificabo corium, si vivo, probe.

TRANIO.

Res palam est. nunc te videre melius est, quid agas, Tranio.

THEUROPIDES.

Docte atque astute mihi captandum est cum illoc, ubi huc advenerit.
Non ego illi extemplo ita meum ostendam sensum: mittam lineam.
Dissimulabo me horum quidquam scire.

TRANIO.

O mortalem malum!
Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.

Digitized by Google

Verba dare illi non magis hodie quisquam, quam lapidi, potest.

Aggrediar hominem: appellabo.

THEUROPIDES.

Nunc ego ille huc veniat velim.

TRANIO.

Siquidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.

THEUROPIDES.

Euge Tranio, quid agitur?

TRANIO.

Veniunt ruri rustici.

Philolaches jam hic aderit.

THEUROPIDES.

Ædepol mihi opportune advenit.

Nostrum ego hunc vicinum opinor esse hominem audacem & malum.

TRANIO.

Quî dum?

THEUROPIDES.

Qui negat novisse vos.

TRANIO.

Negat?

THEUROPIDES.

Nec vos sibî

Nummum umquam argenti dedisse.

TRANIO.

Abi, ludis me, credo: haud negat.

THEUROPIDES.

Quid jam?

TRANIO.

Scio, jocaris nunc tu: nam ille quidem haud negat.

THEUROPIDES.

Immo ædepol negat profecto: neque se has ædis Philolachi
Vendidisse.

TRANIO.

Eho, an negavit sibi datum argentum, obsecro?

THEUROPIDES.

Quin jusjurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi;
Neque se hasce ædis vendidisse, neque sibi argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi.

TRANIO.

Quid ait?

THEUROPIDES.

Servos pollicitu'st dare
Suos mihi omnes quæstioni.

TRANIO.

Nugas. numquam ædepol dabit.

THEUROPIDES.

Dat profecto.

TRANIO.

Quin & illum in jus jube ire.

Digitized by Google

THEUROPIDES.

Jam mane.
Experiar, ut opinor: certum est.

TRANIO.

Mihi hominem cedo.

THEUROPIDES.

Quid si igitur ego arcessam homines?

TRANIO.

Factum jam esse oportuit:
Vel hominem jube ædis mancipio poscere.

THEUROPIDES.

Immo hoc primum volo,
Quæstioni accipere servos.

TRANIO.

Faciundum ædepol censeo. ego
Interim hanc aram occupabo.

THEUROPIDES.

Quid ita?

TRANIO.

Nullam rem sapis.
Ne enim illi huc confugere possint, quæstioni quos dabit,
Hic ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.

THEUROPIDES.

Surge.

TRANIO.

Minime.

THEUROPIDES.

Ne occupassis, obsecro, aram.

TRANIO.

Cur?

THEUROPIDES.

Scies.

Quia id enim maxume volo, ut illi istoc confugiant: sine.

Tanto apud judicem hunc argenti condemnabo facilius.

TRANIO.

Quod agis, id agas. quid tu porro vis serere negotium?

Nescis tu quam meticulosa res sit ire ad judicem.

THEUROPIDES.

Surge dum huc. est consulere igitur quiddam quod tecum volo.

TRANIO.

Sic tamen hinc consilium dedero. nimio plus sapio sedens.

Tum consilia firmiora sunt de divinis locis.

THEUROPIDES.

Surge, ne nugare: aspice dum contra me.

TRANIO.

Aspexi.

THEUROPIDES.

Vides?

Digitized by Google

TRANIO.

Video. huc si quis intercedat tertius, pereat fame.

THEUROPIDES.

Quî dum?

TRANIO.

Quia nihil quæsti siet. mali hercle ambo sumus.

THEUROPIDES.

Perii!

TRANIO.

Quid tibi est?

THEUROPIDES.

Dedisti verba.

TRANIO.

Quî tandem?

THEUROPIDES.

Probe

Me emunxti.

TRANIO.

Vide sis, satſ'ne recte? num mucci fluunt?

THEUROPIDES.

Immo etiam cerebrum quoque omnem e capite emunxti meum.

Nam omnia malefacta vostra repperi radicitus,

Non radicitus quidem hercle, verum etiam eradicitus.

Numquam ædepol hodie inultus destinaverim tibi.

Jam jubebo ignem & sarmenta, carnufex, circumdari.

TRANIO.

Ne faxis: nam elixus esse, quam assus, soleo suavior.

THEUROPIDES.

Exempla ædepol faciam ego in te.

TRANIO.

Quia placeo, exemplum expetis.

THEUROPIDES.

Loquere, quojusmodi reliqui, quom hinc abibam, filium?

TRANIO.

Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.

THEUROPIDES.

Aliud te rogo.

TRANIO.

Aliud ergo nunc tibi respondeo.
Sed eccum tui gnati sodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præsente mecum agito, si quid voles.

Digitized by Google

SCENA II.

CALLIDAMATES, THEUROPIDES, TRANIO.

CALLIDAMATES.

UBI somnum sepelivi omnem, atque obdormivi crapulam,
Philolaches venisse mihi suum peregre huc ait patrem,
Quoque modo hominem advenientem servos ludificatus siet.
Ait sese metuere in conspectum illius occedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui a patre ejus conciliarem pacem. atque eccum optume.
Jubeo te salvere: & salvus cum advenis, Theuropides,
Peregre, gaudeo. hic apud nos hodie cœnes.

THEUROPIDES.

Sic tale....
Callidamate, dei te ament, de cœna facio gratiam.

CALLIDAMATES.

Quin venis?

TRANIO.

Promitte: ego ibo pro te, si tibi non libet.

THEUROPIDES.

Verbero, etiam irrides?

Digitized by Google

TRANIO.

Quian' me pro te ire ad cœnam autumo?

THEUROPIDES.

Non enim ibis. ego ferare faxo, ut meruisti, in crucem.

CALLIDAMATES.

Age mitte ista, & ito ad me ad cœnam.

TRANIO.

Dic venturum. quid taces?

CALLIDAMATES.

Sed tu istuc quid confugisti in aram inscitissumus?

TRANIO.

Adveniens perterruit me. loquere nunc, quid fecerim:
Nunc utriusque disceptator, eccum, adest: age, disputa.

THEUROPIDES.

Filium corrupisse ajo te meum.

TRANIO.

Ausculta modo.
Fateor peccavisse, amicam liberâsse, absente te
Fœnori argentum sumsisse, id esse absumtum prædico.
Numquid aliud fecit, nisi quod faciunt summis gnati generibus?

THEUROPIDES.

Hercle mihi tecum cavendum est: nimis quam es orator catus.

CALLIDAMATES.

Sine me dum istuc judicare: surge, ego isti assedero.

THEUROPIDES.

Maxume, accipito hanc ad te litem.

TRANIO.

Enim istic captio est.
Fac, ego ne metuam igitur, & ut tu meam timeas
vicem.

THEUROPIDES.

Jam minoris omnia facio, præ quam quibus modis
Me ludificatus est.

TRANIO.

Bene hercle factum, & factum gaudeo.
Sapere istac ætate oportet, qui sunt capite candido.

THEUROPIDES.

Quid ego nunc faciam, si amicus Demipho, aut Philonides?

TRANIO.

Dicito iis, quo pacto tuus te servos ludificaverit:
Optumas frustrationes dederis in Comœdiis.

CALLIDAMATES.

Tace parumper: sine vicissim me loqui: ausculta.

THEUROPIDES.

Licet.

CALLIDAMATES.

Omnium primum sodalem me esse scis gnato tuo.
Is adiit me. nam illum prodire pudet in conspectum tuum,

Propterea, quæ fecit quia te scire scit. nunc te obsecro,
Stultitiæ adolescentiæque ejus ignoscas. tuus est.
Scis solere illanc ætatem tali ludo ludere.
Quidquid fecit, nobiscum una fecit. nos deliquimus.
Fœnus, sortem, sumtumque omne, quî amica est, omnia
Nos dabimus, nos conferemus, nostro sumtu, non tuo.

THEUROPIDES.

Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,
Quam tu. neque illi sum iratus, neque quidquam succenseo.
Immo me præsente amato, bibito, facito quod lubet.
Si hoc pudet, fecisse sumtum; supplicii habeo satis.

CALLIDAMATES.

Dispudet.

TRANIO.

Dat istam veniam. Quid me fiet nunc jam?

THEUROPIDES.

Verberibus cædére, lutum, pendens.

TRANIO.

Tamen etsi pudet?

THEUROPIDES.

Interimam hercle ego, si vivo.

CALLIDAMATES.

Fac istam cunctam gratiam:
Tranioni remitte quæso hanc noxiam caussa mea.

THEUROPIDES.

Aliud quidvis impetrari a me facilius perferam,
Quam ut non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.

CALLIDAMATES.

Mitte quæso istunc.

THEUROPIDES.

Hem, viden'ut restat furcifer?

CALLIDAMATES.

Tranio, quiesce, si sapis.

THEUROPIDES.

Tu quiesce hanc rem modo
Petere: ego illum verberibus, ut sit quietus, subegero.

CALLIDAMATES.

Nihil opus est profecto: age jam, sine te exorarier.

THEUROPIDES.

Nolo ores.

CALLIDAMATES.

Quæso hercle.

THEUROPIDES.

Nolo, inquam, ores.

CALLIDAMATES.

Nequidquam nevis.
Hanc modo unam noxiam; unam, quæso, fac caussa mea.

TRANIO.

Quid gravaris? quasi non cras jam commeream aliam noxiam:

Ibi utrumque, & hoc & illud, poteris ulciſci probe.

CALLIDAMATES.

Sine te exorem.

THEUROPIDES.

Age abi, abi impune. hem huic habeto gratiam.
Spectatores, Fabula hæc est acta: vos plauſum date.

FINIS MOSTELLARIÆ.

Digitized by Google

M. ACCII PLAUTI

MENÆCHMEI.

Dramatis Personæ.

PENICULUS, *parasitus.*	MESSENIO, *servos.*
MENÆCHMUS *surreptus.*	MULIER, *uxor.*
EROTIUM, *meretrix.*	SERVOS *alius.*
CYLINDRUS, *coquus.*	ANCILLA.
MENÆCHMUS *Sosicles.*	SENEX.
	MEDICUS.
	LORARII.

ARGUMENTUM.

MErcator Siculus, cui erant gemini filii;
Ei, surrepto altero, mors obtigit.
Nomen surrepticii illi indit, qui domi est
Avus paternus, facit Menæchmum Sosiclem.

Et is germanum, poſtquam adolevit, quæritat
Circum omnes oras. poſt Epidamnum devenit:
Hic fuerat auctus ille ſurrepticius.
Menæchmum civem credunt omnes advenam:
Eumque appellant meretrix, uxor, & ſocer.
Ii ſe cognoſcunt fratres poſtremo invicem.

PROLOGUS.

SAlutem primum jam a principio propitiam
Mihi, atque vobis, spectatores, nuntio.
Apporto vobis Plautum lingua, non manu:
Quæso, ut benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum advortite.
Quam potero in verba conferam paucissuma.
Atque hoc Poetæ faciunt in Comœdiis.
Omneis res gestas esse Athenis autumant,
Quo illud vobis Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi ubi factum dicitur.
Atque adeo hoc argumentum Græcissat, tamen
Non Atticissat, verum Sicilicissitat.
Huic argumento antelogium quidem hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verum ipso horreo.
Tantum ad narrandum argumentum adest benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filii gemini duo,
Ita forma simili pueri, uti mater sua
Non internôsse posset, quæ mammam dabat;
Neque adeo mater ipsa, quæ illos pepererat:
Ut quidem ille dixit mihi, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, ne quis vostrûm censeat.

Digitized by Google

Postquam jam pueri septuennes sunt, pater
Oneravit navem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in navem pater,
Tarentum avexit secum ad mercatum simul:
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi forte erant, quom illuc venit:
Mortales multi, ut ad ludos, convenerant.
Puer aberravit inter homines a patre.
Epidamniensis quidam ibi mercator fuit:
Is puerum tollit, avehitque Epidamnium.
Pater ejus autem, postquam puerum perdidit,
Animum despondit: eaque is ægritudine
Paucis diebus post Tarenti emortuu'st.
Postquam Syracusas de re ea nuntius redit
Ad avom puerorum, puerum subreptum alterum,
Patremque pueri Tarenti esse emortuum,
Immutat nomen avos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum,
Illius nomen indit illi, qui domi est:
Menæchmo idem quod alteri nomen fuit,
Et ipsus eodem avos est vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis, jam nunc prædíco prius,
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Ut hanc rem vobis examussim disputem.

Si quis quid vostrûm Epidamnum curari sibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, ut det, unde curari id possit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit, nugas egerit:
Qui dederit; magis majores nugas egerit.
Verum illuc redeo, unde abii, atque uno asto in loco.
Epidamniensis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum;
Ei liberorum, nisi divitiæ, nihil erat:
Adoptat illum puerum surrepticium
Sibi filium, eique uxorem dotatam dedit;
Eumque hæredem fecit, quam ipse obiit diem.
Nam rus ut ibat forte, ut multum pluverat,
Ingressus fluvium rapidum ab urbe haud longule,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes,
Abstraxitque hominem in maxumam malam crucem.
Illi divitiæ evenerunt maxumæ.
Is illic habitat geminus surrepticius.
Nunc ille geminus, qui Syracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum servo suo
Hunc quæritatum geminum germanum suum.
Hæc urbs Epidamnus est, dum hæc agitur Fabula:
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque solent mutarier:
Modo enim idem fit leno, modo adolescens, modo senex,
Pauper, mendicus, rex, parasitus, ariolus.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

PENICULUS.

JUventus nomen fecit Peniculo mihi,
Ideo quia mensam, quando edo, detergeo.
Homines capteivos qui catenis vinciunt,
Et qui fugitivis servis indunt compedes,
Nimis stulte faciunt, mea quidem sententia.
Namque homini misero si ad malum accidit malum,
Major lubido est fugere, & facere nequiter.
Nam se ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti januam lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clavum. nugæ sunt eæ.
Quem tu asservare recte, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri decet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges.
Dum tu illi, quod edit & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim cotidie,
Numquam ædepol fugiet, tametsi capital fecerit.
Facile asservabis, dum eo vinclo vincies.
Ita istæc nimis lenta vincla sunt escaria:
Quam magis extendas, tanto astringunt arctius.

Nam ego ad Menæchmum nunc eo, quo jam diu
Sum judicatus, ultro eo ut me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verum educat
Recreatque: nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus escæ maxumæ,
Cerealeis cœnas dat, ita mensas exstruit:
Tantas struices concinnat patinarias;
Standum est in lecto, si quid de summo petas.
Sed mihi intervallum jam hos dies multos fuit:
Domi domitus fui usque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, nisi quod est carissumum.
Id quoque jam cari, qui instruuntur, deserunt.
Nunc ad eum inviso. sed aperitur ostium.
Menæchmum eccum ipsum video, progreditur foras.

SCENA II.

MENÆCHMUS *surreptus*, PENICULUS.

MENÆCHMUS.

NI mala, ni stulta sis, ni indomita imposque animi,
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas.
Præterhac si mihi tale post hunc diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties foras ire volo, me retines, revocas,

Rogitas, quo ego eam, quam rem agam, quid negotii geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi. ita omnem mihi
Rem necesse loqui est, quidquid egi, atque ago.
Nimium ego te habui delicatam.
Nunc adeo, ut facturus, dicam. quando ego tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, vestem, purpuram bene præbeo: nec quidquam eges:
Malo cavebis, si sapis: virum observare desines.
Atque adeo, ne me nequidquam serves, ob eam industriam
Hodie ducam scortum, atque ad cœnam aliquo condicam foras.

PENICULUS.

Illic homo se uxori simulat male loqui, loquitur mihi.
Nam si foris cœnat, profecto me, haud uxorem, ulciscitur.

MENÆCHMUS.

Evax, jurgio hercle tandem uxorem abegi ab janua.
Ubi amatores sunt mariti? dona quid cessant mihi
Conferre omnes, congratulantes, quia pugnavi fortiter?
Hanc modo uxori intus pallam surripui. ad scortum fero.
Sic hoc decet dari facete verba custodi catæ.

Hoc facinus pulchrum est, hoc probum est, hoc lepidum, hoc factum est fabre.
Meo malo a mala abstuli: hoc ad damnum deferetur *hinc*.
Avorti prædam ab hostibus, nostrûm salute sociûm.

PENICULUS.

Heus adolescens, ecqua in istac pars inest præmii mihi?

MENÆCHMUS.

Perii! in insidias deveni.

PENICULUS.

Immo in præsidium. ne time.

MENÆCHMUS.

Quis homo est?

PENICULUS.

Ego sum.

MENÆCHMUS.

O mea commoditas, ô mea opportunitas,
Salve!

PENICULUS.

Salve.

MENÆCHMUS.

Quid ais?

PENICULUS.

Teneo dextera Genium meum.

MENÆCHMUS.

Non potuisti magis per tempus mihi advenire, quam advenis.

PENICULUS.

Ita ego soleo: commoditatis omneis articulos scio.

MENÆCHMUS.

Vin' tu facinus luculentum inspicere?

PENICULUS.

Quis id coxit coquus?

Jam sciam, si quid titubatum est, ubi reliquias videro.

MENÆCHMUS.

Dic mihi, numquà tu vidisti tabulam pictam in pariete,

Ubi aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?

PENICULUS.

Sæpe. sed quid istæ picturæ ad me attinent?

MENÆCHMUS.

Age, me aspice.

Ecquid assimulo similiter?

PENICULUS.

Qui istic est ornatus tuus?

MENÆCHMUS.

Dic hominem lepidissumum esse me.

PENICULUS.

Ubi esuri sumus?

MENÆCHMUS.

Dic modo hoc quod ego te jubeo.

PENICULUS.

Dico: homo lepidissume.

MENÆCHMUS.

Ecquid audes de tuo istuc addere?

PENICULUS.

Atque hilarissume.

MENÆCHMUS.

Perge.

PENICULUS.

Non pergo hercle ego, nisi scio qua gratia.
Litigium est tibi cum uxore. oh, mihi abs te caveo cautius.

MENÆCHMUS.

Clam uxorem ubi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.

PENICULUS.

Age sane igitur, quando æquom oras, quam mox incendo rogum?
Dies quidem jam ad umbilicum est dimidiatus mortuus.

MENÆCHMUS.

Te morare, mihi quom obloquere.

PENICULUS.

Oculum effodito persolum
Mihi, Menæchme, si ullum verbum faxo, nisi quod jusseris.

MENÆCHMUS.

Concede huc a foribus.

Digitized by Google

PENICULUS.

Fiat.

MENÆCHMUS.

Etiam concede huc.

PENICULUS.

Licet.

MENÆCHMUS.

Etiam nunc concede audacter ab leonino cavo.

PENICULUS.

Heu ædepol, næ tu, ut ego opinor, esses agitator probus.

MENÆCHMUS.

Quî dum?

PENICULUS.

Ne te uxor sequatur, respectas identidem.

MENÆCHMUS.

Sed quid ais?

PENICULUS.

Egone? id enim quod tu vis, id ajo, atque id nego.

MENÆCHMUS.

Ecquid tu de odore possis, si quid forte olfeceris,
Facere conjecturam?

PENICULUS.

Captum sit collegium *augurum*.

MENÆCHMUS.

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam. quid olet? abstines?

PENICULUS.

Summum olfactare oportet vestimentum muliebre,
Nam ex istoc loco spurcatur nasum odore illutibili.

MENÆCHMUS.

Olfacta igitur hinc, Penicule lepide. ut fastidis!

PENICULUS.

Decet.

MENÆCHMUS.

Quid igitur? quid olet? responde.

PENICULUS.

Furtum, scortum, prandium.

MENÆCHMUS.

Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.
Mihi, tibi, atque illi jubebo jam apparari prandium.
Inde usque ad diurnam stellam crastinam potabimus.

PENICULUS.

Expedite fabulatu's: jam fores ferio?

MENÆCHMUS.

Feri:
Vel mane etiam.

PENICULUS.

Mille passûm commoratu's cantharum.

MENÆCHMUS.

Placide pulta.

PENICULUS.

Metuis credo, ne fores Samiæ sient.

MENÆCHMUS.

Mane, mane obsecro hercle: ab se ecca exit.

PENICULUS.

Oh! Solem vides.
Satin' ut occœcatu's præ hujus corporis candoribus!

SCENA III.

EROTIUM, PENICULUS, MENÆCHMUS *surreptus*.

EROTIUM.

ANime mi, Menæchme, salve.

PENICULUS.

Quid ego?

EROTIUM.

Extra numerum es mihi.

PENICULUS.

Idem istuc aliis ascriptivis ad legionem fieri solet.

MENÆCHMUS.

Ego istic mihi hodie apparari jussi apud te prœlium.

EROTIUM.

Hodie id fiet.

MENÆCHMUS.

In eo uterque pro Ilio potabimus,
Uter ubi melior bellator erit inventus cantharo.
Tua est legio: adjudicato, cum utro hanc noctem sies.

Ut ego uxorem, mea voluptas, ubi te aspicio, odi male!

EROTIUM.

Interim nequis, quin ejus aliquid indutus sies.
Quid hoc est?

MENÆCHMUS.

Induviæ tuæ, atque uxoris exuviæ, rosa.

EROTIUM.

Superas facile, ut superior sis mihi, quam quisquam qui impetrant.

PENICULUS.

Meretrix tantisper blanditur, dum illud, quod rapiat, videt.
Nam si amabas, jam oportebat nasum abreptum mordicus.

MENÆCHMUS.

Sustine hoc, Penicule: exuvias facere, quas vovi, volo.

PENICULUS.

Cedo: sed obsecro hercle salta sic cum palla postea.

MENÆCHMUS.

Ego saltabo? sanus hercle non es.

PENICULUS.

Egone, an tu magis?
Si non saltas, exue igitur.

MENÆCHMUS.

Nimio ego hanc periculo
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta succingulum

Hercules haud æque magno umquam abstulit periculo.
Cape tibi hanc: quando una vivis meis morigera moribus.
Hoc animo decet animatos esse amatores probos.

PENICULUS.

Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.

MENÆCHMUS.

Quatuor minis ego emi istanc anno uxori meæ.

PENICULUS.

Quatuor minæ periere plane, ut ratio redditur.

MENÆCHMUS.

Scín'quid volo ego te accurare?

EROTIUM.

Scio. curabo quæ voles.

MENÆCHMUS.

Jube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier,
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionidam suillam, laridum pernonidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum:
Madida quæ mihi apposita in mensam, milvinam suggerant.
Atque actutum.

EROTIUM.

Licet ecastor.

MENÆCHMUS.

Nos prodimus ad forum.

Jam nos hic erimus: dum coquitur, interim potabimus.

EROTIUM.

Quando vis, veni; parata res erit.

MENÆCHMUS.

Propera modo.

Sequere tu.

PENICULUS.

Ego hercle vero te & servabo, & te sequar:
Neque hodie ut te perdam, meream deûm divitias mihi.

EROTIUM.

Evocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.

SCENA IV.

EROTIUM, CYLINDRUS.

EROTIUM.

SPortulam cape atque argentum. eccos tris nummos habes.

CYLINDRUS.

Habeo.

EROTIUM.

Abi atque obsonium affer, tribus vide quod sit satis;
Neque defiat, neque supersit.

CYLINDRUS.

Quojusmodi hi homines erunt?

EROTIUM.

Ego, & Menæchmus, & Parasitus ejus.

CYLINDRUS.

Jam isti sunt decem:
Nam Parasitus octo hominum munus facile fungitur.

EROTIUM.

Elocuta sum convivas, ceterum cura.

CYLINDRUS.

Licet.
Cocta sunt, jube ire accubitum.

EROTIUM.

Redi cito.

CYLINDRUS.

Jam ego hic ero.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

MENÆCHMUS *Sosicles*, MESSENIO.

MENÆCHMUS.

Nulla est voluptas navitis, Messenio,
Major, meo animo, quam quom ex alto procul
Terram conspiciunt.

MESSENIO.

Major, non dicam dolo,
Si adveniens terram videas, quæ fuerit tua.
Sed quæso, quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quasi mare, omneis circumimus insulas?

MENÆCHMUS.

Fratrem quæsitum geminum germanum meum.

MESSENIO.

Nam quid modi futurum est illum quærere?
Hic annus sextus, postquam ei rei operam damus.
Istros, Hispanos, Massilienses, Illurios,
Mare superum omne, Græciamque exoticam,
Orasque Italicas omneis, qua adgreditur mare,
Sumus circumvecti. si acum credo quæreres,
Acum invenisses, si appareret, jam diu.

Hominem inter vivos quæritamus mortuum:
Nam invenissemus jam diu, si viveret.

MENÆCHMUS.

Ergo istuc quæro certum qui faciat mihi,
Qui sese dicat scire, eum esse mortuum.
Operam præterea numquam sumam quærere.
Verum aliter vivus numquam desistam exsequi.
Ego illum scio, quam cordi sit carus meo.

MESSENIO.

In scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus, nisi si historiam scripturi sumus?

MENÆCHMUS.

Dictum facessas doctum, & discaveas malo.
Molestus ne sis. non tuo hoc fiet modo.

MESSENIO.

Hem,
Illoc enim verbo esse me servom scio.
Non potuit paucis plura plane proloqui.
Verum tamen nequeo continere, quin loquar.
Audi, Menæchme: quom inspicio marsupium,
Viaticati hercle admodum æstive sumus.
Næ tu hercle, opinor, nisi domum revorteris,
Ubi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita est hæc hominum natio Epidamnia,
Voluptarii atque potatores maxumi:
Tum sycophantæ & palpatores plurimi
In urbe hac habitant: tum meretrices mulieres

Nusquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic urbi nomen Epidamno inditum est,
Quia nemo ferme huc sine damno divortitur.

MENÆCHMUS.

Ego istuc cavebo: cedo dum mihi huc marsupium.

MESSENIO.

Quid eo vis?

MENÆCHMUS.

Jam abs te metuo de verbis tuis.

MESSENIO.

Quid metuis?

MENÆCHMUS.

Ne mihi damnum in Epidamno duis.
Tu magnus amator mulierum es, Messenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id utrumque, argentum quando habebo, cavero,
Ne tu delinquas, neve ego irascar tibi.

MESSENIO.

Cape, atque serva. me lubente feceris.

SCENA II.

CYLINDRUS, MENÆCHMUS *Soſicles*, MESSENIO.

CYLINDRUS.

BENE obſonavi, atque ex mea ſententia
Bonum anteponam prandium pranſoribus.
Sed eccum Menæchmum video. væ tergo meo!
Prius jam convivæ ambulant ante oſtium,
Quam ego obſonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme, ſalve.

MENÆCHMUS.

Dî te amabunt! ſcis quis ego ſum.

CYLINDRUS.

Non hercle vero! ubi convivæ ceteri?

MENÆCHMUS.

Quos tu convivas quæris?

CYLINDRUS.

Paraſitum tuum.

MENÆCHMUS.

Meum paraſitum? certe hic inſanus eſt homo.

MESSENIO.

Dixìn' tibi eſſe hic ſycophantas plurimos?

MENÆCHMUS.

Quem tu paraſitum quæris, adoleſcens, meum?

CYLINDRUS.

Peniculum.

MESSENIO.

Eccum! in vidulo salvum fero.

CYLINDRUS.

Menæchme, numero huc advenis ad prandium.
Nunc obsonatu redeo.

MENÆCHMUS.

Responde mihi;
Adolescens, quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres sinceri?

CYLINDRUS.

Nummo.

MENÆCHMUS.

Eum a me accipe.
Jube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certo scio,
Qui mihi molestus homini ignoto, quisquis es.

CYLINDRUS.

Cylindrus ego sum: non nôsti nomen meum?

MENÆCHMUS.

Seu tu Cylindrus, seu Coriendrus, perieris.
Ego te non novi, neque novisse adeo volo.

CYLINDRUS.

Est tibi Menæchmo nomen tantum, quod sciam.

MENÆCHMUS.

Pro ſano loqueris, cum me appellas nomine.

Sed ubi noviſti me?

CYLINDRUS.

Ubi ego te noverim?
Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium.

MENÆCHMUS.

Neque hercle habeo, neque te, quis ſis homo, ſcio.

CYLINDRUS.

Non ſcis quis ego ſim? qui tibi ſæpiſſume
Cyathiſſo apud nos, quando potas.

MESSENIO.

Hei mihi,
Cum nihil eſt, illi quî homini diminuam caput.

MENÆCHMUS.

Tun'cyathiſſare mihi ſoles, qui ante hunc diem
Epidamnum numquam vidi, neque veni?

CYLINDRUS.

Negas?

MENÆCHMUS.

Nego hercle vero.

CYLINDRUS.

Non tu in illiſce ædibus
Habitas?

MENÆCHMUS.

Dii illos homines, qui illic habitant, perduint.

CYLINDRUS.

Inſanit hic equidem, qui ipſe maledicit ſibi.
Audín', Menæchme?

Digitized by Google

MENÆCHMUS.

Quid vis?

CYLINDRUS.

Si me consulas,
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitus dare,
Jubeas, si sapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle certo non sanus satis,
Menæchme, qui nunc ipsus maledicas tibi.

MESSENIO.

Heu hercle hominem multum & odiosum mihi!

CYLINDRUS.

Solet jocari sæpe mecum illo modo.
Quamvis ridiculus est, ubi uxor non adest.

MENÆCHMUS.

Quid ais tu?

CYLINDRUS.

Quid vis, inquam? satín'hoc, quod vides,
Tribus vobis obsonatum est? an obsono amplius,
Tibi & parasito & mulieri?

MENÆCHMUS.

Quas tu mulieres,
Quos tu parasitos loquere?

MESSENIO.

Quod te urget scelus,
Qui huic sis molestus?

CYLINDRUS.

Quid tibi mecum est rei?

Digitized by Google

Ego te non novi: cum hoc, quem novi, fabulor.

MENÆCHMUS.

Non ædepol tu homo sanus es. certo scio.

CYLINDRUS.

Jam ergo hæc madebunt ſaxo: nihil morabitur.
Proin tu ne quo abeas longius ab ædibus.
Numquid vis?

MENÆCHMUS.

Ut eas maxumam in malam crucem.

CYLINDRUS.

Ire hercle melius est te interim, atque accumbere,
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intro, & dicam te hic astare Erotio.
Ut te hinc abducat, potius quam hic astes foris.

MENÆCHMUS.

Jamne abiit? ædepol haud mendacia
Tua verba experior esse.

MESSENIO.

Observato modo.
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Ut quidem ille insanus dixit, qui hinc abiit modo.

MENÆCHMUS.

Sed miror, quî ille noverit nomen meum.

MESSENIO.

Minime hercle mirum. morem hunc meretrices habent:
Ad portum mittunt servulos, ancillulas,

Si qua peregrina navis in portum advenit,
Rogant, cujatis sit, quid ei nomen siet.
Post illæ extemplo se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in istoc portu stat navis prædatoria,
Abs qua cavendum nobis sane censeo.

MENÆCHMUS.

Mones quidem hercle recte.

MESSENIO.

Tum demum sciam
Recte monuisse, si tu recte caveris.

MENÆCHMUS.

Tace dum parumper: nam concrepuit ostium.
Videamus, qui hinc egreditur.

MESSENIO.

Hoc ponam interim.
Asservatote hæc, sultis, navales pedes.

SCENA III.

EROTIUM, CYLINDRUS, MENÆCHMUS
Sosicles, MESSENIO.

EROTIUM.

SINE fores sic: abi. nolo operiri.
Intus para, cura. vide quod opus est ut
Fiat. sternite lectos, incendite odores.

Munditia illecebra animo est amantum.
Amanti amœnitas malo est, nobis lucro est.
Sed ubi ille est, quem coquus ante ædis esse ait?
Atque eccum video, qui mihi est usui, &
Plurimum prodest: item huic ultro fit, ut
Meret, potissumus nostræ domi ut sit:
Nunc eum adibo, alloquar ultro.
Animule mi, mihi mira videntur,
Hic te stare foris, fores quoi pateant
Magis, quam domus tua, domus cum hæc tua sit.
Omne paratum est,
Ut jussisti, atque ut voluisti: neque tibi est
Ulla mora intus. prandium, ut jussisti, hic
Curatum est: ubi lubet, ire licet accubitum.

MENÆCHMUS.

Quîcum hæc mulier loquitur?

EROTIUM.

Equidem tecum.

MENÆCHMUS.

Quid mecum tibi
Fuit umquam, aut nunc est negotii?

EROTIUM.

Quia pol te unum ex omnibus
Venus voluit me magnificare: atque id haud immerito tuo.
Nam ecastor solus benefactis tuis me florentem facis.

MENÆCHMUS.

Certo hæc mulier aut insana, aut ebria est, Messenio,
Quæ hominem ignotum compellet me tam familiariter.

MESSENIO.

Dixín'ego istæc hic solere fieri? folia nunc cadunt,
Præ ut si triduum hoc hic erimus, tum arbores in te cadent.
Nam ita sunt hic meretrices omnes elecebræ argentariæ.
Sed sine me dum hanc compellare. heus mulier! tibi dico.

EROTIUM.

Quid est?

MESSENIO.

Ubi tu hunc hominem novisti?

EROTIUM.

Ibidem, ubi hic me jam diu,
In Epidamno.

MESSENIO.

In Epidamno? qui huc in hanc urbem pedem,
Nisi hodie, numquam intro tetulit.

EROTIUM.

Eja, delicias facis,
Mi Menæchme. quin, amabo, is intro: hic tibi erit rectius.

MENÆCHMUS.

Hæc quidem ædepol recte appellat meo me mulier nomine.
Nimis miror, quid hoc sit negotii.

MESSENIO.

Oboluit marsupium
Huic istuc, quod habes.

MENÆCHMUS.

Atque ædepol tu me monuisti probe.
Accipe-dum hoc. jam scibo, utrum hæc me mage amet, an marsupium.

EROTIUM.

Eamus intro, ut prandeamus.

MENÆCHMUS.

Bene vocas: tam gratia est.

EROTIUM.

Cur igitur tibi me jussisti coquere dudum prandium?

MENÆCHMUS.

Egone te jussi coquere?

EROTIUM.

Certo tibi & parasito tuo.

MENÆCHMUS.

Quoi, malum, parasito? certo hæc mulier non sana est satis.

EROTIUM.

Peniculo.

MENÆCHMUS.

Quis iste est Peniculus? qui extergentur baxeæ?

EROTIUM.

Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi
Detulisti, quam ab uxore tua surripuisti.

MENÆCHMUS.

Quid est?
Tibi pallam dedi, quam uxori meæ surripui? sanan' es?
Certe hæc mulier cantherino ritu astans somniat.

EROTIUM.

Qui lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi,
Facta quæ sunt?

MENÆCHMUS.

Dic quid est id, quod negem, quod fecerim?

EROTIUM.

Pallam te hodie mihi dedisse uxoris.

MENÆCHMUS.

Etiam nunc nego.
Ego quidem neque umquam uxorem habui, neque habeo: neque huc
Umquam, postquam natus sum, intra portam penetravi pedem.
Prandi in navi. inde huc egressus sum. te conveni.

EROTIUM.

Eccere,
Perii misera! quam tu nunc mihi navem narras?

MENÆCHMUS.

Ligneam,
Sæpe tritam, sæpe fixam, sæpe excussam malleo,
Quasi supellex pellionis, palus palo proxumus est.

EROTIUM.

Jam me, amabo, desine ludos facere, atque i hac mecum simul.

MENÆCHMUS.

Nescio quem, mulier, alium hominem, non me, quæritas.

EROTIUM.

Non ego te novi Menæchmum, Moscho prognatum patre?
Qui Syracusis perhibere natus esse in Sicilia,
Ubi Rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pinthia:
Tertium Liparo, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est.

MENÆCHMUS.

Haud falso, mulier, prædicas.

MESSENIO.

Pro Juppiter!
Num istæc mulier illinc venit, quæ te novit tam cate?

MENÆCHMUS.

Hèrcle opinor pernegari non potest.

MESSENIO.

Ne feceris,
Pe-

Perîsti, si intrassis intra limen.

MENÆCHMUS.

Quin tace modo:
Bene res geritur: assentabor, quidquid dicet, mulieri:
Si possim hospitium nancisci. Jamdudum, mulier, tibi
Non imprudens advorsabar: hunc metuebam, ne meæ
Uxori renuntiaret de palla & de prandio.
Nunc, quando vis, eamus intro.

EROTIUM.

Etiam Parasitum manes?

MENÆCHMUS.

Neque ego illum maneo, neque floccifacio: neque, si venerit,
Eum volo intromitti.

EROTIUM.

Ecastor haud invita fecero.
Sed scín'quid te amabo ut facias?

MENÆCHMUS.

Impera quidvis modo.

EROTIUM.

Pallam illam, quam dudum dederas, ad phrygionem ut deferas,
Ut reconcinnetur, atque ut opera addantur, quæ volo.

MENÆCHMUS.

Hercle quin tu recte dicis. eâdem ignorabitur:
Ne uxor cognoscat te habere, si in via conspexerit.

EROTIUM.

Ergo mox auferto tecum, quando abibis.

MENÆCHMUS.

Maxume.

EROTIUM.

Eamus intro.

MENÆCHMUS.

Jam sequar te. hunc volo etiam colloqui.
Eho Messenio, accede huc.

MESSENIO.

Quid negotii est?

MENÆCHMUS.

St! scire vis?

MESSENIO.

Quid ergo?

MENÆCHMUS.

Opu'st.

MESSENIO.

Quid opu'st?

MENÆCHMUS.

Scio, ut me dices.

MESSENIO.

Tanto nequior.

MENÆCHMUS.

Habeo prædam: tantum incepi operis. i, quantum potest:
Abduc istos in tabernam aſtutum diverſoriam.

Digitized by Google

Tum facito ante Solis occasum, ut venias advorsum mihi.

MESSENIO.

Non tu istas meretrices novisti, here?

MENÆCHMUS.

Tace, inquam.

Mihi dolebit, non tibi, si quid ego stulte fecero.
Mulier hæc stulta atque inscita est, quantum perspexi modo.
Est hic præda nobis.

MESSENIO.

Peri.

MENÆCHMUS.

Jamne abis?

MESSENIO.

Periit probe.

Ducit lembum dierectum navis prædatoria.
Sed ego inscitus, qui hero me postulem moderarier:
Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.
Sequimini, ut, quod imperatum est, veniam advorsum temperi.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

PENICULUS.

PLUS triginta natus annis sum, quom interea loci
Numquam quidquam facinus feci pejus, neque scelestius,
Quam hodie, quom in concionem mediam me immersi miser.
Ubi ego dum hieto, Menæchmus se subterduxit mihi,
Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere.
Qui illum dii omnes perduint, qui primus commentus est
Concionem, hac reque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi assint, cum citentur, census capiant illico.
Affatim est hominum, in dies qui singulas escas edunt:
Quibus negotii nihil est: qui esum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet concioni dare operam atque comitiis.
Si id ita esset, non ego hodie perdidissem prandium.

Digitized by Google

Cui tam credo datum voluisse, quam me video vivere.
Ibo : etiamnum reliquiarum spes animum oblectat meum.
Sed quid ego video Menæchmum? cum corona exit foras.
Sublatum est convivium. ædepol venio advorsum temperi.

SCENA II.

MENÆCHMUS *Sosicles*, PENICULUS.

MENÆCHMUS.

Potſ'ne ut quiescas, si ego tibi hanc hodie probe
Lepideque concinnatam referam temperi?
Non faxo eam esse dices: ita ignorabitur.

PENICULUS.

Pallam ad phrygionem fert, confecto prandio,
Vinoque expoto, parasito excluso foras.
Non hercle is sum, qui sum, nisi hanc injuriam,
Meque ultus pulchre fuero. observabo, quid agat,
Hominem. post adibo atque alloquar.

MENÆCHMUS.

Prò dii immortales, quoi homini umquam uno die
Boni dedistis plus, qui minus speraverit!
Prandi, potavi, scortum accubui, abstuli
Hanc, quojus hæres numquam erit post hunc diem.

PENICULUS.

Nequeo, quæ loquitur, exaudire, clanculum:
Satur nunc loquitur de me & de parti mea.

MENÆCHMUS.

Ait hanc dedisse me sibi, atque eam meæ
Uxori surripuisse. quoniam sentio
Errare; extemplo, quasi res cum ea esset mihi,
Cœpi assentari. mulier quidquid dixerat,
Idem ego dicebam. quid multis verbis *opu'st*?
Minore nusquam bene fui dispendio.

PENICULUS.

Adibo ad hominem: nam turbare gestio.

MENÆCHMUS.

Quis hic est, qui advorsum fit mihi?

PENICULUS.

Quid ais, homo
Levior quam pluma, pessume & nequissume,
Flagitium hominis, subdole, ac minimi pretii?
Quid de te merui, qua me caussa perderes?
Ut surripuisti te mihi dudum de foro!
Fecisti funus, me absenti, prandio.
Cur ausu's facere, quoi ego æque ac hæres eram?

MENÆCHMUS.

Adolescens, quæso, quid tibi mecum est rei,
Qui mihi male dicas homini ignoto insciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Postea?

PENICULUS.

Eam quidem ædepol te dedisse intellego.

MENÆCHMUS.

Responde, adolescens, quæso, quid tibi nomen est?

PENICULUS.

Etiam derides, quasi nomen non noveris?

MENÆCHMUS.

Non ædepol ego te, quod sciam, umquam ante hunc diem
Vidi, neque novi. verum certo quisquis es,
Æquom si facias, mihi odiosus ne sies.

PENICULUS.

Non me novisti?

MENÆCHMUS.

Non negem, si noverim.

PENICULUS.

Menæchme, vigila:

MENÆCHMUS.

Vigilo hercle equidem, quod sciam.

PENICULUS.

Tuum parasitum non novisti?

MENÆCHMUS.

Non tibi
Sanum est, adolescens, sinciput, ut intellego.

PENICULUS.

Responde, surripuistin' uxori tuæ
Pallam istanc hodie, atque dedisti Erotio?

MENÆCHMUS.

Neque hercle ego uxorem habeo, neque ego Erotio
Dedi, nec pallam surripui.

PENICULUS.

Satín'sanus es?
Occisa est hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla?

MENÆCHMUS.

Væ capiti tuo!
Omnes cinædos esse censes, tu quia es.
Tun'me indutum fuisse pallam prædicas?

PENICULUS.

Ego hercle vero.

MENÆCHMUS.

Non tu abis, quo dignus es?
Aut te piari jubes, homo insanissume?

PENICULUS.

Numquam ædepol me quisquam exorabit, quin tuæ
Uxori rem omnem jam, uti sit gesta, eloquar.
Omnes in te istæc recident contumeliæ.
Faxo haud inultum prandium comederis.

MENÆCHMUS.

Quid hoc negotii est? satín'ut quemque conspicor,
Ita me ludificant? sed concrepuit ostium.

SCENA III.

ANCILLA, MENÆCHMUS *Sosicles*.

ANCILLA.

MEnæchme, amare ait te multum Erotium,
Ut hoc una opera ad aurificem deferas,
Atque huic ut addas auri pondo unciam,
Jubeasque spinther novum reconcinnarier.

MENÆCHMUS.

Et istud, & aliud, si quid curari volet,
Me curaturum dicito, quidquid volet.

ANCILLA.

Scín'quod hoc sit spinther?

MENÆCHMUS.

Nescio, nisi aureum.

ANCILLA.

Hoc est, quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse ajebas uxori tuæ.

MENÆCHMUS.

Numquam hercle factum est.

ANCILLA.

Non meministi, obsecro?
Redde igitur spinther, si non meministi.

MENÆCHMUS.

Mane,

Digitized by Google

Immo equidem memini . nempe hoc est, quod illi dedi.

ANCILLA.

Istuc.

MENÆCHMUS.

Ubi illæ armillæ sunt, quas una dedi?

ANCILLA.

Numquam dedisti.

MENÆCHMUS.

Nam pol hoc una dedi.

ANCILLA.

Dicam curare?

MENÆCHMUS.

Dicito: curabitur.
Et palla & spinther faxo referantur simul.

ANCILLA.

Amabo, mi Menæchme, inaureis da mihi
Faciundas pondo duûm nummûm stalagmia,
Ut te libenter videam, cum ad nos veneris.

MENÆCHMUS.

Fiat. cedo aurum, ego manu-pretium dabo.

ANCILLA.

Da sodes abs te, post ego reddidero tibi.

MENÆCHMUS.

Immo cedo abs te.

ANCILLA.

Ego post tibi reddam duplex.

MENÆCHMUS.

Non habeo.

ANCILLA.

At tu, quando habebis, tum dato.
Numquid me vis?

MENÆCHMUS.

Hæc me curaturum dicito,
Ut, quantum possint, quamque liceat, veneant.
Jamne abiit intro? abivit; operuit fores.
Dî me equidem omnes adjuvant, augent, amant.
Sed quid ego cesso, dum datur mihi occasio
Tempusque, abire ab his locis lenoniis?
Propera, Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abjiciam ad lævam manum;
Ut, si qui sequantur, hàc me abiisse censeant.
Ibo & conveniam servom, si potero, meum,
Ut hæc, quæ bona dant dii mihi, ex me sciat.

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

MULIER, PENICULUS.

MULIER.

EGone hic me patiar in matrimonio,
Ubi vir compilet clanculum quidquid domi est,
Atque ad amicam deferat?

PENICULUS.

Quin tu taces?
Manifesto faxo jam opprimes. sequere hac modo.
Pallam ad phrygionem cum corona ebrius
Ferebat, hodie tibi quam surripuit domo.
Sed eccam coronam, quam habuit, num mentior?
Hem! hac abiit; si vis persequi vestigiis.
Atque ædepol eccum optume revortitur:
Sed pallam non fert.

MULIER.

Quid ego nunc cum illoc agam?

PENICULUS.

Idem quod semper. male habeas.

MULIER.

Sic censeo.

PENICULUS.

Huc concedamus: ex insidiis aucupa.

SCENA II.

MENÆCHMUS *surreptus*, MULIER, PENICULUS.

MENÆCHMUS.

UT hoc utimur maxume more moro
Molestoque multum! atque uti quique sunt
Optumi maxumi, morem habent hunc:
Clienteis sibi omnes volunt esse multos:
Boníne an mali sint, id haud quæritant.
Res magis quæritur quam clientium
Fides quojusmodi clueat.
Si est pauper atque haud malus, nequam habetur:
Si dives malus est, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquom bonum usquam
Colunt, sollicitos patronos habent.
Datum denegant, quod datum est; litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fœnore, aut perjuriis habent rem
Paratam. mens est in querelis.
Juris ubi dicitur dies, simul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, male quæ fecerint: aut ad

Populum, aut in Jure, aut ad Judicem res est.
Sicut me hodie nimis sollicitum cliens
Quidam habuit: neque quod volui agere, quidquam
Licitum est: ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædiles prœliis factis plurimisque
Pessumisque dixi caussam. conditiones
Tetuli tortas, confragosas: aut plus
Aut minus, quam opus erat multo, dixeram
Controversiam, uti sponsio fieret.
Quid ille? quid? prædem dedit. nec magis
Manifestum ego hominem umquam ullum teneri vidi.
Omnibus malefactis testes tres aderant acerrumi.
Dî illum omnes perdant, (ita mihi hunc hodie corrupit diem)
Meque adeo, qui hodie forum umquam oculis inspexi meis.
Diem corrupi. optimum jussi apparari prandium.
Amica exspectat me, scio. ubi primum est licitum, illico
Properavi abire de foro. irata est, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie uxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio.

PENICULUS.

Quid ais?

MULIER.

Viro me malo male

Nuptam.

PENICULUS.

Satín' audis, quæ illic loquitur?

MULIER.

Satis.

MENÆCHMUS.

Si sapiam,
Hinc intro abeam, ubi mihi bene sit.

MULIER.

Mane: male potius erit.
Næ illam mecastor fœnerato abstulisti. sic datur.
Clanculum te istæc flagitia facere censebas potesse?

MENÆCHMUS.

Quid illuc est, uxor, negotî?

MULIER.

Men' rogas?

MENÆCHMUS.

Vin' hunc rogem?

PENICULUS.

Aufer hinc palpationes. perge tu.

MENÆCHMUS.

Quid tu mihi
Tristis es?

MULIER.

Te scire oportet.

PENICULUS.

Scit, sed dissimulat malus.

Digitized by Google

MENÆCHMUS.

Quid negotii est?

MULIER.

Pallam.

MENÆCHMUS.

Pallam?

MULIER.

Quidam pallam.

PENICULUS.

Quid paves?

MENÆCHMUS.

Nihil equidem paveo, nisi unum. palla pallorem incutit.

PENICULUS.

At tu ne clam me comesses prandium! perge in virum.

MENÆCHMUS.

Non taces?

PENICULUS.

Non hercle vero taceo. nutat, ne loquar.

MENÆCHMUS.

Non hercle ego quidem usquam quidquam nuto, neque nicto tibi.

MULIER.

Næ ego mecastor mulier misera!

MENÆCHMUS.

Quî tu misera es? mihi expedi.

PENI-

PENICULUS.

Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.

MENÆCHMUS.

Per Jovem deosque omnes adjuro, uxor, (satín'hoc est tibi?)
Me isti non nutâsse.

PENICULUS.

Credit jam tibi de istis: illuc redi.

MENÆCHMUS.

Quo ego redeam?

PENICULUS.

Equidem ad phrygionem, censeo. i, pallam refer.

MENÆCHMUS.

Quæ istæc palla est?

MULIER.

Taceo jam, quando hic rem non meminit suam.

MENÆCHMUS.

Numquis servorum deliquit? num ancillæ, aut servi tibi
Responsant? eloquere. impune non erit.

PENICULUS.

Nugas agis.

MENÆCHMUS.

Tristis admodum es: non mihi istuc satis placet.

PENICULUS.

Nugas agis.

MENÆCHMUS.

Ceterum familiarium alicui irata es?

PENICULUS.

Nugas agis.

MENÆCHMUS.

Num mihi es irata saltem?

PENICULUS.

Nunc tu non nugas agis.

MENÆCHMUS.

Non ædepol deliqui quidquam.

PENICULUS.

Hem rursum nunc nugas agis.

MENÆCHMUS.

Dic, mea uxòr, quid tibi ægre est?

PENICULUS.

Bellus blanditur tibi.

MENÆCHMUS.

Potín' ut mihi molestus ne sis? num te appello?

MULIER.

Aufer manum.

PENICULUS.

Sic datur. properato absente me comesse prandium:
Post ante ædis cum corona me derideto ebrius.

MENÆCHMUS.

Neque ædepol ego prandi, neque hodie huc intro tetuli pedem.

PENICULUS.

Tun' negas?

Digitized by Google

MENÆCHMUS.

Nego hercle vero.

PENICULUS.

Nihil hoc homine audacius.

Non ego te modo hic ante ædeis cum corona florea
Vidi astare? cum negabas mihi esse sanum sinciput:
Et negabas me novisse: peregrinum ajebas esse te.

MENÆCHMUS.

Quin ut dudum divorti abs te, redeo nunc demum domum.

PENICULUS.

Novi ego te. non mihi censebas esse, quî te ulciscerer.
Omnia hercle uxori dixi.

MENÆCHMUS.

Quid dixisti?

PENICULUS.

Nescio:
Eam ipsus roga.

MENÆCHMUS.

Quid hoc est, uxor? quid nam hic narravit tibi?
Quid id est? quid taces? quin dicis, quid sit?

MULIER.

Quasi tu nescias.
Palla mihi est domo surrepta.

MENÆCHMUS.

Palla surrepta est tibi?

MULIER.

Me rogas?

MENÆCHMUS.

Pol haud rogem te, si sciam.

PENICULUS.

O hominem malum!
Ut dissimulat! non potes celare: rem novi probe:
Omnia hercle ego edictavi.

MENÆCHMUS.

Quid id est?

MULIER.

Quando nihil pudet,
Neque vis tua voluntate ipse profiteri, audi, atque ades:
Et quid tristis, & quid hic mihi dixerit, faxo scias.
Palla est mihi domo surrepta.

MENÆCHMUS.

Palla surrepta est tibi?

PENICULUS.

Viden'uti scelestus captat! huic surrepta est, non tibi.
Nam profecto tibi surrepta si esset, salva nunc foret.

MENÆCHMUS.

Nihil mihi tecum est. sed quid tu ais?

MULIER.

Palla, inquam, periit domo.

MENÆCHMUS.

Quis eam surripuit?

MULIER.

Pol istuc ille scit, qui illam abstulit.

MENÆCHMUS.

Quis hic homo est?

MULIER.

Menæchmus quidam.

MENÆCHMUS.

Ædepol factum nequiter.
Quis is Menæchmus est?

MULIER.

Tu istic, inquam.

MENÆCHMUS.

Egone?

MULIER.

Tu!

MENÆCHMUS.

Quis arguit?

MULIER.

Egomet.

PENICULUS.

Et ego. atque huic amicæ detulisti Erotio.

MENÆCHMUS.

Egon' dedi?

PENICULUS.

Tu, tu istic, inquam. vín'afferri noctuam,
Quæ, Tu, Tu, usque dicat tibi? nam nos jam nos defessi sumus.

MENÆCHMUS.

Per Jovem deosque omnes adjuro, uxor; satín' hoc est tibi?
Non dedisse.

PENICULUS.

Immo hercle vero, nos non falsum dicere.

MENÆCHMUS.

Sed ego illam non condonavi, sed sic utendam dedi.

MULIER.

Equidem ecastor tuam nec chlamydem do foras, nec pallium
Quoiquam utendum. mulierem æquom est vestimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum?

MENÆCHMUS.

Ego faxo referetur.

MULIER.

Ex re tua, ut opinor, feceris.
Nam domum numquam introibis, nisi feres pallam simul.

MENÆCHMUS.

Ego domum?

PENICULUS.

Quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?

MULIER.

Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.

Digitized by Google

PENICULUS.

Id quidem ædepol numquam erit. nam nihil est, quod perdam, domi.
Cum virum, cum uxorem, dii vos perdant. properabo ad forum:
Nam ex hac familia me plane excidisse intellego.

MENÆCHMUS.

Male mihi uxor sese fecisse censet, quom excludit foras;
Quasi non habeam, quo intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio,
Quæ me non excludet ab se, apud se occludet domi.
Nunc ibo. orabo, ut mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus! ecquis hic est janitor?
Aperite, atque Erotium aliquis evocate ante ostium.

SCENA III.

EROTIUM, MENÆCHMUS *surreptus*.

EROTIUM.

QUIS hic me quærit?

MENÆCHMUS.

Sibi inimicus magis quam ætati tuæ.

EROTIUM.

Mi Menæchme, cur ante ædeis astas? sequere intro.

MENÆCHMUS.

Mane.
Scìn' quid est, quod ego ad te venio?

EROTIUM.

Scio, ut tibi ex me sit volup.

MENÆCHMUS.

Immo ædepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde. uxor rescivit rem omnem, ut factum est ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quam voles.

EROTIUM.

Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem ut ferres, paullo prius:
Et illud spinther, ut ad aurificem ferres, ut fieret novom.

MENÆCHMUS.

Mihi ut tu dederis pallam, & spinther? numquam factum reperies.
Nam ego quidem postquam illam dudum tibi dedi, atque abii ad forum,
Nunc redeo, nunc te postillà video.

EROTIUM.

Video, quam rem agis.
Quia commisi, ut me defrudes: ad eam rem affectas viam.

MENÆCHMUS.

Neque ædepol te defraudandi caussa posco: quin tibi
Dico, uxorem rescivisse.

EROTIUM.

Nec te ultro oravi ut dares.
Tute ultro ad me detulisti, dedisti eam dono mihi:
Eamdem nunc reposcis: patiar, tibi habe, aufer, utere,
Vel tu, vel tua uxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, post hunc diem, pedem intro non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac invenito, quam tu habeas frustratui.

MENÆCHMUS.

Nimis iracunde hercle tandem. heus tu, tibi dico, mane:
Redi.

EROTIUM.

Etiam ne astas? etiam audes mea revorti gratia?

MENÆCHMUS.

Abiit intro, occlusit ædeis. nunc ego sum exclusissumus:
Neque domi, neque apud amicam mihi jam quidquam creditur.
Ibo, & consulam hanc rem amicos, quid faciundum censeant.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

MENÆCHMUS *Sosicles*, MULIER.

MENÆCHMUS.

Nimis stulte dudum feci, cum marsupium
Messenioni cum argento concredidi.
Immersit aliquo sese credo in ganeum.

MULIER.

Provisam, quam mox vir meus redeat domum.
Sed eccum video: salva sum, pallam refert.

MENÆCHMUS.

Demiror, ubi nunc ambulet Messenio.

MULIER.

Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret.
Non te pudet prodire in conspectum meum,
Flagitium hominis, cum istoc ornatu?

MENÆCHMUS.

Quid est?
Quæ res agitat te, mulier?

MULIER.

Etiamne, impudens,
Muttire unum verbum audes, aut mecum loqui?

MENÆCHMUS.

Quid tandem admisi in me, ut loqui non audeam?

MULIER.

Rogas me? o hominis impudentem audaciam!

MENÆCHMUS.

Non tu scis, mulier, Hecubam quapropter canem
Graji esse prædicabant?

MULIER.

Non equidem scio.

MENÆCHMUS.

Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis:
Omnia mala ingerebat, quemquem aspexerat.
Itaque adeo jure cœpta appellari est Canis.

MULIER.

Non istæc ego flagitia possum perpeti.
Nam med ætatem viduam esse mavelim,
Quam istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.

MENÆCHMUS.

Quid id ad me, tu te nuptam possis perpeti,
An sis abitura a tuo viro? an mos est ita hic,
Peregrino ut advenienti narrent fabulas?

MULIER.

Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac,
Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.

MENÆCHMUS.

Mea quidem hercle caussa vidua vivito,
Vel usque dum regnum obtinebit Juppiter.

MULIER.

At mihi negabas dudum surripuisse te,
Nunc eamdem ante oculos attines. non te pudet?

MENÆCHMUS.

Heu hercle, mulier, multum & audax & mala es.
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, ut concinnandam darem!

MULIER.

Næ istuc mecastor jam patrem arcessam meum,
Atque ei narrabo tua flagitia, quæ facis.
I, Decio, quære meum patrem, tecum simul
Ut veniat ad me: ita rem esse dicito.
Jam ego aperiam istæc tua flagitia.

MENÆCHMUS.

Sanan' es?
Quæ mea flagitia?

MULIER.

Cum pallam atque aurum meum
Domo suppilas uxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. satín' hæc recte fabulor?

MENÆCHMUS.

Quæso hercle, mulier, si scis, monstra, quod bibam,
Tuam qui possim perpeti petulantiam.
Quem tu hominem me arbitrare, nescio.
Ego te simitu novi cum Parthaone.

MULIER.

Si me derides, at pol illum non potes,

Patrem meum, qui huc advenit. quin respicis?
Novistin' tu illum?

MENÆCHMUS.

Novi cum Calcha simul:
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.

MULIER.

Negas novisse me? negas patrem meum?

MENÆCHMUS.

Idem hercle dicam, si avom vis adducere.

MULIER.

Ecastor pariter hoc, atque alias res soles.

SCENA II.

SENEX, MULIER, MENÆCHMUS *Sosicles*.

SENEX.

UT ætas mea est, atque ut hoc usus facto est,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quam facile sit mihi, haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit: consitus sum
Senectute: onustum gero corpus; vires
Reliquere. ut ætas mala, merx mala est tergo!
Nam res plurimas pessumas, cum advenit, affert:
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit.
Sed hæc res mihi in pectore & corde dura est,
Quidnam hoc sit negotii, quod filia sic

Repente expetit me, ut ad sese irem.
Nec, quid id sit, mihi certius facit,
Quid velit, quid me arcessat.
Verum propemodum jam scio, quid siet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæc solent, quæ viros subservire
Sibi postulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verum est modus tamen, quoad pati uxorem oportet.
Nec pol filia umquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut quid commissi, aut jurgii est caussa.
Sed quidquid id est, jam sciam. atque eccam eampse
Ante ædeis, & ejus tristem virum video.
Id est, quod suspicabar.
Appellabo hanc.

MULIER.

Ibo advorsum. salve multum, mi pater.

SENEX.

Salva sis. salvén' advenio? salvén' arcessi jubes?
Quid tu tristis es? quid ille autem abs te iratus destitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere, uter meruistis culpam, paucis: non longos logos.

MULIER.

Nusquam equidem quidquam deliqui: hoc primum absolvo, pater.
Verum vivere hic non possum, neque durare ullo modo.

Proin tu me hinc abducas.

SENEX.

Quid istuc autem est?

MULIER.

Ludibrio, pater,
Habeor.

SENEX.

Unde?

MULIER.

Ab illo, quoi me mandavisti, meo viro.

SENEX.

Ecce autem litigium. quoties edixi tandem tibi,
Ut caveres, neuter ad me iretis cum querimonia?

MULIER.

Quî ego istuc, mi pater, cavere possum?

SENEX.

Men' interrogas?

MULIER.

Nisi non vis.

SENEX.

Quoties monstravi tibi, viro ut morem geras?
Quid ille faciat, ne id observes: quo eat: quid rerum gerat.

MULIER.

At enim ille hinc amat meretricem ex proxumo.

SENEX.

Sane sapit.

Atque ob istanc industriam, etiam faxo amabit amplius.

MULIER.

Atque ibi potat.

SENEX.

Tua quidem ille caussa potabit minus,
Sive illic, sive alibi libebit? quæ hæc, malum, impudentia est?
Una opera prohibere, ad cœnam ne promittat, postules:
Neve quemquam accipiat alienum apud te. servire'n' tibi
Postulas viros? dare una opera pensum postules;
Inter ancillas sedere jubeas, lanam carere.

MULIER.

Non equidem mihi te advocatum, pater, adduxi, sed viro.
Hinc stas, illinc caussam dicis.

SENEX.

Si ille quid deliquerit,
Multo tanto illum accusabo, quam te accusavi, amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet: ancillas, penum,
Recte præhibet: melius sanam est, mulier, mentem sumere.

MULIER.

At ille suppilat mihi aurum & pallam ex arcis modo:

Me

Me despoliat, mea ornamenta clam me ad meretrices degerit.

SENEX.

Male facit, si istuc facit: si non facit, tu male facis;
Quæ insontem insimules.

MULIER.

Quin etiam nunc habet pallam, pater,
Et spinther, quod ad hanc detulerat: nunc, quia rescivi, refert.

SENEX.

Jam ego ex hoc, ut factum est, scibo. ibo ad hominem, atque alloquar.
Dic mihi istuc, Menæchme, quod vos dissertatis, ut sciam.
Quid tu tristis es? quid illam autem iratam abs te destituis?

MENÆCHMUS.

Quisquis es, quidquid tibi nomen est, senex, summum Jovem
Deosque detestor.

SENEX.

Qua de re, aut quojus rei rerum omnium?

MENÆCHMUS.

Me neque isti male fecisse mulieri, quæ me arguit
Hanc domo ab se surripuisse, atque abstulisse dejerat.
Si ego intra ædeis hujus umquam, ubi habitat, penetravi *pedem*,

Omnium hominum exopto ut fiam miserorum miserrumus.

SENEX.

Sanún'es, qui istuc exoptes, aut neges te umquam pedem
In eas ædes intulisse, ubi habitas, insanissume?

MENÆCHMUS.

Tun', senex, ais habitare med in illisce ædibus?

SENEX.

Tu negas?

MENÆCHMUS.

Nego hercle vero.

MULIER.

Nimio hæc impudenter negas,
Nisi quo nocte hac emigrâsti.

SENEX.

Concede hac, filia.
Quid tu ais? num hinc emigrâsti?

MENÆCHMUS.

Quem in locum, aut ob rem, obsecro?

SENEX.

Non ædepol scio.

MULIER.

Profecto ludit te hic.

SENEX.

Non tu te tenes?
Jam vero, Menæchme, satis jocatus es. nunc hanc rem age.

Digitized by Google

MENÆCHMUS.

Quæso, quid mihi tecum est? unde, aut quis tu homo es? *quid feci ego*
Tibi, aut adeo isti, quæ mihi molesta est quoquo modo?

MULIER.

Viden'tu illi oculos virere? ut viridis exoritur colos
Ex temporibus atque fronte! ut oculi scintillant! vide.

MENÆCHMUS.

Quid mihi melius est, quam quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire, ut illos a me absterream?

MULIER.

Ut pandiculans oscitatur! quid nunc faciam, mi pater?

SENEX.

Concede huc, mea nata, ab istoc quam potes longissume.

MENÆCHMUS.

Evoe, Evie, Bromie, quo me in silvam venatum vocas?
Audio: sed non abire possum ab his regionibus:
Ita illa me ab læva rabiosa femina adservat canis.
Post autem illic hircus alius, qui sæpe ætate in sua
Perdidit civem innocentem falso testimonio.

SENEX.

Væ capiti tuo!

Digitized by Google

MENÆCHMUS.

Ecce Apollo mihi ex oraculo imperat,
Ut ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.

MULIER.

Perii, mi pater: minatur mihi oculos exurere.

MENÆCHMUS.

Hei mihi, insanire me ajunt, ultro cum ipsi insaniunt.

SENEX.

Filia, heus.

MULIER.

Quid est? quid agimus?

SENEX.

Quid si ego huc servos cito?
Ibo, adducam, qui hunc hinc tollant, & domi devinciant,
Priusquam turbarum quid faciat amplius.

MENÆCHMUS.

Enimvero, nisi
Occupo aliquid mihi consilium, hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in hujus ore quidquam parcere?
Ni jam ex meis oculis abscedat in malam magnam crucem,
Faciam, quod jubes, Apollo.

SENEX.

Fuge domum, quantum pote'st;

Digitized by Google

Ne hic te obtundat.

MULIER.

Fugio. amabo, adserva istunc, mi pater;
Ne quo hinc abeat. sumne ego mulier misera, quæ illæc audio!

MENÆCHMUS.

Haud male illanc amovi. nunc hunc impurissumum,
Barbatum, tremulum, Tithonum, Cygno prognatum patre:
Ita mihi imperas, ut ego hujus membra, atque ossa, atque artua
Comminuam illo scipione, quem ipse habet.

SENEX.

Dabitur malum,
Me quidem si attigeris, aut si propius ad me accesseris.

MENÆCHMUS.

Faciam quod jubes; securim capiam ancipitem, atque hunc senem
Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.

SENEX.

Enimvero illud præcavendum est, atque accurandum mihi:
Sane ego illum metuo, ut minatur, ne quid malefaxit mihi.

MENÆCHMUS.

Multa mihi imperas, Apollo: nunc equos junctos jubes

Capere me indomitos, feroces: atque in currum inscendere,
Ut ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Jam adstiti in currum: jam lora teneo: jam stimulum in manu est.
Agite equi, facitote sonitus ungularum appareant
Cursu celeri: facite inflexa sit pedum pernicitas.

SENEX.

Mihin'equis junctis minare?

MENÆCHMUS.

Ecce, Apollo, denuo
Me jubes facere impetum in eum, qui stat, atque occidere.
Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque dictum Apollinis.

SENEX.

Heu hercle morbum acrem ac durum! dii vostram fidem!
Vel hic qui insanit, quam valuit paullo prius!
Ei derepente tantus morbus incidit.
Ibo, atque arcessam medicum jam, quantum potest.

SCENA III.

MENÆCHMUS *Sosicles*, SENEX.

MENÆCHMUS.

Jamne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, ut validus insaniam?
Quid cesso abire ad navem, dum salvo licet?
Vosque omnes quæso, si senex revenerit,
Ne me indicetis, qua platea hinc aufugerim.

SENEX.

Lumbi sedendo, oculi spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat.
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum Æsculapio,
Apollini autem brachium. nunc cogito,
Utrum me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit. move formicinum gradum.

SCENA IV.

MEDICUS, SENEX.

MEDICUS.

QUID esset illi morbi, dixeras? narra, senex.
Num laruatus, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?

SENEX.

Quin ea te caussa duco, ut id dicas mihi,
Atque illum ut sanum facias.

MEDICUS.

Perfacile id quidem est.
Sanum futurum, mea ego id promitto fide.

SENEX.

Magna cum cura ego illum curari volo.

MEDICUS.

Quin suspirabo plus sexcenties in die:
Ita ego illum cum cura magna curabo tibi.

SENEX.

Atque eccum ipsum hominem.

MEDICUS.

Observemus quam rem agat.

SCENA V.

MENÆCHMUS *surreptus*, SENEX, MEDICUS.

MENÆCHMUS.

ÆDepol næ hic dies pervorsus atque advorsus mihi obtigit:
Quæ me clam ratus sum facere, ea omnia fecit palam
Parasitus, qui me complevit flagitii & formidinis:
Meus Ulysses, suo qui regi tantum concivit mali.
Quem ego hominem, si quidem vivo, vita devolvam sua.
Sed ego stultus sum, qui illius esse dico, quæ mea sit.
Meo cibo & sumtu educatus est: anima privabo virum.
Condigne autem hæc meretrix fecit, ut mos est meretricius.
Quia rogo pallam, ut referatur rursum ad uxorem meam,
Mihi se ait dedisse. heu ædepol, næ ego homo vivo miser.

SENEX.

Audìn' quæ loquitur?

MEDICUS.

Se miserum prædicat.

SENEX.

Adeas velim.

MEDICUS.

Salvos sis, Menæchme. quæso, cur apertas brachium?
Non tu scis, quantum isti morbo nunc tuo facias mali.

MENÆCHMUS.

Quin tu te suspendis?

MEDICUS.

Ecquid sentis?

MENÆCHMUS.

Quid ni sentiam?

MEDICUS.

Non potest hæc res ellebori jugere obtinerier.
Sed quid ais, Menæchme?

MENÆCHMUS.

Quid vis?

MEDICUS.

Dic mihi hoc, quod te rogo:
Album, an atrum vinum potas?

MENÆCHMUS.

Quin tu is in malam crucem?

SENEX.

Jam hercle occeptat insanire primulum.

MENÆCHMUS.

Quin tu me interrogas,
Purpureum panem, an puniceum soleam ego esse,
an luteum?

Soleamne esse avis squamosas, piscis pennatos?

SENEX.

Papæ! Audín'tu, ut deliramenta loquitur? quid cessas dare Potionis aliquid, priusquam percipit insania?

MEDICUS.

Mane modo: etiam percontabor.

SENEX.

Alia occidis fabula.

MEDICUS.

Dic mihi hoc: solent tibi umquam oculi duri fieri?

MENÆCHMUS.

Quid? tu me locustam censes esse, homo ignavissume?

MEDICUS.

Dic mihi: en umquam tibi intestina crepant, quod sentias?

MENÆCHMUS.

Ubi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepant.

MEDICUS.

Hoc quidem ædepol haud pro insano verbum respondit mihi.
Perdormiscín'usque ad lucem? facilén' tu dormis cubans?

MENÆCHMUS.

Perdormisco, si resolvi argentum, quoi debeo.

Quî te Juppiter dîque omnes, percontator, perduint.

MEDICUS.

Nunc homo insanire occeptat. de illis verbis cave tibi.

SENEX.

Immo modestior nunc quidem est de verbis, præut dudum fuit.
Nam dudum uxorem suam esse ajebat rabiosam canem.

MENÆCHMUS.

Quid ego dixi?

SENEX.

Insanis, inquam.

MENÆCHMUS.

Egone?

SENEX.

Tu istic, qui mihi
Etiam me junctis quadrigis minitatu's prosternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet hæc te arguo.

MENÆCHMUS.

At ego te sacram coronam surripuisse scio Jovis.
Et ob eam rem in carcerem ted esse compactum scio.
Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.
Tum patrem occidisse, & matrem vendidisse, etiam scio.
Satín' hæc pro sano maledicta maledictis respondeo?

SENEX.

Obsecro hercle, medice, propere, quidquid facturus, face.
Non vides hominem insanire?

MEDICUS.

Scin' quid facias optumum?
Ad me face uti deferatur.

SENEX.

Itan' censes?

MEDICUS.

Quippini?
Ibi meo arbitratu potero curare hominem.

SENEX.

Age, ut lubet.

MEDICUS.

Elleborum potabis faxo aliquos viginti dies.

MENÆCHMUS.

At ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.

MEDICUS.

I, arcesse homines, qui illunc ad me deferant.

SENEX.

Quot sunt satis?

MEDICUS.

Proinde, ut insanire video, quatuor: nihilo minus.

SENEX.

Jam hic erunt. asserva tu isthunc, medice.

MEDICUS.

Immo ego ibo domum,
Ut parentur, quibus paratis opus est. tu servos jube
Hunc ad me ferant.

Digitized by Google

SENEX.

Jam ego illic faxo erit.

MEDICUS.

Abeo.

SENEX.

Vale.

MENÆCHMUS.

Abiit socerus: abiit medicus. nunc solus sum. prò Juppiter!
Quid illuc est, quod me hic homines insanire prædicant!
Nam equidem postquam gnatus sum, numquam ægrotavi unum diem.
Neque ego insanio, neque pugnas, neque ego lites cœpio.
Salvus salvos alios video: novi homines, alloquor.
An qui perperam insanire me ajunt, ipsi insaniunt?
Quid ego nunc faciam? domum ire cupio: at uxor non sinit.
Huc autem nemo intromittit. nimis proventum est nequiter.
Hic ergo usque ad noctem: saltem, credo, intromittar domum.

SCENA VI.

Messenio.

Spectamen bono servo id est, qui rem herilem
Procurat, videt, collocat, cogitatque,
Ut absente hero rem heri diligenter
Tutetur, quam si ipse assit, aut rectius.
Tergum quam gulam, crura quam ventrem oportet
Potiora esse, quoi cor modeste situm est.
Recordetur id, qui nihili sunt, quid iis pretii
Detur ab suis heris, ignavis, improbis
Viris; verbera, compedes, molæ, magna
Lassitudo, fames, frigus durum.
Hæc pretia sunt ignaviæ.
Id ego male malum metuo. propterea bonum
Esse certum est, potius quam malum. nam magis multo
Patior facilius verba. verbera ego odi.
Nimioque edo libentius molitum, quam
Molitum præhibeo. propterea heri imperium
Exsequor bene, & sedate servio.
Atque id mihi prodest. alii, sese ita ut in rem
Esse ducunt, sint: ego ita ero, ut me esse oportet:
Metum ut mihi adhibeam; culpam abstineam;
Hero ut omnibus in locis sim præsto.

Servi, qui culpa carent, & metuunt; ii
Solent esse heris utibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquam malum promeritum est, metuunt.
Metuam haud multum. prope est, quando
Herus, quod strenue faciam, pretium exsolvet.
Eo exemplo servio, tergi ut in rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & servos collocavi, ut jusserat,
Ita venio advorsum. nunc fores pultabo, adesse ut me sciat.
Neque utrum ex hoc saltu damni salvom scio eliciam foras.
Sed metuo, ne sero veniam, depugnato prœlio.

SCENA VII.

SENEX, MENÆCHMUS *surreptus*, LORARII, MESSENIO.

SENEX.

PER ego vobis deos atque homines dico, ut imperium meum
Sapienter habeatis curæ, quæ imperavi atque impero,
Facite illic homo jam in medicinam ablatus sublimis siet,
Nisi quidem vos vostra crura aut latera nihili penditis.

Cave

Cave quisquam, quod illic minitetur, vostrum flocci fecerit.
Quid statis? Quid dubitatis? jam sublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præsto ero illic, cum venietis.

MENÆCHMUS.

Occidi!
Quid hoc est negotii? quid illic homines ad me currunt, obsecro?
Quid voltis vos? quid quæritatis? quid me circumsistitis?
Quo rapitis me? quo fertis me? perii! obsecro vestram fidem:
Epidamnienses subvenite cives. quin me mittitis?

MESSENIO.

Pro dî immortales, obsecro, quid ego oculis aspicio meis?
Herum meum indignissume nescio qui sublimem ferunt.

MENÆCHMUS.

Ecquis suppetias mihi audet afferre?

MESSENIO.

Ego, here, audacissume.
O facinus indignum & malum, Epidamni cives, herum
Meum hic in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit!

Mittite istunc.

MENÆCHMUS.

Obsecro te, quisquis es, operam ut des mihi,
Neu sinas in me insignite fieri tantam injuriam.

MESSENIO.

Immo & operam dabo, & defendam, & subvenibo sedulo.
Numquam te patiar perire: me perire est æquius.
Eripe oculum isti, ab humero qui te tenet, here, te obsecro.
Hisce ego jam sementem in ore faciam, pugnosque obseram.
Maxumo hodie malo, hercle, vostro istunc fertis. mittite.

MENÆCHMUS.

Teneo ego huic oculum.

MESSENIO.

Face, ut oculi locus in capite appareat.
Vos scelesti, vos rapaces, vos prædones.

LORARII.

Periimus!
Obsecro hercle.

MESSENIO.

Mittite ergo.

MENÆCHMUS.

Quid me vobis tactio est?
Pecte pugnis.

MESSENIO.

Agite, abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam, quia postremus cedis, hoc præmii feres.
Nimis autem bene ora commentavi, atque ex mea sententia.
Ædepol, here, næ tibi suppetias tempore adveni modo!

MENÆCHMUS.

At tibi dî semper, adolescens, quisquis es, faciant bene.
Nam absque ted esset, hodie numquam ad Solem occasum viverem.

MESSENIO.

Ergo ædepol, si recte facias, here, me mittas manu.

MENÆCHMUS.

Liberem ego te?

MESSENIO.

Verum, quandoquidem, here, te servavi.

MENÆCHMUS.

Quid est?
Adolescens, erras.

MESSENIO.

Quid, erro?

MENÆCHMUS.

Per Jovem adjuro patrem,
Me herum tuum non esse.

MESSENIO.

Non taces?

MENÆCHMUS.

Non mentior.
Nec meus servos umquam tale fecit, quale tu mihi.

MESSENIO.

Sic sine igitur, si tuum negas me esse, abire liberum.

MENÆCHMUS.

Mea quidem hercle caussa liber esto, atque ito quo voles.

MESSENIO.

Nempe jubes?

MENÆCHMUS.

Jubeo hercle, si quid imperii est in te mihi.

MESSENIO.

Salve, mi patrone.

SERVOS *alius*.

Cum tu liber es, Messenio,
Gaudeo.

MESSENIO.

Credo hercle vobis. sed, patrone, te obsecro,
Ne minus imperes mihi, quam cum tuus servos fui.
Apud te habitabo, & quando ibis, una tecum ibo domum.

MENÆCHMUS.

Minime.

MESSENIO.

Nunc ibo in tabernam: vasa & argentum tibi

Referam. recte est obsignatum in vidulo marsupium
Cum viatico: id tibi jàm huc afferam.

MENÆCHMUS.

Affer strenue.

MESSENIO.

Salvom tibi item ut mihi dedisti, redhibebo. hic me mane.

MENÆCHMUS.

Nimia mira mihi quidem hodie exorta sunt miris modis.
Alii me negant eum esse qui sum, atque excludunt foras.
Etiam hic servom esse se meum ajebat, quem ego emisi manu.
Is ait se mihi allaturum cum argento marsupium.
Id si attulerit, dicam ut a me abeat liber quo volet:
Ne tum, quando suus factus sit, a me argentum petat.
Socer & medicus me insanire dicebant: quid sit, mira sunt.
Hæc nihilo mihi esse videntur secius, quam somnia.
Nunc ibo intro ad hanc meretricem: quamquam succenset mihi,
Si possum exorare ut pallam reddat, quam referam domum.

SCENA VIII.

MENÆCHMUS *Sosicles*, MESSENIO.

MENÆCHMUS.

MEN' hodie usquam convenisse te, audax, audes dicere,
Postquam advorsum mihi imperavi ut huc venires?

MESSENIO.

Quin modo
Eripui, homines qui te ferebant sublimem quatuor,
Apud hasce ædeis. tu clamabas deûm fidem atque hominum omnium.
Quom ego accurro, teque eripio, vi pugnando, ingratiis.
Ob eam rem, quia te servavi, me amisisti liberum.
Quom argentum dixi me petere, & vasa; tu, quantum pote'st,
Præcucurristi obviam, ut quæ fecisti, inficias eas.

MENÆCHMUS.

Liberum ego te jussi abire?

MESSENIO.

Certo.

MENÆCHMUS.

Quoi certissumum'st,
Mepte potius fieri servom, quam te umquam emittam manu.

SCENA IX.

MENÆCHMUS *surreptus*, MESSENIO, MENÆCHMUS *Sosicles*.

MENÆCHMUS *surr.*

SI voltis per oculos jurare, nihilo hercle ea caussa magis
Facietis, ut ego hodie abstulerim pallam & spinther, pessumæ.

MESSENIO.

Prò dii immortales! quid ego video?

MENÆCHMUS *Sos.*

Quid vides?

MESSENIO.

Speculum tuum.

MENÆCHMUS *Sos.*

Quid negotii est?

MESSENIO.

Tua est imago: tam consimilis est, quam potest.

MENÆCHMUS *Sos.*

Pol profecto haud est dissimilis, meam cum formam noscito.

MENÆCHMUS *surr.*

O adolescens, salve, qui me servavisti, quisquis es.

MESSENIO.

Adolescens, quæso hercle loquere tuum mihi nomen, ni piget.

MENÆCHMUS *ſurr.*

Non ædepol ita promeruisti de me, ut pigeat, quæ velis.
Mihi est Menæchmus nomen.

MENÆCHMUS *Soſ.*

Immo ædepol mihi.

MENÆCHMUS *ſurr.*

Siculus sum Syracusanus.

MENÆCHMUS *Soſ.*

Ea domus & patria est mihi.

MENÆCHMUS *ſurr.*

Quid ego ex te audio?

MENÆCHMUS *Soſ.*

Hoc quod res est.

MESSENIO.

Novi equidem hunc. herus est meus.
Ego quidem hujus servos sum, sed me esse hujus credidi.
Ego hunc censebam esse te, huic etiam exhibui negotium.
Quæso ignoscas, si quid stulte dixi atque imprudens tibi.

MENÆCHMUS *Soſ.*

Delirare mihi videre. non commeministi simul

Te hodie mecum exire e navi?

MESSENIO.

Enimvero æquom postulas.
Tu herus es: tu servom quære: salveto tu: tu vale.
Hunc ego esse ajo Menæchmum.

MENÆCHMUS *surr.*

At ego me.

MENÆCHMUS *Sos.*

Quæ hæc Fabula est!
Tu es Menæchmus?

MENÆCHMUS *surr.*

Me esse dico, Moscho prognatum patre.

MENÆCHMUS *Sos.*

Tun'meo patre es prognatus?

MENÆCHMUS *surr.*

Immo equidem, adolescens, meo.
Tuum tibi neque occupare, neque præripere postulo.

MESSENIO.

Dii immortales, spem insperatam date mihi, quam suspicor.
Nam nisi me animus fallit, hi sunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui ſuerint sibi.
Sevocabo herum. Menæchme.

MENÆCH. *ambo.*

Quid vis?

MESSENIO.

Non ambos volo.
Sed uter vostrûm est advectus mecum navi?

MENÆCHMUS *surr.*

Non ego.

MENÆCHMUS *Sos.*

At ego.

MESSENIO.

Te volo igitur: huc concede.

MENÆCHMUS *Sos.*

Concessi. quid est?

MESSENIO.

Illic homo aut sycophanta, aut geminus est frater tuus.
Nam ego hominem homini similiorem numquam vidi alterum.
Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti, crede mihi, usquam similius,
Quam hic tui est, tuque hujus. postea autem eamdem patriam ac patrem
Memorat. melius est nos adire, atque hunc percontarier.

MENÆCHMUS *Sos.*

Hercle quin tu me admonuisti recte; & habeo gratiam.
Perge operam dare obsecro, hercle liber esto, si invenis

Digitized by Google

Hunc meum fratrem esse.

MESSENIO.

Spero.

MENÆCHMUS *Sos*.

Et ego idem spero fore.

MESSENIO.

Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.

MENÆCHMUS *surr*.

Ita vero.

MESSENIO.

Huic item Menæchmo nomen est. in Sicilia,
Te Syracusis natum esse dixisti: hic natus est ibi.
Moscum tibi patrem fuisse dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam potestis ambo mihi dare, & vobis simul.

MENÆCHMUS *surr*.

Promeruisti, ut ne quid ores, quod velis, quin impetres.
Tamquam si emeris me argento, liber servibo tibi.

MESSENIO.

Spes mihi est, vos inventuros fratres germanos duos
Geminos, una matre natos, & patre uno, uno die.

MENÆCHMUS *surr*.

Mira memoras. utinam efficere, quod pollicitus, possies!

MESSENIO.

Possum: sed nunc coite. uterque id, quod rogabo, dicite.

MENÆCHMUS *surr.*

Ubi lubet, roga: respondebo. nihil reticebo, quod sciam.

MESSENIO.

Est tibi nomen Menæchmo?

MENÆCHMUS *surr.*

Fateor.

MESSENIO.

Est itidem tibi?

MENÆCHMUS *Sos.*

Est.

MESSENIO.

Patrem fuisse Moschum tibi ais?

MENÆCHMUS *surr.*

Ita vero.

MENÆCHMUS *Sos.*

Et mihi.

MESSENIO.

Esne tu Syracusanus?

MENÆCHMUS *surr.*

Certo.

MESSENIO.

Quid tu?

MENÆCHMUS *Sos.*

Quippini?

MESSENIO.

Optume usque adhuc conveniunt signa. porro operam date.

Quid longissume meministi, dic mihi, in patria tua?

MENÆCHMUS *surr.*

Cum patre ut abii Tarentum ad mercatum, tum postea
Inter homines me deerrare a patre, atque inde avehi.

MENÆCHMUS *Sos.*

Juppiter supreme, serva me.

MESSENIO.

Quid clamas? quin taces?
Quot eras annos gnatus, cum te pater a patria avehit?

MENÆCHMUS *surr.*

Septuennis: nam tum dentes mihi cadebant primulum,
Neque patrem umquam postillà vidi.

MESSENIO.

Quid? vostrûm patri
Filii quot eratis?

MENÆCHMUS *surr.*

Ut nunc maxime memini, duo.

MESSENIO.

Uter eratis, tun'an ille major?

MENÆCHMUS *surr.*

Æque ambo pares.

MESSENIO.

Quî id potest?

MENÆCHMUS *surr.*

Gemini ambo eramus.

MENÆCHMUS *Sos.*

Dii me servatum volunt.

Digitized by Google

MESSENIO.

Si interpellas, ego tacebo.

MENÆCHMUS *Sos.*

Potius taceo.

MESSENIO.

Dic mihi,

Uno nomine ambo eratis?

MENÆCHMUS *surr.*

Minime. nam mihi hoc erat,

Quod nunc est, Menæchmus: illum tum vocabant Sosiclem.

MENÆCHMUS *Sos.*

Signa agnovi: contineri, quin complectar, non queo.

Mi germane, gemine frater, salve: ego sum Sosicles.

MENÆCHMUS *surr.*

Quomodo igitur post Menæchmo nomen est factum tibi?

MENÆCHMUS *Sos.*

Postquam ad nos renuntiatum est, te & patrem esse mortuum,

Avos noster mutavit: quod tibi nomen est, fecit mihi.

MENÆCHMUS *surr.*

Credo ita esse factum, ut dicis. sed mihi hoc responde.

MENÆCHMUS *Sos.*

Roga.

MENÆCHMUS *surr.*

Quid erat nomen nostræ matri?

MENÆCHMUS *Sos.*

Theusimarche.

MENÆCHMUS *surr.*

Convenit.
O salve, insperate, multis annis post quem conspicor,
Frater.

MENÆCHMUS *Sos.*

Et tu, quem ego multis miseris laboribus
Usque adhuc quæsivi, quemque ego esse inventum gaudeo.

MESSENIO.

Hoc erat, quod hæc te meretrix hujus vocabat nomine.
Hunc censebat te esse, credo, cum vocat te ad prandium.

MENÆCHMUS *surr.*

Namque ædepol hic mihi hodie jussi prandium apparari er,
Clam meam uxorem, quoi pallam surripui dudum domo.
Eam dedi huic.

MENÆCHMUS *Sos.*

Hancne dicis, frater, pallam, quam ego habeo?

MENÆCHMUS *surr.*

Quomodo hæc ad te pervenit?

MENÆCHMUS *Sos.*

Meretrix huc ad prandium
Me abduxit, me sibi dedisse ajebat, prandi perbene:

Potavi, atque accubui scortum: pallam, & aurum hoc *mihi dedit*.

MENÆCHMUS *surr.*

Gaudeo ædepol, si quid propter me tibi evenit boni.
Nam illa cum te ad se vocabat, me esse credidit.

MESSENIO.

Numquid me morare, quin ego liber, ut jussisti, eam?

MENÆCHMUS *surr.*

Optumum atque æquissumum orat, frater: fac caussa mea.

MENÆCHMUS *Sos.*

Liber esto.

MENÆCHMUS *surr.*

Cum tu es liber, gaudeo, Messenio.

MESSENIO.

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuo ut siem.

MENÆCHMUS *Sos.*

Quoniam hæc evenerunt, frater, nostra ex sententia,
In patriam redeamus ambo.

MENÆCHMUS *surr.*

Frater, faciam, ut tu voles.
Auctionem hic faciam, & vendam quidquid est. nunc interim
Eamus intro, frater.

MENÆCHMUS *Sos.*

Fiat.

MESSENIO.

Scitín' quid ego vos rogo?

ME-

MENÆCHMUS *surr.*

Quid?

MESSENIO.

Mihi ut præconium detis.

MENÆCHMUS *surr.*

Dabitur.

MESSENIO.

Ergo nunc jam
Vis conclamari auctionem fore? quo die?

MENÆCHMUS *surr.*

Die septimi.

MESSENIO.

Auctio fiet Menæchmi mane sane septimi.
Venibunt servi, supellex, fundi, ædes, omnia
Venibunt, quiqui licebunt, præsenti pecunia.
Venibit uxor quoque etiam, si quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquagesies.
Nunc, spectatores, valete, & nobis clare applaudite.

FINIS MENÆCHMORUM,
ET TOMI SECUNDI.

IN PLAUTI COMŒDIAS NOTÆ.

IN CASINAM.

PROLOGUS.

v. 10 *Nummi novi*. Idcirco quia novi asperi sunt, & tractantium digitis molesti.

v. 25 *Ludus datus est argentariis*. *Dare ludum* est metaphora a Ludimagistris; & innuit, indulgere alicui, neque ab eo quotidianum pensum, aut laborem exigere. Significat hoc loco: Argentarii hodie neminem exercent, nemini molesti sunt.

v. 27 *Ratione utuntur*. Hoc est, quia ludorum tempore non licet libellos dare, aut in jus vocare, ludis poscunt neminem, & in hoc scienter faciunt. *Secundum ludos*, h. e. peractis ludis, &c.

v. 34 *Cum latranti nomine*. *Latrans nomen*, est Casina ipsa, nomen nempe mulieris; proprium quippe mulierum semper gannire, & latrare; & nullum fuit frequentius convicium, quo apud Græcos verberarentur mulieres, quam canis.

v. 54 *Excubias foris*. Significat pervigilia Veneris, & amantium.

v. 68 *Serviles nuptiæ*. Neque enim justæ serviles sunt nuptiæ ex jure civili: neque servorum mulieres dicuntur *uxores*, sed *conjunctæ*. Varro.

ACTUS I.

v. 30 *Lucebis novæ nuptæ facem*. Quinque facibus utebantur in nuptiis, quod is numerus quasi symbolum quoddam sit nuptiarum, ut qui ex primo impari, & primo pari, tamquam ex mare & femina constet. Plura vide apud *Plutarch*. in Problematis. Qui eas præferebant, *pueri lauti* dicebantur. Præferebantur autem faces, quia sponsa non nisi noctu ad sponsum deducebatur.

v. 44 *In fenestram*. Hoc accipiendum non de fenestra aliqua cubiculari, sed de fenestra ergastulari, in quam iste compingendus.

ACTUS II.

SC. II. v. 16 *Optio est*. Sc. potestas; quasi dicat: Nemo mihi præsto est, quo jus meum obtineam.

v. 21 *Jus suum ad mulieres*. Nempe, imperium domesticum, quod contumacia feminarum turbat, atque impedit.

v. 36 *I foras, mulier*. Hæc erat divortii formula, a qua sibi cavendum monetur Cleostrata.

SC. IV. v. 3 *Porrectiore fronte*. Ex qua nimirum appareat animi lætitia; signum pro re signata.

v. 17 *Sitellam*. Vas, quod aqua implebatur. In illud plenum aqua conjiciebantur sortes ex ligno, vel lapide confectæ, ne aqua detererentur; & ut ad fundum vasis descenderent.

v. 18 *Tragulam decidero*. Allegoria a re militari, qua significat se machinas uxoris aliqua ratione dejecturum.

SC. V. v. 2 *Pro pane rubido*. *Rubidus panis* est panis recoctus, & rubefactus; non parum coctus cum rubido colore, uti interpretatur *Festus*.

v. 12 *Cum cane*. *Canem* dicit uxorem.

v. 36 *Vorsis gladiis*. I. e. transmutatis. Dirempta enim prælusione, abjectisque lusoriis armis, transibant ad vera.

SC. VI. v. 2 *Ardentem te*. Sc. mortuam in rogo.

v. 37 *Canem...feras*. *Canis* hic, idem quod vinculum; & *canem ferre* est vinctum esse.

v. 46 *Herculeis*. Respicit hic Plautus liberos Aristodemi, qui ex Hercule fuit, quorum historiam videsis apud Pausaniam in Messenaicis.

v. 49 *Si hic litteratus*. Hic, in cujus fronte inscriptæ sunt litteræ, criminis certa indicia.

v. 62 *Cor lienosum*. Hoc est: cor ita salit præ timore, & anxietate, quasi si lienosus sit, & laboret παλμῷ τῆς καρδίας.

SC. VII. v. 12 *A me prodeunt*. Prodeuntes terga vertunt. Ideo fores benevolentes vocat, quia sic prodeuntibus a tergo, quasi ex insidiis, instare poterat, & quid molirentur, audire.

SC. VIII. v. 2 *Tamquam carbonarium*. Sc. fustibus adeo contusum, ut livescat.

v. 10 *Candidatus cedit*. Incedit hic uti sponsus, & uti liber, candidatus.

v. 11 *Stimulorum loculi*. Cujus sc. totum corpus stimulorum loculi videatur.

v. 61 *Lingulacas*. *Lingulaca* ex Festo est genus piscis a linguæ forma sic dicti; vel mulier argutatrix.

v. 73 *Nostra omnis lis est*. I. e. omen & auspicium nostrum est, non adversariorum; nobis victoria certa est.

A C T U S III.

SC. I. v. 10 *Quasi eant Sutrium*. *Colax* fabula est, quam scripsit Nævius. Sutrium quasi eant, utique in Proverbium abiit hac de caussa: Gallico tumultu a Camillo quondam edictum est, legiones Sutrii ut præsto essent cum cibo suo. Quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus opibusque officii id præstarent, quibus deberent. *Festus*.

v. 13 *Vocent*. Cum veniam, pateant, ne habeam necesse pulsare.

SC. II. v. 8 *Vilis emtus est*. Hoc sibi vult Cleostrata: si modio salis emtus esset hic Alcesimus, nimis magno pretio emtus foret; vilis igitur, & minimi pretii hominem illum esse vult.

SC. III. v. 7 *Ne me nequidquam*. Sc. gaudeo litem eum perdidisse, ut pro pœna atque malo, quo me affecit invitum morando, & ipse malum habeat.

SC. V. v. 66 *Pompam ducit*. *Pompa*, de coquis & instrumento culinario.

SC. VI. v. 18 *Ut ebria sit*. Ut sit percocta, & bene condita, cujus gratia large bibatur.

v. 19 *Barbarico ritu*. Non vult esse, ut frugi patresfamilias solent, quos tamquam barbaros traducit, utpote qui barbarico ritu vivant.

ACTUS IV.

SC. I. v. 10 *Laute*. Ad lotionem pertinet.

SC. II. v. 7 *Luci*. Sic dictum ut *tempori*, i. e. antequam *polo nox incubet atra*.

v. 16 *Nullum esurit*. H. e. famis stimulos non sentit; non sentit se esurire.

v. 18 *Meus socerus*. Socerus hoc loco idem valet ac *socius*; & in nonnullis exemplaribus legitur pro eo *socienus*, quod valet *socius*.

SC. III. v. 5 *Nihili facio tibi*, *amor*. O amor, vim tuam non experior, quia jejunus sum.

v. 13 *Nimis tenax*. *Tenax* idem est ac *tendax*. *Tenere* enim & *tendere* eodem sensu Priscis accepta.

SC. IV. v. 1 *Sensim*. Ominosum olim habebatur, si nova nupta contingeret pedibus limen domus, in quam deducebatur, & ex qua exibat. Ovid.

... limen transire memento
Cautius, atque alte sobria ferre pedem.

v. 5 *Subdola*. Ancilla precatur juxta cor suum. Dicendum erat *sedula*, cujus loco illa usurpat vocem *subdola*.

v. 20 *Institit plantam*. Pedem mihi pede pressit.

ACTUS V.

SC. I. v. 8 *Obtunso ore*. Proverbium est *obtunso ore*, cum quis spe vel instituto dejectus pudore suffunditur.

SC. II. v. 40 *Sæpit veste*. Obducit veste naturam muliebrem.

v. 54 *Adita est vobis manus?* I. e. satis ne lepide vos habuimus?

SC. IV. v. 1 *Mores Massilienses*. Massilienses & *molles*, & *severi* fuerunt, sed diversis sæculis. Ait ergo: Ubi es tu, qui severitatem, gravitatem, castimoniam vultu præfers, sis licet nequam.

GREX.

v. 2 *Hujus*. Alcesimi.

v. 4 *Meritis*. Sc. Histrionibus; quibus ita meritis plausus manuum debetur.

IN CISTELLARIAM.

ACTUS I.

SC. I. v. 18 *Nisi disciplina*. Disciplina hic est agendi modus in familia præscriptus, & observandus.

v. 24 *Ordinem*. Meretricum.

v. 37 *Aquam frigidam*. Sc. accusando amantibus, quæ amantur, injicere frigus & sufflamen.

v. 40 *Libertinæ sumus*. In Libertinis non vindicabantur furtiva Veneris, atque ex eo ordine multæ erant meretrices; contra lege cautum erat, ne corpore quæstum faceret, cui avus, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuisset. *Tacitus*.

v. 42 *Ex patribus conventiciis*. Ex patribus incertis; quos fors obtulit.

v. 50 *Numquam Hecata*. Vel, ut alii legunt, Hecale, quæ fuit anus paupertate insignis; de qua illud Ovidii:

Cur nemo est Hecalen, nulla est quæ ceperit Irum?
Nempe quod alter egens, altera pauper erat.

v. 68 *Quod neque ego*. Anne ullus tibi dolor cordis est, quod neque ego neque ulla mulier habet, ut ajunt viri, qui mulieres sine corde esse volunt?

v. 85 *Meretricem dicier*. Hoc nomen non dabatur nisi iis, quæ in quæstu sedebant; quæ vero uni tantum se dabant, & scortum privatum exercebant, concubinæ dicebantur.

v. 105 *Nihil amori injurium*. H. e. amantibus omnia licent; fallere & inescare ludus est.

SC. II. v. 21 *Peperit*. Peperisse simulavit.

v. 23 *Quæ malum quærunt*. Quæ id agentes, quod non decet, iis incommodis fiunt obnoxiæ, quæ evitarent, si vellent; vere ergo malum quærunt.

SC. III. v. 27 *Facta morigera est viro*. Optabat vir, quod illa moreretur: hoc enim commune maritorum votum in Comœdiis.

v. 54 *Victi Pœni*. Acta est hæc Comœdia, cum magis ferveret secundum bellum Punicum.

ACTUS II.

SC. I. v. 5 *Mentem animi*. *Mens* in animo est, ut *oculus* in corpore. Lucret. 4. *Mens animi vigilat*.

v. 11 *Maritumis moribus*. Incertis, vel dolosis, vel feris.

v. 27 *Confregisti tesseram*. Ut qui jus hospitii violarat, dicebatur fregisse hospitalem tesseram; sic qui promissis non stat, dicitur frangere tesseram fidei.

v. 37 *Jovis... filia*. Hic ex industria inducitur adolescens errans, utpote qui amoris impetu abreptus; vel etiam ut exhibeatur male doctus in iis, quæ ad Deos spectant.

v. 57 *Perdam operam*. Ad Alcesimarchum remittam potius filiam (quo facto, operam perdam; nam continuo eam extrudet foras), quam committam, ut filiam meam interimat; & ita caream filia.

SC. II. v. 3 *Immemorabilis*. Quæ simulat nihil meminisse, neque adeo scire ejus rei, de qua sciscitabatur.

SC. III. v. 20 *Ex Tusco modo*. Lydorum, qui pars Hetruriæ, filias ex meretricio quæstu dotem sibi comparare solitas, tradit Herodotus.

v. 37 *Obsipat aquulam*. I. e. recreat me; ut fit iis, qui animo defecti aqua adspersa recreantur. *Obsipo* compositum ex *sipo*, quod significat *jacio*.

v. 60 *Non ex uxore*. Ænigma quod proponit, declarat ipse postea. *Medioxuma* dicitur v. 67 prima uxor, quia antea Phanostratam compresserat, quacum postea nuptias contraxit Demipho.

v. 77 *Puellam*. Puellæ appellantur etiam eæ, quæ matrimonio junctæ vel uterum ferunt, vel etiam pepererunt. Horat. III, carm. 22. *Laborantes utero puellæ*.

ACTUS III.

v. 5 *Crepundia*. *Crepitacula* vocat Lucret. Solebant autem Veteres liberos amissos cum ex aliis notis, tum etiam ex crepundiis agnoscere; quod Comici & Tragici Poetæ, veritatis imitatores, in Fabulis adumbrare solent.

v. 15 *Istuc severum*. H. e. te interimere. *Severum* enim significat etiam sævum.

v. 17. *Agglutinandam*. Decretum est dare eam totam ad me agglutinandam, h. e. eam totam ad me agglutinare.

ACTUS IV.

SC. I. v. 1 *Excruciabilem*. Cruciatu digniorem.

v. 16 *Cassa memoro*. *Cassa memorare*, est frustra & nequicquam verbis sibi spem facere, cum in re nihil sit.

SC. II. v. 4 *In tergum meum ne veniat*. Valde metuo, ne mea *petulantia* caussa sit, cur virgæ in tergo meo sint petulantes.

v. 20 *Intus paveo*. Intus paveo, quia foris formido; foris verbera metuo, hinc intus pavore consumor.

v. 25 *Ad terram aspice*. Juxta artis magicæ præcepta terram fixis oculis aspiciebant, ut futura prædicerent.

v. 33. *Concilium fuit*. Congressus plurium.

v. 36 *Actam rem ago*. Incassum laboro.

v. 66 *In caveam latam*. Jocatur servus: Si volucris erat cistella, servanda utique, ne evolaret; oportuit in caveam concludi.

ACTUS V.

CATERVA.

v. 4 *Qui deliquit*. Histriones, si quid deliquerant in actione, vapulabant: Ædilium erat hoc decernere. Mos hic utique laudandus.

v. 6 *Postrema in Comœdia*. Hoc est, in extrema parte Comœdiæ; non in Comœdia, quæ ultima est.

IN EPIDICUM.

ACTUS I.

SC. I. v. 2 *Nimium familiariter*. Familiaritas tua, sc. nimia libertas, qua uteris, quia familiaris, te odiosum facit.

v. 7 *Exemplum adest*. Exemplum habes meipsum: nec est ut verbis respondeam; hic enim nitor, & habitudo mea testificantur, fuisse mihi, ut vellem.

v. 8 *Huic gratia*. Scil. *furtifica lava*, ut nominat in Pe-

trea Act. 2, 2. Sinistra enim manu furta potissimum faciunt isti Lavernæ, dum dextera aliud ab ipsis vinculatur.

v. 13 *Scurra es*. Accipitur hoc loco pro homine, qui aptus non est ad militiam, nec ad gradum exercitatus, sed umbraticus, & urbanus.

v. 16 *Caprigenum hominum*. Dicit se abominari omne genus, quod varium ac maculosum sit, quale caprarum, ac in primis pantherarum, quod & nomen sibi a macularum varietate invenit, ut variæ appellentur; atque adeo homines etiam abhorrere, qui tergum flagris excitatum, ac maculosum gestarent.

v. 36 *In singulis stipendiis*. Dictum, pro singulis militiis. Nam singulæ militiæ sua habebant stipendia.

v. 50 *Tot*. Sc. manum sinistram attollens ejus digitis indicavit numerum quadragenarium.

v. 69 *Puppis pereunda est*. Allegoria: *puppis* hic tergum significat. Quandoquidem, inquit, tergum meum perire necesse est, danda opera, ut pereat probe, sc. præclaro aliquo facinore.

v. 80 *Consilium placet*. Quidquam non succurrit consilii, in quo acquiescam.

SC. II. 15 *Clamore defatigor*. Creditores me clamore suo obtundunt, atque enecant. *Differre* est etiam *diffamare*.

v. 16 *Furno mersos*. Sc. malo mihi amicos nullos (nulli enim sunt mersi furno, h. e. exstincti), quam mersos foro, & alieno ære obrutos.

v. 36 *Piacularem*. Piaculares victimæ aliena mala excipiebant, & in pœnam succedebant.

v. 39 *Celeriter calidis*. I. e. celerrimis. Translatione sumta a calore, qui citissimus est, & rapidissimus.

v. 44. *Novi ... nostros*. Sc. *virgatores*.

ACTUS II.

Sc. I. v. 9 *Hercules ego fui*. Sexta ærumna Herculis fuit, quod Hippolyten Amazonum reginam baltheo spoliavit.

v. 11 *Non maritata est*. Si penes virum dos est, uxore mortua, quæ illam attulit. Nam ut alibi Plautus: *Dotatæ mactant & malo, & damno viros*.

SC. II. v. 41 *Utin' impluvium induta eat*! H. e. impluvii pretio; cui Periphanes opponit pretium fundorum.

v. 51 *Hæc vocabula*. H. e. *vestes ipsæ* subigunt viros, ut ipsi auctionem faciant.

v. 103 *Ne te censeat*. Non Leno, sed ipsa fidicina.

SC. III. v. 6 *Ulmos parasitos*. Parasiti a quodam dicuntur mensarum rosores, & tonsores. Dicit ergo Epidicus: Metuo, ne ubi senex resciverit, faciat ut ulmeæ virgæ in meo tergo sint veluti Parasiti, meumque corium omni ex parte attondeant.

v. 8 *Aliquâ*. Sc. aliqua ex parte; ex aliquo loco.

v. 14 *Damnoso*. Passive usurpatur, pro infelici, & multis damnis confecto.

A C T U S III.

SC. I. v. 3. *Per illam tibi copiam*. Quasi dicat: Non debet tibi in Epidico tanta copiæ spes esse, ut alterius amici opem negligere velit.

SC. II. v. 7 *Ut importem*. Allegoria ducta a more veterum Romanorum, qui solebant commeatum ad exercitum, in colonia aliqua positum præsidii caussa, impositum auspicato portare; idque auspicato faciebant, ne interciperentur.

v. 37 *Docta*. A me fallaciis instructa.

SC. III. v. 30 *Non caru'st auro contra*. *Vænire contra aurum*, est vænire pondere auri, sive magno pretio. Ita dicebant veteres, metaphora a lance momentanea, in qua appendebatur æs; nam quod præponderat, id *contra* esse dicebant.

v. 48 *Albis dentibus*. Significatur cachinnatio, & risus effusior, in quo dentes denudantur.

SC. IV. v. 16 *Manibus demissis*. *Fugere demissis manibus* est contentissimo cursu fugere. Qui enim currunt, ut plurimum utuntur brachiis, tamquam duobus remis, ut citissime eant.

v. 33 *Tuas possidebit .... ferias*. I. e. tua erit. *Feriæ* hic sunt, quas herus servæ facit, eâ libertate donatâ.

v. 34 *Exoneres agro*. Sc. meam domum edaci, & inutili muliere, tamquam onere leves.

v. 58 *Me emunxisti*. Me, tamquam puerulum, cujus nasus mucoris plenus, quique omnis consilii expers est, delusum argento spoliasti.

v. 66 *Athenis Atticis*. Ut distinguat ab aliis Athenis, quæ plures erant in Græcia.

v. 79 *Flagitio*. I. e. efflagitatione. Flagitium enim hic non crimen significat; sed est ab *efflagitare*. Fidicina ergo mi-

Digitized by Google

natur efflagitationem, convicium, seu pipulum potius, & quidem muliebre.

v. 80 *In tantis positus sum sententiis*. *Poni in sententia* est præscribi sententiæ auctorem. Est ergo, *qui in tantis positus sum sententiis*, cujus in sententiam toties *populi phephisma factum*, & nomen meum præscriptum habuit.

ACTUS IV.

SC. I. v. 9. *Illi hospitio usus invenit*. Huic mulieri hospitio usus est, sc. opus: invenit. Me nominans videtur uti velle hospitio meo, quo opus habet: invenit.

SC. II. v. 9 *Aliter catuli*. Vult mater: ut nemo ambigit hæsitatque in hisce distinguendis bestiis; ita neque se dubitare hanc mulierem aliam esse a filia sua.

v. 22 *Plaustrum perculi*. I. e. everti ac perturbavi rem falsa emtione. Festus: *Plaustrum perculi dicebant antiqui ab eo, qui pede onusta plaustra perculit, i. e. evertit, quod postea abiit in proverbium*.

v. 34 *Asserva Circam*. Circes famosa fuit ob ea, quæ præstitisse perhibetur arte sua magica. Idcirco senex illi comparat juvenem hanc, quæ ejus filia habetur. Cetera, quæ hac de re commenti sunt interpretes, non moror.

ACTUS V.

SC. I. v. 4 *Undecim Deos*. Duodecim sunt majorum gentium Dii, quorum nomina hoc disticho inclusit Ennius:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi', Neptunus, Vulcanus, Apollo.

v. 11 *Copulas secuncias*. Legunt alii *sescuncias*; alii *semuncias* pro *semunciarias*.

v. 21 *Pedibus pulmoneis*. Certe hic de aliquo loquitur, qui in proverbio erat. Pulmonei pedes intelligi possunt tumidi; vel qui licet multum moveantur, locum tamen non mutant; ut pulmones qui spiritum attrahentes reddentesque perstant semper in eodem loco, licet perenni motu cieantur.

v. 28 *Oculis utilitatem*. *Utilitas* hic pro *usus* ponitur; & *usus* eosdem casus regit, ac verbum *utor* a quo est.

v. 45 *Perdidisti*. Perdidisti amantem, quia soror; reperisti fratrem, quem nesciebas.

v. 48 *Aquam calefieri*. Ut lavet peregre adveniens.

Digitized by Google

SC. II v. 25 *Tragulam... injicere*. Dolum aliquem struit; meditatur novæ aliquid fallaciæ.

v. 34 *Da pignus*, &c. Non ait servus, eam fidicinam esse Periphanis filiam; sed se emisse filiam Periphanis; namque eam quam secum advexerat Stratippocles. Sic senem captat.

v. 36 *In meum nummum*. Nummus servorum est, talentum dominorum. Non igitur par pignus; sed hoc lepidum in Epidico.

v. 40 *Te tetigi*. Imminuit, extenuatque rem hoc verbo *tetigi*. Dicit enim tetigisse tantum, licet insigniter læserit.

v. 44 *Neque benigno*. Uti *malus* hic ponitur pro *avaro*, sic *benignus* pro *liberali* vel potius *prodigo*.

v. 59 *Supplicium mihi das*. Nisi mihi das pœnas, i. e. nisi satisfacias.

IN BACCHIDES.

PROLOGUS.

v. 10 *Statariæ*. Duplex Comœdiarum genus, *Statariæ*, & *Motoriæ*. *Stataria* Comœdia est, quæ lenis, tranquilla, non affectibus æstuans, quæ a stantibus, non discursantibus, tumultuantibusve peragitur. *Motoria* e contra turbulenta.

v. 25 *Naturæ Deus*. Non qui universæ Naturæ præsit, sed qui parti tantum; quo nomine hac de caussa plures insignivit Antiquitas.

v. 40 *Pater... patri*. Silenus facit se Patrem Bacchi; quem Patrem communem appellat.

v. 31 *Asibidam Ionii... greges*. *Greges Ionii* sunt histriones. Pro *Asibidam* legunt alii *Asividam*, quod est pro *Asinivebidam*, ad evitandam euphoniam; & etymi ratio patet.

v. 62 *Fata occupant*. Veteres quo die erant imponenda nomina infantibus, ariolos advocabant, qui eventura prædicerent; ac si fausta, ea læto animo excipiebantur; & hoc est quod dicitur, *fata occupare*.

v. 84 *Incurvos Libitinarios*. Libitinarii erant, qui curabant, quæ ad funebrem pompam necessaria, vel qui cadavera se-

pellebant. Non hos intelligit Auctor, sed senes annorum pondere curvatos, & Libitinæ devotos.

ACTUS I.

v. 24 *On*. Hæc particula *on* quid sit, nemo hactenus divinavit. Fortasse illa conjungenda cum voce præcedenti *Astartan*, legendumque *Astartanon Bromium*, i. e. *Voluptarium Bacchum*; vel *Astartanon* pro *Astartam* Venerem.

SC. I. v. 7 *Quid esse dicis dignius*? Sensus est: Quid vis dignius esse muliere, quam ut misera sit? Dignis fit, quod miseræ sunt.

v. 9 *Ubi emeritum sibi sit*. H. e. ubi tempus exactum sit, quod militi locavit. *Emerita stipendia* dicuntur, cum militi tempus omne, quod militiæ juraverat, transactum est.

v. 17 *Arundo alas verberat*. *Arundo* vel est calamus visco illita, quo retinentur aves, alis illud tangentes; & quo magis agitantur, ut se se liberent, eo magis adhærentes impediuntur: vel est sagitta, quæ verberat alas.

v. 33 *Damnis desudascitur*. Sudor non parit victoriam, honorem, præmium, sed damnum, perniciem; certamen est, quod damnum, pernicies consequitur.

v. 56 *Age igitur*. Cum videat meretrix, se frustra laborare, quo persuadeat Pistoclero, ut introeat; alio se convertit, simulatque se non aliud velle, nisi quod illi libitum fuerit; quo facilius, aliud quodammodo agens, illum demulceat, sibique obsequentem faciat.

v. 59 *Tibi me emancupo*. H. e. totum me tibi trado.

SC. II. v. 15 *Barbaro Poticio*. Adagium erat apud Veteres, quo notabatur stupiditas, in quam cadebant, qui ad longævam ætatem vivebant. Poticii autem, & Pinarii erat Sacerdotes Herculis.

v. 28 *O præligatum pectus*! O insanum pectus! Ab his, qui veneficiis ceu vinculis ligati videntur, & illecebris quibusdam veluti defixi tenentur.

v. 47 *Tu autem Linus*. Linus Herculem in Musica discipulum objurgans, ab ipso allisa in caput cithara occisus est.

v. 48 *Ne Phœnix*. Hic Achillem discipulum a Paride ad Trojam interfectum Peleo nuntiavit.

v. 60 *Fecisti furtum*. Callide, & astute fecisti, at malo tuo, cum hujusmodi prava consilia me celavisti, & patrem.

Digitized by Google

ACTUS II.

SC. II. v. 38 *Fortis*. I. e. *formosa*; quidquid enim quaque in re excelleret, *forte* dicebant antiqui; vel etiam *constans*, quae absenti Mnesilocho fida permansit.

v. 42 *Philippeo*. Nummos Philippi Macedonis imagine signatos, qui melioris notae habebantur.

SC. III. v. 7 *Arietem Phryxi*. Arietem, a quo Phryxus detraxit vellus, & Marti sacravit. Hoc autem vellus aureum fuisse commenti sunt.

v. 36 *Recuperatores*. Judices a Praetore dati in controversiis privatis; ita dicti, quod per eos suum quisque jus recuperare posset.

v. 40 *Trina*. Sc. *Tertia* pugna, non *triplex*.

v. 41 *Autolyco*. *Autolycus* filius Mercurii, avus maternus Ulyssis, qui animalium, quae furto abstulerat, colorem mutabat, ut amplius internosci non possent.

v. 50 *Archidemidis*. Alludit ad verbum *demo*, quod ingreditur nomen *Archidemo*. Vitabant autem Romani mala nomina.

v. 98 *Subpactum solum*. *Solum* hic est calceamenti solea, quam aureis clavis fixam dicit.

v. 130 *Macto ego illum infortunio*. Damno sc. virgarum; quarum in tergo meo faciet jacturam.

ACTUS III.

SC. III. v. 28 *Cincticulo*. *Cincticulus* adolescentium erat, *cinctus* virorum. Uterque erat argumentum modestiae, & continentiae.

v. 30 *Nutricis pallium*. Sc. pallium Cybeles, Deorum nutricis, quod maculosum erat, quia ex pellibus pantherarum constans.

v. 37 *Tabula*. Litteraria, ex utraque parte cera oblita, in qua pueri litteras scribebant.

v. 42 *It magister*. Magister irrisus & contemtus it obsitus caput linteo uncto, *quasi laterna*, cui & ipsi linteum unctum praetenditur.

v. 48 *Deos propitios*. Mavellem, inquit, Deos propitios mihi videre me, quam illum videre me, qui dixit vidisse me astantem ante ostium.

v. 61 *Meum malum promtare malim*. Malim malum meum

Digitized by Google

. imminui, quam peculium; si enim malum imminuatur, minus perferam; at peculii imminutio me ad incitas rediget.

SC. IV. v. 6 *Planeque amo*. Oratio insani amatoris. Dicere debebat, *planeque odi*: at subito se revocans, subdit, *planeque amo*. Sic postea v. 10 minas in Bacchidem intentatas in patrem convertit, quem illius loco *mendicare vult*.

v. 15 *Propensior*. Ponderosior.

SC. V. v. 3 *Si a me tetigit nuntius*. H. e. nuntius meus pervenit ad eum.

A C T U S IV.

SC. II. v. 15 *Mihi cautio*. Graphice hic depingitur parasiti persona; cui cum in primis sit dentium usus, desinit confestim illi obloqui, qui dentifragium minatur.

SC. III. v. 15 *Criminin' me habuisse fidem*? *Crimen* hoc loco idem valet ac *criminatio*.

v. 22 *Nisi ames*. Quia amas alteram Bacchidem, facile credo, te nihil habere, quod mihi dare possis; illa enim omnia ad se trahet.

SC. IV. v. 7 *Parmenones*, *Syri*. Nomina servorum, qui in antiquis comœdiis inducebantur fraudantes herum.

v. 15 *Herculem fecit*. Antiquis ratum erat, quod Hercules moriturus dixisset; eos opulentos futuros, qui sibi decimam bonorum suorum partem consecrassent: sic Mnesilochus patrem suum ut Herculem habuisset, si decimam partem tantum reddidisset.

v. 100 *Mea fiducia*. Allegoria ducta a redemtoribus, qui datis sponsoribus, & factis syngraphis suo periculo opus aliquod faciendum conducunt. *Fiducia* accipitur etiam pro *deposito*, vel *pignore*, ut apud Ciceronem.

SC. VI. v. 27 *Confertur ratis*. *Conferre ratem*, ut *conferre gradum*.

SC. VII. v. 12 *Bellerophontem*. Proverbium de eo, qui litteras velut commendaticias præfert, quæ contra ipsum sunt scriptæ; quod Bellerophonti accidit.

v. 17 *In eo ipso adstas lapide*. Adagium est in eum, qui præsens, videns, audiensque tamen deluditur.

SC. VIII. v. 48 *Confossiorem soricina nenia*. Soricina nenia est vox quam emittit sorex, quæ sæpe ad illam vocem deprehenditur, & confoditur. Ideo dixit: *Confossiorem*, &c.

v. 71 *Clinia ex Demetrio*. Alludit ad aliquam Comœdiam, in qua multa mala ingerebat Demetrius Cliniæ.

Digitized by Google

v. 72 *Lippi illic oculi*. Dicit servum malum oculi lippi esse simillimum; & explicat, quare hoc dicat.

SC. IX. v. 13 *Epius est*. Nomen fabri, qui equum fecit. Virg. 2 Æn. *Doli fabricator Epeus*.

v. 50 *Omnis lectos sine probro*. H. e. omnes probe factos, optimos, electos, sine vitio, dignos sanguine regio.

v. 52 *Coemtionalem senem*. *Coemtionalis senex* Plauto est mancipium veteranum, & attritum, quod per se emtorem non invenit, nec nisi adjiciatur alio mancipio, & rei vendibili; quodve non addicatur, nisi cum tali accessione.

v. 111 *Sexcenta tanta*. Sextuplo plura.

v. 152 *Ad Quæstorem deferam*. Præda ex hostibus facta ad Quæstores urbanos deferebatur.

ACTUS V.

SC. II. v. 10 *Vetulæ sunt thymiamæ*. H. e. quæ amant thymum.

v. 63 *Me nihil pœnitet*. Ironia est. Non queror, me a vobis parum laute esse acceptum; quasi dicat: Satis me expilastis.

v. 75 *Caput prurit*. H. e. caput scalpo. Qui enim aliquid contra voluntatis propositum facere intendunt, ut plurimum caput scalpunt, perinde ac si illud pruriret.

v. 86 *Quam quidem actutum*. Respondet senex: Exspectant filii, quam cito emoriamur, solliciti non de adventu nostro, sed de morte nostra, ut liberius vivant.

v. 87 *Tamquam quidem addictos*. *Addicti* fuerunt, qui cum non essent solvendo, creditoribus addicebantur: nec servitute eorum liberabantur, nisi debitis quocumque modo persolutis.

IN MOSTELLARIAM.

ACTUS I.

SC. I. v. 33 *Me... curatio 'st*? Quid me curas? quid curas res meas?

v. 73 *Satin' abiit*. H. e. quam cito abiit; ut a me discessit; ut torvus evasit.

SC. II.

SC. II. v. 48 *Ad legionem*. Hæc ex more Romanorum, quo adolescentibus militaturis primo stipendii anno custodes dari soliti.

v. 51. *Unum ubi emeritum .... stipendium*. H. e. ubi annus unus militiæ completus est. *Unus* enim *annus*, & *unum stipendium* idem sunt.

SC. III. v. 1 *Frigidâ*. Tres ædes seu cellæ in balneis. Prima, *Caldaria*, seu *sudatorium* ex Seneca, in quo sudorem sine aqua, calore eliciebant. Secunda, *Tepidaria*. Tertia, *Frigidaria*. De hac loquitur Philematium.

v. 56 *Vitilena*. Vox composita ex *vitium* & *lena*; igitur, *vitiosa lena*.

v. 69 *Et capiundos crines*. Quæ vagam Venerem exercebant, capillos tonsos gerebant, ut viri habitum sumerent pro lubito. At quæ amantibus suis fidæ erant, instar aliarum matronarum, crines capiebant, & servabant.

v. 93 *Spernit*. Diffidit ætati suæ; scit se deformem esse.

v. 128 *Mores*. Pro *morigeratione*, *facilitate*, *studio* ad omnia. Hi enim sunt mores meretricis.

v. 134 *Nimis diu abstineo manum*. Non hic minæ sunt; sed se prodit impetus amantis, qui dolet se nimis diu abstinuisse a complexu amatæ.

SC. IV. v. 33 *Da ab Delphio*. Tu puer, vel quis alius da. Hoc est, quod juxta Græcos dicitur *bibere in orbem*. Jubebat sc. Dominus convivii poculum ab uno per alios omnes convivas circumagi.

ACTUS II.

SC. I. v. 57 *Clavem ... Laconicam*. Hæc erat princeps, & major clavis, quæ sola claudebat, quidquid sub aliis minoribus continebatur. Quia vero illa rudis erat, minus certe, quam ceteræ, expolita, Laconica dicebatur, quia Lacedæmones elegantiam in operibus non assectabantur.

v. 77 *Capite obvoluto*. Caput operiebant in turpi re deprehensi: summo pudore affecti: in rebus desperatis: vitam projicere parantes.

SC. II. v. 37 *Tangite ... terram*. Genus quoddam venerationis erat & cæremoniæ *terram tangere* in iis rebus, quæ ad Deos inferos, & mortuos pertinebant.

v. 71 *Defodit insepultum*. Sc. justo sepulturæ honore carentem.

v. 78 *Perii! illice* &c. Hæc secum Tranio metuens ne res palam fiat ob strepitum illorum, qui intus erant.

v. 83 *Non me appellabis*. Loquitur cum mortuo, a quo se appellatum simulat Tranio.

v. 95 *Herculem invocabis*. Ut malorum depulsorem, ac monstrorum domitorem.

ACTUS III.

SC. I. v. 22 *Quam pirum volpes*. Proverbium de re factu proclivi.

v. 34 *Neque fœnus, neque sortem*. *Sors* est ipsa pecunia, quæ confertur, ut inde lucrum fiat.

v. 41 *Misargyrides*. Nomen deductum ex Græco, & significat *argenti odium*, quod ironice tribuitur fœneratori.

v. 67 *Nec erit quidem*. Non erit, unde solvat. Qui non habet, quod det, ne debere quidem videtur.

v. 115 *Arrhaboni*. *Arrhabo* vel *Arrha*, quod emtionis nomine datur, ut constet fides de pretio, quod convenerit.

v. 120 *Hunc... vomitum*. *Vomitus*, convicium est in homines impuros.

v. 136 *Calidum... mendacium*. Mendacium sc. non cogitatum, sed ex tempore natum, audax.

SC. II. v. 40 *Musice... agitis*. H. e. laute quidem, sed alieno sumtu.

v. 83 *Sarsinatis ecqua est?* Sarsina una ex Umbriæ civitatibus, ex qua Plautus. *Umbra* vero significat non modo, *aerem lumine cassum*, ut ait Lucretius, sed & mulierem ex Umbria prognatam. In ambiguo jocatur Poeta.

v. 147 *Viden' pictum*. Hoc fingit. Nulla hujusmodi pictura in ædibus Simonis. *Cornix* est Tranio; *Volturii* sunt senes.

SC. III. v. 3 *Ablectas ædes*. Ædes minimo pretio venditas, quasique projectas; vel ædes, quæ emtorem facile alliciunt. Malunt alii lègere *abjectas ædes*, i. e. vili venditas.

v. 15 *Omnem ratem*. Allegorice, omnem rem familiarem. Ditior sum hac emtione.

v. 23 *Cavi recte*. Quod numquam sum deceptus, id non tibi debeo, sed meæ prudentiæ.

ACTUS IV.

SC. I. v. 22 *Ire vis, mula*. Sunt hæc verba servorum domi desidentium, & servum frugi irridentium. Ire vis, ut mulæ solent fractis retinaculis pastum ire.

SC. II. v. 10. *Quia fumus molestus*. Ponitur hic pro caussa quæ non caussa. Non fumus molestus, sed invidia quæ torquet conservum.

v. 11. *Tace sis, faber*. Tace tu, qui simulatis officiis, & speciosis dictis ac factis hero persuasisti te esse frugi servum, cum sis nequam. Hinc illum comparat vilioribus ex nummis.

v. 49 *Præter speciem*. H. e. Qui te viderit, non credet te esse adeo stultum, uti es.

v. 68 *Is vel Herculi conterere*. Hyperbole. Dicitur in hominem maxime prodigum. Herculi enim decimæ omnium debentur; quæ igitur isthæc prodigalitas, quæ tantum quæstum posset conterere?

SC. III. v. 12 *Promisi foras*. Promisi, me iturum foras, neque domi cœnabo.

ACTUS V.

SC. I. v. 10 *Rem vorti in meo foro*. Hoc eo referendum, quod jure civili extra suum forum nemo judicum accipere cogitur: in suo autem debet. Et actor Rei, non Reus actoris forum sequitur.

v. 21 *Mihi captandum*. H. e. captionibus verborum mihi agendum.

v. 22 *Mittam lineam*. *Linea* est illud linum, cujus extremo hamus annexus est. Subintellige *piscatoriam*.

v. 45 *Aram occupabo*. Abripi, aut in jus vocari non poterant, qui ad aras, & fana Deorum confugerant.

v. 65 *Jam jubebo ignem*. Ab ara neminem licebat vi abripere. Ut tamen arcerentur inde, admovebant ignem; atque ita non ab hominibus, sed a Deo (Vulcano) amoveri credebantur. Vide locum Nepotis in Pausania.

SC. II. v. 9 *De cœna facio gratiam*. Sc. gratias tibi ago; ad cœnam non veniam; cœnam remitto.

v. 28 *Si amicus Demipho*. Subintellige, *id audierit*.

v. 50 *Viden' ut restat*. Verbum *restat* non simpliciter accipiendum; sed innuit gestum servi arroganter, & confidenter adstantis, in contemtum Senis.

IN MENÆCHMOS.

PROLOGUS.

v. 14 *Demensum*. Ait se narraturum argumentum fabulæ per extensum, ut qui granum sumunt horreo pleno.

v. 46 *Flagitarier*. Per præcones proclamari.

v. 66 *In... malam crucem*. *Crux* accipitur etiam lato sensu, pro omni angore, cruciatu, exitio; hic pro homine aquis merso.

ACTUS I.

SC. I. v. 29 *Cum caris meis*. *Cari*, quos intelligit Parasitus, non liberi sunt, sed cibi, quos idcirco caros vocat, quia nullos emeret, aut ederet nisi carissimi. Hinc subdit v. 31 *Id quoque jam cari* &c. h. e. *idcirco deserunt*. *

SC. II. v. 4 *Faxo foris vidua*. Sc. repudiabo te, utque amplius non ero vir tuus, sic eris uti vidua.

v. 8 *Portitorem... duxi*. Sc. sciscitatricem. Portitores enim dicuntur telonarii, inquit *Nonius*, qui porrum obsidentes, omnia sciscitarentur, ut ex eo vectigal acciperent.

v. 24 *Meo malo*. H. e. damnum recidit in me. *Ad damnum*, sc. ad perditionem defertur.

v. 33 *Si quid titubatum*. Si qua in re defecerit, optime cognoscam, si arte rem gesserit.

v. 35 *Catamitum*. Ganymedem: sic enim illum nominarunt Latini. Et dicitur de homine impudico, & effeminato.

v. 43 *Clam uxorem ubi sepulcrum*. Hoc dicit: ubi exacto die, atque ita mortuo, epulemur; quin id sciat uxor. Sic postea *dies ad umbilicum* idem est ac *dimidium diei*.

v. 49 *Ab leonino cavo*. A spelunca leonina, ubi commoratur uxor, quæ ei instar leonis timebatur.

v. 65 *Ne fores samiæ*. H. e. fictiles. Celebris enim Samos quoad opera fictilia.

SC. III. v. 2 *Aliis ascriptivis*. *Ascriptivi* dicti, quod adscribebantur olim inermes, qui succederent armatis militibus, si quis eorum deperisset. Iisdem gaudebant privilegiis, quibus ceteri. Hinc jocatur Parasitus. *Extra numerum es mihi*, illi

Digitized by Google

dixerat Erotium; oportet igitur, respondet ille, idem mihi esse, quod militi ascripto, nempe, ut succedam militi armato, & post Menæchmum me salvere jubeas.

v. 13 *Exuvias facere*. Mos erat, ut Jovi Feretrio optima ex exuviis offerrent. Ad hunc morem respicit Menæchmus, quasi dicat: Has exuvia's ex uxore, veluti ex hoste captas, Erotio, quæ mihi Diva, offero.

SC. IV. v. 1 *Tris nummos*. Sc. aureos, ut lauta cœna parari posset.

ACTUS II.

SC. I. v. 30 *Viaticate... æstive*. H. e. admodum leviter. Æstivæ enim vestes leves sunt. Viaticum autem dicitur id omne, quod iter facienti necessarium est.

v. 44 *Animi perditi*. Sc. qui facile affectibus abripitur, & metas rationis transilit.

SC. II. v. 12 *In vidulo salvum fero*. Respondet de peniculo, quo extergebantur braxeæ, aliaque, & fere semper constabat ex cauda animalium. Vox æquivoca dat locum errori.

v. 16 *Sacres sinceri*. *Sacri* dicebantur non modo quia idonei ad sacrificandum, sed etiam quia morti devoti ad crimen aliquod expiandum; hinc *sacri*, sive *execrabiles*.

v. 75 *Navales pedes*. Intelligit servos remiges, qui in navi sunt loco pedum.

SC. III. v. 24 *Folia nunc cadunt*. Minima sunt hæc; majora supersnnt. *Folia* verba sunt, quæ levia, & facile avolant. *Arbores* res, & actiones, ad quas facilis est transitus, si verba excipias, præsertim ubi ministrat amor.

v. 72 *Ad phrygionem*. Hoc nomine donabantur, quicumque vestes acu pingebant, a Phrygibus, qui in hujusmodi operibus excellebant.

ACTUS III.

SC. I. v. 9 *Census capiant illico*. H. e. multam subeant illico.

v. 10 *Qui singulas escas edunt*. Qui soli, & semel tantum quovis die edunt.

SC. II. v. 46 *Occisa est hæc res*. Res certa est; res in aperto est; de hac re nulla quæstio est; res confecta est.

SC. III. v. 1. *Amare*. *Amare* hoc loco idem valet, ac

precari, obsecrare; & *amo* accipi debet eodem sensu ac quæso.

ACTUS IV.

SC. II. v. 25 *Aut plus, aut minus*. Modo, inquit, augebam rem, modo minuebam, ut ambiguum facerem judicem, ne clientem meum primo cœtu condemnaret; sed ut ad sponsionem veniretur.

v. 55 *Rem non meminit suam*. Non meminit se deliquisse; non meminit crimen suum.

v. 90 *Vin' afferri noctuam*. Ut quid hæc sibi velint intelligatur, sciendum veteres Latinos pronunciasse *tu* ut *tou*. Ut autem lugubrem noctuæ cantum exprimerent, vocem *tutubo* invenerunt, & *toutoubo* pronuntiabant. Parasitus ergo impatiens, iratusque, quod toties illi repetendum *tu* vel *tou*, interrogat Menæchmum, num velit afferri noctuam, ut cantet *tu*, *tu*, *tu*, seu *tou*, *tou*, *tou*.

SC. III. v. 17 *In oculos compingite*. H. e. omni cura servate: claudite intra oculos, ut caute custodiatur; asservate, & ponite intra oculos in custodia.

ACTUS V.

SC. I. v. 45 *Cum Parthaone*. *Parthaon* pater Œnei Ætoliæ regis, Dejaniræ patris. Inducitur hic, quia ex ultima antiquitate, & cujus vix nomen innotuerat.

SC. II. v. 46 *Lanam carere*. *Carere* cum est a *caro*, *is*, *it*, significat *carminare*, h. e. pectere, & repurgare lanam ab immunditiis.

SC. IV. v. 8 *Quin suspirabo*. Ut notet Medicus sollicitudinem suam, & frequentiam, qua invisurus erit insanum, dicit se plus sexcenties in die suspiraturum: suspirant enim, qui aliquid cum festinatione & cura moliuntur, deque eo vehementer sunt solliciti.

SC. V. v. 4 *Meus Ulysses*. Consiliarius sc. & administer, ut ille Agamemnoni ad Trojam.

v. 23 *Alia occidis fabula*. Occidis nimium fabulando, & percontando; occidis verbis; utere remediis.

v. 24 *Oculi duri*. Est hic effectus atræ bilis, ut qui ea laborant, cutem duram, & asperam habeant. Hoc de oculis interrogat Medicus, callide quidem; non enim ita facile ille se prodet, cum hæc pars difficile admodum tractari possit.

v. 25 *Locustam censes*. Locustæ, ut alia animalia quæ palpebris carent, sunt oculis durissimis.

v. 61 *Nimis proventum est nequiter*. Nimis infeliciter res processit.

SC. VI. v. 30 *Ex hoc saltu damni*. *Saltus* proprie significat silvam densiorem, & inviam, e qua difficulter egredi datur, & in qua belluæ sunt. Huic silvæ comparat Messenio domum Erotii, eamquo appellat *saltum damni*, sive *damnosum*.

SC. VII. v. 30 *Ora commentavi*. Ora deformavi, contudi, pugnis conscribillavi.

SC. IX. v. 1 *Per oculos jurare*. Mos erat Antiquis jurare per id, quod maxime carum. Quid autem tam carum, quam oculi?

v. 30 *Ego hunc censebam esse te*. Ego hunc, qui herus meus non est, putabam esse te, qui herus meus es. Sed attendat Lector, usque adhuc errare Messenionem, & eum putare esse herum suum, qui non est: eum, qui est, non putare.

v. 88 *Sed meliore est opus auspicio*. Jussus fuerat & antea Messenio esse liber a domino suo putativo Menæchmo surrepto, & tamen postea a vero hero in servitutem retrahebatur. Ait igitur opus sibi esse meliore auspicio, quam paullo ante, cum etiam liber fiebat, sed non diu.

		ERRATA	CORRIGE
Pag. 55	lin. 15	interiii	interii
259	4	ess	est
286	3	*VIII.*	IX.
325	8	re	te

VA1
1551683
84
2.
12

Digitized by Google

Digitized by Google

110
D
44

Digitized by Google